

ციალა არდაშელის მოთხოვნათა ამ კრებულში თავმოყრილია მწერლის მიერ სხვადასხვა დროს დაწერილი ნაწარმოებები, რომლებიც დაიბეჭდა რესპუბლიკურ ჟურნალებში. თემატიკურად მრავალფეროვან მოთხოვნებში მწერალი ცდილობს წარმოაჩინოს გმირთა სულიერი სამყარო, მათი შინაგანი ბუნება, რაც ცხოვრებისეულ კონფლიქტურ სიტუაციებში ელინდება.

პირველი გამოცემა

© „ნაკადული“, 1989 წ.

70303 — 42

А ————— 92 — 89

М 603 (08) — 89

ISBN 5 — 525 — 00266 — 3.

ზის შეურხეველად მოყანყალეზულ მერხზე და უაზრო გამომეტყველებით დასჩერებია კალთაში ჩაყრილ თავის უღონო ხელებს.

დანისლული გონება უძლურია, აღიქვას რეალობა. დრო თითქოს გაიყინა. შეჩერდა ჟამთა სვლა. არსებობა შეწყვიტა ყოველმა სულიერმა. ირგვლივ უკუნი ბნელი ჩამოწოლილა.

მერე ნელ-ნელა, თანდათანობით გათიშული გონი იწყებს გამოსვლას ბურუსიდან. და მაშინვე სულის მღერეი ფსკერიდან ამოტივტივებას ლამობს წარსულის სურათები — დაჩეხილ-დაქუცმაცებული კინო-კადრებივით რომ ირევა ერთიმეორეში.

მაგრამ ანაზღეულად ცნობიერება ისევ ისე იძირება ღრმა, შავ უფსკრულში და კვლავ წყვდიადი ისადგურებს გარშემო.

მერე... თავიდან მეორდება ყველაფერი.

მტკივნეული ცნობისწადილით, დაეინებით, ჭიუტად ძაბავს მეზსიერებას და აიძულებს, გონების დაფაზე აღადგინოს ის, რაც უკვე მოხდა და რაც გარდასულის კუთვნილებაა ამიერიდან. მაგრამ... ფიქრი ისევ განზე გაუბრის და ვერა და ველარ ახერხებს ერთმანეთთან დააკავშიროს და გააერთმთლიანოს დანაწევრებული სურათები, თანმიმდევრულად დაალაგოს ცალკეული ეპიზოდები, ფრაგმენტები თუ შთაბეჭდილებათა და განცდათა მკრთალი იდიოგრამები, თვალშეუვლები სისწრაფით რომ ენაცვლებიან ერთმანეთს. სიზიფეს შრომაა: მივა თუ არა იმ ადგილამდე...

„ვაიმე, მოკლეს!“

წარმოსახვითი კინო-ფირი მყისვე წყდება და გონებასაც ერთბაშად ეფარება შავი ფარდა.

გასავათებელი თავს აყრდნობს ჭუჭყიან, ალაგ-ალაგ ბათქაშაყრილ კედელს და... ქეაედება.

...ირველივ კი, ვით მუნჯ კინოში, გარბი-გამორბიან რალაც ლანდები თუ... მათი ანარეკლები. ისინი პირს აღებენ და ხელებსაც წამდაუწუმ იქნევენ, იმანჭებიან, იგრიხებიან და მაინც... გაუგებარია, რა უნდათ, რას ეზრახებიან ურთიერთს ეს გონჯი მარიონეტები.

„ღმერთო ჩემო, რა ტაკიმასხარაობაა!“

ის უჩინარი, უხილავი რეჟისორი კი აღარ ისვენებს. ხელახლა (უკვე მერამდენელ) აკოწიწებს მრავალგზის გაწყვეტილ კადრებს. მერე ერთი მეორის მიყოლებით ამწყკრივებს მათ და იმართება ამ „დამონტაჟებული სურათის“ რეტროსპექტული ჩვენება, ანუ ჩვენება იმისა, რაც უკვე იყო. რაც ერთხელ უკვე გათამაშდა ბედისწერის ფარულ სცენარში.

„ვაიმე მოკლეს!“

მაგრამ აქ, ამ ალაგას ისევ და ისევ იხევა რის ვაივალაბით აღდგენილი კინო-ფირი, ირღვევა აზრთა დინებაც, აღიდებულ მდინარესავით რომ ეძებს გასასვლელს, რათა გაარღვიოს ჯებირი, გაიშალოს, გაიფანტოს და ბოლოს... სულაც გაუჩინარდეს ცნობიერების ლაბირინთებში.

...ფანჯრის რაფას ორივე მკლავით დაეყრდნო დაბურსალებული. ნათურები სუსტად ანათებენ ხეთა ტოტებით დაჩრდილულ ქუჩას. ღია იისფერ ცაზე აქა-იქ, კანტი-კუნტად ბჟუტავენ ფერმილელი ვარსკვლავები. ჰაერში აკაციის მძაფრი სურნელი დგას. ეჰ! ისე წავიდა გაზაფხული, ისე უცებ, თვალსა და ხელს შუა გაიპარა, რომ ვერც კი მოასწრო მისით დამტკბარიყო.

ჩუმი და წყნარი საღამოა. დაუჯერებელიც კია, აქედან, სულ ორიოდნე ნაბიჯზე ქალაქის მთავარი გამზირი რომ იწყება.

თვალწინ დაუდგა გაბდღვრიალებული, ხმაურიანი, ხალხმრავალი პროსპექტი და ერთბაშად მძლავრად, დაუოკებელი სურვილით გულმა გარეთ გაუწია. დაქანცულობაც თითქოს ერთი ხელის მოსმით გაუქრა. შინაგანად შეიმართა. ჯანდაბამდისაც წასულა ახლა ყველანაირი გრამატიკა — გულის გამაწვრილებელი და თავსატეხი ზმნების უღლებითურთ. ეყოფა, ბატონო, დღეს, რაც იმეცადინა...

კარებთან მისულიც არ იყო, ნაცნობი მელოდია რომ ჩაესმა.

მოტრიალდა. ყური მიუგდო. მერე რეპროდუქტორთან მიიჭ-

ბინა, ხმას აუწია. ლისტის მეორე უნგრული რაფსოდის პანგმა მყისვე აავსო მთელი ოთახი.

წამით კისერზე ხელები გადაინასკვა კმაყოფილი ღიმილით და გაირინდა. მერე შეირხა. ხელა ააყოლა ფეხი რიტმს. ცეკვა-ცეკვით მაგიდასთან მივიდა, ფრთხილად, თითის წვერებით გაძოსწია სკამი და ახლა მის გარშემო იწყო ბზრიალ-ტრიალი.

სახეზე ხან მინაზებულ-მინაზულ იერს იღებს და ფეხის წვერებზე შემდგარი, კაბის კალთებაწეული კეკლუცი ღიმილით აქეოიქით თავს უკრავს უხილავ მაყურებელს, ხანაც ტემპს უმატებს ცეცხლოვანი მუსიკის კვალობაზე და მთელი არსებით ეძლევა თავბრუდამხვევ რიტმს.

ექსტაზში შესულმა უცებ ვერც შეამჩნია, რომ მუსიკა შეწყდა. მაღლა ხელებადმართულს და შესახტომად გამზადებულს, თეატრალური ღიმი ტუჩებზე შეაცივდა. მცირე ხანს იდგა ასე დაბნეულ-გაწბილული სახით და ყელაღერილი, ხშირ-ხშირად აფახულებდა წამწამებს. მერე თავი გაიქნია. გაეცინა თავისსავე შეკრთომაზე, ცალფეხზე დატრიალდა და ოთახიდან შურდულივით გავარდა.

სამზარეულოში თავი შეჰყო თუ არა, გაზის ქურასთან მოფუქილ ფუსზე ბებიას სულმოუთქმელად მიაყარა:

— ბებიკო, მე მამიდასთან მივდივარ, შეიძლება ცოტა შემავიანდეს. შენ არ შეგეშინდეს, გასაღები თან მიმაქვს.

— დიკა, შეილო, სად გარბიხარ, შეჰამე რამე... მთელი დღე მშვიერი ხარ...

მაგრამ ბებიას უკვე ეზოდან შემოესმა შვილიშვილის წკრიალა ხმა:

— დეიდა სონია. უკვე მორჩით დალაგებას?

— სადამო მშვიდობისა, ძია სარდიონ, სასეირნოდ მიბრძანდებით, არა? მშვენიერი სადამოა!

— ოჰ, დიტო ეს რა დიდებული ველოსიპედი შეგიძენია! მომილოცავს! მშვიდობაში!

მარტო რომ დაიგულა თავი, თავდაღმართზე სირბილით დაეშვა. ისე გარბის, თითქოს მისწრებაზე ჰქონდეს საქმე. ყოველთვის ასე არაა? სულ სადღაც ეჩქარება, სადღაც აჯვანდება: თავის წარმოსახვაში შექმნილ ზმანებებსა თუ ხილვებს ასდევნებია კვალდაკვალ, გამალებული.

კიროვის ქუჩაზე ნაბიჯი შეანელა, უამრავი ხალხი გამოფენილა გარეთ გაზაფხულის ამ კვირა საღამოს. სხვათა ხალისიანი განწყობილება და სიცილ-ტყარცალი გადამდებია. წელში გაიმართა უნებურად. ყელი მოიღერა. თვალები აუუუუუნდა.

სანაყინესთან წამით შეჩერდა: — „ვაი! რა ცოტა ხალხია!“

კუთხეში თავისუფალ მაგიდასთან რომ ჯდებოდა, ელვისუს-წრაფესი მშერა შეავლო მეზობლად მსხდარ ბიჭებს. სულ ოთხნი არიან. ისე ხმამაღლა, რიხიანად და დაუდევარ კილოზე საუბრობენ, უთუოდ მეცხრე-მეათეკლასელები ან დიდი-დიდი, პირველკურსელები თუ იქნებიან.

ის იყო, ჰმას შეუდგა და ერთი მათგანი, მაღალი, გაწრიპული ბიჭი გადმოიხარა მაგიდაზე და ხაზგასმული სერიოზულობით მიმართა:

— გოგონი, ხომ არ დაგვეწვევით?.. მაინც მარტო ხართ და...

დანარჩენები ვითომ არ იცქირებიან მისკენ, მაგრამ გოვო გრძნობს, რომ უჩუმრად ყველა უთვალთვალვს და ქვეშ-ქვეშად იღიმებიან.

— მადლობელი ვარ ყურადღებისათვის, მაგრამ... იცით, მარტო ყოფნა მირჩენია რატომღაც! — პასუხობს სიტყვების დამარცვლით და უწყინარი იერით პირდაპირ სახეში უყურებს ბიჭს, შეკავებული სიცილისაგან თვალები რომ დავიწროებია.

— იცით... ჩვენ გულით გეპატიეებით... სხვანაირად არ იფიქროთ... — ეშველება ამხანაგს ჩაბოხებული ხმით ლოყებლაყდაყა, ბუთხუზა ყმაწვილი: — ასე არ არის, ბიჭებო? — ყასილად ეკითხება მერე თანამეინახეებს.

— რასაკვირველია! აბა რა!.. ცხადია, მასეა! მარტო რაღაც უხერხულია მაინც... — საჩქაროდ კვერს უკრავენ ისინიც გადამეტებული თავაზით.

ვითომ აქ არაფერიყო, გოგო მშვიდად განაგრძობს ნაყინის ჰმას.

„ჰმ, ამ ლაწირაკებს დამიხედეთ ერთი! მირევენ ვითომ თავიანთ ჰკუაში!“ — წყრომის გარეშე გაივლო გუნებაში და ერთხელაც ყურადღებით მოავლო მშერა თითოეულ მათგანს. მერე ძლივს შესამჩნევმა ღიმილმა შეუტოკა ტუჩები. თვალებში კვიმატური ნა-

პერწკლები აუკიაფდა და უცოდველი კრავის გამომეტყველებათ თქვა:

— თუ ასე ძალიან გაწუხებთ ჩემი მარტო ყოფნა, გადმობრძანდით თქვენ თვითონ ჩემთან!

ბიჭებმა სწრაფად გადახედეს ერთმანეთს. ეტყობა, არ მოელოდნენ ამ მიპატიუებას. წამიერი დაბნეულობა და ყოყმანი. მერე ერთბაშად წამოიშალნენ და ხმაურით, სიცილით შემოუსხდნენ მაგიდას.

გოგოს წარბიც არ შერხევია. ღინჯად, აუჩქარებლად მოასუფთავა თასი და წამოდგა. უეცრად გაჩუმებულ ბიჭებს თავი დაუქრა: — გმადლობთ ყურადღებისათვის! — განაცხადა ტელევიზორის დიქტორის ხმითა და ჟესტით, და გასასვლელისაკენ გაემართა.

— ვაა... უკვე მიდიხართ? — შეიცხადა მაღალმა ყმაწვილმა.

— გვტოვებთ? — დაადევნა მეორემ.

გოგო წამით შედგა კარში, უკან მოიხედა, ხელი დაუქნია სახტად ქცეულ ბიჭებს, სასაცილოდ დაიქყანა და გარეთ გასხლტა.

— ვაა... ეს ვინ ყოფილა, კაცო!

— მოდი, გავეკიდოთ!

— შეეშვით. მე ვიცნობ ამ გოგოს. ჩემნი უბნელია, — გამოტყდა უცებ ერთი მათგანი, აქამდე ჩუმად რომ იყო.

— მერე ვერ თქვი, შე დებილო?

— ისე ვიცნობ, რა! შორიდან. კარგი გოგოა.

გამზირზე მიმავალს, გუნებაში კვლავ უნგრული რაფსოდის მოტივი აეკვიტა.

„რა ჰქვია ამას ფსიქოლოგიაში?.. მგონი, პერსევერაციას ეძახიან. ნეტა, რა მიმარბენინებს? ვერა და ვერ ვისწავლე ნელი სიარული. რა მოხდება, ახლა იმ კიბეზე რომ ავხტე და დავუარო ზემებურად, ჰა? გიყი ვეგონები ხალხს, ასეა, სხვა ვერასოდეს გაიგებს... სხვას რომ ჰგონია... მე რომ მგონია... შენ რომ გგონია... ჰგონიათ... ეგონოთ, ბატონო! ერთს გემოზე ვიბუქნავებდი და... ჰერი ბიჭო! რაც გინახავს ველარ ნახავ... რა სულელური აზრები მომდის თავში ხანდახან, არა? ეტყობა, ტვინი გამომილაყდა ამდენი მეცადინეობით.

მერედა, რატომ იკლავ თავს, ჩემო ძვირფასო?.. საკმარისია,

ბებიამ მხოლოდ ყურმილი აიღოს და... ხომ მოგეხსნება ყოველგვარი საზრუნავი? არც ამდენი ტვინის ჰყლეტა დაგჭირდება!”

ბებიას სახე აესვეტა წამიერად.

„აარავითარ შემთხვევაში, ბატონო პროტექცია და შეღავათები არ გამაგონოთ. კეთილ ინებოს და მოამზადოს საგანი. თავის სპეციალობა ყველამ კარგად უნდა იცოდეს. დიას!“

ჩაელიმა.

„ოოხ! ჩემი საყვარელი, პრინციპული ბებიკო!.. ჩემი უიშვიათესი სამუზეუმო ექსპონატი!“

— გამარჯობა, სოფიკო, გენაცვალე!

„როგორ დაიბნა. ასე მოუხდება: ვითომ ვერ შემაძინია. თვალი ამარიდა. აქაოდა, ბიჭთან მოვდივარო. რა მიაშიტად შევცინე. ისე, კაი წუნკალი ვარ მეც!“

მოიკვანწება. ლამაზად მოარხევს ტანს, თვალეში კვიმატური ნაპერწკლები უკიაფობს, ტუჩებზე ჩუმი ღიმილი დასთამაშებს.

„რამდენი ხანია პროსპექტზე არ გამომივლია! რა ამბავია, ამდენი გოგო და ბიჭი, გოგო და ბიჭი!..“

„შენ კი მარტო მოდიხარ!“ — თითქოს ვილაცის ხმამ ჩასჩურჩულა ყურში. შეკრთა. მერე ამაყად ააღერა ყელი.

„ახია შენზე!“ — ნიშნს უგებს იგივე ხმა: — არავის იყარებ. ყველას ცხვირს უბზუებ. ასე თუ გააგრძელებ... თავის დღეში მარტო იქნები“...

„რატომ ვარ მარტო? რამდენი ამხანაგ-მეგობარი მყავს! ხოლო რაც შეეხება... „იმას“...

„ბოლოს და ბოლოს, აღარ გამოჩნდა შენი უფლისწული?“

„აღარ, ბატონო, და რა ჩემი ბრალია?“

„მაშ, ვისი ბრალია? გულის სიღრმეში ბევრს როდი სჯერა თავისივე გამოგონილი კერპის, მაგრამ...“

„ჰოდა, მე კიდევ არ შემიძლია თვალთმაქცობა“...

„სცადე!“

„ვცადე!“

„მერე?“

„არაფერი გამოვიდა!“

„სტოპ!“ ახალი კადრი:

„...მანქანიდან გადმოდიან ლამაზი ქალი და ლიპიანი, მელოტი მამაკაცი.

ისინი შენსკენ მოემართებიან. არა. შენსკენ კი არა, რესტორნის მიმართულებით აიღეს გეზი. მაგრამ შენ უნდა ჩაგიარონ...

შენ კიდეც... ხეს ეფარები, არაფრით, არას დიდებით არ შეგაქლია ახლა შეხედო ამ ქალს.

კადრში შემოდიან: ბიჭის დიდრონი თვალები — არაბავშვურად სევდიანი და პაწია გოგონა, ძმას რომ ჩამოჰკიდებია ხელებზე და ბაჯბაჯით მოსდევს გვერდით, აი ბავშვების მამაც — ყოველ დილაუთენია — რძის რიგში ღვთის შემდეგ, შურშურით რომ მიიჩქარის სამუშაოზე, საღამოს კი — დაღლილ-დაქანცული, მოღუშული სახით, ნელა აუყვება აღმართს — შეკვრებითა და პარკებით ხელდამძიმებული. შინ ხვდებიან: ავადმყოფი, მოხუცი დედა — მეზობლებში ტირილითა, წუხილითა და ჩივილით გულმოოხებული, თავისი ასაკისთვის შეუფერებლად სერიოზული ბიჭი და სულ მუდამ თვალცრემლიანი, ღაბუა გოგონა, ძმას რომ არ შორდება ერთი წუთითაც.

...ქალი ხმამალა კისკისებს. მოშიშვლებულ, თეთრ გულმკერდზე ბრჭყვიალებს ძვირფასი ყელსაბამი. ბრჭყვიალებენ ალმასის საყურეები, სამაჯურები, ბეჭდები...

კბილებს კბილს აჭერს აცახცახებული.

მხოლოდ ის თუ გაუგებს ახლა, ვინც თავად გამოსცადა უღედობის სიმწარე, ვინც თვითონაც დანატრებულია დედის სითბოს და ალერსს, ვინც უჩუმრად იკლავს გულში დარდს და ნალველს პატარა დათოსავით, ამაყად რომ შეიკრავს ხოლმე წარბებს დედის ხსენებაზე. ვერც ვერავინ წარმოიდგენს, რამდენად უსაშველო შეიძლება იყოს ეს დარდი და ნალველი და რა ღრმად და მკვიდრად აქვს მას გულში ფესვები გადგმული. თუმცა...

თავად ამ ბავშვებზე უფრო ბედნიერად გრძნობს თავს, რადგან... დედა ცოცხალ-მკვდარი კი არა ჰყავს, მათსავით არამედ... მართლაც მოუკვდა.

ცოცხალ-მკვდარი! რა საშინელებაა! ალბათ ამიტომ ეწვის გული ასე ამ ბავშვებზე და ამიტომაც, არ სწყინდება მათი ალერსი და მოფერება. ქვეშეცნულად ცდილობს შეუმსუბუქოს... რა? რა უნდა შეუმსუბუქოს უღედობა?

ვერა. ვერაფერი აუნაზღაურებს ამ პაწიებს დედის დაკარგულ სითბოს. სულ ტყუილია გულში სამუდამოდ დარჩებათ ცარიელი და მტკივანი ალაგი, მისდღემში შეუესები და დაუამებელი.

და უძლურია ახლა, სძლიოს თავის თავში სიძულვილისა და გაბოროტების გრძნობას, ასე ერთბაშად რომ მოზღვავდა, ასე მთლიანად რომ წაღეკა მისი გული, მთელი მისი არსება; არც მიტევების გრძნობა არსებობს ახლა, არც შენდობის.

და ძლივს იკავენს თავს, რომ არ მივიარდეს და არ მიახლოს...
დაიცა!

როგორ გეკადრებათ! ცხოველიც არ ტოვებს თავის ნაშიერებს, სანამ ფეხზე არ დააყენებს მათ.

ეს კი... წავიდა ისე, რომ უკან არც მოუხედავს!

„ყელში ამოვიდა თვიდან თვემდე ხელფასის ლოდინი. აღამანი ერთხელ ცხოვრობს ამ ქვეყანაზე!“

სიმდიდრე-სიღარიბე-ღალატი. ოდინდელი და თითქოს ჩვეულებრივი მელოდრამა. და მაინც! მთელი არსებით, სისხლის ყოველი უჯრედით ეჭავრება ახლა ეს ქალი — ფეხადგმული სიყალბე, განსხეულებული — ბოროტება.

„ენაცვალოს დედა ჩემს ქეთინოს და დათოს!“

„ჩემი გურამიკო! ჩემი სიცოცხლე!“

„როგორ უყვარს ქმარ-შვილი!“

„აბა, აბა!“ (სხვები).

...უსამველოდ დაბჩენილი პირი და გადმოქაჩული თვალები:

„იიიციინე, ჯამბაზო!“

...ქალმა და კაცმა რესტორნისკენ გაუხვიეს.

უნებურად მომუჭული ხელი გაშალა. შეგუბებული სული მოითქვა. არ უნდა აპყვეს ამ საშინელ გრძნობას, სიძულვილი რომ ჰქვია, თორემ... შეუძლია შორს, ძალიან შორს, უსიერ ტევრში შეგიტყუოს, საიდანაც მერე გაჭირდება გამოსვლა.

„სტოპ!“ კადრი იცვლება:

ხალხის ნაკადი ირევა გამზირზე.

გაღმა, ტროტუარზე გადადის. ჭადრის ძირში ჩერდება. ზევით იყურება. მეოთხე სართულზე შუქი ანთია.

„შინ არიან!“

სულმოუთქმელად არბის კიბეზე და ზარს თითს აკერს. ცოტა ხნის შემდეგ კარი იღება.

— ა, ა, რასაკვირველია, შენა ხარ! აბა, სხვა ვინ იქნებოდა ასეთი გადარეული!

— აბა, აბა! ცოტა წესიერად ილაპარაკე და საერთოდაც, დროა, ისწავლო სტუმრის მიღება, გიორგი ბატონო!

— ოჰ, პარდონ-ი, მადმუაზელი! — ბიჭი განგებ „აქართულებს“ ფრანგულ სიტყვებს.

— ხელი, ხელი გააჩერე, თორემ...

— თორემ, რაო, მადმუაზელი?

— ვაიმე, დედიკო! — იკივლა უცებ გოგომ და ცალ ფეხსიე სტუნვა დაიწყო, თან თითებს სულს უბერავს გამწარებით.

— რა ამბავია მაქ? ა? მაიკო შენ ხარ, შემოგველე? რა მოხდა, შვილო?

— ვაიმე, მომკლა, მამიდა, ამ დათვმა, თითები დამამტვრა. ვაი, ვაი... — სიცილ-ტირილით შესჩივლა მისკენ მომავალ ქალს მაიკომ.

— გია, არ გრცხვენია, შვილო?.. უიმე, ღმერთო კი მომკალი! მართლა რაფერა აქვს ბავშვს თითები დაწითლებული.

— არაფერი უჭირს, დედა. მაგი ისეთი ჭიშისაა, მალე გაუვლის. მაჩვენე ერთი, გოგო, მართლა გტკივა?

— არა, ტყუილა სტკივა, შე მართლა დათვო შენა! ეს რა გიქნია, ბიჭო?

— შენ დაწყნარდი, დედა, ემანდ შენს საქმეს მიხედე, რალაცას აკეთებდი, მგონია, სამზარეულოში. ამ ქალბატონს კი... არაფერი უჭირს — შემდეგისთვის ისწავლის — როგორ უნდა ზარას დარეკვა. ასე არ არის განა, მადმუაზელ მაია? აბა, ჰოჰ!

და მოულოდნელად ბიჭმა თავისი ვეება თათი დაავლო გოგოს, ილიაში კატის კნუტივით ამოიჩარა და თითქოს აქ არაფერიო, მშვიდად გააბოტა შიდა ოთახისაკენ.

მაიკო უმწეოდ აფართხალდა. სიცილმორეულმა, ჭერ ხვეწნა დაუწყო, გამიშვიო, მაგრამ როცა მიხვდა, ვერაფერს გავაწყობო, გაისუსა — სამაგიეროს გადახდის იმედით გულმოცემული. მამიდა გვერდით მოსდევდათ და ამაოდ ცდილობდა, გოგო ხელიდან გაეშვებინებია ბიჭისთვის.

გია „ნადავლიანად“ ოთახში შეალაქა, მერე შუა ადგილას შეჩერდა, გამარჯვებული მტაცებლის იერით მიიხედ-მოიხედა, შემდეგ

თოჯინასავით ძირს ჩამოსვა გოგო, თვითონ უკუდგა და რევერანსი გაუკეთა.

— კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება ჩვენს აპარტამენტში, პრინცესა მაია! ორე ვუარ, მონ შერი ბატონებო! ნახეთ, ვინ გვესტუმრა! რა ძვირფასი სტუმარი!

— ვხედავ, ვხედავ. ზარით ვიცანი ჩვენი ძვირფასი სტუმარი. — ნახაზიდან თავაუღებლად ჩაიბურტყუნა ზაზამ და შუბლშეკმუხნულმა, თავის ხშირ, გრუზა თმაში წვერწამახული ფანქარი შეაღებრა, თავი მოიქეჭა.

მაიკოს ის-ის იყო სილა უნდა გაელაწუნებინა მოხითხითე მამიდაშვილისათვის, მაგრამ ანაზღად სტუმარი ვაჟის მოცინარე თვალებს შეეფეთა და... თავი შეიმაგრა. სავარძელში მჯდარი, ფეხი ფეხზე გადადებული ვაჟი საჩქაროდ წამოუდგა გოგოს და თავის დაკვრით მიესალმა.

— ახ, პარდონ-ის თქვენ, მგონია, არ იცნობთ ერთმანეთს? ვახო... ესე იგი ვახტანგ ჯიბლაძე — ჩვენი ახლო მეგობარი, დიდი მომავლის მქონე, პერსპექტიული ინჟინერი. სხათა შორის, ალბინას-ტიც გახლავთ და...

— ნუ ირჩები ზედმეტად, ჩვენ ვიცნობთ ერთმანეთს, — შეაწყვეტინა მაიკომ გიას, თან უჩუმრად თვალები გადაუბრიალა იმის ნიშნად, რომ შურისგებას უფრო ხელსაყრელი ჟამისთვის დებდა, მერე სასწრაფოდ მიიღო სახეზე მედიდური იერი და ხელი გაუწოდა სტუმარს.

მერე, ვაჟის მიერ თავაზით მიწოდებულ სავარძელში რომ ჩაჯდა, მამიდაშვილისკენ მიაბრუნა თავი და მედიდური იერითვე, სიტყვების დამარცვლით წარმოთქვა:

— გიორგი ბატონო! თუ შეიძლებოდეს, გეთაყვა, მაგ ზრდილობით აღსაყვამ წამწვილს გადაეცით ჩემგან, პითაგორამდე კაი გვარიანი მანძილი გიდევს-თქო. ასე რომ მოიღეთ მოწყალება და გვალისრეთ თქვენი ძვირფასი ყურადღება-თქო.

— ოჰ, ღმერთო კი მომკალი, მაიკო ბრძანდებთ? — უცებ თავი ასწია ზაზამ ნახაზებიდან, ორივე ხელი გულზე მიიკლდა და თვალები ისე გადმოკარკლა, მაიკომ ძლივს შეიკავა თავი, რომ მასაც დანარჩენებივით არ გასცინებოდა.

ზაზამ ცქვიტად შემოურბინა მაგიდას, მაიკოსთან მიჰქრა, თა-

ვიდან წარმოსახვითი შლაპა „მოიძრო“ და ვითომ მარჯვენა ხელში დაიკავა, წელში ოდნავ მოიხარა, ცალი ფეხი გაჭიმა და ის-ის იყო ღრმა რევერანსი უნდა გაეკეთებინა „შლაპის“ ქნევით, მაგრამ ველარ მოზომა და... უცაბედად იატაკზე დაებერტყა ფეხებგაჩაჩხული. სახეზე ისეთი ბრიყვეული გაოცება ეხატა, ისე საწყალობლად ახამხამებდა წამწამებს, რომ ახლა მაიკოსაც წასკდა სიცილი. გია ტახტზე გორაობდა. გულიანად იცინოდა სტუმარი ბიჭიც, წამიც და... ზაზამაც შეუერთა თავისი ხორხოცა ხმა დანარჩენებს.

შეშფოთებულმა დიასახლისმა თავი შემოჰყო ოთახში. მოხარხარე ახალგაზრდების დანახვაზე ხელი ჩაიქნია თავადაც ღიმმორეულმა და კარი გაიხურა.

მაიკოს დავიწყებოდა დედოფლის როლი და სავარძლის სახელურზე შემოსკუპებული, პატარა გოგოსავით იქნევდა ფეხებს.

სიცილით გულმოჭერებული ზაზა რომ კვლავ ნახაზს მიუბრუნდა, მაიკომ შუბლი შეიკრა. ისევ დაიბრუნა ზვიადი იერი:

— არ მორჩები, ბიჭო, შენ ბოლო-ბოლო? რა გახდა ამისთანა ეს შენი ნახაზი?

— ჯერ-ერთი ეს ნახაზი ჩემი არ გახლავთ, იგი ვახოსია, მეორეც... შენი ფშუტა-ფშუტა ლექსები ხომ არ გგონია, ბიძია? პატარა რომ შეგეშალოს...

— აბა, აბა, შენმა მზემ! ფშუტა-ფშუტა ლექსები! ვითომ ძალიან გესმის ლექსების...

— არც მინდა მესმოდეს, არ მჭირდება და იმიტომ. გასაგებია?

— რაო, რაო, რა ბრძანე, ყმაწვილო? რა არ მჭირდებაო? ლექსები?

— დიახ. ლექსები. ლექსებისათვის კი არა, ჩემი სპეციალობისთვის ვერ მომიცლია.

— ეგ ძველი ამბავია. ფიზიკოსები თუ... ლირიკოსები! — გამოაჯავრა მაიკომ ბიჭი.

— არაფერი ძველი არ არის. წავიდა, ბიძია, ლექსების დრო. მოგჭამა კირი წყობილსიტყვაობამ. და ჰე!

— მაშ, შენის აზრით, რუსთაველი საჭირო არაა? არც გალაკტიონი?.. თქვენც... მასე ფიქრობთ? — უცებ სტუმარს მიუბრუნდა მაიკო და გამომცდელად მიაჩერდა სახეში.

თვალეზანთებული, სახელანძული გოგო ისე მშვენიერი, ისე მომზიბლელი იყო ამ წუთს, რომ ვაჟს მზერა ვერ მოეწყვიტა მისთვის. მაიკო ამჩნევდა ამას, უფრო სწორად, ქვეშეცნეულად გრძნობდა თავის ძალას, მაგრამ თავი ისე ეჭირა, თითქოს ბაიბურში არ იყო.

ამ მოულოდნელმა შეკითხვამ ვაჟი წამით დააბნია, მზერა ძირს დაიღო, თითქოს ასრებს იკრებსო, ჩაფიქრდა.

„რა სიმპათიურია! და... როგორ მიყურებდა!“ — სიამით შეუტოკდა გული გოგოს.

ბოლოს ვაჟმა თავი ასწია, მზერა გაუსწორა მაიკოს და წყნარი ხმით უთხრა: — იცით... მე, პირადად, მიყვარს!.. — წამით გაჩერდა და: — ძალიან მიყვარს კარგი ლექსები!

სუფთა და კრიალა იყო ბიჭის ღიმილი და მაიკოს კვლავ უნებურად შეუქანდა გული, თუმცა შეეცადა, გარეგნულად არაფერი შესტყობოდა. გამარჯვებულის იერით გადახედა მამიდაშვილებს.

— უყვარს არა... ფლავი! — ერთბაშად ფარგალი ნახაზზე დაანარცხა ზაზამ და ტახტზე ფეხმორთხმით მჭდარ გიას თვალი უყო უჩუმრად, მაგრამ გოგონების სერიოზულობით შესტყეროდა მეგობარს და ვითომ ვერ შეამჩნია ძმის მრავალმნიშვნელოვანი მზერა.

— უყვარს ბიჭს ლექსები!.. — კვლავ გაუტრიზავა ნათქვამი ზაზამ და თავისებურად ჩაიცინ-ჩაიხვიჩინა: — ერთი ლექსი მაინც თქვი, აბა, ზეპირად, თუ ბიჭი ხარ! ოღონდ... მე პატარა ქართველი ვარ არ დამიწყო ახლა!..

— სავალდებულო არაა ლექსის ზეპირად ცოდნა, ბატონო! — გამოექომაგა მაიკო ვაჟს და თვალები დააკვესა.

— ვინ მოგახსენა? სწორედ რომ სავალდებულოა. თუკი უყვარს, თქვას აბა ერთი ლექსი მაინც!

ღუმილი ჩამოვარდა ერთბაშად. ზაზას ღიმილიანი მოლოდინი აღბეჭდოდა სახეზე, როცა წინასწარ იცო, რომ გამარჯვებული ხარ და ზეიმობ კიდევ.

ვახტანგი შეირხა, თითქოს გარინდებიდან გამოერკვაო, და მღელვარებაშეპარული ხმით დაიწყო:

აჰყვე კიბეებს — სადაც სფინქსი ქვეებს ეფარება
და შიშში გრძნობდე, რომ ახლოა ბედნიერება, —
ოჰ, რამდენია სიცოცხლეში ასეთი წამი!

სულში გენიით ატეხილი რეკავს ლერწამი,
და ვან-დეიკის ლანდებივით მწვანდება ღამე...
ოჰ, რამდენია, რამდენია ასეთი რამე!“

ისეთი სიჩუმე იდგა, რომ ბიქს უნებლიეთ ენა დაემა და... და-
დუმდა.

„როგორი ნათელი ღიმილი აქვს... ღმერთო!“ — გაუელვა გო-
გოს თავში და თვითვე ეოცა თავისი მღელვარება.

ზაზას ფართოდ გახედილ თვალებს რომ ჰკიდა მსერა, დაუფა-
რავი ნიშნისგებით ჩაიღიმილა, მერე წამოდგა, თავი მოჩვენებითი
მორჩილებით დახარა და ოდნავ წამღერებით წარმოთქვა:

— დიდად პატივცემულ ზაზა ბატონო და ძმანო ჩემნო! ვა-
ნაგრძეთ თქვენი შრომითი საქმიანობა, ჩვენ კი — საწყალ
ფილოლოგებს, დაგვიტოვეთ ასეთი ფშუტა-ფშუტა ლექსები. კარ-
გად ბრძანდებოდეთ, ახლა, ჩემო ბატონო! წავედი მე! ჩაო!

— დაიცა, სად გარბიხარ? რა იყო? რა ბზიკმა გიკბინა? ჯერ
ერთი, შენ რომ იცოდე, მე რუსთაველი და გალაკტიონი არ მიგუ-
ლისხმია და მეორეც...

— აღარ მსურს მოსმენა თქვენი, ზაზა ბატონო!

— ბავშვებო, კინო-სურათი იწყება! — შემოიხედა ანაზღად
ოთახში დიასახლისმა.

მას უკვე გაეწყო ვახშამი და ყველანი სუფრასთან მოიწვია.

მაიკოს კვლავ გაქცევაზე ეჭირა თვალი. მაგრამ მაჰიდაშვილებ-
მა აქეთ-იქიდან სტატეს ხელი და თითქმის ძალით დასვეს მაგიდას-
თან.

იგი ერთხანს შუბლშეკრული, ამაყად კისერმოღვრილი იჯდა
და დინჯად, ვითომდა უშფოთველი სახით ყლუბ-ყლუბით სვაჰდა
ჩაის. მხოლოდ ხანდისხან თუ შეათვალიერებდა ხოლმე ჩუმი ღი-
მილით ხან ტელეეკრანს და ხანაც გაფაციცებულ ბიჭებს, მზერა
რომ ვერ მოეშორებინათ სურათისთვის. ერთ-ორჯერ მაიკომ სტუ-
მარი ბიჭისკენაც გააპარა თვალი და მოეჩვენა, რომ მას სახეზე
გულგრილობა ეხატა, ან ეგებ... სურდა... ასე ყოფილიყო?

— გამაგებინა ერთი, რა გაყურებინებთ ამ გაუთავებელ ხოცვა-
ყლეტას და სისხლის ღვრას? გული არ გერევათ ხოლმე? ან არ
გბეზრდებათ ნეტავ?

„ყოველ აღამიანში ზის პოტენციური მკვლელო. სადღაც ამოვიკითხე...

ნუთუ?

შეუძლებელია!

და მაინც“...

— შენ გაჩუმდი! — შეუღრინა ბიძაშვილს ნამცხვრით პირვამოტენილმა ზაზამ, სკამიდან სავარძელში რომ გადამჯდარიყო, რათა მოხერხებულად მოკალათებულს, უფრო „გემრიელად“ ემზირა კინოსურათისათვის.

— თუ ასე გსიამოვნებთ ეს სისასტიკე და სისხლისღვრა, მოდით ბარემ და დასცხეთ აგერ ერთმანეთს. ეს უფრო ბუნებრივი და ჩე-ალური არ იქნება, ვიდრე სურათის ცქერაა!

— გესმით, რას ლაპარაკობს ეს პინგვინი? — ეკრანისთვის თვალმოუწყვეტლად წამოიძახა ზაზამ: — თუმცა... რა გასაკვირია? რა იცის ამან ჩხუბის ეშხი, ამ გოიმმა, და საერთოდ...

— რა ამბავში ხარ შენ, ვაჟბატონო, როგორ ელაპარაკები გოგოს? — შემოუსწრო დიალოგს სამზარეულოდან მობრუნებულმა დიასახლისმა.

— აბა, რა ატლიკინებს? ესეც ლექსი ხომ არ არის? რაც არ ესმის... გაჩუმდეს მაინც, — იხტიბარი არ გაიტეხა ზაზამ, თუმცა სახეზე კი ოღნავ წამოწითლდა.

— ხმა არ გავიგონო შენი! ერთი ამას დამიხედეთ! ან ქალი არ იცი, ბიჭო, შენ, ან სტუმარი? რას ჰგავს ეს? რა სიტყვებსაა, გოგოს რომ ეუბნები?

— ჩვენ ხომ ვეხუმრებით, დედა! — გამოესარჩლა ძმას გია.

— ლანძღვა-გინებას ხუმრობა არ ჰქვია. კამათი და დავა უნდა შეგეძლოთ ისე, რომ ერთმანეთს შეურაცხყოფა არ მიაყენოთ. და მეორეც, შენ რომ იცოდე, ვაჟბატონო, მაიკო სწორს ლაპარაკობს. მისკუპებული ხარტ დღე და ღამე ამ ტელევიზორს და უყურებთ, როგორ ასახიჩრებენ აღამიანები ერთმანეთს. ახლაც ყურებში მიდგას წუხანდელი კინოსურათიდან ტყვიების ზუზუნ-წივილის, ქვემეხების გრიალის, ავტომატების კაკანის, ველური ღრიალისა და ყიჟინის ხმა.

— ომი-ომია! — არ შეეპუა დედას ზაზა: — არ უჩვენონ, აბა, მტრის დახოცვა?

— მტერიც ადამიანია, ჯერ-ერთი. ესეც არ იყოს, შენ, ადამი-
ანმა, რეჟისორი რომ გქვია, არ უნდა მიჩვენო, მე, ადამიანს, ისიც
გადიდებულად, მსხვილ პლანში და დეტალურად, როგორ კლავენ
ერთმანეთს ადამის ნაშიერები — სულ ერთია — რისი გულისთვის
და რატომ!

— ცხოვრებაში ასეა ბატონო!

— ჰოდა, ცხოვრებაში კმარა, რაც სისასტიკე ხდება. ეს... ეს
რალაც ბნელი, ქვენა ინსტიქტების წახალისება უფროა, ვიდრე
ხელოვნება!

— გენაცვალე, მამიდა! — უცებ ფეხს წვერებზე შემდგარმა
მაიკომ ორთავე ლოყაზე აკოცა სახეშეფაქლულ და თვალაღვარებულ
ქალს. ახლა, ამ წუთას ერთობ საცნაური იყო მამიდა-ძმისწულის
მსგავსება.

— მეც ასე ვფიქრობდი, ზუსტად ასე, ოღონდ... ასე კერ გამო-
მეთქვა!

— ოჰ, ოჰ, არ მონახეს ქალებმა საერთო ენა! სენტიმენტოს! —
ჩაიქირქილა ზაზამ და ბიჭებს უჩუმრად თვალი ჩაუყრა.

მაიკომ ერთი მოუხედა გამანადგურებელი მზერით და მერე
ისევ მამიდას მიმართა:

— ერთი რამ მაინტერესებს, მამიდა, აი, შენ ბიოლოგი ხარ
და... თუ არსებობენ ვეფხიჭამია ვეფხეები, ანდა... ლომიჭამია ლო-
მები?

— არა. არ არსებობენ, მაიკო.

— ანდა... ერთი სახეობის ცხოველები თუ კლავენ ხოლმე ერ-
თმანეთს?

— არათუ კლავენ, შვილო, ერთმანეთს არც ასახიჩრებენ. ჯა-
შინვე მოქმედებს ეგერთწოდებული დამუხრუჭების ინსტინქტა:
ასე იქცევიან, მაგალითად ჩვენგან ათვალწუნებული მგლები და სხვა
ცხოველები, ტერიტორიული, ან მდებრის გამო კონფლიქტი არასო-
დეს გადაიზრდება უღმობელ სისასტიკეში. ასეა ეს და ამ მხრივ
საოცრად მოწესრიგებული კანონები აქვს საჭუნგლეთს, ჩემო
მაიკო!

— თუკი მხეცები არ ერჩიან თავიანთ ჯიშს და ჯილაგს, მაშ,
ადამიანი, ეს უუგონიერესი არსება, როგორღა იმეტებს თავისსავე
2: ც. არაშელია

მსგავს ქმნილებას? მაშ, გამოდის, რომ მხეცებზე უფრო დაბლა დგას? ყოჩაღ, ჰომო საპიენს!

— მთლად მასეც არ არის, ჩემო კარგო: homo rea sacra homini — ადამიანი ადამიანისთვის წმინდათაწმინდააო!

— როგორაო, როგორაო, მამიდა? ადამიანი ადამიანისთვის წმინდათაწმინდააო? ეგ ვინა სთქვა, სენეკამ? ღმერთო ჩემო, რა სიტყვებია! თან... როდისაა ნათქვამი!

— „ხოლო მე გეტყვი თქვენ: გიყუარდეთ მტერნი თქვენნი, და აკურთხევდით მწყევართა თქუნთა, და კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქუნთა, და ულოცევდით მათ“.

— რას იტყვით ამაზე, ჰელსინკი ფიზიკოს-ინჟინერებო? თუმცა, რა უნდა მითხრათ! უყურეთ და დასტკბით ამ მასობრივ მკლვლელობათა ცქერით, რაკილა ასე გსიამოვნებთ ეს სასტიკი სანახაობა, მე კი — მივდივარ! კარგად ბრძანდებოდეთ, ბატონებო!

— კაი, ახლა, რას იფხორებთ? დარჩი პატარა ხანს. დამთავრდება აგერ ეს სურათი და მერე ჩვენ გაგაცილებთ.

— დიდად გმადლობთ, ჩემო ბატონო. მაგრამ... არავის გაცილება არ მჭირდება მე. პატარა კი არა ვარ. გზას როგორმე გავიგნებ. შინამდე... უთქვენოდ. მერე, არც ისე გვიანია.

— თუ შეიძლება... მე...

— რაო, შენც არ რჩები, ვახო? — ჩატომღაც ენა დაება გიას.

— შენც... ბრუტუს? — თეატრალურად გაიკვირვა ზაზამ და გულზე ხელი იტაცა.

— თუ მაიკო ნებას დამრთავს... მგონი, ერთი გზაც გვაქვს.

— აჰა, გა-სა-გე-ბია ყველაფერი! წაბრძანდით, ბატონო წაბრძანდით, რაკი ასეა, რა გაეწყობა. გზაში თუ მოგწყინდათ, ლექსები წაუკითხეთ ერთმანეთს.

— მაიკო შვილო, რაკი ამ ტუტუცებს, უკაცრაული პასუხია და, მეტი ზრდილობა არ გააჩნიათ... ვახო გაგაცილებს, მამიდა. მეც უფრო გულმშვიდად ვიქნები.

— აი, ძმაო, წაიღე შენი ნახაზებიც, კარგი ნამუშევარია. ვერაფერს იტყვის, კაცი, შეგიძლია თუნდაც ხვალვე ახვიდე უშაბზე, ჩემის აზრით ხუთიანი განადღებული გაქვს.

...ნელა, ჩუმად მიაბიჯებენ გვერდიგვერდ. და მაიკოს სულაც არ ეჩოთირება, ხმას რომ არ იღებენ. არც იმას „იმჩნევს“, ორთავემ, შეთანხმებულივით, გზა რომ გაიგრძელა და სანაპიროთი წამოვიდნენ.

როცა იქ, მამიდაშვილებთან, გაცხარებული დაობდა, როცა ბიჭის დაკვირვებულ, ყურადღებიან მზერას გრძნობდა და უნებლიეთ დამუხტულ-დაძაბული, ანგარიშშიუცემლად, ცდილობდა კიდევ უფრო მოსწონებოდა ვაჟს.. გული უჩვეულო სიამითა და სიხარულით უცემდა: ქვეცნობიერად ზეიმობდა ამ გამარჯვებას.

ბიჭი ადრეც, ერთ-ორჯერ ნანახი ჰყავდა თავის მამიდაშვილებთან, მაგრამ წამიერი თვალის შევლება თუ მოუსწრია მაშინ, თუმცა იმ წამიერი მზერითაც სასიამოვნო განცდა დარჩენია გულში. მაგრამ ამ საღამოს სულ სხვა იყო... ამ საღამოს შთაბეჭდილება არ ჰგავდა წინანდელს, მართალია, არ უნოდა საკუთარ თავსაც გამოტყდომოდა, მაგრამ აშკარა და ცხადზე უცხადესი იყო: ბიჭის სახის გამომეტყველებამ, მისი თაფლისფერი თვალების თბილმა გამოხედვამ, ზედმიწევნითმა ზრდილობამ, და საერთოდ, მთელმა მისმა გარეგნობამ, მიხრა-მოხრამ, მოზომილმა, ძუნწმა სიტყვა-პასუხმა არაჩვეულებრივი ძალით იმოქმედა მასზე.

და ეს შთაბეჭდილება სულ უფრო და უფრო უძლიერდება. ყოველი წვრილმანი, თითქოსდა უმნიშვნელო ნიუანსი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, ათასგვარად ფერადოვანი და ცხოველი ხდება და ერთიანად იმორჩილებს მის ფანტაზიას, მთელ მის არსებას.

და აი, ახლა მოდის ბიჭის გვერდით უხმოდ, უსიტყვოდ და სრულებით არ ეუცხოება ეს მღუმარება. პირიქით, მთელი გულით სწადია ასე მხარდამხარ, უჩუმრად და წყნარად იაროს დიდხანს, ძალიან დიდხანს, და უჩუმრადვე ყური მიუგდოს იქ, გულის უშორესი კუნჭულიდან დაძრულ საამო მელოდიას, თანდათანობით რომ იპყრობს მთელ მის არსებას. ამ ღვთაებრივი ჰანგით იჟღინთება თითქოს მთელი გარემო, სისხლის ყოველი უჯრედი...

მხრის თავთან ზოგჯერ ვაჟის მკლავის უცაბედ, მსუბუქ შეხებას გრძნობს და ეღიმება. თავისთვის. მარტო. ჯერ არგანცდილი, უცხო

ნეტარებით. ყელთამდე საესეა სითბოთი და არაფერზე არ უნდა ახლა ფიქრი, სრულებით არაფერზე.

— ხომ არ დაიღალეთ, მაიკო?

„ოჰ, რა სასიამოვნო ხმის ტემბრი აქვს და... როგორ წარმოთქვამს ჩემს სახელს!“

— არა. რა დამიღლიდა?... — გაიღიმა გოგომ და წამით იყუჩა, მერე ფიქრიანი ხმით განაგრძო: — რა ლამაზი ყოფილა სანაპირო ღამით, წყნარი, მყუდრო და მთვარეც სულ არ მეჩვენება ახლა ბუტაფორიად...

ბიჭმა წყნარად ჩაიციხა.

— თქვენ მართლა ალბინისტი ხართ, ვახტანგ? — უცებ იკითხა გოგომ და გვერდულად, ფრთხილად შეათვალიერა ოდნავ რწვეით მომავალი ტანმაღალი, ბეჭებში გაზიდული ბიჭი.

მთელი იმ ხნის მანძილზე, რაც მამიდაშვილებთან იყო, მხოლოდ ერთხელ გაუმართა მზერა ვაჟს, როცა კითხვით მიმართა. ახლაც, რატომღაც გაურბის მის ზეხედვას. თითქოს ეშინია იმ მომნუსხველი ძალის, ბიჭის თვალებიდან რომ იღვრება.

— იცით... ზუსტად რომ ეთქვა, ალბინისტებს დავყვები ხოლმე, როცა დროს მოვიხელთებ. ასე რომ...

— მაშ, მწვერვალზე არ ასულხართ? — შეაწყვეტინა გოგომ.

— როგორ არა... — გაეღიმა ბიჭს გოგოს მოუთმენელ კილოზე.

— ჰოდა, ესაა მთავარი... — გოგო ისევ დადუმდა, მერე თითქოს ფიქრშიაო, განაგრძო: — საოცარი შეგრძნებაა ალბათ, მწვერვალზე რომ შედგამ ფეხს, არა? მანამდე კი... ყოველ წუთს, ყოველ წამს სიკვდილ-სიცოცხლესთან ჰიდილი... და ყოველივე ეს იმ სიამოვნების საფასურად, რასაც მწვერვალის დაპყრობა იწვევს? უცნაურია...

— ამაზე მაშინ არ ფიქრობ, ერთი სურვილია გამოძრავებს — დაეუფლო მწვერვალს. სხვა დანარჩენი აღარ არსებობს. სხვაზე აღარაფერზე შეიძლება ფიქრი მაშინ.

აი, წელან თქვენ მთვარე ახსენეთ, და ბუტაფორიას მიამსგავსეთ... იცით... იქ სულ სხვანაირად აღიქვამ მთვარესაც, მზესაც, ცას, მთას, მიწას, საკუთარ თავს და... მთელ სამყაროს... უსაზღვროებასთან მიახლოებისა და აბსოლუტური თავისუფლების შეგრძნება ბადებს ალბათ ამ თავისებურ აღქმას, თუმცა... ამის გადმოცემა შეუძლებელია, ეს... საკუთრად უნდა განიცადო.

ბიჭი გაჩუმდა. დაოკებული მღელვარება მოისმოდა მის ხმაში. გოგოსაც მყისვე გადაედო ეს განწყობილება, მაგრამ ამჯერად ღუმილი არჩია. არ უნდოდა ახლა შეკამათებოდა ბიჭს, თუმცა ზოგი რამ მაინც გაუგებარი და აუხსნელი რჩებოდა მისთვის.

— თქვენ და ზაზა ერთად სწავლობთ, არა? — ხანგრძლივი სიჩუმის შემდეგ ჰკითხა ბიჭს ისე, თითქოს საკუთარ ფიქრს გაეზმიანაო.

— დიახ. ოღონდ სხვადასხვა ჯგუფში.

— ისე, საცა სამართალია, ზაზა თეატრალურზე უნდა შესულიყო. ჩემის აზრით, მსახიობობა უფრო უპრიანია მისთვის, ვიდრე ინჟინრობა...

— ზაზამ მათემატიკა და ფიზიკაც ბრწყინვალედ იცის... სხვათაშორის, გიამაც.

— იცით, გიაც საღამოს დასწრებულზე აპირებს გადასვლას.

— ვიცი... შეიძლება ჩვენთან დაიწყოს მუშაობა.

— თქვენთან?... თქვენ სად მუშაობთ?

— ელექტროხელსაწყოების ქარხანაში.

ისევ დადუმდნენ.

„ამასაც, მგონი მამა არა ჰყავს... გულით აცადმოფ დედას უვლის თურმე და პატარა დაიკოს... იმიტომაც... რა ქნას, აბა? ზაზა და გიაც ხომ იძულებული არიან... მაგათი მამა კი...

უპ, როგორ მომენატრა ჩემი მამიკო! როდის დაბრუნდება ექსპედიციიდან?..

იყო და არა იყო რა... ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა? იყო შაშვი მგალობელი... იყო ერთი პატარა გოგო, რომელსაც დედა აღრე გარდაეცვალა, მამამ... მეორე ცოლი არ შეიერთო (გადახვევა სტერეოტიპიდან), ბავშვი დედინაცვალს არ ჩაუგდო ხელში, ისე-როგორც ეს ზღაპრებშია ჩვეულებრივ... დედინაცვალიო, თვალში ნაცარიო...

დედით ობოლ გოგოს ზრდიდა ბებია — მკაცრი და... სამარ-თლიანი ქალი. კიდევ მამიდა... და... მამა!

მამა!? ათი წელი უერთგულა ცოლის ხსოვნას... ახლანდელ დროში, ჩემო ბატონო!.. ყვარებია თურმე ცოლი (წარმოიდგინეთ!). ისე მოგეხსენებათ... კაცია ბოლოსდაბოლოს, ის დრო წავიდა... ბერობის. ჰოდა, ახლა, ცოლიც ჰყავს, და, ბავშვებიც, მაგრამ მამიკო მაინც

სულ სხვაა მისთვის და საერთოდ მთავარია (რა? რა არის მთავარი?)
...უნდა შეეგუო გარემოებას! აკი მაიკოც შეეგუა იმას, რომ...

ვინც ვერ ეგუება...

აი, მაშიდა ვერ შეეგუა და... წავიდა კიდეც კაცი ოჯახიდან.
დედას ჰგავს თურმე მაშიდა — მასავით მართალი და... უკომპრო-
მისო.

ო, ფალავას ზვიადი ქალი! ერთგულების, ოჯახური სიწმინდისა
და სიყვარულის სიმბოლო! სიმბოლო მშვენიერებისა და სილამა-
ზისა!

პათეტიკა. ნამეტანი პათეტიკაა, დიმიტრი ბატონო!

იყოს პათეტიკა, ჩემო, იყოს!

ფალავას ქალს რომ უყურებ, გინდა დაიჯერო, რომ ადამიანი
სიყვარულისთვის, სიკეთისთვის გაჩნდა ამქვეყნად. დიახ. და არა
აქვს უფლება ადამიანს ამ ულამაზესი ცის ქვეშ იყოს ბოროტი,
კაცთმოძულე, მკვლელი, მძარცველი, ჯალათი, მჩაგვრელი, რამეაუ
იგი ამ ქვეყანას მოეგლინა სილამაზის, მშვენიერების მსახურად და
არა — მსახერელად მისდა!

მიბოძეთ თქვენი ხელი, ქალბატონო თამარ! უნდა ვეამბორო
მოწიწებით და რიდით.

ო, ქალის ხელები! მოსაფერებლად და სათაყვანოდ გაუჩენია
იგი არსთა გამრიგეს. წარმოიდგინეთ, ჯოკონდას ხელის მტევნები?
და დააქერინეთ ახლა ამ ღვთაებრივ ხელებს ქვაბი და ახეხინეთ!
ანდა... ყინწვისის ანგელოზს მიეცით ხელში... არა. გრძელი პერ-
გამენტი, არა... ჩემო ბატონო, არამედ გრძელი თოხი მიეცით ხელში
და გაუშვით ყანაში სათოხნელად! ანდა... ჩაის საკრეფად! ო, ღი-
დებული სანახავი იქნება მე და ჩემმა ღმერთმა! დიდებული!.. 'შე-
ხედეთ ამ მშვენიერ ხელებს? რა ღლეში არიან ისინი! ღმერთო ღი-
დებულო!

ეჰ, რას იზამ? იცვალნენ დრონი, ჩემო ბატონო, იცვალნენ
დრონი. და ამაოა ყოველგვარი მქვერმეტყველება!

იყო და არა იყო რა...

რა ლამაზი, გრძელი თითები აქვს ვახტანგს... იქ, კიბეზე ჩა-
მოსვლისას რომ შემეშველა...

თითქოს ჩვეულებრივი ყურადღების ამბავია და მაინც...

ის მზერა! ოჰ!"

მკლავებზე ხელი მოისვა ფრთხილად.

— ხომ არ შეგცივდათ, მაიკო?

„შეამჩნია!“...

— არა. სულ არ მცივა. პირიქით, სასიამოვნოდ გრილა...

— თუ გნებავთ ჩემს კურტაკს...

— არა. არა. გმადლობთ... — საჩქაროდ შეაწყვეტინა გოგომ და გუნებაში დასძინა: „მე შემიძლია... იცი, მე შემიძლია ვიარო ისე მთელი ღამე, გათენებამდე და.. არ შემცივდეს!“

— არ გაინძრეთ! ხმა! კრინტი!

„ვაიმე, ვაზო! — პირველი აზრი, რამაც თავში ელვისუსწრაფესად გაურბინა. შემდეგ: „სანაპიროთი რომ არ წამოვსულიყავით... ჩემი ბრალია!“

— აბა, სამკაულები! მოიძრე ჩქარა! — გვერდში დანის წვერის შეხება იგრძნო და მყისვე ყურებსა და ყელზე აფათურდნენ სლიპინა ხელები. თითქოს უხსენებელმა გადაუარაო სხეულზე.

მაგრამ... თავისი თავი აღარ ახსოვს ახლა. მთელი გულისყური ვახტანგისთვის მიუპყრია. თვალებიც ძალაუვნებურად მისკენ გაურბის.

ბიჭს ჩუმი გინებით ეჭაჭგურებიან.

„კურტაკს ზდიან! ღმერთო, შენ მიშველე!“

— ჭინიცი... ჭინიცი გაიხადოს, მაგის!..

— „ვაიმე, ვაზო!“ — ბიჭისკენ გაიწია უნებლიეთ: — არაფერი მაქვს. აი, ხომ ხედავთ? არაფერი — უანგარიშოდ იშვერს წინ ხელებს და ისევ ვაზოსკენ დგამს ბიჭს.

— რატომ არა გაქვს მერე, შენი... — ერთმა მძარცველთაგანმა მუშტი ჩასცხო სახეში გამეტებით. წამით თვალთ დაუბნელდა.

და უცებ, მოულოდნელად ერთს მოძალადეს ისე ამოარტყა ვახტანგმა, რომ იგი კენესით ჩაიკეცა ასფალტზე. წამიც და ახლა მეორე მიპყვა მას, მერე მესამე...

„მოკლავენ. ვაიმე!“

— ვაზო, გეხვეწები... გემუდარები... — თავადაც არ იცის კარად, რასა სთხოვს, რას ეხვეწება. ამ ღროს მეოთხის ხელში დანამ გაიელვა.

„გათავდა. ვაიმე!“

— გვიშველეთ ხალხნო! — თითქოს სხვისი ხმით აკივლდა.

— გაჩუმდი შენი!.. — დანიანმა წიხლი ჩააზილა გვერდში. ტკე-ვილისგან გონი დაკარგა.

როცა გამოერკვა, ჩამი-ჩუმი არ ისმოდა ირგვლივ. ყრუ კენესა შემოესმა ანაზღად:

„ვახო! ვაიმე!“

...თითქოს სხვისი მზერით უყურებს და აღიქვამს თვალისწაპ-ში დატრიალებულ ამ ამბავს. ის კი არადა, თავის ხმასაც ვეღარ ცნობს. სხვა დროს ალბათ ვერასოდეს წარმოიდგენდა, ასეთი კივილი თუ შეეძლო. ეს რაღაც ველური, პირველყოფილი ადამიანის გულიდან ამოხეთქილი ყვირილი თუ მოწოდება იყო!

თითქოს ვიღაც სხვა გარბის შუა ქუჩაშიც, თმაგაწეწილი, ჯახეშეშლილი... და ხელებს იქნევს გიჟივით. ერთმა მანქანამ ჩაუქროლა. მეორემ...

ალარ აჩერებენ!

...ეგებ უკეთესია... მთავარ ტრასაზე გავარდეს! მილიციელს გადაეყაროს ეგებ. ან ეგებ სასწრაფოში დარეკოს როგორმე? მაგრამ... იპოვის კი დაუზიანებელ ტელეფონს? სანამ დარეკავს... სანამ სასწრაფო მოვა...

სწრაფად ენაცვლება ერთმანეთს ფიქრები, მაგრამ არც ერთი მათგანი არ უჩერდება თავში... სანამ გმირთა მოედანზე ანდა რუსთაველზე აღმოჩნდება, დაიძვლება ბიჭი სისხლისგან!

„ვახო!.. ვაიმე! მისი აქ დატოვება არ შეიძლება!“

წამით კვლავ ბრუნდება გონდაკარგულ ბიჭთან. თავს ორივე ხელით უწევს:

— ნუ გეშინია... ნუ გეშინია, შენი ჰირიმე... — ჩურჩულებს უაზროდ, ხმაწართმეული. „ვაიმე! ასე ხომ დაიძვლება სისხლისგან! რა ვქნა? ღმერთო ჩემო!“

ისევ შუა ქუჩაში გარბის.

„ჩაუვვარდები... ჩაუვვარდები! მერეც არ გააჩერებენ?“

მის ფეხებთან დაამუხრუჭეს მანქანა. ღია სარკმლიდან თავი გამოპყო მძღოლმა და შეუკუთრხა:

— გიჟი ხომ არა ხარ, შენი...

— თქენი ჰირიმე... იქით... ბიჭი დაჭრეს. კედება. მიშველეთ... საავადმყოფოში...

— მილიცია-პოლიცია მინდა ახლა მე? — ხელი აუქნია უცებ კაცმა და მანქანა ადგის მოწყვითა:

— საავადმყოფოში... სასწრაფოში... დარეკეთ...

„ღმერთო! რა ვქნა? როგორ მოვიქცე?“ — ხელებს იმტვრევს სასოწარკვეთილი. მერე წამით შეშდება. გონება ეთიშება.

მანქანამ შეუწელა. შეჩერდა. „ძლივს!“

სახეში შეაფრინდა მომღიმარე მძღოლს:

— ბიჭი დაჭრეს! მიშველეთ!..

მას ტუჩებზე ღიმილი შეეყინა. გაზს ფეხი დააჭირა.

„ღმერთო! ამასობაში... ამასობაში...“

უკვე დამბლადაცემულივითაა და უიმედოდ თვლებსლა აყო-ლებს კანტიკუნტად ჩაქროლილ მანქანებს.

— რა მოხდა, გოგონა?

უცებ ნათდება თავში.

„მშველელი!“

იმედის სხივი. ჩამქრალი თვალების აკიაფება.

— იქ... ბიჭი კვდება... ღვთის გულისთვის... — ყელში ბურთი-ვით აწვება რაღაც.

— აბა, სად? მაჩვენე, ჩქარა!

„ჩქარა, ჩქარა!.. ეგებ.. გვიან არ იყოს...“

...ბიჭმა ყრუდ დაიკვნესა, როცა „იმან“ ხელში აყვანა სცადა.

„ცოცხალია! ღმერთო!“

— მომეხმარეთ!.. ფეხებზე მოჰკიდეთ ხელი! ფრთხილად!

გაჭირვებით, წვალებით აწვენენ მანქანის უკანა სავარძელში:

„ღმერთო ჩემო! რა მძიმეა!“

თავადაც უკან ჯდება „იმის“ ბრძანებით, ბიჭის თავს კალთაში იდებს, რომ არ გადმოვარდეს!..

„ეგება... ეგება... ღმერთო!“

ეს სიტყვები შუქნიშანივით ენთებიან თავში და მალევე ქრე-ბიან:

„ეგება... გადარჩეს?“

„ის“ რაღაცას ეკითხება. ჰო, რამდენი დრო გავიდაო მას შემ-დეგ... რაც...

...ადარ ახსოვს.

„იქნებ მთელი საუკუნე?“... ველარ იგონებს.

მორჩა და გათავდა. ერთი შეგრძნებალა შერჩენია: „გადარჩე-
ბა?“ თუკი საავადმყოფოში დროზე მიიყვანდნენ, თუკი...

ღმერთო ჩემო! რამდენი თუკი არსებობს თურმე! და მაინც
ამ „თუკის“ ჩაჭიდებია გამწარებით. სხვა ყველაფერი ბნელშია ჩა-
ძირული. უკუნეთში. ვერც ვერაფერს ამჩნევს გარშემო. ვერც იმას,
კრემლები ღვარღვარად რომ ჩამოსდის თვალთაგან და კალთაში
ჩასვენებული ბიჭის სახეს რომ უღვთოდ ასველებს.

...უანგარიშოდ მოძრაობს. უანგარიშოდვე ემორჩილება უც-
ნობის ყოველ განკარგულებას, მის მოკლე ბრძანებებს.

თითქოს სიზმარშია, ანდა... კინოს შეყოვნებულ კადრებს უყუ-
რებდეს. „ის,“ უცნობი აკეთებს ყველაფერს, მის მაგივრადაც.

იგი დარბის. იგი რეკავს საღდაც. ერთხელ მასაც ჩაჰკითხა,
ვახტანგის ტელეფონის ნომერი ხომ არ იციო. თავი უხმოდ გააქ-
ნია, არაო. „ის,“ უცნობი, უხსნის ვილაცას რაღაცას. თეთრხალა-
თიანები მიმოდიან გარშემო.

ყოველ მათგანს იმედით შეჰყურებს.

მერე საღდაც შეჰყავთ. სისხლს უღებენ მასაც და „იმასაც“,
იმ უცნობსაც. საავადმყოფოში თურმე სისხლი აღარ ჰყოფნით.

„იმისი“ სისხლი შესაფერისი აღმოჩნდა. მაგრამ... უშველის
კი? გვიან არ არის აწი?

მერე... ისევ მისაღებში ზის, მერხზე. მოშვებული. უმწეო გა-
მომეტყველებით. ისეთი შეგრძნება უჩნდება წამით, თითქოს ფრთებ-
დაღეწილი ფრინველია, ვერასოდეს რომ ველარ აფრინდება ცაში,
რომ აქ, ძირს, მიწაზე მოუწევს ფორთხიალი, აქ, მიწაზე უნდა აუ-
მოხდეს სული...

„— ხმა! კრინტი! არ გაინძრეთ!“

კადრები სწრაფად ცვლიან ერთმანეთს. და ისევ გულში ჩაბ-
რუნებული კივილი:

„ვაიმე, მოკლეს!“

...გვერდიგვერდ მოდიან სანაპიროზე. თბილი საღამოა. მშვიდი
და წყნარი.

ამ იღუმალ სიჩუმესა და გარინდებას მხოლოდ ვაჟის ხმის გა-
საოცრად ლამაზი ტემბი არღვევს დროდადრო, საამო, გულისა-
მაჩქაროლებელი ტემბრი. ხმის ეს კილო და არა თავად სიტყვება,
წარმოუდგენელი, გაუგებარი ძალით იზიდავს, მთელ მის არსებას

იმორჩილებს... ხმის ეს ტემპრი, მისი იდუმალი, უჩინარი რხეკასულის სისაგისის განცდას იწვევს: ესოდენ უცნაურსა და მოულოდნელს. და ყველაფერი, ირგვლივ ყველაფერი, ყოველი სულდგმული, მთელი სამყარო მოლოდინს მოუცავს, სასწაულის მოლოდინს: „სეზამ, გაიღე!“

და ოდესღაც, წარმოსახვაში, ბავშვური ცხელი ფანტაზიით ნაგები ზღაპრული სასახლე და იდუმალი სილამაზის ბაღი ხელახლა ცოცხლდება. სულს იდგამენ ჩანჩქერები. ნაკადულები.

მარმარილოს თეთრი კიბის საფეხურები მაღლა-მაღლა მიიწევს. ცის სამრეკლოდან რეკავს უხილავი ზარი და... ცათა საუფლოდან მოეშურება თეთრ რაშზე ამხედრებული მზეკაბუკი — ლოდინით გულგაღებული მეფის ასულისკენ. და ანაზღად:

„ხმა! კრინტი! არ გაინძრეთ!“

„ვაიმე, მოკლეს!“

...„ის“ გვერდით მოუჭდა. გონებას ძაბავს:

— გადარჩება?

— ჭერ არავინ იცის... ბევრი სისხლი აქვს დაკარგული...

„დროზე რომ“...

ალარ ამთავრებს მტკივნეულ აზრს. „ის“ რალაცას ეუბნება.

„ა, აა... ჩემი ტელეფონი!.. ბებია გაგიყდება. არაფერი იცის...“

არც მამილამ იცის... ბიჭებმა...“

— ახლავე... 93, ნოლ-ორი, არა, ვაიმე! დამავიწყდა!

— არა უშავს რა. მერე მითხარით, როცა მოგაგონდებათ...

— მკლავზე ხელს ადებს ფრთხილად და უღიმის.

ახლალა შეხედა სახეში. ღმერთო ჩემო! თურმე რა ახალგაზრდაა. თითქოს სულ ბავშვი. მას კი ეგონა... მაგრამ ეს ხმა-ხმა თითქოს დიდი კაცის აქვს. მშვიდი, დინჯი, წყნარი, ამ ხმამ... როგორც კი დაილაპარაკა, ამ ხმით იცნო... უფრო სწორად, მიხვდა, რომ: „ისაა!“ მხოლოდ „მას“, მშველელს შეიძლება ჰქონდეს „ასეთი ხმა!“

„როგორი ფერმკრთალია!.. ალბათ სისხლი რომ ამოუღეს, იპიტომ“...

ნელ-ნელა უბრუნდება ცნობიერება. ახლა აგონდება, რომ ყველას, საავადმყოფოში ფეხის შედგმისათნავე, სუყველას, ვინც შეხვდა, ერთსა და იმავეს ეკითხებოდა: „რატომ... რისთვის?“

არავინ პასუხობდა. არავინ. ზოგი მხრებს იჩეჩავდა უსიტყვოდ.

ზოგიც თვალს აჩრდებდა. ხოლო ერთმა თეთრხალათიანმა ესლა უთხრა: „დაწყნარდით, გოგონავ, დაწყნარდითო“. მშვიდი, გულგრილი ხმით უთხრა.

დაწყნარდით, ღმერთო ჩემო, როგორ დაწყნარდეს, თუკი არავინ პასუხობს მის კითხვას. არადა, უნდა უპასუხონ. მოვალენი არაა უპასუხონ. ამ თმაქალაჩა კაცმა მაინც უნდა გასცეს პასუხი: „რატომ... რისთვის მოხდა ეს? ჩვრებისთვის? ნუთუ... ჩვრებისთვის?“

უნდა აუხსნას, ვალდებულია, მოვალეა. დიახ, მოვალეა, იმიტომ რომ... თვითონ თვრამეტი წლისაც არ არის ჯერ. ამ თმაქალაჩა, ხნეირმა ექიმმა კი უნდა იცოდეს... მან უნდა აუხსნას, გააკვირდეს, რატომ მოხდა ასე, აკი ადამიანები ყველანი კარგები იბადებიან, კარგები და კეთილები!.. თუკი ასეა ეს, თუკი მართლა ასეა...

ახლა ისიც აგონდება, თეთრხალათიანმა ქალმა სააბაზანოში რომ შეიყვანა და სისხლით მოთხვრილი ხელები დააბანინა, თან რალაცას ეუბნებოდა ალერსიანი ხმით. ალბათ უყვავებდა. მაგრამ მის გონებადგე ველარ აღწევდა ქალის სიტყვები.

„ვახოს სისხლი!“ — ამის გაფიქრებამ შეზარა. ეს იყო ერთადერთი, რაც ტვინს უბურღავდა ახლა და სისხლს უყინავდა ძარღვებში.

მერე, მთელი სხეულით მორღვეული, მიბარბაცდა მერხთან, უილაჯოდ დაეშვა ზედ და... გაქვავდა.

...გვერდით მჯდომ ბიჭს ფრთხილად შეახო თითები სახელოზე:

— უკაცრავად... თქვენი სახელი...

— ლევანი მქვია. — მყისვე შეეშველა ბიჭი და ფართოდ, გულლიად გაუღიმა.

„ღმერთო ჩემო! ეს ღიმილი... და როგორ გასცრეცია ფერი... რაღდენი ამოუღეს ნეტა? ალბათ ბევრი... ჩემმა სისხლმა კი — არ ივარგა. ჰმ!“

— ლევან! ეგება სჯობია... რადგან.. რომც გადარჩეს...

„შერეკილი ვეგონები ნაღდად!“

— იცით... მე მინდა გითხრათ... ექვსიდან ერთი? ეგებ ძალზე ცოტაა? თქვენ... როგორ ფიქრობთ?

— დაწყნარდით, მაიკო, გენაცვალე. დამშვიდდით. ყველაფერი კარგად იქნება!

„ჩემი სახელი? საიდან? თუმცა... რა მნიშვნელობა აქვს ახლა ამას?..“

— იცით... მე მინდოდა მეთქვა, რომ...

— მერე, მაიკო, გენაცვალე, მერე. სხვა დროს მითხარით. ახლა დამშვიდდით...

„ესეც მაწყნარებს პატარა ბავშვივით! ამანაც ვერ გამიგო“..

— მე მშვიდად ვარ, ლევან, ძალიან მშვიდად. სულ არ ეღელავ! ოღონდ... — წამით იყუჩა და კოპებზეკრულმა. ტუჩები უჩუქრად ჩაიკვნითა: — საქმე ისაა, რომ... მე მიმაჩნია... ჩემი აზრით... — თავი გაიქნია უცებ ჭიუტი გამომეტყველებით: — თითქმის ხუთმა თუ ექვსმა მანქანამ ჩამიჭროლა მაშინ... იქ, და არც ერთმა, გესმით... ლევან, არც ერთმა... მხოლოდ თქვენ გამიჩერეთ... — ძალიან ცოტა არაა-მეთქი ექვსიდან ერთი?

ასე მოეჩვენა, რომ დიდხანს, ძალიან დიდხანს იყო ბიჭი მღუპარე.

— კიდევ ხომ უნდა ვიცოცხლოთ?.. ვინ იცის... ეგებ ოცი, ოცდაათი ან... სულაც ორმოცდაათი წელი? ღირს მეთქი? რისთვის? რატომ? თუკი...

„თუკი ასეთი სასტიკია ცხოვრება?.. აი, უკვე მერამდენე დაქრილი მოჰყავთ!“

— მე... მესმის თქვენი, მაიკო! — წამოიწყო ბოლოს ბიჭმა ზანგრძლივი სიჩუმის შემდეგ და შუბლი მოისრისა ფიქრიანად. მძიმედ წარმოთქვამდა სიტყვებს, თითქოს უჭირსო ლაპარაკი: — კარგად მესმის ყველაფერი და მაინც...

— მაინც?.. რატომ გაჩუმდით?

— იცი... ეგებ სჭობია ამაზე სხვა დროს ვისაუბროთ... ახლა მთავარია, ბიჭი გადარჩეს...

— კი მაგრამ... ხომ შეიძლება... არ გადარჩეს? — გოგო ანთებულ მზერას არ აცილებდა ლევანის გადატეტკილ სახეს.

— კი, შეიძლება!

— მერე?

კვლავ მოისრისა შუბლი ბიჭმა, თვალები წამით მოხუჭა.

მერე თავი ასწია, მზერა გაუმართა გოგოს. სახეზე მტკიცე იერო გამოსახვოდა:

— იცი, მაიკო... მე ერთი ბიჭი მყავს. სამი წლის. და როცა წამოიზრდება, ვეტყვი ღირს-მეთქი! დალაზვროს ღმერთმა, მაინც ღირს-მეთქი სიცოცხლე!

— ექვსიდან... ერთის დროსაც?

— თუნდაც ათიდან ერთი იყოს! მთავარია... ის ერთი იყოს! გესმის? ის ერთი. მერე, იქნებ ათიდან... ათივე გახდეს!

ერთ ხანს შეურხევლად, თვალეზღაპრული შეჰყურებდა გოგო წელში გამართულ, სახედასხეპილ ბიჭს. შემდეგ მერხის სა-ზურგეს მიაწვა ბეჭებით და... ხმამაღლა აკისკისდა.

„ათიდან-ათივეო?... ხა, ხა, ხა...“

მერე უცებვე შეწყვიტა სიცილი, რომელიც უადგილო და მეტისმეტად გამომწვევი მოეჩვენა. მოიღუშა.

იქ, შიგნით კი, კვლავ განაგრძობდა ქირქილს ნიშნისმოგებით და იქედნურად ის ვილაც, სხვა, უცხო არსება, გულ-გვამში რომ ჩასახლებოდა ანაზღეფულად.

„ჰი... ჰი... ჰი... მაშ, ათიდან ათი, არა? კარგია, ჩემმა მზემ, კარგი. აბა, ჰე! თქვენ იცით! იმედიანად იყავით აამაღლებული სულის დორონ-კი-ხო-ტე-ბოო! ყველა დროსა და ყველა ეპოქაში ძლეულნო მდაბალი სანჩო-პანსების მიერ და... მაინც ქედმოუდრე-კელნო და ამპარტავანნო! აბა, ჰე! არ გაიტეხოთ გული!

იიიციწე, ჯამბაზო!“

თავი გაიქნია კვლავ, თითქოს აბეზარ ფიქრებს თუ ჩვენებებს იშორებდნო.

— მაპატიეთ!.. — ჩაილაპარაკა ყრუდ, ძლივს გასაგონად და ახლავდა შეამჩნია, რომ მთელი ამ ხნის განმავლობაში ანგარიშმი-უცემლად სისხლით მოსვრილ ცხვირსახოცს აწვალებდა ხელში.

„ვახოს სისხლი!“ — გაჰკრა გულში მტკივნეულად. სასწრაფოდ ჩანთა გახსნა და ცხვირსახოცი შიგ ჩაუქუპა.

— მაპატიეთ... — გაიმეორა მერე ისევ ჩაწყვეტილი ხმით და ქვედა ტუჩზე იკბინა: — თქვენ შეიძლება... მართალიც იყოთ, შეიძლება! მაგრამ... — შეყოვნდა, მერე ენის ბორძიკით, ისე, თითქოს ფიქრშიო, განაგრძო: — მაგრამ ჩემთვის უკვე მნიშვნელობა არა აქვს... იცით, მე სრულებითაც არ მაინტერესებს აწი... — ისევ შე-

უბრკოლდა ენა. შუბლშეკმუხნული, თითქოს ეძებდა და ვერ პოულობდა საჭირო სიტყვებს, რომლითაც შესძლებდა გადმოეცა თავისი გულისნადები.

— ჯერ ყველაფერი წინ არის, მაიკო!

ბიჭი უღიმოდა თანაგრძნობით, გამგებიანად.

გოგო ერთ ხანს უხმოდ შესცქეროდა გაოცებაჩამდგარი თვალებით:

„ღმერთოო, ეს... ეს ნათელი ღიმილი!..“

მერე ყინულით შესალტული გული თითქოს ნელ-ნელა შემოადნა. სულში მზის სხივი აჭიატდა.

შეტოკდა. და ანაზღად მოსწყდა ბაგეს:

— ხო, მართლა... იცით... გამახსენდა, ჩემი ტელეფონის ნომერი გამახსენდა...

1983 წ.

მალე მიხვდა, გულს რომ ვერ უღებდა კითხვას. მექანიკურად, თვალებითა კენკავდა მარცვლებს, სიტყვების აზრი კი გონებაშე ვერ აღწევდა.

ჟურნალი განზე მოისროლა, ზე აიჭრა. ისე, კაცმა რომ თქვას, რა დროს სხვათა ქირვარამის განცდაა, საკუთარიც მოსკარბებია და ლამისაა, მოახრჩოს კიდეც.

მაგნიტოფონის ჩხავილმაც ტვინი წაიღო პირდაპირ! დილა უთენია რომ ჩართავენ, შუალამემდე აღარ არის საშველი. არც რადიო იციან და არც ხათრი.

თავდაც ასე არ იყო განა არც ისე დიდი ხნის წინ, მაგრამ ახლა... ახლა ყველაფერი აღიზიანებს და თავს აბეზრებს, უმნიშვნელო წვრილმანიც კი.

აივანზე გავიდა და მოაჯირს გადაეყუდა. ერთხანს იყო ასე შეურხეველად და უაზრო გამომეტყველებით დასცქეროდა ეზოში მოყრიამულე ბავშვებს.

„როცა გეტყვი ი-ს, გამოდი! როცა გეტყვი ე-ს, არ გამოხვიდე!..“

გამოდიიი ერთად ვიაროოთ...

ეუჰ! მგონი, ავურიე!“

ისევ შიგნით შებრუნდა და ოთახიდან ოთახში იწყო ალაბალად სიარული.

„იქითკენ“ გახედვაც არ შეუძლია და ჰე! მოკალი თუ გინდა. თითქოს ეამიანიო, ისე გაურბის იქაურობას. აკი გამოიტანა კიდეც „იქიდან“ თავის ქვეშაგებელი და ლოჯიაში მოაწყო საწოლი. ოღონდაც „იმ“ ოთახში არ დარჩეს და... თუნდაც ხის ქვეშ გაათენდა-ალამებს.

ეს ტელევიზორი რაღა ჯანდაბამ მოშალა ამ საღამოს. კინოს მაინც უყურებდა, ეგება ცოტათი მაინც გადაეყოლებინა გული.

დარეკვისა და ვინმესთან ლაილის განწყობაზეც აღარ არის. წასვლითაც ველარსად წაეა — უკვე გვიანია. ხოლო ასლა დედასთან დავიდარაბის თავი ნამდვილად არა აქვს. და საერთოდ, სი-მართლე რომ თქვას, ძველებურად აღარ მიუწევს გული გარეთ — ლალის თუ გაყვება ხანდისხან სადმე. ესაა და ეს.

ღმერთო ჩემო! ისე, რამდენი გაჭირვებული და სასოწარკვე-თილი ადამიანი გაიცნო ამ ბოლო დროს მკითხავენთან სიარულში. მართალია, ზოგი ცნობისმოყვარეობას დაჰყავს მათთან, ზოგს კიდევ „მოდური“ სახელი იზიდავს, მაგრამ უმეტესობას, მასავით დარდი და სატკივარი დაარბენინებს ამ „დროებით მკურნალებთან“.

ადრე თავშესაქცევად უყვარდა ხოლმე ყავაში ჩახედვა და კარ-ტის გაშლა მეგობრების წრეში. ერთობოდნენ. და მაშინ აბა, რო-გორ წარმოიდგენდა, თუ ასე სასიცოცხლოდ აუცილებელი გახ-დებოდა მისთვის მარჩიელობა.

რაღაცნაირი, აუხსნელი გულისკანკალითა და მოლოდინით შე-პყრობილი მიდის ხოლმე თითოეულ მათგანთან. თითქოს რაღაც სასწაულს ელოდება და... ყოველთვის იმედგაცრუებული და გულ-დაწყვეტილი ბრუნდება უკან, სანამ ისევ ახალი, „გადასარევი“ მკითხავი არ გამოჩნდება თვალსაწიერზე.

აი, ზვალისთვისაც შეჰპირდა ლალი, მაგარ ვინმესთან მიგაყ-ვანო. ეჰ, ლალისაც თავისი გასაჭირი ადგია. ვერც იმას გაუმართლა „სიყვარულობანას თამაშმა“, როგორც იცის ხოლმე თქმა ენაკერ-მატმა ნუნუკამ, სასაცილოდ რომ არ ჰყოფნის თავისი მეგობრებთან ესოდენი გაწამაწია. მაგრამ სოლიდარობის გამო იძულებულია ან-გარიში გაუწიოს და მზარი აუბას ამ „კომედიას“, თუმცა შიგადა-შიგ უწყინარად აქილიკებს მაინც თავის დაქალებს: ნეტავი თქვენ, მოცლილები არ იყოთ! რისთვის, ან ვისთვის იკლავთ ხოლმე თავს ასე? ღირდეს მაინც ვინმე ამდენ ფიქრად და დარდად?

თვითონ ხომ არაფერზე თავს არ იტკივებს და სხვების წუხილი და ტანჯვაც მხოლოდ ღიმილს ჰკვრის. სულ ორი წელიც არ უც-ხოვრია ქმართან. გაცილდა თუ არა, ჩვილი ბავშვი დედას შეატო-ვა, თვითონ კი გულარხეინად მიეცა ე. წ. დროს ტარებას. აბა ასლა თქვენსავით თვალებს დავითხრი და გულს გავისიებ, მანამდე გვერ-3. ც. არღაშელია

დი არ აუდგეს ვინმესაო, დროდადრო ჩაუნისკარტებს ხოლმე დაუდევარი კილოთი თავის სიყრმის მეგობრებს და თავისებურად, გემრიელად ჩაიკისკისებს.

ერთხელ გათხოვება თუ მოასწარი და ერთი შვილის გაჩენა, სავსებით საკმარისია, ჩემო ბატონო, — დროგამოშვებით „ჰმოდერავს“ კიდეც თავის შეპირებულ და გულშედღონებულ დაქალებს, — ამქვეყნად ერთხელ მოხვედი და შენი სიამოვნებისთვის უნდა იცხოვრო. თუ გაგიმართლა და შენი გუნებისა და განწყობილების ქმარი შეგხვდა — შენს გემოზე რომ ცხოვრებას არ დაგიშლის — ხო რა კარგი. თუ არადა, — კარგად მყუდროე მამაკაცების მეტი რაა ამ ქვეყანაზე! ღმერთო კი მომკალი. ერთი თითის დაქნევას საჭირო მხოლოდ — შენთან რომ გაჩნდეს, ვისაც კი ისურვებ. ასეა ეს. და საერთოდ, ჰკვიან ქალს თადარიგში მუდამ უნდა ჰყავდეს რამდენიმე თავყვანისმცემელი. თუ ვინიცობაა, ერთმა უმტყუნა, მყისვე მეორეთი შეცვალოს იგი, მეორე — მესამეთი და ასე შემდეგ. აბა, რა უბედურებაა ერთის ამოჩემა? ეს „პროსტო“ პროვინციალიზმი გახლავთ, ჩემო ძვირფასო, მეტი არაფერი!

მაგრამ ნუნუკას „ქადაგებანი“ ჭერჭერობით ახლოსაც არ ეკარება ნათიას დაწყულულებულ გულს. ისინი ტყუილი ქაქანი და მარტოოდენ წყლის ნაყვია. ყოველშემთხვევაში ასეა ეს ჭერხნობით, ხოლო მერე... მერე რა იქნება, ერთმა ღმერთმა თუ უწყის... ნეტაი მართლა ისეთი გულთმისანია ის ქალი, ლალი რომ უქებს? ხვალამდე გაძლება არ გინდა?

ეჰ, ერთი და მაინც ჰყოლოდა... ძმასთანაც არ მოერიდებოდა ალბათ გულის გადაშლა. შენი სისხლი და ხორცი მაინც სულ სხვაა. სხვისი ჭირის ღღენიადაც მოსმენა, გაუთავებელი ჩივილი და წუწუნი, რაც არ უნდა იყოს, ძნელი ასატანია. თუმცა ნათია ცდილობს, თავი არ შეაბეზროს თავის მეგობრებს, იშვიათად რომ დიჩივლოს ვინმესთან, საკუთარ გულში იკლავს დარდს და ვარამს და მაინც...

მამა რომ მოსულიყო დროზე, იქნებ როგორმე აეცინცლა ზაგარეტი, თუმცა მოპარვაც რომ მოახერხოს, სად მოწიოს? ახლა დედის კივილი უნდა კიდევ! ისედაც ამ ბოლო ჟამს სულ გაცხვირული დადის. გაუთავებლად იკბინება და იგესლებს. წამითაც რომ შეაგვიანდეს სადმე, კოპებს მწყრაღად შეიკრავს, იარე, იარე, მი-

ტოვებული ქალის სახელი არ იქმარო, ახლა ქუჩებში იწანწალე და აალაპარაკე ხალხიო. თითქოსდა, საგანგებოდ ჩქმეტს მტკივან ადგილზე. საოცარია პირდაპირ! აკი დღედაღამ ჩასჩიჩინებდა, გაეყარე და გაეყარე, რა შენი ღირსია ეს ტუტუცი და ბოგანო ბიჭიო; ჰოდა, როცა მართლა გაშორდა, იმის მაგივრად, რომ დაშოშმინებულიყო, ახლა თავის კანში არ ეტევა. ხომ აისრულა გულის წადილი. აბა, მაშ ახლა რაღას იბოლმება, რომ იბოლმება? მაგრამ „მიტოვებული“ ქალიშვილი რომ უზის შინ, აი ეს ვერ მოუწელებია, აი ესაა რომ აგიჟებს და ცოფებს აყრევენებს.

მიტოვებული! ჰმ! კი მაგრამ, თვითონ ხომ ყველაფერი იღონა და მოიმოქმედა იმისათვის, რომ თავისი ერთადერთი ქალიშვილი დაეხსნა ქუჩიდან შემოსული იმ ჯამილოკიასაგან? „რა გასაჭირი ადგა, ბატონო, ჩვენს ქალიშვილს ჯიბეგახვრეტილ სტუდენტს რომ არ გაჰყოლოდა? ცოლს რჩენა უნდა, ჩემო ბატონო, მოვლ-პატრონობა. ეს კიდეც... ცოლისთვის კი არა, თავის თავისთვის ვერ მოუვლია. მაგრამ იმდენად ნამუსგარეცხილი და ურცხვია, რომ კიდეც აქეთაა დიდგულზე: მოვალედ გვეთვის, ვარჩინოთ, შევინახოთ და თანაც სულ წითელი კოჭი ვუგოროთ, რომ არ გაგვინაწყენდეს, ბეჩა! აბა, არა? ეს ვინ გვეღირსა! ხომ, როგორ გავბედნიერდით ასეთი ბიჭის სიძეობით!

ეს ჩვენი ტუტუტუცანა გოგო კიდეც არაფერი აწყენინოთო, არაფერი შეამჩნევინოთო, თვალებს გვიბრიალებს აქეთ, ხოლო იმას, იმ ბოგანოს, კუდს უქიციანებს, სახეში შესციციანებს. აქაოდა, მართლა რა ბედს ვეწიეო, სიხარულით აღარ არის პირდაპირ. ღმერთო დიდებულო! ჩვენი ნათია, მთელი თბილისის ბიჭები რომ ჰკუთას ჰკარგავდნენ მასზე და მის მზეს ფიცულობდნენ, ლამისაა მონამხველად გაუხდეს ამ ლატაკი, გაღლეტილ მამლაყინწას! ღმერთი რატომ არ გაიცინებს ჩვენზე“.

გუნებაში გამოაჯავრა დედის კილო. თავის თავი იმაზეც დაიჭირა, რომ სახის გამომეტყველებაც კი შეეცვალა: ისეთი გაუხდა, როგორიც დედას აქვს ხოლმე ასეთ დროს. ასე ეგონა, თავიდან მოიშორებდა თუ არა იმ „გლახა ამპარტავანს“, მისი ქალიშვილის ზელის მთხოვნელთა რიგი დადგებოდა მაშინვე! და რაკი იმედი ვაუწუბილდა, და ასე ვთქვათ, კოვზი ნაცარში ჩაუვარდა, გამწარდა

ქალბატონი ლიზიკო და მერე როგორ! პოდა, მთელ თავის ჯავრს ახლა ქალიშვილზე იყრის.

თავი გაიჭნია. თითქოს უკეთურ ჩვენებებს იშორებსო, მაგრამ ახლა მამას გადაწვდა ფიქრით. ო, ო, მამა! ერთი შეხედვით ღირსეული და საქმიანი ვაჟიკი გეგონება, სინამდვილეში კი ცოლს ყურით დაჰყავს: ღიახ, ღიახ, ეს ვითომდა თავდაჯერებული, ქალების მუსუსი მამაკაცი ყველაფერზე კვერს უკრავს თავის ძვირფას მეუღლეს. ამით თავის ცოდვების მიჩუმებებს ცდილობს ალბათ, თუმცა კუდი მაინც მოუჩანს, ანდაზის არ იყოს...

რაკი ლიზიკომ თქვა, რაკი ლიზიკომ ინება...

სულ ლიზიკო აკერია პირზე. ვითომ უიმისოდ წყალს არ გადააქცევს! ლიზიკო კი ამასობაზე ლამის შინაურ ტირანად იქცეს. ბრძანებებსა და უსიტყვო, უხმო მორჩილებას დაჩვეული ქმარ-შვილისაგან, ოჯახისთვის თავგადაკლული ქალის როლს იფერებს და ხელსაყრელ მომენტს არ გაუშვებს, ეს თავშეწირულობა არ დააყვედროს თავისიანებს.

თავი კვლავ დაიჭირა იმაში, რომ ღვარძლიანად ქირდავდა დედას გუნებაში. გუნებაში, თორემ აბა ისე რა შვილია, შეპასუხებას გაუბედავს! ქალბატონი ლიზიკო ყოველთვის მართალია. ისეთ დასხებილ იერს მიიღებს სახეზე დროდადრო, ისეთი დარწმუნებული ჩანს თავის თავში, თავის ჭკუა-გონების უმცდარობაში, რომ ვაგლახად აბა ვინ რას შეჰყადრებს! შეჰყადრებს და თავბედს არ დაიწყევლის? სახლში გაჩერება არ გინდა მერე? რეზიკო რომ არ შეეპუა, აკი ამიტომაც... მიაპინტრიშეს!

ისე, საინტერესოა მაინც... საიდანა აქვს ადამიანს სხვისი ღმონება-დამორჩილების ესოდენ ძალუმი სურვილი? სხვაზე მბრძანებლობის ეგზომ ღიდი მოთხოვნილება? ქალბატონი ლიზიკოსთან პიროვნებას სარბიელი რომ მისცე... ოოპ, როგორ იზეიმებდა განუკითხაობა და ძალადობა!

იქნებ აჟარბებს და გაღიზიანებულს ეჩვენება ეს ყველაფერი? კაცმა რომ თქვას, ეს ახლაა, სიმწრისა და ტკივილების გადატანის შემდეგ, აეხილა გონების თვალი და დაინახა ის, რასაც აქამდე ვერ ამჩნევდა, ანდა მხოლოდ გუმანით თუ ხვდებოდა. თორემ ადრე გონებაშიც არ უშვებდა ხოლმე დედის საქციელის კრიტიკას, მით უფრო მის განსჯას თუ გაკიცხვას.

ქალის შეკივლების ხმამ გამოარკვია ფიქრებიდან. სამზარეულოში შევარდა. დედას მარცხენა ხელის იდაყვი მარჯვენათი დაეჭირა და სახედამანჭული სულს უბერავდა: — რა იყო, ადამიანო? გული გადამიტრიალდა...

— ჭირი და ოხრობა. ვერ ხედავ, დავიწვი მკლავი? მოიტაზრეთ. ზემოთ არის, შკაფში. ჩქარა გაინძერი. რა სტუმარივით ხარ საკუთარ სახლში! ბამბა, ბამბა მოიტანე!

— რას იკლავ თავს, ნეტა ვიცოდე! რად გინდოდა ამდენი ნამცხვარი? ვინ არის ამის მჭამელი? — ველარ მოითმინა და საყვედური უთხრა დედას, როცა ზეთში დასველებული ბამბით უშუშებდა არც თუ ისე დამწვარ-დათუთქულ მკლავს.

— თქვენთვის ვაცხობ, ბატონო, თქვენ რომ ისიამოვნოთ...

— ისიამოვნოთ არა, ის.

— აი ასეა ყოველთვის. მთელი ჩემი ცხოვრება გადაყოლილი ვარ აგენზე და რა მერე? უმადურობის მეტს რას ვხედავ ამათი მხრიდან?

— შენც ერთი!.. ისე იძახი გადაყოლილი ვარო, თითქოს ათი შვილი გაგეზარდოს. რა გახდა ერთი კინკლა გოგოს და ერთი კაცის მოვლა! შენი ღლე და მოსწრება იჩეჭი შინ, სხვა რა საქმე გქონდა!

თავისი სითამამით თვითვე შეცბუნებულმა, სწრაფად აქცია ზურგი თვალებდაჭყეტილ ქალს და გასასვლელისკენ გაეშურა:

— დეიდა თინასთან ვიქნები, ტელევიზორს ვუყურებო, — უკანმოუხედავად დაავლო სიტყვა და კარი საჩქაროდ გამოიხურა.

გული ჭერაც გამალებით უცემდა, როცა მეზობლის კარის ზარის ღილაკს თითი დააჭირა: — მიტო, პრივეტ! თქვენი ტელევიზორი ხომ მუშაობს? მგონი, ილუზიონი იწყება ახლა!

მიპატიჟებისათვის არც დაუცდია. შესასვლელი გაიარა და სასტუმრო ოთახში შეაბიჯა თუ არა, შედგა, მიიხედ-მოიხედა: — შინ არავინაა?

— მე თუ არ ჩამთვლი, მაშინ... — თავი დახარა ბიჭმა მოჩვენებითი მოკრძალებით: — მაშინ არავინაა!

— ოჰ, მიტო, მაპატიე! — გაეცინა: — სად არიან შენები მართლა?

— რა ვიცი. წავიდნენ სადღაც. მგონი... დაბადების დღეზე თუ... ნათლობაზე. კარგად არ ვიცი, სიმართლე რომ გითხრა.

— თქვენი ტელევიზორი ხომ მუშაობს?

— მუშაობს, როგორ არა. ახლავე ჩაერთავ! — ბიჭი ტკეპნა-ტკეპნით წარმოთქვამდა სიტყვებს, თითქოს ეზარებაო ლაპარაკი. იგი ზღაზვნით მივიდა ტელევიზორთან და ჩართო. მერე სავარძელი ახლოს მიუჩოჩა: — დაბრძანდი, ნათია!

— გმადლობ, მიტო. ხო, მართლა ხო არ გაგაღვიძე?

— რა დროს ძილია...

— ან იქნებ წასვლას აპირებდი სადმე? თუ მასეა, არ მოკერიდღოს.

— არსადაც არ ვაპირებდი წასვლას. აქეთკენ გამოიწიე. აქედან უკეთ ჩანს. რა კინო გადის?

— სულ ერთია, რაც იქნება. რამდენი ხანია კინოში არ ვყოფილვარ. ტელევიზორში მაინც ვუყურებ-მეთქი, ვიფიქრე და მაინც-დამაინც დღეს გაფუჟდა ჩვენი. ხო, მართლა, მიტო. რაკი თქვენები შინ არ არიან, მოვწეე რა! სიგარეტი ხომ გაქვს?

— ახლავე! — ბიჭი აუჩქარებლად, ღინჯად გავიდა მეორე ოთახში და ცოტა ხანში სიგარეტით ხელში მობრუნდა.

— ინებე!

— რაო? ა, ხო, სიგარეტი. გმადლობ. კაი დროს მოვედი. იწყება, ჰოო, ძველი სურათია. გონი, ნანახი მაქვს, მაგრამ... ვუყურებ მაინც. მიტო, შენ ჩემი გულისთვის არ მოცდე, იცოდე, თუ საქმე გაქვს რაიმე...

— საქმე არა! რა საქმე უნდა მქონდეს? მეც ვუყურებ... შენი ხათრით.

...თითქოს ყურადღებით მისჩერებია ეკრანს. მაგრამ სინამდვილეში მისი გონება სულ სხვაგან ჰქრის. ფიქრები ერთმანეთში ირევიან, იხლართებიან...

მერე გონების მზერა შიგნით, სულის ფსკერისკენ ჩააბრუნდა... იქიდან ხან ერთმა მოგონებამ წამოჰყო თავი, ხან მეორემ — ერთმანეთთან დაუკავშირებელი, დანაწევრებულ-დაქუცმაცებული, ისინი კალეიდოსკოპური სისწრაფით ენაცვლებიან ერთიმეორეს.

იმ დღეს...

რამდენი ხანია თვალი არ მოუკრავს და...

დაბარებულებით არ გამოეცხადა!

„ნუ წუხდები, თენგიზ! არა, შორს არ მივდივარ. გმადლობ. არა მიშავს. შენ ხომ კარგად?“

„კარგად ყოფნის რა მოგახსენო! ვარ რა! (ქარაგმული მინიშნება საკუთარ ოჯახურ უსიამოვნებაზე!). ისე, შენ ყოჩაღ, ნათია! უცებ უნდა გაწყვიტო. ჭახირს და წვალებას ასე სჯობია. ხო, მართლა, მცხეთაში ხომ არ გაგვესეირნა? დავსხდებოდით. ვისაუბრებდით...“

„იცი, ძალიან მეჩქარება. აი, მოვედით კიდეც. აქ გამიჩერე, თუ შეიძლება!“

„ასე მალე?“

„აქ უნდა ჩამოვიდე, გმადლობთ, თენგიზ! კარგად იყავი!“

„რისი მადლობა? როგორ გეკადრება!.. თუკი... რამე დაგჭირდა... ყოველთვის მზადა ვარ... ხომ იცი. დამირეკე ხოლმე“...

კუკუ!

ვიმალები!

თვალებზე ხელის გულები აგეფარებინა და... ვერაფერს ვხედავ, ვერაფერს ვამჩნევო, თამაშობდი!

...ოჰ, რა ყალბია ეს ბიჭი და რა გაცვეთილი, ყურით მოთრეულ სიტყვებს ეუბნება გოგოს — თენგიზივით. ჰმ. თენგიზი! არადა, რეზიკოს ძმაკაცად კი ითვლება!

ხომ არ მოგეჩვენა? ეგებ...

მაგრამ არა. ის ბილწი ღიმილი? ის თვალები?

ღმერთო!

ამ გოგოს კი სჯერა. რა გინდა ქნა? სასწაულია პირდაპირ! როგორ ვერ ხვდება? ან ეგებ... ხვდება და ჩემი არ იყოს, ეგეც კუკუ-დამალობანას თამაშობს! ან იქნებ... მართლაც ტყუულობა?.. რას ვაიგებ?.. თუმცა რა? განა შენც არ გჯეროდა „შენი“ რეზიკოს გულწრფელობა? აკი სწორედ ეს ვითომცდა გულწრფელობა და ალალ-მართლობა გიზიდავდა მასში. სუფთა და ნაღდი ბიჭი გეგონა. აი, ისეთი, რომ დაგიცავს. გიქომაგებს. გიმფარველებს, ისე, ვიო შეეფერება კაცს. მამაკაცს. ვაჟკაცს.

ახლა აკოცებს ბიჭი. აკოცა. გოგო ვითომ იბუტება, სინამდვილეში უხარია. გაიმარჯვა თავის ჭკუაში! ოჰ. ოჰ, რა თვალთმაქცობაა ყველაფერი. ყველგან მხოლოდ სიცრუეა. ყოველ ფეხის ნაბიჯზე. ადამიანები თვალის დაუხამხამებლად ატყუებენ ერთიმეორეს. ჰაერიც კი ტყუილების ბაცილებითაა გაჟღენთილი. მამა ატყუებს დედას. მორჩილი და თვინიერი მეუღლის როლს თამაშობს შინ, გარეთ კი — ცხვირსახოცებივით იცვლის საყვარლებს. არ ეთა-

კილება, თავის სტუდენტ-გოგონებსაც რომ დაუნიშნოს პაემანი. ისინიც, ოღონდაც კარგი ნიშანი მიიღონ და... ფუი! რა საძაგლობაა! დედამ მშვენივრად იცის ეს ყველაფერი, მაგრამ... თავი ასე უჭირავს, ვითომ ბაიბურში არაა. ისიც თავისებურად თვალხუჭობანას თამაშობს და... თავის მხრივ, თვალს უხვევს თავის ძვირუას თანამეცხედრეს — ათასგვარ წვრილმან თუ მსხვილმან „ფინანსურ საქმეებს“ აკვარახეინებს, რომ როგორმე ერთი ზედმეტი ბრილიანტის სამკაული შეიძინოს — ოღონდ უთუოდ „კარატის“. ბრილიანტი და ოქრო განძია. განძი კი სჭირდება ოჯახს — სულ ერთია, რანაირი გზითა და საშუალებებითაა იგი მოპოვებული. მთავარია — მოიპოვო. აბა, სხვა რისი მაქნისია მამაკაცი, თუ მატერიალურად არ უზრუნველყოფს ოჯახს, არ შეუქმნის კეთილდღეობას. რომც ჩავარდეს ამის გამოისობით, მერე რა? მტერსა და ავს, მაგრამ თუ საჭიროებამ მოიტანა, ქე უნდა გასწიროს თავი ოჯახისთვის. ციხეში იქნება თუ გარეთ — ოქრო და ბრილიანტი თავის ძალასა და ღირებულებას არ კარგავს არც ერთ დროში. ასეა ეს და სხვა დანარჩენი ზღაპრებია და ბოგანოების მოგონილი! (ოჰ, რა ზიზლით და ტუჩების ბრეციით წარმოთქვამს ხოლმე „ბოგანოს“ — ამ ამოჩემებულ სიტყვას!).

შენ ისე ლაპარაკობ, თითქოს მუხრან-ბატონის შთამომავალი იყო. ერთი გუდამშიერი აზნაურები იყვნენ შენი წინაპრები, მეტი ხომ არაო, ვითომ გაეხუმრა ერთხელ — ყელში სულამოსულმა.

გუდამშიერიო? — იტყიკა და მერე როგორ?

გუდამშიერიო? ღმერთო კი მომკალი ახლა! ბაბუა რომ სუფრას გაშლიდა და ჩვენს ოჯახში რომ სტუმრები იყრიდნენ თავს, მასეთი ხალხი სიზმრადაც არ მოელანდება მამაშენის გვარსა და ჯილაგსო, დაგესლა ქალიშვილი.

ოჰ, როგორ ვერ იტანს ამ უკუდო ამპარტავნობას, სულიერად მწირი და გონებრივად დუხჭირი ადამიანების კუდაბზიკობას და მედიდურობას.

ბებია სულ სხვანაირი ადამიანი იყო, კეთილი, თბილი, სულგრძელი. გასაოცარია, რომ ქალიშვილი ასე არა ჰგავს დედამისს. ამბობენ, და-ძმას შორის ყველაზე უფროსი ბიძია შოთა იყოო დედამისის ალი-კვალი.

როგორი ტყბილი მოფერება იცოდა ბებია და რა ზღაპრების მოყოლა!

ჩაისვამდა პატარა ნათიას კალთაში და... იღებოდა ზღაპრების საოცარი სკივრი. დაუსრულებლად ზოედინებოდა და მოედინებოდა ბებიას ბაგე-პირიდან ერთი-მეორეზე გასაოცარი და ჭადოსნური ამბები ოქროსთმიან მწეთუნახავეებსა და გულად მსუქაბუქებს, ცხრათავიან ღვევებსა და მოხერხებულ ნაცარქექიანს...

და როგორ უხაროდა, რომ ბებიას ამსგავსებდნენ გარეგნობით. სამწუხაროდ, კაი ხანია აღარ არის იგი ცოცხალი, თორემ...

ეეჰ, ამქვეყნად ბევრი რაზა გაუგებარი! რას ან ვის მიენდო, არ იცი... არ იცი, როდის დაცურდები, რანაირად, რატომ!..

რეზიკოსთვის მთავარი აღმოჩნდა საკუთარი პატივმოყვარეობა და ეგოიზმი, სიამაყე და არა სიყვარული. თუმცაღა... რა სიყვარულზეა ლაპარაკი? როდის უყვარდი? ეს შენ გადაირიე პირველი დანახვისთანავე. ახლაც თავიდან ვერ იშორებ იმ პირველ შეხვედრას... სრულიად მოულოდნელად და უალაგო ალაგას — სევანეთს მთებში ვანგების მიერ დაგებულ მახეს.

არა. აღარ ძალგის ამის გახსენება... არც იმ უცაბედო, „გაუთვალისწინებელი“ ავადმყოფობის...

ოჰ, იმ დაღლილი, დაბინდული თვალების წამიერი შემონათუბა. სიყვარულის წამიერი ელდა.

კმარა. არ გინდა. არ არის საჭირო. რა სიყვარული აგიტყდა? როდის უყვარდი-მეტქი? დედაშენის თქმით, თურმე შენს კეთილდღეობას და... მანქანას დასარბდა. და როცა მიხვდა, რომ ლიზიკოს ვერაფერს დასციცლავდა, ვერანაირად გააცურებდა, გული აიყარა შენზე. მორჩა და გათავდა. ესაა სინამდვილე. მწარე სინამდვილე. შენ კი აქამომდე რაღაც გამოგონილ სიყვარულს ებლაუქები, აო-არსებულ სიყვარულს. უფრო სწორად, სიყვარულის ილუზიას. ილუზია რომ იყო, მიტომაც დაიმსხვრა ყველაფერი ასე ადვილად. სასამართლო!

არა. ამის გახსენებაც კი გზარავს ახლა. ბოლო წუთებამდე ფიქრობდი, რეზო არ დათანხმდებო. ბოლო წუთებამდე გეგონა, მოვა, ფეხებში ჩამივარდებო, პატიებას მოხოვსო.

გეგონა! ჰმ!

შენ მართლა გეგონა, რეზიკო წამითაც ვერ გაძლებდა უშე-

ნოდ — თურმე ისეთი მომხიბლავი და ქალური იყავი, უწინარესად... დედის თვალში, რასაკვირველია! და... შენც დაიჭერე ეს. ნათია ვადასარევი გოგოა. ნათია ლამაზი გოგოა. ნათია ჰკვიანი, გონიერი გოგოა. და შენც იწამე შენი ყოვლისშემძლეობა, შენი ხიბლი და თილისმა. სადღაც დედის ჰანგზე უკრავდი და ცეკვავდი და იმიტომ. ის კი არადა, დედაშენის მიერ დანთებულ კოცონთან შენც მიგკონდა იქნებ შენდაუნებურად, იქნებ გაუცნობიერებლად — თითო ჰუგუზალი. შენც სადღაც ედიდგულებოდი... ქმარს.

და აი, ოცდაექვსი წლის ასაკში ქმარგანაშეები ქალის დამღას ატარებ! და ამ თევზებივით, შენც აქეთ-იქით აწყდები, რომ გამოსავალი იპოვო, დაიბრუნო სულის სიმშვიდე და წონასწორობა. მაგრამ ჯერჯერობით ბოლო არ უჩანს შენს წრიალს. ამ საცოდავ თევზებს კი ჰგონიათ ალბათ, ოკეანის ან ზღვის უსაზღვრო სივრცეებში დანავარდობენ და თავიანთ ჰკუაში, ტკბებიან კიდევ ამ მოჩვენებითი კეთილდღეობით და თავისუფლებით. საცოდავები! ის კი არ იციან, რომ თავის დღეში ვერ დააღწევენ თავს ამ აკვარიუმს, რადგან... დახშულია მათთვის ყველა კარი, ყველა გასასვლელი, თუმცა..

ეს თევზები ბევრად უფრო ბედნიერები არიან შენზე: მათ არ იციან, რომ აკვარიუმის სამუდამო ტყვეები არიან, რადგან ისინი თავისუფლების ილუზიით იკვებებიან. შენ კი?

განა ბევრმა გაუძლო ეშმაკისეულ ცთუნებებს?

თუ ერთი არ გაგიმართლებს, მეორესთან სცადე ბედი, თუ მეორემაც გიმტყუნა, მესამე მონახე, მეოთხე... — ნუნუკას მსგავსად.

ყოველი მათგანი წინამორბედების დავიწყების საშუალებაა. სხვა შემთხვევაში, უსაშველო ტკივილს და სიმძიმის ვერ გაუძლებ, ვერ გადაიტანო, — ამბობენ აკი. უფრო სწორად, ამით უნდათ გაამართლონ ალბათ თავიანთი დაცემა. და აი, თითქოს შეუმჩნევლად, მაგრამ უსათუოდ დაექანები დაღმართზე, ვით დაგორებული ქვა. და როცა უფსკრულს იხილავ, უკვე გვიანი იქნება, უკვე ხელი გექნება ჩაქნეული ყველაფერზე.

ჯანდაბას. ეს ცხოვრება ხომ წამიერია, ცვალებადი, წარმავალი. წარსული თითქოს არც ყოფილა. იგი სიზმარივითაა. იყო და... არა იყო რა. არც ხვალისდელი დღის შესახებ იცი რამე. ჰოდა, იცხოვრე დღეს, ახლა. იცხოვრე დღევანდელი დღით, ამ წამიერი, მაგრამ სასიამოვნო წუთისათვის...

სასიამოვნო!

ეს „სასიამოვნო“ წუთებიც ყელში ამოგივა მერე. ყველაფერი მოგბეზრდება, მოგყირკდება. მაგრამ... თავს არ გაუტყდები და ინერციით მიყვები თვითდინებას... ნუნუკასავით! თუმცა, ნუნუკა ჯერაც თავდავიწყების, ანუ, თავის მოტყუების ზონაშია და სინანულისთვის ჯერ ვერ იცლის.

ბავშვი მაინც დაგრჩენოდა.

„რა დროს ამის ბავშვია. ჯერ უმაღლესი უნდა დაამთავროს, ასპირანტურა“.

ესეც დაუჯერე დედას. და სიცოცხლე მოუსპე... ოჰ, მართო ეს დაგტანჯავს მთელი ცხოვრება. დანაშაულის და ცოდვის ეს შეგრძნება არ მოგასვენებს, მაგრამ... რა აღვილი ჩანს ყოველი დანაშაული და ყოველი შეცოდება, თუკი... დღევანდელი დღით ცხოვრობ მხოლოდ!

ბავშვი რომ გყოლოდა!..

თუმცა, რას უშველიდა ბავშვის არსებობა ამ უზომო ტკივილსა და სიმწარეს. ბავშვი გაგინელებდა განა დარდსა და ვარამს? მოგიშუშებდა განა სულის იარებს? თუმცა, ვინ იცის, ეგებ დაეამებინა?...

ადრე ხომ ისიც ვერ წარმოგედგინა, რომ შეგეძლო ასე განგეცადა რეზიკოსთან დაშორება. საკვირველია, რატომ გეიოლებოდა ადრე? რატომ დაიარხეინე თავი? რატომ გეგონა, ტკივილისა და ტანჯვის შესაგრძნობად შეუვალი იყავი, მეტადრე ასეთი ტკივილისათვის? ჩანს, დედაშენის თავდაჯერება შენშიაც გადმოვიდა.

...ტირის ეს საცოდავი? ცრემლები ვერ გიშველის, ჩემო საყვარელო. ვერა, თავიდანვე უნდა გეფიქრა...

რა? რა უნდა ეფიქრა თავიდანვე? რომ ბიჭი მიატოვებდა? ვადაიყვარებდა? თუკი თავიდანვე ამაზე იფიქრებ, როგორ უნდა შეიყვარო!

ისევე სიყვარული?

ჩუროჩუტო! ერთხელ და სამუდამოდ დაიხსომე: სიყვარული მოჩვენებითობაა. გიყვარს შენი ლამაზი ოცნება, შენი ფანტაზიის ნაყოფი — ესაა და ეს. არც მეტი, არც ნაკლები. შენ თვითონვე ქმნი და თხზავ სიყვარულის საგანს და როცა რეალურად შეეჯახები სხვას: გიკვირს, გტკივა და იტანჯები!..

ყველაზე ნაღდია. სათოფეზე არ გაიქარო, არა თუ გულის კარი გაუღო — ამ ე. წ. სიყვარულს. ზუსტად ისე, როგორც ნუნუკა აკეთებს ამას. თუ მაინცდამაინც არ დაგიწლია, გულისგარეთ რამდენიც გინდა ატარე შენი „სიყვარულის ხატება“, ელოლიავე და ეფერე რამდენიც გინდა, სანამდეც სურვილი გექნება, ოღონდ. . შიგნით, გულის სიღრმეში არამც და არამც არ შემოუშვა. ერთი სიტყვით, იოამაშე, ვიდრემდის შენს გულს გაუხარდება, მაგრამ იცოდე: ამქვეყნად სიყვარულის, ჭეშმარიტი სიყვარულის ღირსი არავინაა... სხვათაშორის შენც! როგორი მწარეც არ უნდა იყო, ასეა ეს!

მაშ... ნუთუ?

რალა აზრი აქვს მაშინ ცხოვრებას, თუკი... ნაღდი და ჭეშმარიტი გრძნობა არ იარსებებს?

ა, ა... ცხოვრებისთვის აზრის მისაცემადაა საჭირო სიყვარული, ცოლ-ქმრობა, დედა-წვილობა და მისთანანი, არა?

ე. ი. რა გამოდის?

ღმერთო! სად, სად არის ის საყრდენი, რაც სულის გადასარჩენადაა საჭირო? რასაც შეჭირვების ქაშს დაეყრდნობი უყოყმანოდ? მომეცით საყრდენი და...

ჰმ! საქმეც სწორედ საყრდენი გახლავთ, თორემ...

„მგონი სულ მთლად ავფრიე“, — გაუელვა უეცრად თავში ღაჩომდაც მოიკუნტა სავარჩელში: „თუმცა არა. არაფერსაც არ ვურევ. მეც იმ მეცნიერებით, ველარ ვიგონებ ახლა მის სახელს, თუმცა რა მნიშვნელობა აქვს გვარს და სახელს — მეც იმ მეცნიერებით ვიძებ საყრდენს. მართალია, სხვადასხვა მიზანი გვამოძრავენს მე და იმ მეცნიერს — მეონი, იგი დედამიწის გადასაყირაველად ეძებდა საყრდენს, მე კი ბევრად უფრო მოკრძალებული სურვილი მამოძრავენს: მე ასე ვოქვათ, ამ მიკრო სამყაროში ჩემი პაწაწკინტელა სულის გადასარჩენად მინდა იგი. ასეა თუ ისეა, ორთავენი მაინც საყრდენს ვეძებთ. ბერედა, სად, სად არის ის ბალავარი, ის ბურჯი სულიერი სიმტკიცისა, რომელსაც დაეყრდნობი? კი. კაი ჭამა-სმა, ასე ვთქვათ, კაი კვება და ჩაცმა-დახურვა არ დაუკლიათ შენთვის მშობლებს. კოხტაპრუწობა და კეკლუცობაც ასწავლე ინგლისურთან, ფრანგულთან და მუსიკასთან ერთად. სხვათაშორის, ამ მხრივ სასაყვედურო არადერი გაქვს დედ-მამასთან,

მაგრამ... ის, რამაც უნდა გააძლებინოს სულიერი საკტიერისა ლა
სატანჯველისთვის... ის, რომ ვერ მოგაწამეს?

შენს ირგვლივ თითქმის ყველანი უფიქრებლად, უდარდელად
მიუყვებიან ცხოვრების მდინარებას. დღეს რასაც გთავაზობს
იგი — მიიღე, შეიტკბე, შეირგე. თუ საჭიროა, დახუჭე თვალები,
დაიცივე ყურები და... ჩაიყურყუმელავე ზღვაში, ცხოვრების ორომ-
ტრიალი რომ ჰქვია. მერე ან ამოხვალ, ან — არა! აი ბებო რომ
ცოცხალი იყოს! იმ ლოცვებსაც ვერ იგონებ ახლა, უჩუმრად რომ
გასწავლიდა!..

...ოჰ, ეს საცოდავი, რა დღეშია. როგორ განიცდის! სულ ტყუ-
ილად, ჩემო კარგო, სულ ტყუილად. ერთი ადამიანის სიყვარულით...
(ჰმ. ისევ სიყვარული!), დიახ, ერთი ადამიანის სიყვარულით არ
ამოიწურება ყველაფერი ამ ქვეყანაზე. არა. გული ბევრად უფრო
ფართოა და ტევადი. უსაშველო არაფერი გჭირს. უნდა გამაგრდე.
როგორ და რანაირად? არ ვიცი. მაგრამ უნდა გამაგრდე. მორჩა და
გათავდა. გამოჩნდება კიდევ ვინმე, ვინც, ნამდვილად გიმეგობრებს,
გიერთგულებს. და დაგავიწყებს დღევანდელ სატიკივარს. შენც მი-
ენდობი იმას, იმ ახალს და... გეჭნება ტკბილი ოჯახი, გეყოლება
ბევრი ბავშვი და... ყველაფერი კარგად იქნება, მაგრამ... როგორც
ჩანს, ყველას არ შეუძლია, ყველას ერთნაირი გაძლების უნარი არ
გააჩნია. ამ გოგოსაც... ეტყობა, მეტისმეტად უჭირს პირველი დიდი
ტივილის გადატანა. აკი ნატამაც ვერ გაუძლო და... გადმოხტა კი-
დეც მერვე სართულიდან. ნანიმ კი — გაუძლო. თუმცა მასაც და-
ახლოებით ისე მოექცნენ, როგორც ნატას. მაგრამ თავი არ მოუკ-
ლავს. პირიქით, უფრო კეთილიც გახდა თითქოს. უფრო გამგები-
ანი და ადამიანების მოსიყვარულე. ეტყობა, იპოვა ის საყრდენი,
რასაც შენ ამაოდ ეძებ.

ყველას არ შეუძლია-მეთქი ეს — ზოგი თავის ნაჭუქში აკე-
ტება და... ცხოვრობენ მერე ასეთ „აკვარიუმებში“ და ხან ერთპა-
ნეთს ძიძგნიან და კორტნიან, ხანაც საკუთარ თავს.

საქმეც რომ არ გაქვს ისეთი... საინტერესო, ნაღდი! სამსახურ-
შიც ხომ ტყუილუბრალოდ მიდი-მოდინხარ, როგორც ბევრი სხვა.
ხელფასსაც იღებ თითქოს — დედა რა ვნახეო იმისთანას, არა,
ცხადია, მაგრამ მაინც...

ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო!

ვისთვის არის შენი არსებობა საჭირო? სჭირდები განა ენ-
მეს?

სჭირდები არა! ზერელე, სასხვათაშორისო ურთიერთობებია
და მოჩვენებითი სიახლოვე ადამიანებს შორის შენს გარშემო.

ცოდვას ვერ იტყვი. შენს დედ-მამას სჭირდები უთუოდ. მაგ-
რამ... მერე რა! მშობლიური გრძნობა ნადირ-ფრინველთაა გააჩ-
ნია. საკუთარი ნაშვირები ცხოველებსაც უყვართ. საქმე ისაა... და
საერთოდ...

რას შვრება ეს სულელი გოგო? მართლა თავს იკლავს? ეუჰ!..
თუმცა არა. ბოლო წუთებში, რასაკვირველია, გაუი მოუსწრებს
და... გადაარჩენს. მერე პატიებას სთხოვს და... შერიგდებიან. ჯერ
მწარე ნახე, კვლავ ტკბილი... ვაშაა!“

— გმადლობ, მიტო. ყველაფერი ნამეტანი კარგადაა მოწყო-
ბილი ამ ქვეყანაზე. კაი ხანს მეყოფა ეს „სულიერი საზრდო“. აბა,
კარგად იყავი. ჩაო!

— უკვე მიდიხარ? რა გეჩქარება? დარჩი კიდევ ცოტა ხანს...
კონიაკი დავლიოთ!

წამით შეუყოყმანდა:

— კონიაკი?.. — მერე უცებ გადაწყვიტა: — ეგრე იყოს,
თითო ჭიქა დავლიოთ.

ბიჭმა კონიაკი დაასხა ჭიქებში.

— ეს შენ გაგიმარჯოს, მიტო! — სულმოუთქმელად გადაკ-
რა: — ახლა წავედი!

— მოიცა, ნათია!.. კიდევ დავლიოთ თითო-თითო, რას გარ-
ბიხარ? სად გეჩქარება?

— არა. გმადლობთ. მეტი არ მინდა. დიდი მადლობა ყველაფ-
რისათვის. „პაქა“.

გასასვლელისკენ გაემართა. ანაზღად ბიჭმა გზა გადაუღობა:

— სად მიგეჩქარება-მეთქი? დარჩი პატარა ხანს.

უცებ ვერ მიხვდა. გაოცებით შეაცქერდა კართან ასვეტილ-
ვაჟს.

— არსად არ გაგიშვებ ახლა... ჩემთან უნდა დარჩე!

თითქოს ხელშესახები სიცხადით დაინახა, როგორ გადმოუც-
ვიდა ბუდიდან თვალები.

რაო, რაო?! ხომ არ მოეყურა ნათიას? მაგრამ... ეს თვალები?

ნუთუ? ნუთუ მიტოა ეს ბიჭი? არა. შეუძლებელია. რაღაც გაუგებრობაა. რაღაც ეჩვენება ნათიას. ცხადია, ეჩვენება... შუბლზე აცენილი თვალები კვლავ საკუთარ ბუდეს დაუბრუნდნენ.

— გამატარე! — ძალზე მშვიდი, ძალზე წყნარი ხმით ამოთქვა მზერადახრილმა და კარისკენ გაიწია კვლავ.

— არ გაგიშვებ-მეთქი, ხომ გითხარი! — ბიჭი კარს აკვროდა და კბილები უცნაურად დაეკრიჭა.

სახეში შეაჩერდა ისევ.

მაშ, არ მოჩვენებია ნათიას? ეს ბიჭი მიტოა ნამდვილად. ძმასავით თანშეზრდილი, დღე და ღამე რომ ერთად იყვნენ ბავშვობისას. ერთი თეფშიდან უჭამიათ, ერთი ჭიქიდან უსვამთ. ხშირად ხელითაც უტარებია, მასზე ოთხი წლით უმცროსი.

ღმერთო ჩემო! ცხადია ეს, თუ სიზმარში ხდება ყველაფერი? ან... ხომ არ შეიშალა ნათია? მაგრამ ეს სახე, ეს ბილწი ღიმილი!.. მიტოს სახით თენგიზი ხომ არ მოევიღნა უცაბელად?

თვალისწამში ენაცვლებიან აზრები ერთმანეთს. საკუთარი სახის ყინულისგან სიცივე შეიგრძნო ერთბაშად.

— გააღე კარი! — მშვიდი, ძალზე მშვიდია ქალის ხმა.

— არ გავაღებ!

— გააღე-მეთქი, ახლავე... პირუტყვო!

კარს აყუდებული ბიჭი როგორღაც გვერდულად იღიმება, უფრო სწორად, ტუჩები ღიმილისმაგვარ რაღაცას დაუგრეხია. სახელეწილს, წვრილი, შავი თვალები ამღვრევია.

თითქოს ახლალა შეამჩნია პირველად, როგორ აუყრია ტანი ბიჭს.

— ახლავე მოშორდი კარს! — მრისხანედ აენტო ქალს თვალები.

ვაჟი ადგილიდან არ იძროდა და ისევ ისე გვერდულად იღიმებოდა... თუ იჭყანებოდა, ვერ გაარკვევდი.

ნათიამ ხელის კვრით სცადა მოეცილებინა ბიჭი კარისთვის, მაგრამ უცებ მან მკლავი დაუჭირა და ძალუბად მიიზიდა თავისკენ.

წამით თითქოს ბინდი გადაეკრა გონებას. მერე შიგნიდან, გულღვიძლიდან წამსვე დაიძრა ცხელი სისხლის ნაკადი და სახეზე მოაწვა. სუნთქვა შეეკრა. აქამდე ვერ წარმოედგინა, თუ ასე ხელ-

შესახებად მკაფიო შეიძლებოდა ყოფილიყო ზიზლი, ზიზლი — უნაპირო, უკიდევანო.

სხვა ყველაფერი ერთიანად წაიშალა და... დარჩა მძულვარების ეს შმაგი, ყოვლისწამლევადი გრძნობა.

მწყობრიდან გამოსული, განრისხებული ქალი ბიჭის სახეს წაეტანა. ბიჭმა მყისვე აარიდა თავი, მაგრამ ნათიამ მაინც მოასწრო და... ქალის ნაფრჩხილვეი წითელ ზოლად დააჩნდა ბიჭის ლოყას.

— ახლავე... გესმის შენ, ახლავე გამილე კარი! — ხმის ნაცვლად ხავილი ამოსდიოდა გამშრალი ყელიდან. სიბრაზისგან გონდაკარგული, კვლავ ბიჭის თვალებისკენ მიიწევდა ფრჩხილებით.

არა. ეს ნათია აღარ იყო უკვე: თითქოს მძვინვარე აფთარი ჩასახლებოდა სხეულში: ულმობელი. სასტიკი. დაუნდობელი.

და კრუნჩხვამორეულს ერთი მიზანიდა ამოძრავებდა: თვალე-ბი ამოეკორტნა ამ ნადირისათვის, ასე უტიფრად. ასე ურცხვად რომ უსწორებდა მხერას.

წამით მიმოიხედა ირგვლივ, მერე უცბად მკლავებიდან დაუსხტა ბიჭს და ოთახის შუაგულში მდგარ მაგიდისათნ მიიჭრა. მაგიდაზე ფაიფურის ვეება ლარნაკი ყელყელაობდა. ნათიამ წამსვე აიტაცა იგი ორივე ხელით:

— გააღე კარი, თორემ ახლავე დავამსხვრევ ამ ვაზას!

ბიჭი კვლავ კარს მიყრდნობოდა ბეჭებით და ფეხს არ იცვლდა, თუმცა წამიერად მის ამღვრეულ თვალებში შიში გამოკრთა.

ნათიამ უფრო მალლა შემართა ლარნაკი და... მთელი ძალით დაახეთქა იატაკს. ლარნაკი საშინელი ხმაურით ნამხვრევებად იქცა. მერე სახეგამეხებული, ჭიჭურ გაემართა გასასვლელისკენ.

ბიჭმა უნებლიეთ უტია გზა.

...აბაზანაში შესულმა ნათიამ ყველა ონკანი მოუშვა, რომ წყლის თქრიალ-ჩხრიალს დაეფარა მისი ხმამაღალი ქვითინი.

დიდხანს ტიროდა ცხარედ, გულამოსკვნით. თან ხშირ-ხშირად პეშვით ისხამდა წყალს პირისახეზე, იქნებ ცრემლის ნიაღვარი შევაჩერო. არაფერი შველოდა. დაწყენარების ნაცვლად უფრო და უფრო უჯდებოდა გული და უფრო და უფრო უცხოველდებოდა სურვილი, იატაკზე ეგორავა, ებლავლა, ეკივლა, თმები დაეწეწა პირველყოფილი ქალის სიმწარით.

ერთხანობას თავში გაუელვა, უთუოდ გული გამისკდებო,

ნაღველი ჩამექცევას, ველარ გაუძლებ ამ სატივარს, მოკვდე-ბიო.

„გაუძლებო!“ — ჩასძახა ვილაციის უხილავმა ხმამ ანაზღად: „უფრო მეტსაც გაუძლებო!“ — გაიმეორა თითქოს იმავე ხმამ და... ერთბაშად გაუჩნდა. დაწყნარდა. თითქოს ამ ცრემლებს გააყოლა. თუ თვით ცრემლებმა გაიყოლიეს თან ის უსაშველო სიმძიმელი, გულს რომ ლოდივით აწვა და ლამის არის გაესრისა.

...იწვა და ჰერს მიშტერებოდა. დილაბინდზე რომ გაახილა თვალი, მას მერე ვერა და ვერ შეიბრუნა ძილი. ღამეც ბორგეაში გაატარა:

რული წაართმევდა თავს თუ არა, საკუთარი ზმუილი აღვიძებდა. წამდაუწუმ გვერდს იცვლიდა. ხან პირქვე ჩაემხოვოდა ბალიშზე, ხანაც პირადმა გაშოტილი მისჩერებოდა სიბნელეს. თავისი მთავარი სადარდებელი გადავიწყნოდა — ამ ხნის განმავლობაში ერთხელაც არ მოგონებია ყოფილი ქმარი. სამაგიეროდ, მიტოს სახე უტრიალებდა თვალწინ გამუდმებით, დაჟინებით, გამომწვევად.

რწმენის და ნდობის კიდეც ერთი ძარღვი ჩაგიწყდა გულში ნათია ნემსაძევ! და კიდეც რამდენი უნდა ჩაგიწყდეს მომავალში? ვინ იცის!

გაუძლებ კი ამდენ დარტყმას, ბედისწერა რომ გიმზადებს თურმე ყოველი მხრიდან, ყოველ ფეხის ნაბიჯზე!

რომ აღარც თენდება! ღამეც თითქოს ჭიბრში ჩაგიდგას!..

ჩქარ-ჩქარა აპყრობს თვალებს სარკმელს, მაგრამ წვევარამს ჩაუნთქავს ირგვლივ ყოველივე. და ისევ ისე შამფურზე წამოგებულებით წრიალებს, შფოთავს, კენესის და გმინავს.

ჩიტების ჟივილ-ხივილს თვალებდაჭყეტილი შეეგება. გასაუთებულს უკვე განძრევის თავი აღარ ჰქონდა. მთელი სხეული დაბეგვილ-დაბეჟილივით მორღვეოდა.

...ეზოდან დილის ჩვეულებრივი ხმაური ამოდიოდა. კარგა ხანია ჩაიარა მემაწვნემატ.

ნათია კი კვლავ შეურხეველად იწვა და ამოლამებული, გამოცარიელებული თვალები ჩაიციებით მიეშტერებინა კრიალა ცის ნაგლეჯისთვის, სარკმიდან რომ მოჩანდა. მერე დედის ნაბიჯების ჩქამი შემოესმა სამზარეულოდან. მოაგონდა, რომ დღეს კვირა იყო. მამას გვიანობამდე უყვარდა ხოლმე საწოლში ნებიერობა უქმე

დღეებში და ცოლიც ლოგინში მიაბრუნებოდა მეუღლეს რძიან ყავას, ესოდენ რომ უყვარდა დილ-დილაობით.

ანაზღად ქალის ნაცნობმა ხმამ გამოარკვია გარინდებიდან.

თინა დეიდა!

ყურები ცქციტა, სმენა დაძაბა უნებლიეთ, თუმცა განძრევით არც ახლა განძრეულა.

ნათიამ ხმაზე შეატყო თინა დეიდას, რომ იგი ჩვეულებისამებრ, მხოლოდ ენის მოსაქვეყნებლად არ იყო მოსული. იგი გაბმით, უბაუზოდ და ხმამაღლა გოდებდა თითქოს: — რაღა ვიქნები, ჩემო ლიზიკო. ჯავრით აღარ ვარ ქალი. მთელი ჩემი ცხოვრება, შენი არ იყოს, ქმარ-შვილს შევალე. წლებზე ფეხს ვიდგამ. დღე არ არის ჩემთვის მოსვენება და ღამე. ხანდახან სხვის მაგივრადაც ვმორიგეობ, რომ რაცხა კაპიკები შემოვიტანო ოჯახში. გინეეოლოგი რომ ვარ, ზოგს ჰგონია, ჩეჩქივით მაქვს ფული. რა მაქვს, შენ გენაცვალე. გროშებს თუ მოგვცემენ და ესაა. მარა მაგიც არ გექნება, თუ არ იწვალე, არ იჯახირე. შენც კარგად იცი, შემოგვევლე, ქალიც მე ვარ ოჯახში და კაციც. ჩემს ბედოვლათ მეუღლეს ამქვეყნად არაფრის დარდი არა აქვს — ოღონდ თავის ძმაკაცებში აქეივება და დრო ატარებინე. თავისი ახალგაზრდობა სულ ასე ჰარი-ჰარალეში გაატარა და ახლაც არაფერი ენაღვლება. აბა, შენი ვალიკოსთანა რომ იყვეს, ჩემო ლიზიკო, რა მიჰირს. იმისთვის ვიკლავ თავს ასე, იმისთვის ვწვალვობ, რომ ბიჭს არაფერი დააკლდეს, გული არ დაწყდეს და არ დაიჩაგროს-თქო თავის ტოლ-სწორებში. ვცდილობ, გულისწადილი შევესრულო. ამწინებებზე მანქანა მინდაო, ჩემს ამხანაგებს თითქმის ყველას ჰყავსო და მე ვი-ე ნაკლები ვარო. ჩავჯექი ვალებში და მანქანა ვუყიდე; აი მიტო ეს. აი მიტო — ის... ამ ერთადერთ ბიჭს შევეყურებ, და რა ვქნა. შენც კარგად იცო. რას ნიშნავს, ერთი რომ გყავს, ჩემო ლიზიკო, მაგრამ სულ წყალში მყვრება ამდენი შრომა და ჯაფა, სულ ტყუილა ვხლავორობოთ ამდენს, ტყუილა ვიმოკლებ დღეებს...

— რა მოხდა ამისთანა. წე ქალო. არ იტყვი? ამისთანა რა და-აწავა ბოვშემა? ვინ გეიგონა მიტოს ცული? მიტოსნაირი ბარე, ორი არ დადის მთელ თბილისში, — როგორც იქნა მოახერხა სიტყვებს ჩაყერება ქალბატონმა ლიზიკომ.

— ისე დაუშვებნდეს მაგას ცხვირ-პირი, კარგი ეგ არ იყო. ყოვლად დაუდევარი და უდარდელია მამამისივით, მაინცდამაინც თავის კკუამხიარულ მამას გამოემსგავსა ყველაფერში. ესეც ბედია ალბათ!.. წუხელის გვიან მოვედიო შინ, თავისავით თავქარიან და ჩიტირეკია ძმაკაცთან წამათრია ძალით გრიშამ, ნათლობა აქვს და რომ არ მივიდეთ, სირცხვილიაო. ოღონდ სადმე დანა-ჩანგალზე დაიჩხარუნოს და ჩემს ვაებატონს შენ გააჩერებ მერე შინ? პოლა. დავრჩით გვიანობამდე იმ დასაქცევ ნათლობასე. გული ავს კი მითაქვამდა, ქალო. ნემსებზე ვიჯექი თითქოს. რაეარც იქნა, წამოვედით მაქედან, შემოვდივარ სახლში და რას ხედავს ჩემი დასავესები თვალები? — ქალმა სული მოითქვა და ქალბატონმა ლიზიკოშაც დრო იხელთა:

— რა, რა ნახე, შე ქალო, აპისტანა?

— რა და, ჩემო ლიზიკო, ზალაში რომ სტოლზე დიდი იაპონური, ძვირფასი ვაზა იდო — თავის დროზე სამი ათასი მანეთი მაქვს მაგიზა მიცემული, ძირს არ ყრია ნაფშვვენებად?

— რას ლაპარაკობ, ქალო? უპ, რაეა მეწყინა, ბეჩა! რა ძვირფასი ვაზა იყო. სად იშოვი ახლა იმისთანას, სანთლითაც რომ ეჭებო! კი მარა, რა მოუვიდა? რაფერ გადმოვარდა მაგიდიდან? ღმერთო კი მომკალი!

— შენ ყველაფერი სიკეთე, ჩემო ლიზიკო, მეც აგი არ ვკითხე ჩემს ბედოვლათ შეილს და იცი, რა მიპასუხა? ანაშა ახლად-მოწეული მქონდა და არაფერი მახსოვსო. წარმოგიდგენია? ამხელა ვაზა დაიმსხვრა და არაფერი გამიგიაო. ეს ლოყა ვინ ჩამოგპოტნა, შე სასიკვდილე-მეთქი, ვეკითხები და ისევ არ მახსოვსო, იძაბის. აი ამ სიფართის ნაფრჩხილები აჩნია ლოყაზე ზოლად! წარმოგიდგენია!

— გაფუქდა ქვეყანა, ჩემო თინიკო, სულ დაკარგეს სირცხვილ-ნამუსი ამ გოგოებმა! — კვლავ მოასწრო სიტყვის ჩართვა ქალბატონმა ლიზიკომ, მაგრამ ქალბატონმა თინამ არ მისცა საშუალება გაეგრძელებინა და უფრო მყარად დაესაბუთებინა თავისი მოსაზრება სირცხვილ-ნამუსის ირგვლივ. ქალბატონი თინასთვის ამჯერად მთავარი იყო არა სხვისი აზრის მოსმენა, არამედ თავისი გულისტკივილისა და წყინა-ბოღმის გადმონთხევა და გადმოპირქვევება.

ამიტომ ცალკვად დაუმოწმა ნათქვამი თავის ქნევით ქალბატონ ლიზიკოს და სულმოუთქმელად განაგრძო: — არაფერი მახსოვსო, დაუჩემებია ეს სიტყვები და „ესიო“. სულ ფეხებზე ჰკილია, რომ ასეთი ძვირფასი ნივთი დაიმტვრა, ამხელა ზარალი ნახა ოჯახმა, აბა, პა, პა, შენ არ მომიკვდე, ლიზიკო, არაფრის დარდი არა აქვს. გაშლართულა ლოგინზე, მისჩერებია ქერს უაზრო თვალებით და არის ესე. ყურებში არ უშვებს არც ჩემი და არც მაჰამისის სიტყვებს. კიდევ აქეთ შემოგვითია, რა გადრიალებს, ქალო, მეზობლები გაიგებენ, სირცხვილიაო. წარმოგიდგენია? სახლში რომ კახპებს დაათრევს, ეს სირცივილი არ ყოფილა თურმე! ხოლო მე თუ ხმას ავუწიე... მაგრამ ელაპარაკე რამდენიც გინდა! შეაყარე აგერ კედელს ცერცვი. გინდა შენ გითქვამს რამე, და გინდა ქურთის ქალს ნადეს. ანდა ძაღლს უყეფია ეზოში.

ნათია თვითონაც ვერ გეტყვით, რამ ჰკრა ხელი, რა ძალამ უბიძგა. უცებ წამოფრინდა საწოლიდან და საღამურის ამარა, თმაგაჩეხილი, ტირილისგან სახედასიებული და ქუთუთოებშემუკებული, ფეხშიშველა შეეპარდა სამზარეულოში ერთბაშად სახტად ღარჩენილ ქალებთან. თინა დეიდას წინ დაუდგა, მარჯვენა ხელისკული ღამის ცხვირთან მიუტანა და:

— მე, მე გავტყეხე ის თქვენი ძვირფასი ვაზა, თინა დეიდა, მე! მე ჩამოვბოტნე სახე თქვენს „ახლად ანაშამოწეულ“ ბიჰს, დიახ, მე! თვალების ამოთხრაც მინდოდა, მაგრამ, სამწუხაროდ, ვეღარ მოვახერხე! — გამოსცრა კბილებში და სწრაფადვე შეტრიალდა, თავის საწოლს მიაშურა, ლოგინში ჩაწვა და თავზე საბანი წაიხურა.

...არ იცის, რამდენი ხანი გავიდა. ყურებში შიშინი გაჰქონდა სიჩუმეს და გარკვევით ესმოდა თავის გულის ბაგა-ბუგი.

„მთავარია, ძვირფასი ვაზა რომ დაიმსხვრა! ღმერთო! ღმერთო!“

— რა ამბავში ხარ შენ, ქალბატონო? რა გეპართება ამ ბოლო დროს, ნეტა ვიცოდე! — დედა თავს წამოდგომოდა და ცივად სცრიდა სიტყვებს, გაავებული. საბანი გადაიძრო უცებ:

— თავი დამანებეთ, თავი დამანებეთ სუყველამ? გესმის? თავი დამანებეთ! არავის ნახვა არ მინდა. შემეწიოთ ყველანი, მამყოფით ჩემოვის მარტო, თუ შეიძლება! — განწირული ხმით დაიყვირა და ისევ დაიფარა საბანი თავზე.

— გაგაგიჟა ხომ შენმა გამჩენმა? შეიშალე, ხომ? შენ მოუქ-

ვდი, შვილო, შენს დედას. შენ დამიწდი და დაქვესკნელდი, მაინც-
დამაინც, ერთხელ კიდევ მოსკერი ხომ დედ-მამას თავი? დაასხი
ხომ თავსლაფი ოჯახს?

კიდევ დიდხანს იწყევლებოდა და ილანძლებოდა ქალი. ერთი-
ორჯერ სცადა საბნის გადაძრობა და რაჟილა ეს ვერ მოახერხა, სა-
ბანს ზემოთ რაც ძალა და ღონე ჰქონდა უთაქა და უთაქა ქალიშ-
ვილს, რომელსაც ხმა გაეკმინდა და გასუსულიყო ლოგინში.

ნათიას მაგრად ეჭირა საბანი და ჩუმაღ ყლაპავდა ცრემლებს.
გული კვლავ ისე უცემდა, ლამის ამოვარდნოდა საბუდარიდან.

როცა საბანი გადაიხადა, ლოჯიაში და მთელს ბინაში ჩამი-
ჩუმი არ ისმოდა.

...წევს გაუნძრევლად, უგრძნობელი, ერთიანად მოშვებული, ვა-
ნადგურებული. საშინელი სიცარიელე დაუფლებია სულს. თავში
აზრის ნატამალიც არ ჰქანებს.

დაეკარგა დროის შეგრძნებაც. ხსოვნისაც, გაიყინა ქამის
მსვლელობა. გაქვავდა და თვალახმულს, გარესამყაროსგან გათა-
შულს ანაზღად ეზმანება:

დგას საუცხოო, თეთრი ტაძრის წინ და განცვიფრებული
თვალს ვერ ამოორებს ამ ზღაპრულად წარმტაც ნაგებობას, უცნაური
ნათლის ჩქერალში რომ ცურავს... დგას შეურხეველად და ხარბად,
ცნობისწადილით ანთებული მზერით უცქერის ამ ენითუთქმელ,
საარაყო მშვენებას და ვერა და ვედარ ძღება მისი ყურებით. ტაძ-
რიდან მოისმის ზესთაზენური გალობის ხმა, ნეტარების ჟრუანტე-
ლად რომ უვლის მთელ სხეულში. მერე... უცნაურად აფორიაქე-
ბულ-აწრიალებული ლამობს შევიდეს შიგ და უფრო სრულად დას-
ტბებს ღეთაებრივი ჰანგებით, მაგრამ... კარს ვედარ პოულობს. და-
დის, უვლის ტაძარს გარშემო გაოგნებული, ეძებს შესასვლელს
სულიმწარედ. ამაოდ. აღარსად ჩანს სარკმელიც კი. ამასობაში გა-
ლობა თანდათან ძლიერდება, ზეაღმტაცი ხდება და ირგვლივ მთელ
სივრცეს ავსებს, ტაძარსაც თითქოს სხივოსნობა ემატება, მაღლდე-
ბა უფრო და უფრო, ლამისაა, მოწყდეს მიწას და თეთრი გედივით
გაფრინდეს ცაში, ზეცის უსასრულობას შეერწყას.

უკვე კი არ დადის, დარბის ტაძრის გარშემო აქლოშინებული
და წარმოუდგენელი ძალით სწყურია შეაღწიოს შიგნით როგორც.

„ღმერთო ჩემო! ნუთუ მართლა არა აქვს ტაძარს შესასვლე-

ლი? — ფიქრობს შეშფოთებული: — ნუთუ აღარ მიწერია შიგნით შესვლა?"

„კარი აგერაა, შენს წინ!“ — ჩაესმის ანაზღად თითქოს უსაზღვრო შორეთიდან წამოსული ჩუმი, წყნარი ხმა.

ჩერდება წამით სულთქმაშეკრული, აირმერყეული. და რას ხედავს?

მართლაც აგერ არაა კარი, მის ცხვირწინ!..

ღმერთო ჩემო!.. აქი იმდენჯერ შემოურბინა ტაძარს და ეს კარი აქამდე არ შეუმჩნევია? სასწაული არ არის ეს განა?

რიდით ალებს ხის მძიმე, ვეება კარს და ფრთხილი, მოკრძალებული ნაბიჯებით შედის თითქოს არაამქვეყნიური, ზემიწიერი ციალით განათებულ დარბაზში. გრილი სიო არხვებს ურიცხვი სანთლების ალს კანდელებში და თვალისმომკრელად პარპალებენ ცეცხლის ენები. საღდანაც მონაბერი გრილი სიო მასაც საამურად ელამუნება ლოყებზე, მთელ სახეზე. ღრმად ისუნთქავს საკმევლის და კიდევ რაღაც საოცნებო სურნელს.

ღმერთო! აქ თითქოს ოდესღაც ყოფილა, უნახავს ოდესღაც ეს დიდებული სილამაზე, მაგრამ როდის იყო ეს?..

ვერა. ველარ იგონებს.

სულისშემტაცი გალობა კი ისევ ისე გრძელდება და გულში უტბილეს ნაკადულებად ეღვრება, მთელ მის არსებას იპყრობს.

„...ქვეყანას ზედა მშვიდობა და კაცთა შორის სათნოება“... უეცრად მკაფიოდ არჩევს სიტყვებს.

ოჰ! კაცთა შორის სათნოებას შეჰღალადებენ უფალს მგალობლები!

სათნოება!

სადღა იგი კაცთა შორის?

და გრძნობს, ცხელი ცრემლი უსველებს ღაწვებს, მაგრამ შვების, სიხარულის ცრემლებია ისინი რატომღაც და გულიც ჭერ არგანცდილი სიამით და ნეტარებით უძგერს. ოჰ, რა თავისუფლად და ლაღად სუნთქავს იგი მკერდქვეშ, თითქოს არც არასდროს ყოფილა შეჭირვებული, არც არასდროს უკვნესია და უვალაღნია. არასდროს! ჰო მაგრამ. თავად მგალობლები სადღა არიან? რატომ არ ჩანან ისინი? საიდან მოისმის ეს ზეციური ხმები?

თვალეbs აცეცეbs ცარელ დარბაზში „ღმერთო ჩემო!“ — აღ-
მოხდა უცებ თავის გუნებაში.

მისგან ხელმარჯენი, უზარმაზარი დარბაზის კუთხეში, ღვთის-
მშობლის ხატის წინ პატარა გოგო დგას ანთებული სანთლით ხელ-
ში, მის გვერდით ასაკოვანი მანდილოსანი დაჩოქილა და ხელაყ-
რობილი, სასოებით შესციცინებს ღვთაებრივი მშვენებით გაცის-
კროვნებულ სახეს დედა-ღვთაებისა.

უნდა ფეხი წინ წადგას გახარებულმა და დაუძახოს ორთავეს:
მეც აგერ ვარო, მაგრამ... ხმა არ ემორჩილება. ყელში თითქოს
ბურთი გასჩხერვია და სუნთქვას უხშობს.

და დგას ასე ფეხმოუცვლელად, თითქოს გაჩხიბული, ჯადოქ-
მნილი და მონუსხული შესცქერის თავის პატარა ორეულს, რო-
მელსაც ბებო ახლა რალაცას ეჩურჩულება ყურში. პატარა ნათიას
მარჯვენა ხელიდან მარცხენაში გადააქვს სანთელი და გულმოდგი-
ნედ, ბავშვური მონდომებით იწერს პირჯვარს რამდენჯერმე.

მერე ბებო დგება, ხელში ხელს ჰკიდებს პატარას და ჯვარცმუ-
ლის ხატთან მიჰყავს იგი, იქ, სადაც მიცვალებულთ სანთლებს უნათე-
ბენ ხოლმე.

ლიცლიცებენ სანთლები საამოდ და უხილავ მაღლობელთა ზე-
აღმტაცი გალობა ავსებს მთელ დარბაზს. არაპიწიერი იერი დაჰ-
კრავს თითქოს ირგვლივ ყოველივეს.

და ანაზღად გულზე მწვავედ გაჰკენწლა რალაცამ: თავად რომ
არასდროს დაუნთია სანთელი მიცვალებულთათვის. არც ბებოსთვის!

გულით სწადია მიაწვდინოს ხმა ბებიას და პატარა ნათიას, ვა-
აგებინოს, რომ ხედავს და ესმის ყველაფერი, მაგრამ... კვლავინდე-
ბურად გადაკეტვია ყელი, ველარც განძრევა მოუხერხებია თითქოს
ხელფეხშეკრულს, დამბლადაცემულს.

და თავის უმწეობით დაღონებული, თვალცრემლიანი, ნალ-
ველნარევი ღიმილით შეჰყურებს ბებია-შვილიშვილს, ხელიხელია-
კიდებულნი რომ მიმოდიან ამ უჩვეულო ნათლით გაკაშკაშებულ
დარბაზში, სანთლებით ხელში, და ხან ერთ ხატთან ჩერდებიან,
მუხლს იყრიან და ჩუმად ლოცულობენ, ხანაც მეორესთან.

მერე ბებო კისერზე ჰკიდებს ნათიას ოქროს ჯვარს და ყურში
უფუჩუნებს: „მუდამ ატარე, შვილო! არ დაკარგო!“

უნებურად ყელზე ისევას ხელს და... მყისვე აგონდება: ბებიას

ნაჩუქარი ჯვარი ხომ სადღაც, რომელიღაც უჯრაში გდია! დედამ ჩამოსნა იგი ჯერაც პატარა ნათიას ყელიდან და... გადამალა!

...ტელეფონის ხმა ისე გაისმა, თითქოს ყურის ძირში თოფი დასცალესო.

ნუთუ... ბურანში იყო და ეს ყველაფერი ეზმანა?

„რეკოს ვილაცაა... მობეზრდება და გაჩუმდება...“ — გაიწეო გუნებაში უსიამოდ, ჯერაც ძილ-ღვიძილის შთაბეჭდილების ქვეშ მყოფმა.

მაგრამ ტელეფონი არა და არ ცხრებოდა.

დაზარებით, ზანტად გადაწვდა ყურმილის ერთბაშად გუნება-წამხდარმა:

— ალოო!

— ნათია, შენა ხარ?

— ჰოო... მე ვარ!

— პრივეტ! რავა ხარ? იცი, უცებ ვერ გიცანი ხმაზე. სურდო ხომ არ დაგემართა?

— ნამძინარევი ვარ...

— აქამდე გეძინა, გოგო? არ გადამრიო. იცი, რომელი საათია?

— არა. არ ვიცი...

— პირველი ხდება! ჰო, მართლა, როგორა ხარ? რას შერები?

— ისე რა...

— რამე ხომ არ მოხდა კიდევ? რაღაც ვერა ხარ ხმაზე...

— არაფერი ისეთი. ჩვეულებრივი ამბებია! — ერთბაშად მოაგონდა ბურანში წამიერად გადავიწყებული წუხანდელი შემთხვევა და მწარე ღიმილმა დაუმანჭა ბაგე-პირი.

მერე თვით მისთვისაც მოულოდნელად მოწყდა ტუჩებს:

— იცი, საყრდენს ვეძებ, ჩემო ლალიკო და... ჯერჯერობით ვერ მიპოვია!

— რაო, რაო, რას ვეძებო? ვერ გავიგე...

— არა. არაფერი. ვიხუმრე ისე.

— კაია, თუ ხუმრობის ხასიათზე ხარ. იცი, რა ხანია გირეკავ? შინ არავინაა შენს მეტი?

— მეგონი, არ არიან.

— იცი, რისთვის გირეკავ? დღეს მე, შენ და ნუნუკას გვებატიყებიან რესტორანში.

— ჰოო?... ვინაა?

— არის ერთი მერე გეტყვი. ძალიან მინდა წამოხვიდე. წამოსვალ?

— შენ ხომ იცი, არსად რომ არ დავდივარ ამ ბოლო დროს!

— ვიცი, ვიცი. მაგრამ ძალიან გთხოვ. ჩემი ხატით წამოდი ახლა. თუ შენ არ წამოხვალ, მეც დავრჩები... იცოდე!

— რა ქარაგმებით მელაპარაკები?... ვინაა?

— მერე... მერე გეტყვი. დედამენი არ გამოგიშვებს, რასაკვირველია. მაგრამ მოიფიქრე რამე. შესძლებ?

— მოფიქრებას და ტყუილს რა უნდა... — ისევ ჩაეცინა უხალისოდ, უამუხრად.

— სუსანასთან ხვალ წავიდეთ. იცი, ერთი მიქეს კიდეც. თურმე სუსანა მაგასთან ვერ მოვა...

— სისულელეა ეს ყველაფერი.

— რა თქვი? ვერ გავიგონე.

— სისულელეა-მეთქი სირბილი მკითხავენთან და საერთოდაც...

— გაჩუმდა. ტელეფონის მეორე ბოლოშიც დადუმდნენ.

— მოკლედ, დაგირეკავ! — ალაპარაკდა ისევ ლალი მცირეოდენი პაუზის შემდეგ საქმიანი და მხნე კილოთი: — წამოხვალ, ხომ?

— არ ვიცი, ვნახოთ, იქნებ... წამოვიდე კიდეც! ისე... ნუნუკა გასაგებია, მაგრამ შენ... რამ აგაცუნდრუკა ასე, საინტერესოა...

— კაი ერთი, ნუ იცი ხოლმე... აბა, სულ სახლში უნდა იჯდე? სულ ერთი და იგივეს ფიქრით უნდა გაიხვრიტო ტვინი ადამიანმა? მერედა, რისთვისღ, რატომ? ვინ დაგიფასებს?

— შენ რაღაც სხვანაირად ჰიკიკებ ამ დილით, ჩემო ლალიკო, მოხდა რამე? — პაუზა. ხანგრძლივი, გულის გამაწვრილებელი. მერე ლალის დაბეჩილი, ყრუ ხმა გაისმა სულ ახლოს, ყურის ძირში:

— არაფერიც არ მოხდა. უბრალოდ... გადავწყვიტე მტერი არ გავახარო... — ისევ პაუზა: — გოგის ცოლი შეურთავს... იცი!

„ა, ა... აი თურმე რა!“

— ვინ გითხრა? ტყუილი იქნება!

— არა. ნამდვილია. — ისევ პაუზა.

„მაშ, შურისგება?... ნუთუ ლალიც?... ამ გზით... ნუნუკას სტილით... მის ყაიდაზე?“

— არ მჯერა...

„თუმცა... რა არის დაუჯერებელი?... ყველაფერი მოსალოდნელია... ამქვეყნად!“

— რა არის დაუჯერებელი ჩვენი კაცებისგან? — თითქოს მის ფიქრს ხმამაღლა გაეხშიანო ლალი: — მერედა... იცო ვინ მოუყვანია? — ისევ პაუზა: — ვიკა.

— ვიკა? რომელი ვიკა?... „ნუთუ ის?... არა. შეუძლებელია. არ დავიკერებ“... — ვიკა შუბლაძე?

— დიახ. სწორედ ვიკა „გააბედნიერა“ მაგ სალახანამ.

„ღმერთო ჩემო! ღმერთო ჩემო! რაღა მაინცდამაინც ის?... თუმცა ახლა ხომ მოდაშია... თენგიზიც ხომ რეზიკოს „ძმაცაცად“ ითვლება და მაინც...“

აი, შენც გეძლევა ნათია საშუალება „შურისძიების“ — შენი, თუნდაც ყოფილი ქმრის — ძმაცაცთან თუ... ახლობელთან...

ღმერთო ჩემო! ღმერთო ჩემო!“

— ლალიკო, უნდა გამაგრდე, შემოგველე. გესმის შენ? უნდა გამაგრდე. არ აპყვე...

— მოკლედ, დაგირეკავ! — უცებ მოსჭრა ლალიმ და...

კიდევ ერთხანს ეპირა ყურმილი ხელში. ტუჩებზე კი წელანდელი უამური, სიმწრით დაფერილი ღიმილი შეჰყინვოდა.

„იქნებ რეზიკომაც... რატომაც არა. რა დაუშლის აწი... მიიღებოდა, რომ ოფიციალურადაც გავიყარეთ...“

გულის არეში ყრუ ჩხვლეტა იგრძნო. თვალეები მოხუჭა, ზაგე მოიკვნია.

ყურმილი დადო თუ არა, წამსვე ისევ აწკრიალდა ტელეფონი. უხალისოდ აიღო ყურმილი.

„თენგიზი?!“

და მყისვე, ანგარიშმიუცემლად, შეიმართა. თვალეებში ყინულივით სიცივე ჩაუდგა, ხოლო ცნობიერების სიღრმიდან უცებ ამოტივტივდა დიდი ხნის წინანდელი სურათი, სულის ფსკერში ჩაღეჭილი და მივიწყებული:

„ბავშვების სათამაშო მოედანი. ქვიშის პატარა ბორცვზე შემთხვევით ან იქნებ სულაც ბოროტი ხელის მიერ ჩაგდებულ ბოთლის ნატეხზე გადაფატრული ტერფი. მიდის, მიკელანოზს გოგონა და სისხლიან კვალს სტოვებს მიწაზე. ცალ ხელში ფეხსაცმელი

უჭირავს, მეორე ხელის მჭიდრო თვალებს ისრესავს ზღუქუნით. ცალკერძ დედის რისხვა ამინებს, რომ არ დაუჯერა, ფეხსაცმელი გაიძრო და ისე იოპამაშა, -- ცალკერძ ტკივილი და აქრიალათ წამოსული სისხლი წარავს. მიდის და რაც უფრო უახლოვდება სახლს, მით უფრო უმატებს ტირილს, რადგან ქვეშეცნეულად გრძნობს. ცრემლები თავდასაცავი, დედის გულისწყრომის შესაოცებელი თუ არა, შესარბილებელი საშუალება მაინც არის.

მოშორებით, გაზონის კუთხეში ეზოს მოზრდილი ბიჭები დუანან და რაღაცაზე ბჭობენ. წამსვე მოჰყრა თვალი „იმას“. „ისიც“ ჩამდგარა მათ შორის.

გოგონას თვალში ეს ზორბა ბიჭი ბოროტების სიმბოლოდ ქცეულა. მის დანახვაზე იზღარბება მაშინვე. გული ეკუმშება ძალაუვნებურად. რადგან „ის“ არასოდეს არ გაუშვებს ხელსაყრელ მომენტს, რომ არ წაუთაქოს პატარებს, თმაზე არ დაქაჩოს, ანუ არ გაამასხარაოს ისინი. განსაკუთრებით ნათიას ჰყავს „გადამტერებული“. ყოველშემთხვევაში, ასე ეჩვენება თვით ნათიას. ამიტომ ყოველ მის დანახვაზე ელემენტული მოსდის. მერე რა სიამოვნებით ხითხითებს ხოლმე, როცა პატარებს აწვალებს. ხითხითებს, ხითხითებს გაუთავებლად, თან პაწია კროლა თვალებს წყურავს და იწმაწნება. „მავნე ტურა“ შეარქვა თავის გულში ნათიამ, რადგან გარეგნულად ნახატი ფილმების ცხოველს ამსგავსებს.

ჰოდა, ის „მავნე ტურა“ აგერ არ დგას ახლა, დანარჩენებთან ერთად!

ოჰ, რას გაიხარებს, ნათიას ცრემლებსა და ჰრილობას რომ დაინახავს, რას ახითხითდება!

და გოგონამ, თვით მისთვისაც მოულოდნელად, ტირილი შეწყვიტა, თვალები ხელის ზურგით შეიმშრალა სასწრაფოდ, ტერფი ასფალტს დაადგა და ვითომ აქ არაფერიყო, გამართულად გაიარა.

არა, არ უნდა დაინახოს იმ „მავნე ტურამ“, ჰრილობიდან სისხლი რომ სდის, ტერფი რომ საშინლად სტიკვა და ძლივს იკავებს თავს. ხელახლა არ მორთოს ბლავილი.

შინაგანად ერთიანად დაძაბულმა. დასხეპილი იერით ჩაურა ერთად შეჯგუფებულ ყმაწვილებს, რომელთაც გაცხარებულ დავაკამათში არც შეუმჩნევიათ ცეროდენა გოგონა, სასეგაყერპებული რომ მიაბიჭებდა სადარბაზოსკენ.

როგორც კი სადარბაზოში შეჰყრო თავი, მაშინვე ფეხის წვერზე შედგა კვლავ. შუბლზე მოხეთქილი ჭირის ოფლი მოიწმინდა და წამიერად მოუხედა თავის სისხლიან ნაკვალევს, მაგრამ ახლა რატომღაც ტკივილისა და დედის რისხვის მიმართ შიშის გრძნობა გაქრობოდა, თუმცა გული ისევ ისე გამალებით უცემდა.

მთავარია, რომ იმას, იმ „მავნე ტურას“ არ დაუნახავს ნათიას გასაჭირი. არ დაუნახავს, როგორ აღვარდვარებდა ცრემლებს და.. როგორ იცლებოდა სისხლისგან.“

— კი, ნათია ვარ! — ხმა ჩაეხრინწა, და ერთბაშად სახეზე ისეთი გამომეტყველება გამოეხატა, როგორიც ჰქონდა მაშინ, დიდი ხნის წინათ, „მავნე ტურას“ რომ ჰკიდა თვალს.

...დღეს კვირაა... ნათიას თავისუფალი დრო ექნება ალბათ. პოლა, იქნება შეხვედროდნენ ერთმანეთს... რამდენი რამე აქვს სათქმელი...

ჩვეულებრივი იწილო-ბიწილო...

„კუკუ! ვიმალები!“

— აღარ დარეკო, გესმის? მეორედ აღარ დარეკო!

ყურმილი რომ დაახეთქა, რალაცნაირი მძიმე, უსაშველოდ მძიმე ლოდი აეხსნა თითქოს გულიდან. შვებით ამოისუნთქა.

„ესეც ასე!“

ალბათ ასეთი შეგრძნება უჩნდება სარდალს, მოგებული ბრძოლის შემდეგ, რამეთუ ნათიასთვისაც თავის თავზე ეს თუნდაც პატარა გამარჯვება ტოლფარდი გახლდათ დიდი ომის მოგებისა, ვინაიდან: იგი იმედის ნასახს უტოვებდა მერმისისთვის, რწმენისა და ღირსების გრძნობას უბრუნებდა.

შემდეგ კვლავ ყურმილს დაწვდა და დინჯად, მშვიდად აკრათა ნომერი: — ლალიკო შენთან მოვდივარ, ფეხი არსად მოიცვალო, უჩემოდ, გესმის? ახლავე გამოვდივარ!

პირველად მთელი ამ ერთი წლის განმავლობაში ახლა შეაჩინია, როგორ გაელმაზებინათ მათი სახლის წინ მდებარე პატარა სკვერი. სკვერი საესე იყო ცუგრუმელა ბავშვებითა და პენსიონერი ბებია-ბაბუებით.

მყისვე თვალწინ დაუდგა წელანდელი სიზმარ-ჩვენება და... ტკივილნარევემა სიამემ ხელახლა ძალუმად შეუტოკა გული.

ასტამურმა გვერდზე ჩამოცურებული ყაბალახი გაისწორა და სადავე მიუშვა ცხენს.

„სი ქოულ ბატა, მა დომტალენქო“... — კესარიას მიბნედილი სახე და ეუეუნა თვალები დაუდგა წინ.

აღარ უშვებდა კესარია. კიდევ ორი დღე და ღამე შეაგვიანდებო ჩემს ქმარსა, არწმუნებდა, მაგრამ ასტამურმა ქვა ააგდო და თავი შეუშვია.

დაცდილი ჰქონდა, ყოველთვის იმის საწინააღმდეგო უნდა ეკეთებინა, რასაც დიაცი ურჩევდა.

ჰოდა, დაემშვიდობა დანაღვლიანებულ მიჯნურს, მოახტა თავის ღამისფერ „ყორანას“ და...

მოდის ახლა მთვარით განათებულ შარაგზაზე. ცალკერძ ღვინით და ცალკერძ ქალის ეშხით შემთვრალი და გულსევდიანად ღლინებს საყვარელ სიმღერას: „გურს გენია მონტებულსუ, ვაშემბრალენქო, ვაშემბრალენქო“...

და ასე ეჩვენა:

ჩახჩახა ვარსკვლავები ღიმილით უპაჭუნებდნენ თვალებს და მთვარე ეშმაკურად ჭირქლებდა მუჭში.

აი, გასცდება მოსახვე-ს და გამოჩნდება ლოლუების „დოხორე“, ჩუ... რა ხმაურია?

უცებ ყორანამ ყურები ცქვია, კისერი ააღერა. სასწრაფოდ ცხენი განზე გაახტუნა ასტამურმა და მუხის ჩრდილს შეეფარა.

ქარივით ჩაუქროლეს ნაბდიანმა მხედრებმა. ქარივით ჩაუქროლეს და მაინც თვალი შეასწრო ასტამურმა თეთრი ყაბალახით თავწაკრული ცხენოსნის სახეს.

თვალი შეასწრო და წამით გაქევედა, ენა ჩაუვარდა, მერე...
თავში იტაცა ხელი.

— ახვავია, ჩემი ცოდვაო, — დაზაფრული ხმით იბლავლა და
ცხენს მათრახი წყვიტა. მათრახი მაკადრესო, გადაირია ყორანა...
ცხენის ჭიხინმა და ვაჟკაცის კეჩინამ შეძრა მძინარე სოფელი

* * *

— ხალხო, რა ამბავია, რა მოხდა?

— რა უბედურება ტრიალებს ჩვენს თავზე?

— თურქები ხომ არ დაგვესხნენ?

— ხალხნო, ომარ ლოლუას ქალი გაუტაცნიათ!

— ომარის ქალი გაუტაცნიათო?

— ვინ გაზედა?

— ვაი იმის უბედურ დედას!

— ლოლუებს ვით გადაურჩება?

— იმ აფთრებს ცოცხალი თავით როგორ გაასწრებს?

— ბონდო მალიას გაუტაცნია.

— ბონდო მალია?! ბონდო მალია?! ბონდო მალია?!

— ო, ო, დიდი ვაჟკაცია ბონდო!

— პირველი მონადირეა.

— პირველი მომღერალი!

— პირველი მოცეკვავე!

— და მაინც... გლეხია.

— მამამისი ომარის მამის ნაყმევია.

— წავიდა ის დრო!

— მაგრამ ომარი დროს არ დაგიდევთ.

— ვერ გადაურჩება ომარს.

— სიხლი დაიღვრება.

— ეჰ, ფათულას გულისათვის ღირს, ძმაო, თავის გაწირვა.

— მაგ აფთრებს არა ჰგავს.

— დიდი ხანია, ერთმანეთი ჰყვარებიან.

— ღმერთო, შენ უწველე! მამაზეციერო, შენ დაიფარე! წმინ-
დაო გიორგი, შენი სახელის ჭირიმე, შენ შეეწიე ორთავეს!

— ტყუილია, არაფერი უშველით. ლოლუების მთელი რეჟა დასდევნებიათ.

— დაეწევიან. მოიმწყვდევენ.

— ლოლუების რაშებს სად გაექცევიან!

— სისხლი დაიღვრება.

— ომარმა თავისი ღვიძლი შვილები გასწირა და ბონდოს ღვინდობს ახლა?

— სისხლი დაიღვრება უთუოდ!

— ღმერთო! როგორ გათენდება ეს უბელო ღამე?

• • •

ცხენების თქარათქური, თოფების ხათქახუჭი, ყურისწამლები ყიჟინა ირევა ერთმანეთში.

მიჰქრიან ლოლუების განთქმული რაშები. ცეცხლს აკვესებენ თვალებიდან, გაავებულნი ფრუტუნებენ.

ომარი წინ მიუძღვის მღევრებს. ხანდახან მეხივით დაიქუხვს მისი ხმა:

— ჰაიტ, გაფრინდი, ჩემო შევარდენო. მივეწიოთ აბრაგებს! ბაგრატ, ბეგლარ, ოტია, კოჩია!

— აქა ვართ, მამა ბატონო. მოგყვებით.

— საკუთარ სისხლში ვაბანავებთ ყაჩაღებს!

— შავად გაუთენდებათ დილა!

— ჰაიტ, მომყევით!

სწრაფად მოკლდება მანძილი. იკვრება წრე. გამტაცებლები შედგნენ. გზა აღარ არის. ალყაში მოექცნენ.

წამიერი ჩოჩქოლი, ყაყანი, გაწევი-გამოწევა. მერე თეთრყაბალახიანმა იპალა, ცხენიდან ჩამოსრიალდა და მღევრების შესახვედრად გამოქანდა.

— ფათულია!

მაგრამ თეთრყაბალახიანს უკან არ მოუხედავს, მღევართა მეწინავესთან მიიქრა და ერთბაშად ცხენს ფეხებში ჩაუვარდა. ყაბალახი გადაძვრა და ოქროსფერი, გრძელი თმა ტალღასავით დაცურდა ნაბაღზე.

ცხენი დაფრთხა, ყალყზე შედგა, მაგრამ რკინის ხელებმა

ჰაერშივე გააქეავეს, მერე ნელა, ფრთხილად დაეშენენ ძირს წინა ფეხები.

— მამავ ბატონო, დამნაშავე მე ვარ! — შესძახა ქალიშვილმა ომარს და მიწაზე დაემხო.

— ჰაიტ, შე კახავ! — გაიწია მასკენ სამმა ძმამ და სატევარზე გაიკრეს ხელი. მეოთხემ, ყველაზე უმცროსმა, თავი ჩახარა და ტუჩი მოიკვნია.

— ფათულია!

ვაჟკაცის ძლიერმა ხელმა წამოაყენა ქალიშვილი:

— თავს ნუ იმცირებ!

ბონდოსაც სატევარზე უდევს მარჯვენა. მეორე ხელი კი ათახ-თახებულნი ფათულიასათვის შემოუხვევია და უშიშრად შეჰყურებს ომარს, უშიშრად და გამომწვევად. გარს კი დაქვეითებული მშა-კაცები შემორტყმიან.

— მამავ ბატონო, რას ველოდებით?

— გვიბრძანე...

— ომარ ბატონო...

ომარი კი ღუმს, თავი ჩაულუნავს და ხმას არ იღებს გახევებული.

ძმები და ბიძაშვილები, მამიდაშვილები და ძიძიშვილები, ლოლუების თითქმის მთელ საგვარეულოს აქ მოუყრია თავი.

ელოდებიან. ელოდებიან ომარის სიტყვას, მის განაჩენს.

რატომ აყოვნებს ომარი? რატომ არ უბრძანებს, ამოხოცონ ეს გველის წიწილები? რომ სისხლით ჩამოირეცხონ შეურაცხყოფა? მაგრამ... ვინ იქნება ის მამაცი, ვინ გაბედავს და საყვედურს შეჰკადრებს ომარს!

ბოლმამორეულნი ღუმან და ელოდებიან ლოლუები.

ელოდებიან ომარის განაჩენს.

ბოლოს შეირხა მოხუცი, თავი ასწია, მათრახის ტარით ყაბალახი გაისწორა, მერე მათრახიანი მარჯვენა გაიშვირა ბონდო მალიასკენ და ხმადაბლა, მაგრამ მკაფიოდ უთხრა:

— ვაჟო, მოჰწონს შენი გამბედაობა. — წამით იყუჩა: — პატივს ვცემ გულად ადამიანებს!

ლოლუები დაიძაბნენ, დაისხიპნენ. ხომ არ მოესმათ? ყურებმა ხომ არ მოატყუეს?

ომარი კი განაგრძობს:

— ჰოდა, გაძლევ ქალს. კვირას, საღამო ეამს მოდი და წაიყვანე ჩემი ქალიშვილი.

წამით ყველანი გაშეშდნენ — მღევრებიც და გაპტაცებლებიც. თითქოს ერთბაშად სიჩუმის ანგელოზმა ჩამოიარაო.

თავზარდაცემულნი დგანან ლოლუები, თვალდაპყეტილნი შეს-
ცქერიან ომარს.

— მამავ ბატონო!.. — გაბედა ბოლოს უფროსმა ვაჟმა.

— ჰა? რა გინდოდა, ბაგრატ! — ავად დაიკვესეს ომარის თვა-
ლებმა.

— არაფერი, ბატონო მამავ!.. — სასწრაფოდ ჩაიდუდუნა შემ-
ცბარმა ბაგრატმა და ხმა გაიკმინდა, მორჩილად დახარა თავი.

— წამოიყვანეთ! — თვალით ანიშნა ომარმა ფათულისკენ.

სამი ძმა უსიტყვოდ, ენის შეუბრუნებლად ჩამოხტა ცხენიდან, დასთან მიიჭრნენ და ხელი დაავლეს.

ომარმა ცხენი მიაგდო ადგილზე გახევებულ, ამხანაგების რკალ-
ში მოქცეულ მალისთან.

— მაშ ასე, ვაჟო, დაიხსომე: კვირა საღამოს, მზის ჩასვლის ეამს მოხვალ და წაიყვან ქალს! — დამარცვლით წარმოთქვა და ცხენს სადავე მოსწია.

* * *

ნაბიჯით მიჰყავს ცხენი ომარს რა თვდახრილი დუმს. მდუმარედვე მიჰყვებიან უკან ლოლუები, რომელთაც შუაში ჩაუყენებიათ სახეგამშრალი ფათულია.

ვერავეინ ბედავს ხმის ამოღებას.

ვერავეინ ბედავს დაარღვიოს დამუხტული სიჩუმე.

„...დიდხანს არ დაეძინა ომარს ამ ღამეს. ლოგინში მოუსვენრად წრიალებდა. დღესავით ნათელი ღამე თუ უფროთხობდა ძილს. სიჩუმე თითქოს ყურებში შიშინებდა.

და უცებ ელვასავით გაჰკრა თავში: რატომ არ ისმის თუნთაის და გერიას ხმა? ჩვეულებისამებრ, რატომ არ დარბიან ეზოში. და არ უყეფენ რაღაც აჩრდილებს, გაავებულით წარამარა რომ ელანდებათ?

ძაღვები არ ჰყეფენ, აი რატომაც თურმე ასეთი უჩვეულო სიჩუმე.

წამოდგა. ფოსტლებში ფეხები გაჰყო. საცვლებისამარა გამოვიდა აივანზე.

— თუნთია, გერია! — გასძახა ძაღვებს მკახე ხმით და მერე დააყურადა. ჩამი-ჩუმი არ ისმის არსაიდან. მხოლოდ ბაღში გადაწეხებული ვაშლის თუ მსხლის ჩამოვარდნა არღვევს ღუმილს და კრიკინობელების მონოტონური, გაუთავებელი კრიკინი.

ავმა წინაგრძნობამ გულზე გაჰკრა ომარს, ოთახში შებრუნდა, ჩოხა გადაიკვა, მერე ეზოში ჩავიდა. სავსე მთვარე გაბადრულა ცაზე და ქარვის ფერებში ცურავს ირგვლივ ყველაფერი.

ოდის და ხეთა ჩრდილები მკაფიოდ, გარკვევით გაწოლილან ამ თითბრისფერ სხივებზე.

— თუნთია, გერია! — ახლა უფრო ხმამაღლა უყვილა ომარმა ძაღვებს.

და უეცრად ოდისგვერდით კედლის ღია ფანჯარას ჰკიდა თვალი. წამით ადგილზე გახევდა.

„ღია დარჩენია ფანჯარა ფათულიას!“ — უთხრა დასამშვიდებლად გულს, უცებ ბაგა-ბუვი რომ ატეხა მკერდქვეშ.

სწრაფად აათავა კიბის საფეხურები და ფათულიას ოთახის კარები შეაღო. მერე ფეხაკრეფით, ჩუმად მიუახლოვდა საწოლს.

— გძინავს, ფათულია? — ჩუმადვე იკითხა და ხელი მოათათურა საწოლზე. ჯერ კიდევ თბილი იყო ლოგინი...

— მომიკვდი, შვილო! — ჩაიდუღუნა ხმაჩამწყდარმა და საწოლზე მუხლმოკვეთილი დაეშვა. თავი ჩაჰკიდა.

მერე...

მერე ერთბაშად იხუვლა სისხლმა, აზვავდა, აყალყდა და ღამის მყუდროება შეარყია დაჭრილი ნადირის ბლავილმა:

— ბაგრატ, ბეგლარ, ოტია, კოჩია! ცხენები!

მერე ის იყო, ის ჩიტირეკია ასტამურიც შემოიჭრა ეზოში ღრიალით“.

* * *

ექვსი დღე-ღამეა სოფელი დუღს და ქოთქოთებს. ექვსი დღე-ღამეა ხალხმა ძილი დაკარგა და მოსვენება. ექვსი დღე-ღამეა ურვალთვალევენ ომარის „დოხორეს“. მაგრამ იქედან ჩქამიც არ ისმის. სახე დამძარებულნი მიდი-მოდიან ლოლუები.

ომარ ლოლუას სახლი ემზადება. ომარი ემზადება...

მაგრამ რისთვის?

ნუთუ მართალია, აპატია ბონდო მალიასო?

წარმოუდგენელია, შეუძლებელია.

მაშ, რატომ ჩამოსტირით ცხვირ-პირი ლოლუებს? დანა პირს არ უხსნის არც ერთს მათგანს, თითქოს ენა ჩაუყლაპიათო, ხმას არ იღებენ და მდუმარედ, ჩუმად მიდი-მოდიან. ემზადებიან. მაგრამ რისთვის? რისთვის ემზადებიან ასე საიდუმლოდ?

და ახლა თითოეული ხელახლა იგონებს იმ დღეს, როცა ომარ ლოლუამ ორი უფროსი ვაჟი სასიკედილოდ გაიმეტა. ხელახლა ცოცხლდება მივიწყებული ამბავი:

• • •

„...ომარის აბრაგად გავარდნილი ორი უფროსი ვაჟი მარღანაის ნასახლართან მოიმწყვდიეს კაჯაკებმა. მაგრამ ლოლუები არ ნებდებიან. წისკვილში ჩასაფრებულნი ტყვიას ტყვიაზე უგზავნიან კაჯაკებს. რაზმის უფროსი, ოფიცერი თენგიზ დანელია ეახლა ომარს. ტყუილ-უბრალოდ რად უნდა დაიღვაროს სისხლი? ლოლუებს გასაქცევი გზა მოკრილი აქვთ, ერთადერთი გამოსავალი დარჩენილია — დანებდნენ რუსებს. რუსის ხელმწიფე მოწყალეა. იქნება აპატიონ, ან მცირე სასჯელი აკმარონ ლოლუებსო.

— რას მოითხოვთ ჩემგან, პორუჩიკო? — გააწყვეტინა ომარმა დანელიას ენაშვობა და თავისი ბასრი, გამჟოლავი თვალებით თავით ფეხებამდე გაზომა სტუმარი, დანელია წამით შეცბა. აირია. მერე მსწრაფლ გონს მოეგო და პირდაპირ დასმულ კითხვას პირდაპირივე პასუხი არჩია:

— ომარ ბატონო, თქვენი შვილები თქვენ დაგიჯერებენ. თქვენ თუ ეტყვი, რომ იარაღი დაყარონ... — თვალეში ვერ უყურებდა დანელია ომარს. რამდენჯერმე სცადა, მაგრამ ვერა და ველარ შესალო მზერა გაესწორებინა ლოლუასთვის. — ტყუილად სისხლის ღვრას ავცდებით, ბატონო ომარ.

ბრაზი მოსდიოდა საკუთარ თავზე, რომ უმწეო და უსუსური ჩანდა ამ ზვიადი, ამპარტავანი თავადის წინაშე. და გაჯულისებულმა ბოლო სიტყვები მკვეთრად, მკაფიოდ დამარცვლა.

ომარმა ძლივს შესამჩნევად, ჩუმად ჩაილიმა.

მერე უხმოდ, უსიტყვოდ გამოყვა დანელიას.

წისქვილს რომ დაუახლოვდა, ომარმა ცხენი ყალყზე შეაყენა, თვითონაც უზანგებზე წამოიმართა და დაიჭეკა:

— ჰეი, ტურუ, გელა!

— აქა ვართ, მამა ბატონო, აქა!

— ჩემი ხმა ხომ კარგად გესმით?

— გვესმის, მამავ ბატონო, კარგად გვესმის!

— მაშ გაიგონეთ: მოკვდით, მაგრამ ამ ძაღლიშვილებს არ ჩაბარდეთ. ხომ გაიგონეთ, ბიჭებო?

— გავიგონეთ, მამავ ბატონო, გავიგონეთ! — ერთხმად იბღავლა ორივე ვაჟმა: — მაგ ძაღლიშვილებს ცოცხალი თავით არ დავნებდებით.

— ეს რა ჰქენით? — მივარდა ომარს გაცოფებული დანელია.

ომარმა კვლავ თავით ფეხამდე გაზომა წონასწორობიდან გამოსული, გაანჩხლებული დანელია. ომარის მზერას ვერავინ უძლებდა. ქვის გამხვრეტი თვალები აქვსო, ამბობდნენ მასზე და აკი ქვაკაცს ეძახდნენ კიდეც ზურგს უკან.

დანელიამ ამჯერადაც ველარ გაუძლო ამ მზერას, უნებურად თვალები დახარა.

— ეგ ხმა შენი კაზაკებისათვის შემოინახე, დანელიავ!

— შე... არ მიყვირია თქვენთვის, ომარ ბატონო... მე მინდოდა შეთქვა...

— სხვას რას მოელოდით ჩემგან, ბატონო დანელია? — ვესლიანად ჰკითხა ომარმა და თვალები მოწყურა; მერე ზურგი შეაქცია შემცბარ ოფიცერს და გაეცალა.

სახტად დარჩენილი დანელია გამოერკვა. თავის ხელქვეითებს მივარდა:

— რას დაგილიათ პირი, თქვენი... ესროლეთ, ამოხოცეთ, არ დაინდოთ მაგათი... ომარ ლოლუა, განანებ, თუ კაცი ვყოფილვარ!

იმ დღეს მარლანიას ნასახლართან ჩაწვა ომარის ორი ვაჟი.

ომარს არ უგლოვია შვილები. არც შავეები ჩაუცვამს. ერთი თვის შემდეგ დანელია თავის ოთახში იპოვეს შუბლგახვრეტილი. ხალხში ამბობდნენ, ძველი ნააბრაგალის, ომარის ხელი ურევია ამ

საქმეშიო. არ შეარჩინა დანელიას შვილების სისხლი, შური იძიაო. მაგრამ ვინ გაბედავდა და სმამალა იტყოდა ამას?

ომარი მაინც დაიბარეს პოლიციაში. მაგრამ რა? ვერაფერი დაუპტიცეს და შეწუხებისათვის ბოდიშებით გამოისტუმრეს შინ.

კვირას, გამთენიისას საზარელმა წივილ-კივილმა ჟრიალით დაიარა სოფელი და მერე ცას შეასკდა. დაფეთებული ხალხი ლოლუას „დოხორეს“ მიაწყდა. საშინელი სურათი გადაიწალა მათ წინაშე:

ვრცელი ეზოს შუაგულში ფანჯატური იყო გაკეთებული. ფანჯატურში, დაბალ ტახტზე ოქროსფერი, შუშის სახურავიანი კუბო იდგა, კუბოში იწვა თეთრ კაბაში გამოწყობილი, გულზეხელდაკრეფილი ომარის ერთადერთი ქალიშვილი მართა, საალერსოდ და სასიყვარულოდ ფათულისა რომ ეძახდნენ შინაურები და გარეშენა. კუბოს ნახევარკალად ძაძებში შემოსილი ქალები შემორტყმოდნენ, თმები გაეშალათ, პირი დაეხოკათ და ცივი, გამყინავი ხმით გაჰკიოდნენ. მამაკაცები უფროს-უმცროსობისა და ნათესაობის მიხედვით გამწკრივებულიყვნენ ფანჯატურის კუთხეში, მკლავზე შავი არშია ჰქონდათ შემოვლებული, თავიც შავი თავსაფრით წაეკრათ და სახეგამშრალნი მღუმარედ ჩასცქეროდნენ მიწას.

გამრიგეები მარჯვედ ტრიალებდნენ და ზღვასავით მომსკდარ ხალხში თადარიგს იჭერდნენ. ხალხი კი მართლაც ზღვასავით დაუსრულებელივ მისწრაფოდა კუბოსკენ, მერე უკუქცეულნი, ეზოსა თუ მის შემოგარენში, ახლო-მახლო გზებსა თუ შუკებში ჩგუფ-ჩგუფად იყრიდნენ თავს, მერე იშლებოდნენ, ისევ იკრიბებოდნენ და იყო ერთი ვაი უშველებელი, ზუზუნი და ტირილი, ცრემლების ფრქვევა და გულისშემძვრელი მოთქმა-გოდება.

მაგრამ აი პირველმა ელდამ გაიარა და... ხალხში ჩურჩული გაისმა, ატყდა მითქმა-მოთქმა:

— ვაი უბედურო ფათულია, ვაი შენი ცოდვა, ეს რა შავი დღე გაგიტენდა.

— შეხედეთ, რა ცოცხალივით წევს კუბოში, თითქოს ეს-ესაა მიიძინაო.

— კუბოში? გინახავთ ოდესმე ასეთი კუბო? შუშის სახურავი-
ანი კუბო სად ნახულა ჩვენში, სად თქმულა?

— რას არ მოიგონებენ ეს ღვთის პირიდან გადავარდნილები...

— მართლა გული გაუსკდა მაგ უბედურს თუ...

— გული გაუსკდა კი არა. შენც დაიჯერე ზღაპარი!

— აბა...

— მაგ სულწაწყმედილი ქვაკაცი მოუსწრაფებდა სიცოცხლეს.

— ფათულისას სასიკვდილოდ გაიმეტებდა ადამის ნაშიერი, ღე-
ლის ნაშობი კაცი?

— კაცი არა, მაგრამ ომარი — კი. ვაჟები არ დაინდო და ფა-
თულისას აპატიებდა შერცხვენას?

— თუ მაგრეა, ჯერ ბონდო მალისა გაუსწორებდა ანგარიშს,
ჯერ მას მოუღებდა ბოლოს.

— აცალეთ. ბონდოსაც მისწვდება, რა იცით რა აქვს გუნებაში?
ომარის აზრებს თვით ეშმაკიც ვერ მიუხვდება.

— ნახეთ, რა სახე აქვს ომარს? თითქოს შვილი კი არა, კნუტი
უსვენიაო!

— ვინ არის ეს მართლა სულკატიანი? კაცია თუ მართლა ქვა-
კაცი? ლოდია თუ ყინულის ნატეხი?

— ნადირსაც კი უყვარს შვილი.

— ჩიტი რაა, ჩიტიც კი თავს ევლება თავის ბარტყებს.

— მერედა, რა შვილი უსვენია კუბოში.

— ეს ექვსი ღლის სამზადისი რაღა იყო, ხალხნო?

— ფათულისას თუ იმავე ღამეს გული გაუსკდა, ექვსი ღლე-ღე-
მე ჩუმად იყვნენ? რატომ მაშინვე არ შეიცხადეს? რას ელოდებოდ-
ნენ?

— შეხედეთ, რა სახე აქვს ომარის უფროს დას? ერთი წვეთი
ცრემლი არ ჩამოუგდია. გამშრალია ქალი, გაყინული.

— ყველანი რაღაც უცნაურად იქცევიან.

— თითქოს ტირიან და ვერც ტირიან მაგ საცოდავს.

— ძმებს უყურეთ, ძმებს, ყინჩად რომ დგანან. აფთრებივით
რომ ატრიალებენ თვალებს.

— აფორის შვილები აფთრები იქნებიან!

— ახავია, ამ მხეცების ბუნაგში ანგელოსი გამოერია და მასაც
მოუსწრაფეს სიცოცხლე.

— კოჩია რომ არა ჩანს, ქვაკაცის უმცროსი ვაჟი? სად არის ნეტავი? მაგიც თეთრი ყორანივითაა ამ წყეულთა ჭილაგში...

— ახავაია, შენი ცოდვა ფათულია. რა მზეთუნახავი უნდა შექამოს მიწამ.

— ეჰ, რა არის ადამიანის ცხოვრება? რისთვის ვიკლავთ თავს, რისთვის ეკმთ ერთმანეთს? რომ მიწამ შეგვექამოს ბოლოს?..

— უბედური. უბედური, გეგონება, აი — ესაა წამოდგება და დაგელაპარაკებაო.

— ღმერთო, შენ მიშველე, ფუი ეშმაკს, მომეჩვენა თითქოს...

— მეც, მეც მომეჩვენა, რომ...

— დალახვროს წმინდა გიორგიმ მზაკვარი და ავი სული. ფუი, დასწყევლოს ღმერთმა!

— ყოვლად წმინდაო ღვთისმშობელო მარიამ, შენ დამიფარე!

— ხალხნო, ეს რა ამბავია? რა ხდება?

ჩოჩქოლი მატულობს. ხალხი კუბოს აწყდება. მაგრამ გამრიგებები ფხიზლობენ. კუბოსთან აღარ უშვებენ ზედმეტად ცნობისმოყვარეებს.

ომარი სად არის? ომარი რას შვრება?

ომარი ხანდახან გამოჩნდება ეზოში და ისე გაივლ-გამოივლის, თითქოს თითისწვერზე შემდგარი ეპარება ვიღაცას თუ რაღაცასო. შავ ჩოხა-ახალუხშია გამოწყობილი, ფეხებზეც შავი აზიურები აცვია, შავტარიანი სატევარი გაუჩქვია ქამარში. თავშიშველაა — დანარჩენებივით შავი თავსაფარით არა აქვს წაკრული შუბლი. ორავე ხელი სატევარის ტარზე დაუწყვია და ოდნავ თავდახრილი, გაყინული სახით მცირე ხანს დადგება ფანჩატურის ახლოს. წამიერად შავ, ბასრ თვალებს გამოანათებს წარბსქვეშიდან და მერე ისევ ეზოში იწყებს უთავბოლო სიარულს, თითქოს თითისწვერებზე შემდგარი ეპარება ვიღაცას თუ რაღაცასო.

როცა სამძიმარზე მივა ვინმე, შედგება და თავს ოდნავ გვერდზე გადახრის...

სახეში არ უყურებს არავის. თვალები სადღაც, სივრცისთვის მიუშტერებია, და ჩუმად, უხმოდ უსმენს მოსამძიმრეს. მერე მარჯვენა ხელს დამუშტავს, მკერდში ჩაირტყამს, „ახავაიო“, ჩაიდუღუნებს თავისთვის...

და ისევ ისე იწყებს ბოლთის ცემას. და ასე ჰგონია კაცს, კი არ დადის, თითისწვერებზე შემდგარი ეპარებაო ვილაცას თუ რალაცას.

...შუალამე გადასული იყო, როცა ომარმა ერთხელ კიდევ თავალი გადაავლო ხეალისთვის სამზადისს.

უხმაუროდ საქმიანობდნენ ქალები, სიჩუმე იდგა, მოუძალო, ცივი სიჩუმე. ომარის დანახვაზე უფრო ჩახარეს თავები, ჭეფრო სწრაფად ამოძრავდნენ ხელები.

ომარმა საჭირო განკარგულება გასცა მშვიდი, წყნარი ხმით და გარეთ გავიდა. მერე დინჯი, მსუბუქი ნაბიჯით შეუყვია ოდის უკანა კიბეს. უცებ გული შეუქანდა; წამით თვალთ დაუბნელდა და მოაჯირს დაეყრდნო მარჯვენა ხელით. მცირე ხანს ასე იდგა თავდაბრილი და თითქმის უსუნთქველი. მერე ღრმად ამოიოხრა. „ტიალი სიბერე!“ — გაიფიქრა დანანებით და უფრო ნელა, ფრთხილი ნაბიჯით აათავა საფეხურები.

ღარბაზში თავი მოუყრია ლოლუებს. აქ არიან ომარის ვაჟები, უფროსი და — ქვრივი და უშვილო მაკა — მამისეულ სახლს დაბრუნებული და ძმისშვილების გამზრდელი. ომარის ძმისწულები, ბიძაშვილები, ახლობლები, სისხლით ნათესავები. სხედან და რალაც უჩვეულო, საშინელის მოლოდინში ხმა გაუკმენდიათ, გარინდულან;

ამ მიჩუმებულ-მიყუჩებული ხალხის დანახვაზე ომარს კვლავ გვერდულმა ღიმილმა წვეურხია ტუჩები, მერე სახედასხეპილი, მოქუფრული, ტახტისკენ გაემართა. შიშით და რიდით გააყოლეს თვალი ამ მორჩილი ტანის, წელწვრილ, თხელ მოხუცს, რომელსაც კაბუკივით მსუბუქად, მკვირცხლად მიჰქონდა ჩოხაში კოხტად გამოკვალთული სხეული.

ომარი ტახტზე ჩამოჯდა და თავისი განუყრელი ქარვის კრიალოსნის მარცვლას შეუდგა ნელ-ნელა. იგი არავის არ უყურებდა პირდაპირ და მაინც ყველას ეგონა, რომ სწორედ მისთვის მიეჩერებინა მოხუცს თავისი გამხვრეტი მზერა და უნებურად იშმუშნებოდნენ, თვალებს ძირს, იატაკისკენ ხრიდნენ.

— მაშ ასე, ჩემო კეთილნო, — დაიწყო ომარმა მშვიდი, წყნარი ხმით: — როგორც ხედავთ, ჯერ გაუგონარი, არნახული შეურაცხ-

ყოფა მოგვაყენეს ჩვენ, ლოლუებს, გუშინდელი ჩვენი ყმების შეი-
ლებმა, — ომარი თავის კრიალოსანივით მარცვლავდა სიტყვებს და
ასე ეგონათ დარბაზში მყოფთ, სიტყვები კი არა ყინულის ნატეხე-
ბი ცვიოდა მის წვრილ, თხელ ტუჩებს, — როგორც მოგეხსენებათ,
ეს მარტო ჩემი, პირადი შეურაცხყოფა არაა, — ომარმა დამცინა-
ვად მოქუტა თვალი, —

ჩვენი ძველი, დაუწერელი კანონებით შინა გამცემი, მოღალა-
ტე ორმაგად უფრო ღირსია სასჯელის, ვინემ გარეშე მტერი. მე
სხვას რას ვერჩი, ვაჟო? მტერი იმის მტერია, რომ მტრობა გიყოს,
მარა, ვაგლახ, რომ ჩემს უბეში გამიზრდია გველის წიწილი, გვარა-
სა და ოჯახის შემრცხვენი და თავსლადამსხმელი. ჰოდა, ომარ
ლოლუა, ცხადია, არ აპირებს შეუნდოს დანაშაული ვინც არ უნდა
იყოს იგი, მით უფრო შინაურს არ აპატიებს ღალატს და შურს იძი-
ებს, ისე იძიებს შურს, რომ აქ, ჩვენს კუთხეში დიდხანს არ და-
ავიწყდეთ, დიდხანს დაამახსოვრდეთ ეს ამბავი.

ომარი გაიუმდა. ახლა მხოლოდ კრიალოსნის მარცვლის ხმა თუ
არღვევდა სამარისებურ სიჩუმეს, დარბაზში რომ დასაღვურებუ-
ლიყო.

ომარი წარბქვემოდან უყურებდა ენაჩაერდნილ და სახედაქა-
ბულ საკრებულოს.

ბოლოს დუმილი დაარღვია ომარის უფროსმა დამ. მაღალმა,
ხმელმა დიაცმა. ძმას მიმართა შეკავებული მღელვარებისაგან ოდნავ
აწეული ხმით:

— რას აპირებ, ომარ? რა გადაგიწყვეტია?

ომარმა აუჩქარებლად, დინჯად გადამარცვლა კრიალოსანი. მე-
რე ტუჩებზე დათაფლული ღიმილი აისახა, დას ქვეშ-ქვეშ გახედა
და აღერსიანად ჰკითხა:

— ველარ გავიგონე, რა მითხარი, ჩემო დაია?

ქალი არ შეეპუა, თვალი თვალში გაუყარა ძმას:

— ხომ უნდა გავიგოთ ბოლოს და ბოლოს, ომარ, რა ხდება ამ
სახლში?

ომარი ზეზე წამოიჭრა, კრიალოსანი მუქში მოიმწყყდია. მყის
ჩამოირეცხა პირიდან ხელოვნური, ყალბი ღიმილი. თვალემა ავად
დააბრიალა:

— იმედი მაქვს, ისე მოიქცევით ყველანი, როგორც საჭიროა, როგორც საქმეს მოუხდება, როგორც საქმე მოითხოვს. დანარჩენი კი, დანარჩენი ჩემზე იყოს. მე დამანებეთ, მე მომანდეთ!

არავის გაუცია ხმა, ყველამ — ომარის უფროსმა დამაც, თავი დახარა მორჩილების ნიშნად.

* * *

...კაშაშა მთვარე დაურიდებლად იჭყიტება ღია სარკმელში და ძილს უფრთხობს ომარს, შამფურზე წამოგებულივით რომ ტრიალებს ლოგინში.

„მთვარე არ მაძინებს ტიალი!“

თავსასთუმალი გამოიცვალა. ახლა მთვარის შუქი სახეზე არ სცემს და შვებით მოითქვა სული. აწი დამეძინებო, გაიფიქრა და თვალები მაგრად დახუჭა. ახლა მაფშალიას სტვენამ მოსტაცა სმენა. უნებურად ყური მიუგდო.

სულის სიღრმიდან ამოჰქონდა მაფშალიას უნაზესი და უფაქიზესი ბგერები, თითქოს წვეთ-წვეთად იცლებოდა გული სისხლისაგან. რაზე მოსთქვამდა ასე გულმწარედ ომარის ეზოს მათშალია? ვის მისტიროდა ასე მდუღარედ — გულის მიჯნურს თუ...

იწვა ომარი, უსმენდა ბუღბუღს და უცბად კურცხალი მოწყდა თვალს — ლოყაზე ჩამოუგორდა. შეკრთა. ეუცნაურა. ცერა თითით მოიშორა ცრემლის წვეთი და ალმაცერად გაიხედა სარკმლისაკენ: მთვარელა იყო ამ წამიერი სისუსტის მოწმე.

* * *

...მზის სხივებს ფეხზე ამდგარი შეეგება ომარი. დარბაზში მარტო მამაკაცებს მოეყარათ თავი — თვრამეტი წლის კოჩიასაც აუკრძალეს აქ შემოსვლა.

ომარი ტახტზე ჩამოჯდა და, ჩვეულებისამებრ, კრილოსანი ვადამარცვლა. ერთხანს სახედაბლვერილი, მოწყურული თვალებით უქვრეტდა ფერწასულ ლოლუებს, მისთვის მხერის გასწორება რომ ვერ მოეხერხებინათ.

დარბაზის შუაგულში დაბალ, ნოხგადაფარებულ ტახტზე ოქროსფერი, შუშის სახურავიანი კუბო იდგა.

ომარი დუმდა. დუმდნენ ლოლუებიც. ბოლოს ომარმა შეწყვეტა კრიალოსნის მარცვლა და უფროს ვაჟს ბაგრატს თვალთ ანიშნა რალაც. იგი მყისვე გავიდა ოთახიდან. მას დაუყოვნებლივ მიყვა მოჰდევნო ორი ძმა.

ფანჯრები ღია იყო, დილის გრილი ნიავე არხევდა ფარდებს და მაინც ეჩვენებოდათ, რომ ოთახში შესუთული, მძიმე ჰაერი იდგა. სუნთქვა უჭირდა სუყველას და... იპარავდნენ სუნთქვას.

კარის ქრიალის ხმა ისე გაისმა, თითქოს ანაზღად ყურის ძირთან თოფი დაცალესო. ყველანი შეტორტმანდნენ, მერე თვალები კარს მიაწყვიტეს.

ძმებს დარბაზში შემოჰყავდათ თეთრ კაბაში გამოწყობილი თმებგაშლილი ფათულია. თვალდახრილი, გაფითრებული ქალიშვილი ნელა მოაბიჯებდა, მაგრამ მის სიარულში, სახეზე აშკარად იზატებოდა შინაგანი სიამაყე და ქედმოუხრელობა; სული, რომელიც შეიძლება მოდრიკო, მაგრამ გათელვას ძეხორციელი ველარ შეიძლება. ესაა ის ძალა, რითაც ადამიანი ადამიანია და რითაც განსხვავდება იგი დანარჩენი სულიერისაგან.

ეს ცხადად ამოიკითხა ყველამ ქალიშვილის სახეზე და თითქოს მაცოცხლებელმა სიომ დაიქროლაო, წამით გაუნათდათ სახე, წელში გაიმართნენ.

ომარი ზეიჭრა, თვალი გადაავლო შეკრებილთ... ამ მზერამ, მტაცებლის ბასრმა მზერამ კვლავ მონურად წაახრევინა ქედი წამით აღზევებულ და ფრთაგაშლილ სულს.

— ჩააწვინეთ! — მოსკრა ომარმა მოკლედ და ნახტომისთვის გამზადებული ფოცხვერივით შეიმართა.

ანაზღად კარი ყურთამდე მოიღო. ზღუბრბზე სახეარეული, თმააწეწილი, თვალანთებული ომარის უმცროსი ვაჟი — კოჩია გამოჩნდა.

მოულოდნელობისგან წამით ომარიც დაიბნა. კოჩია წყლიდან ამოყვანილი თევზივით აღებდა პირს. ეტყობოდა, რალაცის აქმა უნდოდა და ხმა აღარ ამოდიოდა ხორხიდან. ბოლოს ახალუხის საკინძი ჩაიწყვიტა, თითქოს იგი უშლიდა ხელს ლაპარაკს. მერე ბიჭი წინ წადგა.

— მაშავ... ბატონო, აპატიე ფათულისას... ნულარ იზამ ამას... — შეღალადა მუდართი საესე, ჩასრინწული ხმით და მაშის წინ, მუჩლებზე დაეცა. გაისმა გულამომჯდარი, ყრუ ქვითინი. ტიროდა იატაკზე დამხობილი კოჩია და მხრები უცახცახებდა.

აქამდე ქანდაკადქცეული ომარი შეივსა. დანარჩენებიც თითქოს ომარის მოძრაობას ელოდნენო, შეტოკდნენ.

ომარს წვრილი თვალები უფრო დაუვიწროვდა, პირგამეხებულს ყბა მოეღრიცა:

— მომაშორეთ, თავიდან მომაშორეთ ეს ქალაჩუნა დიაცი! — დაისისინა უსაშველო ზიზლით და ჩექმის ქვინტი გაჰკრა ძირს დამხობილ შეილს.

რამდენიმე ლოლუა ერთდროულად მივარდა ყმაწვილს, მაგრამ უეცრად წამოიშრათა კოჩია. ცრემლით მორწყულ სახეზე საშიშრად დაიკვესეს მამისეულმა თვალებმა, სატევარზე გაივლო ხელი ყმაწვილმა:

— ომარ ლოლუა... შენ მამა კი არა... მართლა ქვაკაცი ყოფილხარ. ფუი, შენს კაცობას!

მოქუფრულ ცაზე თითქოს მეხი გავარდაო. უცებ ისეთი სიჩუმე ჩამოწვა, თითოეულს საკუთარი გულის ცემა ესმოდა, ყველას მზე-რა ომარ ლოლუას მიეჩაკვა. საშინელების მოლოდინში სული განაბეს, სუნთქვა შეწყვიტეს.

წამით ბოროტად გაიელვეს ომარის თვალებმა. წამით სატევარზე აფათურდა მისი თითები. მერე... საზარელი, გულისწამლები, სულისშემძვრელი სიცილი გაისმა. და ამ სიცილმა საწამლაგივით დაუარა ყველას ძარღვებში და სისხლი გაეყინათ, გული გაუჩერდათ.

— ღლაპი, საცოდავი ღლაპი... — გამოსცრა მერე კბილებში და უცებვე შეწყვიტა სიცილი: — მომაშორეთ!

ძმები კოჩიას მისცივდნენ და ციმციმ გაიყვანეს დარბაზიდან. მერე ოთახში შემობრუნებულ უფროს ვაჟს ომარმა ფათულიაზე თვალთ ანიშნა.

აქეთ-იქიდან ამოუდგნენ ლოლუები გაშეშებულ ფათულიას, სახეზე მიტკლისფერი რომ დასდებოდა.

უცებ ფათულია წელში გასწორდა, ხელით ჩამოიშორა ძმები:

— მე თვითონ! — თქვა და თავაწეულმა გასწია კუბოსკენ.

...ხალხი სულ უფრო და უფრო მატულობს. მოდიან სხვადასხვა სოფლებიდან წინასწარ გაფრთხილებული მახლობლები, ნათესაეები, მოყვრები. მოდიან უბრალოდ ცნობისმოყვარენი.

ოდის უკან, ვაშლებისა და მსხლების ძირში გაჭიმულა ვეებერთელა სეფა. ხალხი უწყვეტ ნაკადად მოედინება იქეთ, და ასევე ბრუნდება.

ყველაფერი სრული წესრიგით ხდება. ათასი წლობით დადგენილი ეს წესჩვეულება სპექტაკლივით ყოველ დეტალშია გაახრებული. ყველაფერი წინასწარ მოთქმებული და გათვალისწინებულია.

მოტივების პროცესია შუკის დასაწყისშივე იწყებს კივილს და პირის ხოცვას. ქალები წინ მიუძღვენიან მღუშმარე მამაკაცებს. კუბოს გარშემო შემოკრებილნი პირისუფალნი ერთობლივი კივილ-წივილით, თმების გლეჯითა და პირის ხოცვით ეგებებიან მოსულებს კუბოსთან მეორედ მოსვლაა თითქოს: გარეშე, უცხო თვალს ეჩვენება, თითქოს აქ უკვე სრული ქაოსია, თითქოს ძალდი პატრონს ვერ ცნობს, მაგრამ ეს ერთი შეხედვით არის ასე. სინამდვილეში არაფერი სცდება წესით და რიგით დადგენილ ზღვარს.

მერე ახლადმოსულნი უერთდებიან დანარჩენებს და იწყება „თვალუა“ ანუ მოთქმა, დამხვდურნი და მოსულნი რიგრიგობით ეჩიბრებიან თითქოს ერთმანეთს მჭევრმეტყველებაში.

...მზე მალლა იწევს. ჰაერი იხუთება. იზრდება ხალხის მოუსვენრობაც.

და უცებ ეს ზღვა თავყრილობა ერთბაშად გაიტვრინა: შუკაში მხედარმა შემოაგელვა ცხენი. ჰიშკრის სიახლოვეს შეაყენა, ჩამოხტა, ლაგამი მესერზე მიაგდო და ფანჩატურისკენ გაეშურა.

ხალხმა მყისვე გაიწ-გამოიწია, თითქოს ვილაციის ბრძანებით, გზა დაუთმო შავჩოხიან ქაბუკს.

და ხალხს მოეჩვენა, კაცი კი არა — ორი თვალი, ორი დიდი, ელვარე ვარსკვლავი მოდიოდა ცოცხალი ადამიანების დერეფანში.

ის იყო ტანჩატურს დაუახლოვდა და ჭაბუკის წინ მიწის მგელივით აღიმართა ომარ ლოლუა.

ორმა წყვილმა თვალმა დასხიბა ერთმანეთი.

— მე შენ სალამოსთვის დაგიბარე, ვაჟო! — გამოსცრა კბალებში ომარმა და თვალებით გაბურლა ჭაბუკი.

— მაგრამ მე ახლა მოვედი, ომარ ბატონო, და უკან მხოლოდ სიკვდილი გამაბრუნებს! — მოსჭრა ვაჟმა ერთბაშად. ტანშემართულს, მასაც ხანჯლის ტარისთვის ჩაუვლია ხელი და მარჯვენა ფეხი ოდნავ წინ წაუდგამს მზადყოფნის ნიშნად.

ჯერ არ გაჩენილა ძე-ხორციელი ომარის მზერისათვის რომ გაეძლოს. ეს ბიჭი კი, რძე რომ არ შემოგვბოძო ტუჩებზე, ასე უშიშრად, გამომწვევად დგას და თვალებში უყურებს თამამად!

თითქოს ნირი ეცვალა ომარს და თუმცა წამით, მაგრამ მაინც დახარა მზერა.

— შენ მართლა ბედისწერას აუტანიხარ, ვაჟო! — დაისისინა ომარმა და ცალი თვალი წაჭურტა.

— რას ვაქნევ ბედისწერას! ერთხელ ვიბადებით და ერთხელ მოვეკვლებით.

— ჰმ! შენ თურმე ვაჟკაცობაზე დებ თავს, მალიას ბიჭო. ვაჟკაცები კი არ იპარავენ სხვის საუნჯეს!

— მონადირე მიპარვით იტაცებს ლომის ბოკვერს. მე ასე გამოგონია ძველებისგან.

— გველის წიწილო! როგორ ბედავ! — ეს ომარის უფროსი ვაჟია. ვაჟები შეუმჩნევლად ამოსდგომიან მამას გვერდში. ისე აზრიალებენ თვალებს, ლამისაა ნაკუნ-ნაკუნ დაჰრან, დაგლიჯონ, დაფლითონ ეს თავხედი ბიჭი, ასე უტიფრად, ასე უტეხად რომ უსწორებს თვალებს ომარ ლოლუას!

— მამავ ბატონო!..

ომარმა სწრაფად გადახედა შვილს... და ენაზე იკბინა ბაგრატმა. გაჩუმდა. თავი დახარა.

ომარი ბონდოს მიუბრუნდა ისევ:

— მე ქალიშვილი მომიკვდა, ვაჟო. და იგი ისე დავიტირე, როგორც ჩვენი წესი და რიგი მოითხოვს. რა გეწყობა, თუ გინდა, წაიღე წენი მიცვალებული. მე ნებას გაძლევ. ოღონდ მიფრთხილდი: დღე იდან არსად შემომეყარო! — და ომარი განზე გადგა, გზა მისცა ქა-

ბუკს. ერთბაშად საერთო ოხვრა აღმოხდა ხალხს და მერე ისევ სამარისებური სიჩუმე ჩამოწვა.

კუბოს გარშემო შემოკრებილ ქალებს თითქოს ალაღმა დაქროლო, კუთხეში ზრიალით მიიყუენენ. ბონდო კუბოს მივარდა. წამით, მხოლოდ წამით ადგილზე გაიყინა და თუმცა უკვე ყველაფერი იცოდა კოჩიასგან, მაინც თავზარდაცემული იდგა და არ იძროდა. მერე გონს მოეგო, კუბოს სწრაფად ასადა ზეშის სახურავი. ფრთხილად, სათუთად დაწვდა ქალიწვილს და მკლავებზე გადაწვინა.

მერე კვლავ გაიარა ორად გაყოფილი ხალხის მწყრივი და შუკაში გავიდა.

რამდენიმე სელმა ცხენის აღვირი მიაწოდა, ვილაცა უნაგირს მოეჭიდა...

მერე... ხუთი თუ ექვსი მხედარი მიყვა უკან და მათ შორის იყო ფათულისა უმცროსი ძმა — კოჩია ლოლუა.

• • •

ბროწეულის ტოტები გადმოზნექილან მესერზე. პირდასლექილი ბროწეულები თითქოს მზით გავსილან.

ასტამურმა ხარბად ჩაკბიჩა ნაყოფი. ეამა მომჟეო-მოტეო გემო, ხელახლა ჩაასო აღმასა კბილები.

სადავემიშვებული ცხენი ჰიშკართან შედგა და დაიფრუტუნა. ასტამურმა გულამოკმულ ბროწეულის კანი ზურგს უკან მოისროლა, მერე პირი მოიწმინდა ხელის გულით და მათრახის ტარით შეალო ჰიშკარი.

გვიანი შემოდგომის გადაწვერილი მზე კრიალა, ლურჯ ცაზე თითქოს დაზარებით, ზარმაცად იზმორება.

მყუდრო და ჩუმი დღეა, ფოთლებიც უხმაუროდ ცვივიან ხეოა ტოტებს. სამზადიდან ამომავალი გამჟვირვალე, მქრქალი კვამლი კლავკნით მიიწევს ლურჯი ცისაკენ. სიმინდის ყანიდან, სადაც ახლა გადასხებილი ღეროები ჩარიგებულან, ძროხის ბლავილი მოისმის. მას საწყალობელი ზმუილით ესიტყვება უზარმაზარ მწვანე ეზოში ბაწრით დაბმული ბოჩოლა. სადაც ახლოს ქათამი ქოთქოთებს, პამლები ხანგამოშვებით ესიტყვებიან ერთიმეორეს მაღალ ხმაზე.

ასტამური გალურსული იდგა. მცირე ხანს. საოცარი, უჩვეულო

სიამე ჟრჟოლვით უვლიდა ტანში. შემოდგომის ეს დაღლილი მზე, ძირს ფარფატიტ დაცვენილი ქარვისფერი ფოთლები და ფერმიქრალი, გადაყვითლებული მოლი რალაც უხილავ, უცნაურ ზმანებას აგონებდა.

და ერთბაშად გული შეეკუმშა იმ გამოუთქმელი სინანულით, რასაც წელთა სვლა შეუმჩნევლად ტოვებს ადამიანის სულში. და ეს გარინდება ჰგავდა იმ უცხო ზმანებას, უცაბედად რომ მოვევლინებოდა ხოლმე ასტამურს დრო და დრო: თითქოს საოცრად თეთრ, თეთრ ქალს — ტყის მაფას გაუშლია თავისი ხშირი, ოქროსფერი თმა და იღუმალი, ცბიერი ღიმილით ჩქარა-ჩქარა ბუტბუტებს რალაც შელოცვებს და... აღარ არის ხსნა და საშველი ამ შემოდგომის ბალახით ყვითელი და სურნელოვანი, აბრეშუმით რბილი და ნაზი თმათა ტევრისაგან. ეს რალაც ჯადო-თილისმაა, გაუგებარი, აუხსნელი. ეს ჩვენება თუ ზმანება უეცრად, მოულოდნელად გაახევებს, დაატყვევებს ასტამურს. და ეს ტყვეობა ისე საამო და ტკბილია, მთელი სხეული ისე მსუბუქი და მჩატე უხდება, რომ ეჩვენება, აი ეს-ესაა მოწყდება დედამიწას და იმ სამზადიდან ამომავალი ცისფერი კვამლივით შეუერთდება უსასრულო ცის ლაქვარს.

ასტამური გამოერკვა — ომარის მეჩინიბე ბაჯა გვასალია მორბოდა მისკენ.

ასტამური ცხენიდან ჩამოხტა, სადავე ბაჯას მიუგდო დაუდევრად: — ცოლი რომ გაგქცევია, შე თავმკვდარო, რას შვრები აზლა? — უთხრა მისალმების ნაცვლად ასტამურმა, თან ქამარ-ხანჯალი გაისწორა და ბეჭები შეაქანა.

ჩაფსკენილმა, ტანდაბალმა და ბანჯგვლიანმა ბაჯამ მუჭი აიფარა პირზე და ჩაიხიოთხითა, აქაოდა, რა ხუმარა ბრძანდები ბატონოო, უფრო კი თავისი დაქიანებული, გაფუჭებული კბილების დაფარვას შეეცადა.

„ოჩოკოჩია ეს ოჯახქორი, ნამდვილი ოჩოკოჩი,“ — გაუბრინა ასტამურს თავში და წამით წარმოიდგინა, როგორ ეხვეოდა და ჰკოცნიდა ბაჯა თავის შოლტევით მოქნილ, ლამაზ ცოლს.

— რა გაცინებს, შე უპატრონო? ამ დილით ინგურს გაღმა ვნახე, მებორნე გვაჯის მიყვებოდა ხელგაყრილი. ჩემი თვალთ ვნახე, არ გჯერა?

კვლავ მუჭი აიფარა ბაჯამ პირზე.

— ხი, ხი, ხი, იმან იკითხოს პატონსქუა, ვისაც არც გასაქცევი ჰყავს და არც გაქცეული...

— აჰ, რაო? ხა, ხა, ხა... — ასტამური შეჩერდა, თავი უკან გადაიგდო და ახარხარდა. — რა თქვი, კაცო? ა, ვაი შენ ჩემო თავო. კაქალ გულში არ მომარტყა? ჰა, ჰჰ, ჰა...

ბაჯაც იცინოდა, მორიდებით, ხმადაბლა, პირზე მუქააფარებული.

— შენ გაიხარე, ბაჯა. რა გულიანად მაცინე! — ასტამურმა მხარზე დაჰკრა ხელი: — ისე, ჩემო ბაჯა, დამიჯერე, გასაქცევად გამზადებულის ყოლას უყოლობა სჯობია. თუმცა...

წამით იყუჩა, თვალი გაუშტერდა: — თუმცა სულ ერთია. ერთი ფასი აქვს ყველას: — მოსჭრა ანაზღად და თვალით ანიშნა ოღისკენ: — აქაა?

— კი, აქ ბრძანდება, პატონსქუა.

— რა გუნებაზეა თუ იცი?

— ვერაფერს გეტყვით, პატონსქუა. ბუხარში ცეცხლის დანთება ბრძანა. იქაა, თავის ოთახში.

— ჰო. კარგი, ჩემო ბაჯა. შენს ლამაზ ცოლს გაფიცებ, ცხენს კარგად მიმიხედე. აბა, ჰე, შენ იცი.

ასტამურმა თავისებური, მოხდენილი რხევით გაიარა ეზო და ოღის უკანა კიბეს შეუყვია. უცებ გაახსენდა ის მთვარიანი ღამე, დაზაფრულმა ცხენი რომ შემოაგდო ამ ეზოში...

„ფუი, დასწყევლა ღმერთმა. რა მალრიალებდა, კაცო? ბონდოსთანა ბიჭი ბარე ორი თავადიშვილი არ მეგულებოდა ჩვენს მხარეში. ერთი გვანჯი რომაა ანჩაბაძე, იმიტომ სჯობია ბონდო მალიას! დალაზვროს ეშმაკმა“...

ომარი მოგუზგუზე ბუხარს მისჯდომოდა და თავის განუყრელ, ქარვის კრიალოსანს მარცვლავდა. ურთიერთ კითხვა-მოკითხვის შემდეგ ასტამურმა მეორე „კველა“ მოიჩოჩა ბუხართან და ომარის ნებართვით მის გვერდით ჩამოჯდა.

— სადა ხარ, ვაჟო, დაკარგული? ახალ მთვარესავით რომ გამოჩნდები ხანდახან... — ომარი მხოლოდ ტუჩებს ამოძრავებდა ლაპარაკის დროს. მთელი მისი სახე, თვალები კი უძრავად გაყინულიყვნენ. „ვერაა გუნებაზე. უნდა ვიმარჯვო ახლა“, — გაიფიქრა ასტამურმა.

— ეჰ, რა ვიცი, ბიძია ბატონო. ხან რა საქმე გამოტყვერება უცაბედად და ხან რა. ვერ მოვიცალე. ანდაზის არ იყოს, დედაბერს შვადი სოფლის დარდი აწუხებდა, მისი დარდი კი არავის ჰქონდაო, ისეა ჩემი საქმეც.

— არ ჰგავხარ ბედისგან დაჩაგრულს, — ჩაელიმა ომარს ისე, რომ ცეცხლისთვის თვალი არ მოუცილებია.

— ეჰ, სხვისი ჭირი, ღობეს ჩხირიო, ნათქვამია, ბიძია ბატონო.

— რა გაგჭირვებია ასეთი, შე კაცო. ახლო-მახლო თუ ლაშაზი ქალი იყო, მგონია არ დაგიტოვებია... იქნებ მოგრჩა ვინმე, ა? იმის დარდი თუ გაწუხებს? — ისევ ჩუმად ჩაილიმა ომარმა.

— არც ისეა საქმე, ბიძია ბატონო. ნათქვამია, როგორც ქუნს, ისე როდი წვიმსო. ნიკოიას ცოლს ვინცხა ბენია რომ მიუწვეს, ნიკოია ხატზე დაიფიცავს, ღმერთი, ხატი, რჯული ჩემი თვალით ვნახე, ასტამურა იყოო. ეჰ, სახელის გატეხვას თავის გატეხა სჯობნებია თურმე და ეგაა.

ომარმა უხმოდ ჩაიცინა, ცერად გამოხედა ძმისშვილს:

— შენ რომ ყური გიგდოს კაცმა, მამა აბრამის ბატკანი ეგონები. რას ელოდები, არ მოგბეზრდა ასე ყიალი? როდის უნდა მოეკიდო ოჯახს, ვაჟო?

— ცოლის შერთვას კაი საფანელი უნდა ბიძია ბატონო. მე კი ჩემი გახრეკილი, ცარიელ-ტარიელი თავის და ერთი ცხენის მეტი არა მბადია რა. ესეც არ იყოს, ჯერხნობით მიჩრჩენია ქალი სახელად სხვისი იყოს და სახრავად ჩემი, ვიდრე პირიქით.

— შენ ენაზე ქალი არ მოგედება, ასტამურ ჩემო.

„მგონია, ცოტა გამოუკეთდა გუნება... აბა, ჰე, ასტამურ, ვაუთიე“...

— მამაჩემმა ეგლა დამიტოვა მემკვიდრეობად და ამასაც შეველიო? რაღა დამრჩება?

— რატომ? ვისაც ენა აქვს, ყოფაც იმას აქვსო, ნათქვამია.

— ენისგან აშენებული კაცი ჯერ არ მინახავს მე, ბიძია ბატონო, დაქცეული კი — რამდენიც გნებავს. ეჰ ჯანდაბას ჩემი თავი. აქლემი ისე არ დავარდებოა, ვირის საპალნე კიდეც ვერ აიკიდოსო... ჩვენი ბაგრატის ამბავი გავიგე, გამიხარდა. ანჩაბაძის ქალს ძაან აქებენ, ლამაზი და სათნო ქალიშვილიაო.

— ვნახოთ. ამბობენ მასე. ყველა ქალიშვილი, სანამ გათხოვდება, ანგელოზიაო, ეგეც გაგეგონება ალბათ ასეთ შეანდასე კაცს.

— ეგეც მართალი ნათქვამია, ბიძია ბატონო. მარა, არა მგონია ანჩაბაძის ქალს ეხებოდეს ის ანდაზა. ისე, რაც მართალია მართალია, ფათულიამ ყველას გვაჯობა, ლოლუებს. ისეთი ვაჟი ჰყავს თურმე...

ასტამურს სიტყვა შუაზე გაუწყდა. ფერი ეცვალა. განრისხებული ომარი სახეში უყურებდა ნირწამხდარ ასტამურს

— ბიძია ბატონო, ღმერთმანი... მე... მე მეგონა... — აბლუკუნდა ასტამური და ჭირის ოფლით დაეცვარა შუბლი. თვალები აუხამხამდა.

— კარი გაიხურე!

ძლივს აითრია წელი ასტამურმა. კარისკენ წალასლასდა საქციელ-წამხდარი.

— მეორეჯერ აღარ ვნახო აქ, ფეხშემოდგმული! — დაადევნა ომარმა ძმისშვილს და გამეტებით მომეტა კრიალოსანი ხელში.

• • •

— რას ჩაგიქინდრია თავი, ასტამურჯ, რა მოგივიდა?

— შენა ხარ? — ასტამურმა თავი ასწია და უსიცოცხლო, ჩაფერფლილი თვალები მიაპყრო ახალ ჩოხა-ახალუხში გამოწყვდილ და ცხენზე ამხედრებულ ბიძაშვილს, რომელიც ფიქრშიწასულ ასტამურს უცებ შეეჩეხა შუკის მოსახვევში.

— ჰო, რა მოგსვლია-მეთქი? რა ცხვირ-პირი ჩამოგტირის?

— ეჰ, ხომ გაგიგონია, ენამ რა მიყო და თავში კაკუნით.

— დაიწყო ახლა ანდაზები...

— მართლა გეუბნები. კბილები იმისთვის აქვს კაცს, რომ როცა ენა სისულელის თქმას დააპირებს, კბილებმა დროზე მიძეგონ.

— რა მოგივიდა, გამაგებინე...

— რა უნდა მომსვლოდა უარესი... — უცებ გაცეცხლდა ასტამური, — მამაშენმა, ჩემმა ბიძამ, ბატონმა ომარმა გამომავლო სახლიდან. სამუდამოდ ამომაკვეთინა ფეხი თქვენი ოჯახიდან. გაიგე ახლა, რაც მომსვლია?

— რას ლაპარაკობ, ბიჭო? — შეწუხდა ბაგრატი, ახლოს მიიწია ბიძაშვილთან: — რისთვის, რატომ, რა დააშავე?

— დავაშავე? არ იცი მამაშენის ხუმტურების ამბავი? გამიწყრა ღმერთი და ფათულია ვახსენე. გაგიჟდა, გადაირია. სულ ცეცხლი ჰყარა. აქ მეორედ ფეხშემოდგმული არა გნახოო. რა მრჯიდა, რა მეწეოდა ენაზე, გუკითხები მე შენ. მარა წერა რომ აგიტანს კაცს და სამგლე გოჭივით ატყდები...

— ეგ როგორ ჰქენი, ბიჭო? როგორ ახსენე იმ უნამუსოს სახელი მამაჩემთან?

— უნამუსოო? ვინაა უნამუსო? — უცებ იფეთქა ასტამურმა და გაანჩხლებულმა ახლოს მიიწია ბაგრატთან: — ფათულიაა უნამუსო? ისემც თქვენ შეგარცხინათ ღმერთმა და თქენი ნამუსიცი! უნამუსოო, ჰმ!

— ასტამურ!

— ასტამური მქვია მე და ლოლუა ვარ გვარად, არ დაგავიწყდეთ ორთავეს — მამა-შვილს!

— ასტამურ, რა მოგივიდა, ბიჭო...

გაყინებული ასტამური უცებ მოეშვა, მხრები ჩამოუცვივდა, თავი ჩაკიდა.

— წავედი ახლა მე. გულზე ვარ გახეთქილი და... თავი გამანებეთ.

* * *

ჭერისათვის მიეზვინა თვალები და არაფერზე არ ფიქრობდა, სისხლის ზანტ მიმოქცევასლა შეიგრძნობდა მთელ სხეულში და სისხლის ამ ჩქამს მიუგდებდა მხოლოდ ყურს.

იწვა შეუზრხველად აივნის სკამლოგინზე, სიგრილეში. ღია კარიდან ახალგაზრდა ქალის — ომარის რძლის ხმა მოისმოდა, ქალი აკვანს არწევდა და რალაცას ელულუნებოდა პატარას.

ომარს ნელ-ნელა მოეხუჭა თვალი.

ღარბაზიდან ფათულია გამოვიდა უცებ, თეთრი კაბა აცვია, გრძელი, ოთხად დაწნული ნაწნავები თითქმის კოჭებამდე სწვდება. სკამლოგინზე ჩამოუჯდა მამას. თვალები უციმციმებს, თავი ოღნავ გვერდზე გადაუხრია — ასე იცის ომარმაც თავის გადახრა, და შეკავებული ღიმილით შეჰყურებს მამას.

— რისთვის მიხმე, მამიკო? (ომარის შვილებში ერთადერთი ფათულიაა, ვისაც შეუძლია ასე მიმართოს ომარს).

ომარმა თვალეზი მოიფშვინია, კინალამ ჩამეძინაო, გაიფიქრა და უცებ ველარ მოისაზრა, რას ეკითხებოდა ქალიშვილი. „რისთვის დაუძახე? ჰოო“... მოაგონდა, გვერდი მოინაცვლა.

— ჩონგური გამოიტანე და დაუკარი რამე.

— დაუჯრა?

— ჰო. მიმღერე რამე. დიდი ხანია არ მომისმენია შენთვის, მომენატრა შენი სიმღერა.

— იცი რა, მამიკო! გიმღერებ, თუკი... — ფათულიას ისევ ისევ უცინის თვალეზი, თავს აქეთ-იქით ატრიალებს წარამარა და ნაწნავებიც რიტმულად ერხევა თითოეულ მოძრაობაზე. ქალიშვილის მაღალი, თეთრი ყელი რომელიღაც ყვავილის ყლორტს აგონებს ომარს.

— თუ კი... რაო? თქვი ბარემ. ალბათ სანაცვლოდ რამეს მთხოვ. ფათულია ამდენ ხანს რომ თავს იკავებდა, უცებ გულიანად აკისკისდა:

— როგორ მიმიხვდი, მამიკო?

ომარმა შეკავებული ღიმილით გაიღიმა ოდნავ.

— დიდი მისახვედრია სწორედ. სახეზე გახატია ყველაფერი. რას მთხოვ სანაცვლოდ, თქვი ბარემ! („ნამეტანი გაჩეჩტებული მყავს ეს ბავშვი. არ ვარგა. მაგრამ რომ არ გამომდის სხვანაირად? ყველაზე პატარა რომაა, ნაბოლარა, და დედით ობოლი იმიტომ თუ დამჯაბნა ასე“...).

— „მიმინოზე“ ერთხელ სეირნობის ნება მომეცი რა, მამიკო!

— სულ ეგაა?... მომიცია ნებართვა. ერთხელ კი არა, რამდენჯერაც გინდა.

— ვაიმე, რა კარგია! — ფათულიამ ხელი ხელს შემოჰკრა, მივარდა და ლოყაზე აკოცა.

— ჰო, კაი, კაი გეყოფა. წადი და გამოიტანე ჩონგური! — განგებ შეიკრა წარბი ომარმა.

— ახლავე, მამიკო! — ფათულია გატრიალდა. წამი და ისევ წინ დაუჯდა მამას, ხელში ჩონგურმომარჩვებული.

— რა ვიმღერო, მამიკო?

— რაც შენ გინდა. ჩემთვის სულ ერთია. — ომარმა მუთაქა.

გაისწორა, გულზე ხელები დაიკრიფა, თვალები მილულა და მოსასმენად მოემზადა.

ფათულიამ ნელა ააწყო სიმები, თავისი ჩამოქნილი, გრძელი თითები დაუსვა ლარებს და წამით გაინაბა. მერე... ყელი მოიღერა თავისებურად, და...

„ასე ჩონგური ქოფთქუათუ, სქანი დო ჩქიმი გაჭირება... ჰოუ ნანა, დიდა ვოი ნანა, დიდა ვოი ნანა“...

სევდიანად ლულუნებს ჩონგური, სევდა ჩამდგარა ქალიშვილის თვალებშიც, სულის სიღრმიდან წამოსულა ეს უსაშველო, უნაპირო სევდა, გულს ტკბილ-მწვავედ რომ წურავს.

„ვოი ნანა, დიდა ვოი ნანა“...

თითქოს მარტივლის ფრესკა ჩამოსულა კედლიდან... მისი არამიწიერი სილამაზის სახეზე, ბუდეშურა თვალებში ჩატბორებულა, ჩაგუბებულა ის უსაშველო ნღველი — გაჩენის დღიდან რომ თან დაყვება ადამიანს; აი, საცაა გაარღვევს იგი წამწამებს და წკვარ-წკვარით დაედინება ლოყებზე.

„ვოი ნანა“...

დაფლეთილ-დაღველფილი გულის მოთქმაა ეს სიმღერა, უსაშველო წუხილია იმ წარსულ, დაუბრუნებელ დღეებზე, ენგურის ტალღებივით რომ ჩაიარეს და თან გაიყოლეს რამდენი განცდა, რამდენი ფიქრი და ოცნება, ის ზღაპრული, საოცარი ბედნიერების მოლოდინი, გულს რომ გითრთოლებდა ოდესღაც, სულს რომ აგივსებდა ტკბილი ზმანებით;

— უბედური ჩქიმი დუდსუ, ირ სიავე ჩქიმიდა მურსუ, ჰოუ ნანა, დიდა ვოი ნანა, დიდა ვოი ნანა...

ფათულიას სახეზე კაეშანი თითქოს ხელშესახები გახდა. და ანაზდეულად იმ სათუთ, ყვავილის ნაზ ღეროს რალაც შავი ჩრდილი თუ ლანდი წაეპარა... საცა, ხელს წაატანს... გადაამტკრეს.

— კმარა. გეყოფა!

წამოვარდა ომარი. გულს ბაგა-ბუგი გააქვს. დაუოკებელი ზაფრა აცახცახებს სხეულს.

თვალებზე მოისვა ხელი.

„დალახეროს ეშმაკმა! ჩამძინებია“. მერე უცნაურად დაბეჯილი, მოთენთილი ტანი შეარხია. წელში ვაიმართა. აივანზე გაიარ-გა-

მოიარა. ღია კარებში თვალი ჰკიდა: ქალს არტახები გაუხსნია და ჩუმი რუდუნებით ამოჰყავს ბავშვი აკენიდან. გახარებული ბაღლი ჰყლოპინებს, პაწაწა ხელებს ასავსავენს, ხითხითებს.

ომარი ისევ სკამლოგინზე ჩამოჯდა, მცირე ხანს იჯდა ასე გაუნძრევლად, მერე მიწვა ისევ, მუთაქაზე მიდო თავი და ჰერს მი-აშტერდა. აივნის კუთხეში, მაღლა მერცხალს ბუდე მიუშენებია. ბუდიდან პაწია ბარტყებს ამოუყვიათ თავები და საწყალობლად ჰყლოპინებენ. დედა და მამა მერცხალი წარამარა გარბი-გამორბიან, საზრდოს უზიდავენ პატარებს.

ომარი დაკვირვებით მიაჩერდა ბუდეს. თითქოს პირველად ახლა შეამჩნია იგი.

„დაილოცოს ბუნების ძალა! რამ მისცა ამ უგუნურ ფრინვე-ლებს ამდენი მოხერხება და გამჰკრიახობა, ამდენი თავდადება! სა-ოცარია!“

უცებ ერთი გულთეთრა ბარტყი, ალბათ ყველაზე მსუნაგი და ცელქი, ზომაზე მეტად გადმოიხარა ბუდიდან და ტყვიასავეით წაჰო-ვიდა ძირს.

— ჰაიტ! — უნებურად წამოიძახა ომარმა და ფიცხლად წამო-იჭრა.

— რა იყო, ბატონო მამა? — აივანზე ახალგაზრდა ქალი გამო-სულიყო ბავშვით ხელში. ომარს თითქოს დანაშაულზე წაასწრესო, აირია წამით. მერე უმაღ ხელით ანიშნა რძალს:

— აი ბარტყი გადმოვარდა...

— უი, საცოდავი...

უსუსური, უგინგლო ბარტყი უმწეოდ აღებდა პირს და ულო-ნო ხმით წრიბინებდა.

ბავშვმა ორივე ხელი გაიშვირა ბარტყისაკენ.

— არა, დედა გენაცვალოს, ცოდოა, შვილო, შეხედე როგორ იკლავს თავს დედამისი, საწყალი...

და მართლაც დედა მერცხალი საშინელი ჰყვივლით ასკდებო-და კედლებს, მერე გარეთ გაიჰკრებოდა, მერე ისევ ბუდეს მივარდუ-ბოდა. მოფრინდა ბარტყების მამაც.

ომარი შეურხეველად იდგა ერთ ხანს და თვალს არ აცილებდა ამ სურათს. მერე ერთბაშად გატრიალდა და ჩქარი, მსუბუქი ნაბი-ჯით გაიარა აივანი. კიბის თავთან შედგა.

— ბაჯა!.. — დაიძახა მოუთმენელი ხმით, — ბაჯა!

— ახლავე, ბატონო! — ბაჯა თავქუდმოგლეჯილი გამოიქცა ავე-
ნისკენ.

— სად ხარ ამდენ ხანს, შე მამაძაღლო! კიბე მოარბენიე ჩქარა.
რა ლოქოსავით დაგიღია პირი, შე ბრიყვო. კიბე მოიტანე-მეთქი
ჩქარა. დოყლაპია!

როცა ბაჯამ კიბე მოარბენინა, ომარმა უბრძანა აივანზე ამო-
ეტანა იგი.

— ამოიტანე აქანა. ნელა, შე უტვინო. მიადგი კიბე აიმ კე-
დელს. მასე. აიყვანე ახლა ბარტყი, ადი კიბეზე და ბუდეში ჩასვი.
ნელა, შე დათვო. ჩასვი ბუდეში თქო, შე რეგვენო! ფრთხილად, შე
ლაყვე! ჩასვი? ჩამოეთრიე აბა ახლა და წაილე კიბე. ლენჩი! შტე-რ!

ომარის რძალი გაშტერებული შესცქეროდა მამამთილს. ჯა
როცა ბავშვი გაჭირვებულა, ჩიტი მინდაო, საჩქაროდ ოთახში შებ-
რუნდა ისევ, გაოგნებულ-განცვიფრებულ.

ომარს კი ზურგზე ხელები შემოეწყო და აივანზე ბოლთას სცემ-
და. დადიოდა და ელვასავით დაკლაკნილ რაღაც აზრს დაჟინებით
ჩაშტერებოდა, ჩასციებოდა, მერე თითქოს მართლა იელვა, რაღაც
განათლა წამით გონებაში...

უმალვე შეტრიალდა, ოთახში შევიდა. მცირე ხნის შემდეგ ისევ
გამობრუნდა აივანზე. მხარზე ყაბალახი გადაეგდო, ხელში მათრახი
ეჭირა. რძალს ოთახში შესძახა, ამბაკო ჩქოტუასთან მივიღივარ, ამა-
ლამ აღარ დამელოდოთო და... კიბე ჩაირბინა.

• • •

კოწიამ ერთხელ კიდევ გადაუსვა დახლს ტილო, მერე გარეო
გამოვიდა: „დალახვროს ეშმაკი წმიდა გიორგის ბოძალმა. რა ნავ-
სი დღეა დღეს. ერთი მუშტარი რაა, ერთიც არ გამოჩენილა. აგერ
მზე ლამის ჩავიდეს... ის ეშმაკის ფეხი უტუიაც სად დაიკარგა ამ-
დენ ხანს“...

ისევ შებრუნებას აპირებდა ღუქანში და ამ დროს ცხენის ფე-
ხის ხმა მოესმა. შეჩქვიფდა. შუბლზე ხელი მოიჩრდილა, მგზავრს
გახედა.

„ეუჰ. ომარ ლოლუა?.. რა ხანია ამ ქვაკაცს აქეთკენ არ გამო-

უვლია. დღეს რა მოეგუება ნეტაი... დალახვროს წმინდა გიორგიმ. ეს მინდოდა ახლა მე?“

კოწიამ ინსტინქტურად, უანგარიშოდ გაისწორა ქაპარ-ხანჯალი, თმაზე ხელი გადაისვა და... მხედარს აღტაცებული სახით შეეგება. უნაგირს მოეჭიდა, მაგრამ ომარს თითქოს არც შეუმჩნევიაო ეს ხელები, ცქვიტად ჩამოხტა ცხენიდან, მათრახის ტარით ყაბალახი გაისწორა თავზე, მერე კოწიას თავს ზემოთ რომელიღაც წერტილს მიასო მზერა:

— ცივ წყალს ხომ არ დამალევიანებ, ბიჭო? — კოწია ოთხად მოიკაცვა, ტუჩებზე ტკბილი ღიმილი აისახა:

— ღვინოს მოგართმევთ, ომარ ბატონო. სალუკეთესო „აღესა“ მაქვს, ოქუმური. — შეფრფინვით შეაქცერდა სახეში ომარს.

„უჰ. გაწყდა თქვენი ჭიში და ჭილაგის თითქოს ბუზი ვიყო, ზედაც არ მიყურებს, დაიცა. ამოვლენ შენს ოხტშიც როცა იქნება!“ — ბოლმიანად გაიფიქრა კოწიამ, თვალეში კი უფრო მეტი მორჩილება და თვინიერება ჩაიყენა.

„ჰმ! ეს გველაძეა ცდილობს მაამოს, ყუნწში გაძვრეს ლამას. გაწყდა თქვენი ჭილაგი, თქვე ტილის მტყავებლებო“.

— მე ცივი წყალი მინდა, ბიჭო! — უთხრა და ეს დაახლოებით ისე ეღერდა, თითქოს ეთქვას: „შე რეგვენო, ზურგი ხომ არ აგქავებია, რასაც გთხოვ, ის ჰქენიო“.

— კი ბატონო, ახლავე, ამ წუთას, წყაროს წყალს მოგართმევ. მანამდე, შიგნით ხომ არ ინებებ შემობრძანებას, სანამ წყალს მოვიტანდე, იქნებ დაიმუხლოთ, დაისვენოთ...

— აჰ მირჩევნია, გარეთ. თუ ღმერთი გწამს, მალე ქენი. მიჩქარება.

— ახლავე, ამ წუთას, ბატონო...

კოწია ღუქანში შევარდა, სკამი გამოურბენინა ზვიად მოხუცს და ბეოლის ძირში, ჩრდილში დაუდგა. მერე ისევ ღუქანში შებრუნდა, ღოქს დაავლო ხელი და უკანა კარით გარეთ გამოვიდა. გაიხეღ-გამოიხედა:

„ბედი არ გინდა? რაღა ამ სულწაწყვედილმა ქვაკაცმა „დამიფერხა?“ უტუია, დამატადე, ავახლეჩ ორივე ყურს, — სად ქვესკნელში გდისხარ ამდენხანს?“

ჩეროში მოთამაშე ბავშვებს მიწდა მისი მზერა ანაზღეულად

და ერთბაშად რაღაც აზრმა გაჰკრა თავში. ტუჩები დაებრიცა, თვალებში ცბიერი ნაპერწყლები აუციმციმდა. სწრაფად, თითქმის სიჩბილით გასწია ბავშვებისაკენ.

თავზე წაადგა დანასობიას თამაშით გართულ ბალებს.

— კოჩი ბიძი. მოდი აქ ჩემთან ერთ წუთს! — შეშპარავი, ტკბილი ხმით დაუძახა თმაქოჩორა, ფეხშიშველა ბავშვს და ტუჩებზე კვლავ დათაფლული, ტკბილი ღიმილი აიხატა.

ექვსი-შვიდიოდე წლის ბიჭუნამ თავი ანება თამაშს, უხალისოდ, ზღაზვნით გამოსწია კოწიასაკენ და წინ დაუდგა:

— შენს გაზრდას, კოჩი ბიძია, წყაროდან წყალი ამომირბენინე და კამფეტებს მოგცემ.

— კამფეტებს მომცემ? — უნდობლად ახედა ბავშვმა თვალმინაბულ, ღიმილადქცეულ მედუქნეს.

„უყურე ამ ეშმაკის ფეხს. როგორ აყვარყვარებს თვალებს. მამამისის შვილი არაა?“

— კი ბიძი. კი შვილო. ერთ მუჟა კამფეტს მოგცემ. ოღონდ ჩქარა გაიქეცი და ამომიღუნტულე წყალი.

ბავშვმა დოქს წამოავლო ხელი და წყაროსკენ მოკურცხლა. კოწიამ თითები მიიტანა ტუჩებთან და წამით თვალგაშტერებით გასცქეროდა ბიჭს.

მერე ომართან დაბრუნდა, წელში მოიხარა და ენად გაიკრიფა:

— ო, რა ცხენი გყავთ, ბატონო ომარ. სულს არ დაიშურებს კაცი ასეთი ცხენისათვის, ცხენი კი არა წმინდა გიორგის რაშია! მამის სული ნუ წამიწყდება...

იცის ცბიერმა მედუქნემ, ყველაზე უფრო ცხენის ქებით რომ აამებს ამ ძველ ნააბრაგალ, გულზვიად თავადს და ითათლება, ენამ-ზეობს.

„ვინ იცის, რამდენი ცოდვა ჩაგიდენია ამ ცხენით, შე სულ-წაწყმედილო“.

— ასეთი ცხენისათვის ეშმაკს მიყიდი სულს, ნამდვილად.

„გაყიდილი გაქ და ეგაა“.

ომარს ესიამოვნა ცხენის ქება, მაგრამ არ დაიმჩნია.

„ამ უჯიშომ რა იცის ცხენის ფასი, ჰე!“

— რად გინდა, ბიჭო, შენ ასეთი ცხენი, რომც გყავდეს?

— ეჰ, ომარ ბატონო, თუ ინატრებ, უნდა ინატრო ისეთი რაჟი, რომ ღირდეს ნატვრად.

— კოწია ბიძია. წყალი მოგიტანე.

— ო, გაიხარე, გაიზარდე დიდი ბიჭი. წყალივით გიმატოს გაჰჩენმა. ბარემ შენ თვითონ მიაართვი ამ უცხო... ბაბუას წყალი, აი ჰქია.

ბავშვმა ყოყმანით ჩამოართვა ჰქია და წყლით გაავსო. წამსვე დაიორთქლა ჰქია ცივი წყლისაგან. მერე ბავშვმა დოჭი მიწაზე დაღვა და უხერხულად გაუწოლა ომარს ჰქია. ლოყები ასწითლებოდა ცალკერძ სირბილისა და ცალკერძ მორცხვობისგან.

— მიდი ბიძია. ახლოს მიდი... ბაბუასთან.

კოწია შეფარულად, ჩუმად ნიშნს უგებდა ომარს, სახეზე კი მორჩილება, მოწიწება და ქედმაღლობა აღბეჭდვოდა.

ომარი ისევ ისე იჯდა შეურხეველად და თვალი ვერ მოეწყვიტა ბავშვისათვის. ბავშვს ეოცა ამდენი ხნის დაყოვნება და თავი ასწია, ამ უცნაურ ბაბუას სახეში შეხედა.

ომარი შეტოკდა. მოჭრილი ტოტივით შექანდა. მერე გადმოიხარა, ბიჭს ნიკაპზე მოავლო ხელი.

— ვისი ხარ, ბაბუ, შენ? — ჩუმად, ძალიან ჩუმად ჰკითხა და ხმა ჩაეხრინწა უცებ, ჩაახველა, ყელი ჩაიწმინდა.

— ბონდო მალიას ბიჭი გახლავართ, ბატონო! — ჩუმადვე ჩაიღუღუნა ბიჭმა და მორცხვად ჩახარა თავი.

— ფათულის შვილი ხარ, ბაბუ, შენ? — ჩურჩულებდა ხმა-წართმეული ომარი და ხარბად ჩასცქეროდა ბავშვს, თითქოს ამ სახეზე ეძებდა ოდესღაც ძვირფასი სახის ნაკვთებს.

— რა გქვია, შვილო? — კვლავ ჩურჩულით ჰკითხა ომარმა ბავშვს და ახლა ორივე ხელი მოჰკიდა მკლავებზე, მუხლებშუა ჩაიყენა. დავიწყნოდა წყურვილიც, კოწიაც და ყველაფერი ამ ქვედანახე.

— კოჩია, ბატონო!

— კოჩია? ჰმ... — ჩაახველა თუ ყრუდ ჩაიკვნესა ომარმა.

წამით თავი ჩაჰკიდა, ერთხანს იყო ასე, მღუმარე და გაყუჩებული, მერე ისევ რაღაც გადაწყვეტილება გამოეხატა სახეზე, შეხედა ბავშვს, ბავშვიც შესცქეროდა მონუსხულივით.

— გინდა ცხენით გაგასეირნო, ბაბუ? — ისევ ისე ჩურჩულით ჰკითხა და მოუთმენლად ჩახედა ბავშვს თვალებში. ბიჭუნა გამო-

ერკვა. გვერდზე გაიხედა, ცხენს შეავლო ქურდული მზერა და .. უცებ თვალები აენთო, სახე გაუბრწყინდა:

— მინდა! — გარკვევით, მკაფიოდ გამოთქვა და ხარბი მზერა ვერ მოწყვიტა შავ რაშს, მოუთმენლად რომ აბაკუნებდა მიწაზე შხვართ ფეხებს.

ომარი ერთბაშად წამოდგა, ჯიბეს გაიკრა ხელი, ქისა ამოიღო, ოქროს ფული გადაუგდო თვალდაჭყეტელ მედუქნეს:

— ბავშვი თუ მოისაკლისონ, უთხარი... რომ... ჩემთანაა. აბა, მოდი, ბაბუ! — ომარმა ბუმბულივით აიტაცა ბავშვი, წამი... და ცხენზე იყო ორთავე.

გაოგნებული მედუქნე ცხენის თქარათქურის ხმამ გამოათხიზლა.

„ღმერთო დიდებულო! დაილოცოს შენი სახელი! ამ ქვა კაც-საც გული არ ჰქონია თურმე!“ — ჩაიბუტბუტა თავისთვის, ულკა-შზე ხელი გადაისვა და მუჭში მოქცეულ ოქროს ფულს დააჩერდა.

„ეჰე ჰეია! აჯობე ამ ღმერთგამწყყრალ ქვაკაცს, ბონდო მალიავ? აფერუმ შენს ბიჭობას!“

მედუქნემ თვალი გააყოლა ოთხახმით მიმქროლავ შავ რაშს, გზაზე მტერის კორიანტელი რომ დაეყენებინა.

მზეა და თბილა. ცაზე უწყსრიგოდ გაფანტულან თეთრი, ფაფუკი ღრუბლები.

შორს ნისლის თხელი პირბადით შებურვილი, ლურჯი მთები აღმართულან გულწვიადად.

შექარვისფერებულან ფოთლები. დამსკდარან ბროწეულები. ჩაშაფებულან ყურძნის მტევნები.

მსუყე შემოდგომის სუნით გაჟღენთილა ჰაერი, კარგი დღეა.. დე ბაბუა ბეგლარიც დიდებულ გუნებაზეა. გული ისევ ისე ახალგაზრული ხალისით უძგერს. თვლებშიც ჭაბუკური ნაპერწკლები უკიაფობს.

წელგამართული, მსუბუქად მიაბიჯებს პატარა ქალაქის წყნარ ქუჩებში.

მოკლე, თეთრი წვერი, გაწყებილი ულვაშები და მოგრძო, უნაოქო სახე, ხშირი, თეთრი თმა, ალაგ-ალაგ კვერცხის გულისფერი რომ გადაჰკრავს, შინდისფერი ჩოხა-ახალუხი და მხრებზე დარდიმანდულად მოგდებული ყაბალახი, იგი უნებურად იზიდავს გამვლელთა ყურადღებას. ჩერდებიან, თბილი ღიმილით აცილებენ მოხდენილ ბერიკაცს.

ბაბუა ბეგლარიც გრძნობს უცნობთა თუ ნაცნობთა ამ მზერას და... ბალღური სიხარულის ღიმილს ულვაშებში მალავს.

ჰმ! ვინა თქვა, დაბერდაო ბეგლარ ლაშხია? როგორ შეიძლება ოდესმე დაბერდეს ეს ფირუზისფერი ცა, ეს იგავმიუწვდენელი სილამაზის მთები!..

— ბაბუა, ბაბუა!

პატარა ბიჭი დაუსხლტა დედას და მოხუცისკენ გამოექანა.

ბაბუა ბეგლარი შედგა. გაიღიმა და თეთრი, გასაოცრად თეთრი და საღი კბილები გამოაჩინა. მერე ხელში აიტაცა ბავშვი.

ცნობისმოყვარე თვალებით შეჰფოფინებდა ბიჭუნა მოხუცს.

მერმე წვერსა და ულვაშებზე მოუთათუნა თავისი ფუნჩულა ბელები, მკერდზე მიეხუტა და გაინაბა.

— თაზო!

ახალგაზრდა ქალი მოიჭრა ბავშვთან. მერე დარცხვენილი, მორიდებული ღიმილით ახედა ბაბუა ბეგლარს, თითქოს პატიებას სთხოვდა უსიტყვოდ შვილის საქციელის გამო.

— ალბათ თავის ბაბუას მიგამსგავსათ, ბატონო! — თქვა ქალმა. — აბა, გეყოფა ახლა. ჩამოდი, ნუ შეაწუხებ უცხო ბაბუა.

— ამხელა ბადიში მყავს მეც! — შეჰღიმა ბეგლარმა დედას. მერე თავის ფართო მკერდზე გატრუნულ ბავშვს თავზე ალერსიანად გადაუსვა ხელი.

— მოდი, შვილო, გეყოფა!

— ალა, ალა, ალ მინდა, — შეიფრთქილა ბავშვმა და უფრო მიეკრა მოხუცს.

მერმე... კიდეც დიდხანს ესმოდა ბაბუა ბეგლარს ბიჭუნას ტირილი.

— ბაბუასთან მინდა... ბაბუასთან მინდა...

მიდიოდა და გული წყდებოდა. რა შესანიშნავი ბავშვი იყო! რა ფართო, ჭკვიანი თვალები ჰქონდა.

თორნიკე მოაგონდა, თავისი შვილისშვილის შვილი. იგიც გამოეტირა დიდ პაპას, აღარ უშვებდა. ძლივს გამოეპარა.

თორნიკე! ყველაზე მეტად უყვარს იგი ბაბუა ბეგლარს ამ ქვეყანაზე. თორნიკემ სიცოცხლის აზრი მისცა თითქოს მის სიბერეს, ყელთამდე აღავსო სიყვარულით, სიხარულით.

ხვალ დილით ადგება თუ არა, ჯერ ბაზარს მოივლის, მერე მალაზიებსაც მიაკითხავს. რა უყიდოს თორნიკეს?

ბადას ბადიშს სვანური ქუდი ახურავს, კოხტა, პატარა, მოლისფერი. ძალიან უნდება ბიჭს. თორნიკესაც იმდაგვარ ქუდს უყიდის, თუკი შეხვდა. კიდეც... ბურთი უყვარს პატარას, ბურთსაც უყიდის. კიდეც... კამფეტებსაც.

ფიქრებში გართული მისდგომია კიდეც ხაცნობ ჭიშკარს. ქა-

ლაქში ჩამოსული ამ ოდა-სახლს გვერდს ვერ აუვლის. მით უფრო, რა ხანია არ ყოფილა აქ.

ჭიშკარი შეაღო და ეზოში შევიდა. წამით შედგა. მიმოიხედა.

გამხმარი ფოთლებით მოფენილა ეზო-კარი. შესასვლელთან ნაგავი ყრია. ქასთან პირქვე დამხობილ სათლს და კოკის ნამსხვრევებს ჰკიდა თვალი.

ფიქრიანად გადაისვა უღვაშზე ხელი. მერე მასპინძელოო, დიძახა მკახე ხმით.

ცოტაც და... მორბიან სტუმრის შესახვედრად ახალგაზრდა კაცი — ქამრისა და პერანგის სწორებით და მაღალი, გამხდარი ქალი ოდნავ შემცბარი სახით.

— მობრძანდით... მობრძანდით, ბაბუა ბეგლარ!

მშობლებს გაუსწრო შვიდიოდე წლის ბიჭმა. ბაბუა ბეგლაროან მიიბრინა. მერე შორიახლოს შეჩერდა დამორცხვებულნი.

მოხუცმა ბავშვს ლოყაზე მოუცაცუნა ხელი. მერე გალიმებულმა ქოჩორი მოუჩიხა: — ოჰო, რამხელა ვაჟკაცი გაზრდილა!.. ამბობენ, დევი ყურით დაიჭირაო, მართალია, ბაბუ?

ბიჭმა თავი ჩალუნა. გაწითლდა. ბაბუა ბეგლარი ახლა ცოლქმარს მიუბრუნდა. მიესალმა. მოიკითხა.

— ჩემს ეფროს რომ ვერ ვხედავ, სადაა?

— დედა... ვერ არის კარგად, ბაბუა ბეგლარ... აგერ უკვე სამი თვეა წევს, — თქვა კაცმა და თვალები ძირს დაიღო.

— რას მეუბნები? მე არაფერი გამიგია.

— კი, ბატონო, სამ თვეზე მეტიცაა, რაც ლოგინად ჩავარდა. — კვერი დაუკრა ქალმა ქმარს.

— რაო, რა სჭირს? რას ამბობენ ექიმები?

— მოხუცებულობა, ბატონო, მეტი რა უნდა სჭირდეს? იმ ხნის ქალია...

— რატომ? არც ისე დიდი ხნისაა, — დაკვირვებით შეხედა ბაბუა ბეგლარმა დიასახლისს, — მე აგერ ოთხმოცდა ხუთი წლისა ვარ, ეფრო კი, ბევრად ჩემზე უმცროსია.

— თქვენ, ბატონო... — შესცინა ქალმა და სიტყვა არ დაასრულა.

— დიდი ნაჯაფარი ქალია საცოდავი. მანახეთ ერთი — დარბაზში შესვლისთანავე მოითხოვა სტუმარიძა.

ცოლ-ქმარმა სწრაფად გადახედეს ერთმანეთს.

— ჯერ დაისვენეთ ცოტა ხანი, ბატონო... ამ ბოლო დროს ბავ-
შევივით ჭირვეული გახდა საცოდავი დედა... მთლად სრულ ჭკუაზე
ვერ არის საწყალი...

ბაბუა ბეგლარი ხმამოუღებლივ მიყვებოდა უკან დიასახლისს
და რატომღაც არ სიამოვნებდა მისი მეტისმეტად დაშაქრული ლი-
მილი, ხმა, კილო. გულში გაჩენილი ბეწვისოდენა ხინჯი თანდათან
იზრდებოდა. ფართოვდებოდა.

გრძელი აივანი. აივნის ბოლოს საკუჭნაო. ქალი უცებ შედგა:

— საწოლ ოთახში არ ისურვა დედამ დაწოლა. მადლობა
ღმერთს, ოთახები კი გვაქვს საკმარისი... აქ მირჩევნიაო, აიჩემა.
ახირებული გახდა, საცოდავი, ამ ბოლო ხანს, აკი გითხარით კიდეც,
— სხაპასხუპით ლაპარაკობდა ქალი და ისევ ისე დათაფლული ლი-
მილით იღიმებოდა.

ბაბუა ბეგლარმა კვლავ შეათვალიერა იგი სწრაფი მზერით, თი-
თქოს პირველად ხედავსო: თითქოს ლამაზი სახე აქვს და მაინც...

ახლა კაცს მიწვდა მოხუცის მზერა: ახოვანი, ბრგე ვაჟკაცი.
ხორბლისფერი, ხუჭუჭათმიანი. სახის მსხვილი ნაკვთები და მსხვი-
ლი, შავი თვალები. ახლა რატომღაც მობუზული ჩანს, დაპატარა-
ვებული და ცოლის ზურგს ეფარება თითქოს.

ბაბუა ბეგლარმა უღვაწზე გადაისვა ხელი ისევ ისე. რაღაც მო-
საზრებამ თვალები აუნაპერწყლიანა.

მერე საკუჭნაოს კარი შეაღო და... ზღუბლზე შედგა.

სიბნელეში ჯერ ვერაფერი გააჩია. მერე საწოლს მოჰკრა
თვალი, კუთხეში მიდგმულს. წამით მოუხედა ცოლ-ქმარს. ქალმა
თავსაფარი გაისწორა და განზე გაიხედა, ქმარმა ფეხი მოინაცვლა
და თავი დახარა.

ძლივს შესამჩნევმა დამცინავმა ღიმილმა დაუგრიხა პირი ბაბუა
ბეგლარს. ზურგი შეაქცია შემოსასვლელთან გახირულ ცოლ-ქმარს,
აგაღმყოფთან მივიდა.

დალეული სახის მოხუცი ქალი მოკუნტული იწვა საეპვო სი-
სუფთავის ქვეშაგებელში. მჟაფრი და უსიამოვნო სუნი, რომელიც
შემოსვლისთანავე ეცა ბაბუა ბეგლარს, ახლა, ლოგინთან მიახლო-
ებისას, უფრო საგრძნობი გახდა.

— გამარჯობა ფერო, რა მოგივიდა, შე გაჭირვებულო? — და-

იხარა ბაბუა ბეგლარი და სახეში ჩააცქერდა ქალს თანაგრძნობითა და სიბრაღეულობით საესე თვალებით.

მოხუცებულმა ქალმა შეხედა ბეგლარს და...

ანაზღად ნიკაპი აუკანკალდა. ჩავარდნილი პირი ააცმაცუნა. ამოღამებულ, ჩაშრეტილ თვალებში ერთბაშად რაღაც სხივი გაუქრათა.

— ეჰ, რა უნდა გითხრა, აბა, ჩემო ბეგლარ. ვარ ასე, როგორც მხედავ... — ამოთქვა ბოლოს სვენებ-სვენებით და ანაზღად მის ჩანავლებულ თვალებს ორი კურცხალი მოწყდა და სახის ღრმა ნაკვთებში ჩაიმაღა.

ბაბუა ბეგლარი შეტოკდა. გულმოკლულმა ხელში ხელი მოკიდა ქალს. გაჩხინებული ძვლებიდა იყო.

„ამ ერთ წელიწადში ასე რამ შეცვალა ეს საცოდავი!“ — გაიფიქრა წუხილით.

— უნდა გამაგრდე, ეფრო. უნდა, გამაგრდე. სანამ სული გვიდგია, უნდა ვიცოცხლოთ. გავუმაგრდეთ ცხოვრებას. ანდა საიმისო რა გქირს, შე ქალო? ვეფხვეივით შვილი გადგია თავზე, რძალი, შვილიშვილები. რამ დაგაძაბუნა, რამ შეგაშინა ასე?

ეფრომ თავი დააქნია. გამოუთქმელი ტანჯვისა და მწუხარების ნაოჭი შეიკრა მისი პირის გარშემო. თვალები დახუჭა. გაირინდა.

ბაბუა ბეგლარი წელში გაიმართა. თვალებით ძებნა დაუწყო რაღაცას და რაკი ვერ იპოვა, კარებში შემდგარ ცოლ-ქმარს მკვახე ხმით მიუბრუნდა:

— სკამი!.. თუ შეიძლებოდეს...

— ბაბუა ბეგლარ... ეგება სჯობია ზალაში წამობრძანდეთ აწი, — გაუბეღავად შეესიტყვა მას კაცი და ცოლს გადახედა.

-- მართლა, წამობრძანდით, ბატონო, ზალაში, იქ მოისვენეთ... — შეეშველა ქმარს ცოლი თავაზიანი ღიმილით და შემპარავი ხმით.

— თუ შეიძლებოდეს... მამყოფეთ ამ ადამიანთან ცოტა ხანს, — მკვეთრად ამომარცვლა ბაბუა ბეგლარმა და თავის კოხტა, თეორ წვერზე ხელი ჩამოისვა (რაც ყოველთვის ბაბუა ბეგლარის ვაჟულისების ნიშანი იყო!).

— როგორც გენებოთ, ბატონო...

ბაბუა ზეგლარმა სასთუმალთან ახლოს მისწია დიასახლისის მიერ შემოტანილი სკამი და ჩამოჯდა.

— წადი ბეგლარ, წადი... დიდი მადლობელი ვარ ნახვისთვის, — წაიხურჩულა თვალდახუჭულმა ავადმყოფმა. ზეგლარმა არაფერი უთხრა.

ცოლ-ქმარი უხმოდ, უსიტყვოდ გაილაღა საეუჭნაოდან.

და მარტონი რჩებიან მოხუცები ერთმანეთის პირისპირ. ქალი თითქოს თვლემს თუ... ბურანშია?

ბაბუა ზეგლარი ნაღვლიანად შესცქერის მის დამდნარ სახეს და... მწარე ფიქრები კენწლავენ გულს.

რა არის ადამიანი? რა ქალი იყო ოდესღაც, თავის დროზე, ეს ძვალტყავად ქცეული, დაჩიავებული დედაბერი...

და დაგრაგნილი თოკივით ნელ-ნელა იშლება ერთი ადამიანის ცხოვრების ამბავი ბეგლარ ლაშხიას თვალწინ.

ადრე დაქვრივდა... ხელის მთხოვნელი ბევრი ჰყავდა, მაგრამ ქმრის სახელს არ უღალატა. კერა არ გააცვია... დედაბოძად წეუდგა ოჯახს. ობლები ვაი-ვაგლახით დაზარდა. ნამუსიანად და წმინდად ატარა დედის და ქალის სახელი. ოთხი ვაჟი ომში დაეღუპა. ერთიღა შერჩა. იმათ დაბრუნებას ელოდა. დიღხანს ელოდა. ახლაც ელოდება. დარდმა და ნაღველმა გასტეხა. ადრე დააბერა.

ეს მრავალტანჯული ქალი სიცოცხლის უკანასკნელ მიჯნაზე უკეთესი ხვედრის ღირსი იყო.

ჰმ... ღირსი!

განა ღირსების მიხედვით მიეზღვება ყოველთვის ადამიანს?

მერედა, რატომ? რატომ უნდა იყოს ასე?

ბაბუა ზეგლარს თავზე შემოუჭდვია ხელები. თვალნისლიანი შეჰყურებს ქალს. იგი ისევ ისე თვალდახუჭული წევს და ხმას არ იღებს. თვლემს თუ...

წყნარად წამოდგა ბაბუა ზეგლარი. კარი ფრთხილად გაიხურა. წამით წედგა და მერმე...

ღარბაზში დიასახლისის სახელდახელო სუფრა გაუწყვია. მოხუცი კარისკენ ჯავშარათა. ცოლ-ქმარი წინ გადაუგდა:

— ბატონო, სულ ცოტა ხნით... მართალია, თქვენი საკადრისი არაფერი გვაქვს. მარა ჩვენიანი ბრძანდებით და არ დაგვძრახავთ...

ერთი ჭიქა ღვინო... მიირთვით... — ითაფლება დიასახლისი და თვალეზში შესცივინებს მოხუცს. ბაბუა ბეგლარი ღუმს მხერადახრილო.

— დედოკო, ბებიასაც შევუტან საჭმელს, კარგი? დღეს არაფერი უჭამია... — დაირხა ანაზღად აქამდე კუთხეში უჩუმრად მიუყუდებული ბავშვის ხმა.

ქალი შეკრთა. აიღეწა, მერმე თვალები დაუბრიალა შვილს:

— ხმა ჩაიწყვიტე! შენ რა იცი, როდის და რას ჰამს ბებო? გაეთრიე ახლავე გარეთ!

უხმოდ გატრიალდა ბაბუა ბეგლარი გასასვლელისაკენ.

— ბაბუა ბეგლარ... ერთი ჭიქა მაინც მიირთვით, დაილოცეთ...

შედგა მოხუცი. ზიზლით სავსე მხერა მიაპყრო ცოლ-ქმარს;

— ღმერთმა თქვენც შეგარცხინათ და თქვენი ღვინოც! — ფოლადნარევი ხმით გამოკვეთა. წვერზე ჩამოისვა ხელის გული და შებრუნდა.

შეყვირებული ფოთლები შრიალთ ცვივიან ძირს.

შემოდგომაა. მერე მოვა ზამთარიც. სავსებით გაშიშვლებიან ხეები, ტან-გაძარცული შეხედებიან დარსა თუ ავდრს, მერე...

დადგება გაზაფხული.

ადამიანის ცხოვრებაც ასევეა. ოღონდ ამ ხესავით ხელმეორედ არ აყვავდება მისი სიცოცხლის ტოტი.

ეფროს სახე მოელანდა ბაბუა ბეგლარს ერთბაშად. მან თავისი სიცოცხლის ტოტი შვილს გადასცა, სანაცვლოდ რა მიიღო?

რად, რად მოიმკო სიკეთემ ბოროტება? და მერე ვისგან?

დაუჯერებელია. წარმოუდგენელია თითქოს და მაინც...

„რატომ მოხდა ასე?“ — ფიქრობს ბაბუა ბეგლარი და ახსენდება ქალის ღრმა ნაოჭებში ჩაშლილი კურცხალი.

„რატომ მოხდა ასე?“ — კიბულბოზნ ძირს შრიალთ ჩამოცვენილი ყვითელი ფოთლები.

„რატომ მოხდა ასე?“ — ჩივის ღაბუა ჩიტი, შიშველ ტოტზე შემომჭდარი.

და აღშფოთების გრძნობა ყურძნის მტევანივით ნელ-ნელა წურავს ბერიკაცის გულს.

1960 წ.

დაბალი ცა. და ცაზე უწესრიგოდ დაჯორგილი შავი ღრუბლები. ატალახებული მიწა: ალაგ-ალაგ გულმკერდჩალეწილ-ჩანგრეული. და ტრიალი ტრამალი-უსაზღვრო, უკიდევანო. ზანტად მიიზლაზნება უზარმაზარი მდინარე. და სადღაც შორს, ჩამუჭებულ სივრცეს ერწყმის.

დგას მარტოსული ჩალამებული თვლებით. დგას შეუზრხველად და მდუმარედ, ფიქრიანად გასცქერის წინ გადაშლილ ბინდიან ტრამალს. უსაშველო სიმიძიმე აწვება გულზე.

და ასე ჰგონია: აი ახლა, აი ახლა ჩამოიწევს ეს შავად შესუდრული ზეცა. ჩამოიწევს და თან დაიტანს.

სული შეუგუბდა. საკინძე ჩაიხსნა. ყელზე, მკერდზე მოისვა ცივი ხელი. ეამა. თვალები მოხუჭა. და ანაზღად... თითები შეეხნენ რაღაც გრილს და მაგარს.

დედისეული ჭვარი!

ტანჯვანარევმა ღიმილმა შეუთრთოლა ტუჩები. წამით გაირინდა.

და დაიკარგა გარემო. უფსკრულში ჩაიძირა ყოველივე და მოგონებათა ბურუსიდან ნელ-ნელა ამოტოვტივდა ქალის ჭადარა თავი, სიყვარულით დანისლული თვალები, დამტკნარი სახე. უფერული ტუჩები.

„ბედნიერი ვარ, შვილო, შენს უნახავად რომ არ მოვეკედი!“ — ჩაესმა ერთბაშად მისი ნაჩურჩხლევი.

შექანდა. თვალეზზე მოისვა ხელი. წამსვე გაქრა დედის აჩრდილი.

არაეინა ირგვლივ. მარტოა, სრულიად მარტო ამ უდაბურ ტრამალზე. ზანტად მიიზლაზნება უზარმაზარი მდინარე. და სულ

უფრო და უფრო დაბლა იწევს ცა: თითქოს სწყურია შეეთქვიფოს, შეენივოს დედამიწას.

საყინე შეიკრა. გადათხრილ ძველ სანგარს გადააბიჯა. წაიფორ-
სილა ანაზღად, ჩაიჩოქა ცალი მუსლით და...

ცხადია თუ... ზმანება?

ენძელები, პაწია, ნაზი ენძელები სანგარის კედლეზე! ერთმანეთს
მიკვრან შესვრილნი, შეთხუპნილნი.

რა სასწაულს გადაურჩნენ ისინი აქ?

ნუთუ... გაზაფხული მოდის?

ფრთხილად, სათუთად გააცალა ტალახი.

„იქ ახლა გაზაფხულია... ნამდვილი გაზაფხული“...

წამოიმართა. ნაღვლიანი ღიმილით დახედა ენძელების კონა^ს.
მერე ტუჩებთან მიიტანა წამით.

მძიმედ მიაღაჯებს ტრამალზე.

სტანიცა. სამხედრო ბანაკი. და უცებ ჩაქრა თვალთა სიბო. თა-
ვი ჩალუნა. ნაბიჯს აუჩქარა. ყრუდ აღწევს მის ცნობიერებამდე კა-
ზაკთა ყრიაშული. სადღაც გარმონი იწელება. ვიღაც გაბმით მღერის.
მღერის კი არა, გაჰკივის. ვიღაც ბილწად იგინება. ვიღაც ხორხოცებს.

თავდახრილი მიდის. მიდის კი არა, თითქმის მირბის. როგორმე
უნდა გაეცალოს აქაურობას. მალე.

ჯერ შიშველ ტალახში აზელილ ფეხებს მიწვდა მისი მზერა.
მერმე... წარბებს ქვემოდან დაუფარავი სიძულვილით ანთებულ თვა-
ლებს შეეფეთა ანაზღეულად.

უხალისოდ, უგულოდ ისხლეტს ამ მტრულ მზერას და გულ-
გრილი იერით ავლებს თვალებს ერთად შეჩვფუფულთ.

„ამ დილანდელი ბრძოლის ტყვეებია... ეგენიც განწირულნი
არიან!“ — უნდილად გაურბინა თავში. და ერთბაშად... შეტოკდა.
სახე დაუგრძელდა. ლოყები წამოეგზნო, მერმე გაფითრდა. უანგარი-
შოდ, უფიქრელად ნაბიჯი წინ წადგა და...

გონს მოეგო. ადგილზევე გაქვავდა. კბილები ერთმანეთს და-
ასო მაგრად, მაგრად. მზერა დახარა.

„ნუთუ?“

ნებისყოფის დაძაბვით სძლია თავს. დაიმორჩილა სახის გამო-
მეტყველება (გულის გაშმაგებული ცემა?.. მადლობა ღმერთს, გულ-

ში ვერავინ ჩამოიხედავს!). მხოლოდ ახლად შეხედა წვიპზე შემართულ მცველებს.

— სად მიგყავთ... ესენი? — იკითხა დაუდევარი კილოთი და მშვიდი, ძალზე მშვიდი სახით.

— ჯერ ყაზარმაში, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ! — სხარტად მიუგო ჩოფურა, დაგვაჭული ტანის კასაქმა, მერე დასძინა: — შემდეგ კი... ჩააძალებენ ამ წითელ მაიმუნებს! — და კაზაკი უფრო გაიჭიმა და... გაიღრიჭა.

თითქოს არც შეუმჩნევიაო ეს უადგილო, ბრიყველი ღიმილი, ცივი, ერთობ ცივი ხმით გამოკვეთა:

— ეგ... სუბიექტი. — ხელით ანიშნა მაღალ-მაღალ, გამხდარ ტყვეზე. — მე მომგვარეთ.

-- არის, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ!

და ახლა განგებ აუჩქარებლად, დინჯად მიაბიჯებს პირქუში სახით, გულაძგერებული. სწრაფად ენაცვლება ერთმანეთს ფიქრი-ფიქრს, ასრი-ასრს, გრძნობა-გრძნობას.

ბინა. როგორც იქნა, მოაღწია!

ხელის კერით შეაღო დერეფნის კარი. უხმოდ ჩაუარა ანაზღად დაბნეულ ადიუტანტს. ოთახში შევიდა და კარს აეკრა. წამით ყური მიუგდო საკუთარ გულის ფეთქვას. მერე შეირხა, ხელის სწრაფი, ნერვიული მოძრაობით მაზარა გაიძრო, სკამზე მიაგდო და უეცრად ენძელების კონა მოხვდა თვალში. ეოცა. საიდან გაჩნდნენ მის ხელში ენძელები?

ერთბაშად მოაგონდა. მოიქნია. მაგრდაზე დაეცა ენძელების კონა. მერე აჩქარებით გაიარ-გამოიარა ოთახში. პაპიროსი? ჰო, უნდოდა მოეწია.

ასანთი ამოიღო ჭიბიდან. ისევ გადაავიწყდა. თვალგაშტერებით დგას შუა ოთახში და...

რა ტაატით მიდის დრო!

ხმაური დერეფანში. ფეხების ბაკუნი.

სასწრაფოდ ფანჯარასთან დადგა, ფარდების ჩრდილში. კარზე ფრთხილი კაკუნი:

— შემოდი!

კარებში ადიუტანტი გამოჩნდა.

— თქვენო მაღალკეთილშობილებავ, ტყვე...

— ზემოიყვანე! — წეაწევეტინა.

კოდევ წამი თუ... საუკუნე! მერმე...

— თქვენო მაღალკეთილშობილებავ...

— გადი!

სწრაფად გაიხურა კარი ადიუტანტმა. გიორგი ადვილს მოწყულა:

— ოთარ!.. ნუთუ შენა სარ? — მხრებში ჩააელო ხელები, მძლავრად მოიზიდა თავისკენ. თვალებში შეაქცერდა.

შეურხეულად დგას ტყვე. ცივად ბზინავენ თვალები. სასულიერო არც ერთი კუნთი არ უტოკავს.

— ოთარ, ბიჭო... — ხმა ჩაუწყდა. გაჩუმდა. ხელები მოტეხილივით ჩამოუცვივდა. თავი ჩაქინდრა. ერთხანს იდგა ასე გაუნძრევლად. და დუმილი ჩამოწვა, სანგრისლოვი. მძიმე და უტანელი. მერმე თავი ასწია. დახრილი ქუთუთოებიდან გახედა ტყვეს:

— ჰო, მართლა... მე დამავიწყდა, რომ ჩვენ მტრები ვართ! თანაც... კლასობრივი მტრები! — ყრუდ ამოთქვა და უგემურად ჩაილიმილა. მერმე დიდხანს, საეჭვოდ დიდხანს უკიდებდა პაპიროსს. მერმე ანთებული ასანთის ღეროს მიუშტერა მზერა და როცა იგი ძირამდე ჩაიწვა, თქვა:

— აი, როგორ და... სად შევხვდით ერთმანეთს!

ტყვე ისევ დუმს. დასხვილ, პირქუშ სახეზე სუსსიანად ელავენ თვალები.

„ამ ჩამოძინებულ ტანსაცმელშიც მოხდენილია და... როგორ დავაყვაცებულა! სულ სხვანაირი იერი დასდებია და მაინც... რა აბლობელი და ძვირფასია მისი სახის თითოეული ნაკვთი. ეს ჭიუტი ქოჩორიც უწინდებურად ჩამოშლია შუბლზე“...

უხმოდ გაუწოდა პაპიროსი. ტყვემ თავი გაიქნია უხმოდვე. გიორგიმ კვლავ უამურად ჩაილიმილა. მერმე მაგიდასთან მივიდა. ენძელების კონას დაწვდა ანაზდად. თბილმა, ალერსიანმა ღიმილმა შეურხია ბაგე. მერე ოთარს გახედა შუბლსქვემოდან:

— ოთარ... გახსოვს, ერთხელ გაზაფხულზე ენძელები და იარები რომ დავკიფეთ და... ნანულის მივართვით?

ისევ სიჩუმე. წარბშეუხრელად დგას ტყვე.

— არც ერთს არ გაგვიმხელია... ვისთვის გვინდოდა... — განაგრძობს გიორგი წყნარი, სევდანარევი ხმით და ზმანებაჩამდგარი თვალებით ვერ ამჩნევს ტყვის მტრულ დუმილს.

წამით თვალწინ ცოცხლდება შორეული წარსულის სურათები: ერთად გატარებული ყრმობის ხანა. ბავშვური მეტოქეობა ტასლერ-წამა, თაფლისთვალემა გოგონას გამო. მშობლიური სოფელი. მისი მაღალი ცა და მოუსვენარი მერეთულა. სილაში კოტრიალი და ცურვაში გაჩიბრება. ყველგან და ყველადღერში ფარული მეტოქეობა და პაექრობა. ზოგჯერ კინკლაობაც. მერე ისევ შერიგება და ერთად ყოფნა.

ბავშვობის განუმეორებელი ხანა. პატარა დარდი და დიდი იმედები. პატარა მწუხარება და უსაზღვრო ოცნება წარმტაც მომავალზე. მერმე სიკბუქე. დაშორებული გზები.

და აი, მტრებად შეხვდნენ ერთმანეთს სამშობლოდან შორს. ათი წელი არ უნახავთ ერთმანეთი. ათი წელი. და ახლა...

— ამ იდილიური წარსულის მოსაგონრად მიხმეთ აქ, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ? — ოთარს თვალები დამცინავად მოუქუქტავს, ტუჩებზე გესლიანი ღიმილი გასწოლია.

— ოთარ!..

— რად მომიყვანეთ აქ? რა გნებავთ?.. ტყვის მზერით გინდაო დასტკბეთ, არა?

— ოთარ... ნუ ენამწარობ, ოთარ! მე მაინც ვერ მომატყუებ შენი გულციობით...

— მე... არ მესმის, რას ამბობთ? — მხრები აწურა ტყვემ.

გიორგიმ მოღლილად ჩაიქნია ხელი. მერმე ოთახში გაიარ-გამოიარა. მერმე ტყვის წინ შედგა, პირდაპირ შეხედა თვალებში და:

— მე ვიცი, ჩვენ უკანასკნელად ვხვდებით ერთმანეთს... მოდი, ბიჭო, წამით მაინც დაივიწყე, რომ თეთრგვარდიელის მუნდირი მაცვია. მერწმუნე, ჩემთვის იგი ისევე ძვირფასია, როგორც... შენთვის. შენ გიკვირს... მართალიც ხარ... — გიორგიმ წამით იყუჩა და:

— ეპ. ჩემი ამბავი გრძელი ისტორიაა. არ ღირს ამაზე ლაპარაკი. არც ღროა ახლა. უბედო ვარსკვლავზე ვყოფილვარ დაბადებული. მაგრამ... ჩემს თავზე არ ვჩივი უკვე. მე მხოლოდ... — სიტყვა გაწყვიტა უეცრად. ფანჯარასთან მივიდა. არაფრის მხედველი თვალები მიაპყრო მოქურუშებულ ცას, რომელსაც პირი მოუხსნია. მერეხი მოდის. თითქოს მართლა შეერთდნენ ცა და დედამიწა. ოთახში ბინდი ჩამოწვა. მხოლოდ წვიმის საშინელი ხმაური არღვევს გამეფებულ სიჩუმეს.

გიორგი შობრუნდა. ოთარის წინ შედგა ისევ, თვალეზში მი-
აჩერდა:

— არ ჯდები, არა, პრინციპულად?

— დგომა მირჩენია.

— არც პაპიროსს მოსწევ... წელანდელივით?

ოთარი წამით შეყოყმანდა. მერმე გამოწვდილი პაპიროსი გა-
მოართვა. გიორგიმ სასწრაფოდ მიუძარჯვა ანთებული ასანთის ღე-
რო. ღრმა ნაფაზი დაარტყა.

მერმე უხმოდ აბოლებდნენ მცირე ხანს. მერმე ისევ გიორგიმ
წამოიწყო ოდნავ გაბზარული, ყრუ ხმით:

— მე გითხარი წელან, ჩემს თავზე უკვე არ ვდარდობ მეტი
და ეს... ასეა. ჩემი ამბავი გათავებულია. ჩემზე დიდი დანაკლისი
ღმერთმა ნუ მისცეს ჩვენს ქვეყანას, მაგრამ... საქართველო იღუპე-
ბა, ბიჭო. დღეს თუ არა ხვალ სული ამოხდება. აი, რა ჩამყვება
სამარეში უსაშველო დარდად.

— ბევრჯერ ეგონათ ეგრე, მაგრამ ყოველთვის ფეხზე წამო-
დგარა და კვლავაც წამოდგება! — მკვეთრი ხმით შეესიტყვა ანაზ-
დად ოთარი.

— კვლავაც წამოდგება? მერედა... ვინ წამოაყენებს, როცა სა-
კუთარმა შვილებმა მოუთავეს ხელი?

— ნოეს ქამის გარდა კიდევ ჰყავდა შვილები.

— ვინ... ვინ არიან ისინი? მე რომ ვერ ვხედავ? — წამიერი
პაუზა:

— ჩვენ!

— ზ!

— რათ გიკვირს? დიახ, ჩვენ, სწორედ ჩვენ მოუუტანთ საქარ-
თელოს თავისუფლებას, ბედნიერებას. ჩვენ გადავარჩინთ მას და-
ღუპვისაგან!

გიორგი ერთხანს გაშტერებული შეჰყურებდა სახეში, მერმე გა-
მოერკვა, ხელი ჩაიქნია:

— მენშევიკებიც ასე გაიძახიან ახლ. სინამდვილეში კი, საქარ-
თელოც და ქართველობაც ფეხებზე ჰკიდიათ.

— საესებით, სწორია!

— მენშევიკებს კი ერთადერთ სწორ მარქსისტებად მოაქვთ თა-
ვი და ბოლშევიკებს აგინებენ და სდევნიან. მერე მოხვალთ თქვენ

და მენშევიკებს დაუწყებთ დევნას. ამისობაში კი... ხალხი წყდება. მერე ვისთვის ან რისთვის გინდა თავისუფლება? თავისუფალი საქართველო უქართველებოდ, ასეა ხომ?

— არ არის მასე. თავისუფლება არსად, არასდროს უმსხვერპლოდ არ მოპოვებულა. ეგ ინბანური ჭეშმარიტებაა.

— კმ. მსხვერპლი... მსხვერპლი. ქართველი ქართველს სპობს... აღარ გვეყო სისხლის ღვრა? დავილიეთ. დავიწრიტეთ... თუმცა, თქვენ რა? თქვენ ხომ სინამდვილეში არც სამშობლო გწამთ და არც ერი. თქვენ მხოლოდ... ვიწრო კლასობრივი ინტერესებიდან უყურებთ ხალხის, ერის საქმეს. თქვენი სალოცავი ხატიც და სამშობლოც ხომ საერთაშორისო პროლეტარიატი. დანარჩენი ყველაფერი — დემაგოგია!

— ჩვენ სწორედ სამშობლოს, მშრომელთა ინტერესებიდან გამოვდივართ, როცა ვებრძვით მუქთახორებს და ხალხის მძარცველებს.

გიორგიმ იკვნეულად ჩაიღიმებდა და ჩამქრალი პაპიროსი ნელა ჩაქმუტუნა საფერფლეში. ახალს მოუკიდა. ერთხანს იყუჩა. მერე თავი გაიქნია და:

— ნეტამც შემეძლოს ვირწმუნო ილიას მკვლელი ერის გადაჩენა! — თითქმის ჩურჩულით, მაგრამ მძაფრი ხმით ამოთქვა და ისევ გაიქნია თავი მწარე ღიმილით: — გვიანია, ყოველივე ვერანია... მე არასოდეს მქონია ნამდვილი მიზანი ცხოვრებაში და ახლაც უმიზნოდ და უსაგნოდ ვიბრძვი. და ღმერთმა თუ უწყის, ვისთვის ან რატომ! და მე ძალა არა მაქვს, გავარღვიო ეს მოჩადობელი რკალი, ისე, ვით ბევრ ჩვენს წინაპარსაც არ შესწევდა უნარი, არ დაეღვარა საკუთარი სისხლი გადამთიელთა ინტერესებისათვის. ყველაფერი კანონზომიერია და... ყველაფერი ახია ჩემზე. ჩემთვის უკვე სულ ერთია, სად ამომხდება სული... მომბეზრდა ყველაფერა...

ფრთხილად დააკაკუნეს კარზე.

— შემოდით... — დაყოვნებით გასცა პასუხი. მაგიდას მიუჯდა. სახეზე სუსხიანი, მკაცრი გამომეტყველება აიხატა.

შემოვიდა ალიუტანტი.

— რა მოხდა?

— თქვენო მაღალკეთილშობილებავ, სარდლის შიკრიკი გეახ-

ლათ და... — ბარათი გაუწოდა. გიორგიმ ჩამოართვა, სწრაფად გახსნა. ჩაიკითხა.

ექვსი საათისთვის თათბირია. სარდალი იბარებს. აჰ!

საათს დახედა. ხუთი ხდება. წამით ჩაფიქრდა და:

— ენიუტინ!

— გისმენთ, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ! — გამოეჭრა ადიუტანტი.

— ჩემი იორლა ორ წუთში მზად იყოს!

— არის, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ!

ადიუტანტი სწრაფად შეტრიალდა და გავიდა ოთახიდან.

გიორგიმ უჭრა გამოაღო. რევოლვერს დაავლო ხელი. ჭიბჭი ჩაიდო. მერმე მაზარა ჩაიცვა. ისევ დაბრუნდა მაგიდასთან. ენძელეების კონა აიღო. დაკმუჭნა.

— ოთარ, წავიდეთ!.. გაკვირვების დრო არ არის. არც შეკთხეების. სწრაფად მომყე!

ისევ ისე წვიმს გადაუღებლად. ადიუტანტმა ცხენი მოჰგვარა. თვალის დასაშხამებაში ზედ მოეწლო და:

— ენიუტინ! თუ ვინმემ მიკითხოს, შტაბში წავიდა-თქო. გასაგებია?

— გასაგებია, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ!

— შენ კი — წამოეთრიე!

გაოგნებულმა ოთარმა რაღაცის თქმა დააპირა, ის იყო პირი გააღო და:

— ხმა! კრინტი! — იქექა გიორგიმ: — გამიძხე!

სტანიცას გასცდნენ. მერე ველზე გავიდნენ, ოთარი წინ მიაბრუნებინა ტლაპოში. ცივი ქარი და წვიმა დაუზოგავად უცხრილავს სახეს. ეცემა, ისევ ღვება.

— კიდეც ცოტა, ოთარ, კიდეც ცოტა მოითმინე... — დროდადრო ამხნევენს გიორგი.

— მე მინდა ვიცოდე...

— ნუ ჩქარობ. მალე გაიგებ!

აი, მდინარეც. მღვრიე. მღორე. ჩაქამებული. ძე-ხორციელი არ ჰკანებებს ირგვლივ. ტიალ ტრამალზე მარტონი არიან ორნი. ბინჯი თანდათან დედდება. წვიმს ისევ ისე.

გიორგი ცხენიდან ჩამოხტა. მაზარა გაიქრო, ოთარს თითქმის ქალით მოასურა. იარაღი აიყარა, ხელში მიაჩეჩა:

— შეჯექი!

— გიორგი!.. რას ნიშნავს...

— შეჯექი-მეთქი, ბიჭო! ბევრს ნუ მალაპარაკებ! პირდაპირ იარე. მდინარის ნაპირის გასწვრივ. მერე... თქვენებიც გამოჩნდებიან.

— არსადაც არ მივდივარ! დამაბრუნე ახლავე ჩემს ამხანაგებთან.

— დამიჯერე, ოთარ. ასეა საჭირო. მერე ეგდება იმათაც უშველო. ნუ აყოვნებ.

— გიორგი! მერედა... შენ?

— ჩემზე ნუ დარდობ. აბა, შეჯექი ახლა ცხენზე. ნუ მახვეწნინებ.

— გოგი! — წამიერი ყოყმანი და მერე: — გოგი! მე არ დაგინდობდი!.. შენს ადგილზე მე არ დაგინდობდი! — ისევ პაუზა მტირე და: — პარტიის სახელით!

— ვიცი, ოთარ!

— იცი?! საიდან?

— ჩემთვის კარგადაა ცნობილი თქვენი მრწამსი. მაგრამ ახლა დისკუსიის დრო არაა. შეჯექი!

უეცრივ მივარდა ოთარი, მოეჭლო.

ერთმანეთის სახეს ვერ ხედავენ, ვერც ცრემლებს.

„შენ ჩემი სიყრმის მეგობარი ხარ, ბიჭო და... მე სხვანაირად არ შემიძლია!“ ეს გულში გაივლო, ხმამაღლა კი: — ნუ აკოცნებ! ჩქარა!

— გოგი, მოდი... ერთად...

— არა. არა. ორივეს გაქცევა შეუძლებელია... ეგეც არ იყოს... საეღე უცებ ვერ ვიქცევი პავლედ. მშვიდობით, ოთარ!

— გოგი!

— მშვიდობით მეთქი, ოთარ!

— მშვიდობით...

წვიმა არ ცხრება. ქრის ქარი სუსხიანი, გამჟოლი. ერთხანს ცაენის თქარა-თქურის ხმა ისმის. მერმე ისიც მიწყდა.

მარტოა. სრულიად მარტო ამ ტრიალ ტრამალზე. ზღაზენით მიაგორებს თავის მღვრიე ტალღებს უზარმაზარი მდინარე. თავშიც მღვრიე ფიქრებია. სიცივე უსუსხავს მთელ სხეულს.

საკინძე ჩაიხსნა. ჭვარი ამოიღო. სიკვდილს წინ დაჰყადა იგი დედამ. ჩემს სახსოვრად ატარეო იგი, სოხოვა.

„დედა, მამატიე. ჩემი ცხოვრების უბედოდ შეკრულ ნასკვს წვერი ვერსაიდან ვუბოვე...“

შენც მომიტევე, ჩემო ქვეყანავ, მიუტევე შენს ურგებ და უგუნურ შვილს...

შენთან ახლა გაზაფხულია. ტყემლები ჰყვავიან. მიმოზები. ლორთქო ბალახის და ნაზამთრალი მიწის ნედლი სუნი ტრიალებს ჰაერში... მე კი... შენი მიწაც არ დამეყრება...

კმარა! როგორ ბრძანა რუსთაველმა: „განგებასა ვერვინ შეცვლის, არ საქმნელი არ იქნების“...

უკვე უსიცოცხლო, მკრთალი ღიმილით შეათვალიერა რევოლვერი. საფეთქელზე მიიღო. უკანასკნელად გაიღვა დედის შეპრწუნებულმა სახემ.

ჩახმახს გამოსწია და... ყველაფერი შავ უფსკრულში ჩაიძირა.

წვიმს ისევ ისე, გადაუღებლად, გაუთავებლად.

ტრამალში ცხენს მიაჭროლებს მხედარი.

1960 წ.

ორი დღე დედულეთში

ბიოლაჩემის ქრისტინეს ხსოვნას

ვინ იცის, რამდენჯერ გაუვლია ამ გზაზე ხან ცხენზე ამხედრებულს, ხანაც ფეხით. ირგვლივ ბროწეულები ჰყვოდნენ, ფშატის ტოტებს გადახლართოდნენ ბიის ხეები, ზღმარტლს ლელვები ენაცვლებოდნენ. ცა კაშკაშა ლურჯი იყო და დიდი, თბილი მზე ბრიალებდა ცის თავანზე.

ასეთად ეხატებოდა დედულეთისკენ მიმავალი გზა ბავშვურ ოცნებებში.

ახლა კი, დანჯღრეული, პატარა, ძველებური ავტობუსი ჭაყჩაყით მიუყვებოდა აკიბულ აღმართებს და აღარსად იყო ბროწეულები, ფშატები, ლელვები. კრიალა ლურჯი ცის ნაცვლად ნაცრისფერი ღრუბლებით დაძენილი ცის გუმბათი გადმომხობოდათ თავზე. გზაც ჩვეულებრივი გახლდათ — მტკრიანი, ოღრო-ჩოღრო. გზის გასწვრივაც ჩვეულებრივი პატარა ოდა-სახლები ჩარიგებულიყვნენ, ზუსტად ისეთები, როგორიც იყვნენ მის მხარეში — მწვანე ფარდაგიანი ეზოებითა და ოწინარიანი ქეებითურთ; მოხავერდებულ ქალებს ცვლიდნენ სიმიდის ყანები. გზის გაყოლებასვე, ალაგ-ალაგ სასაფლაოები ხვდებოდათ, უბრალო, პატარა სოფლის სასაფლაოები. და რაც უფრო მალლა მიიწეოდა ავტობუსი, მით უფრო კანტი-კუნტად ჩანდნენ მოსახლენი.

და მაინც... თითქოს სხვა ელფერი დაჰკრავდა აქ ყველაფერს, თითქოს უჩვეულო იყო ადრეული შემოდგომისგან ჯერ ხელუხლები სიმწვანე. ქოჩორა ბორცვები საოცრად ნაზი სევდით იყვნენ თითქოს დაფერილი მეგრული სიმღერებივით. მრავალგზის ნანატრი და სიზმრად ქცეული დედულეთი ეგებებოდა სულში ჩამწვდომი. იღუმალი ხმიანობითა და სილამაზით. მარჯვენა ხელით ჩაფრენოდა ავტობუსის მოღიავებული სარკმლის ჩარჩოს და ფარული მღელვა-

რებისგან გაფითრებული. ჩუმი ღიმილთ ესათუთებოდა თავის თითქოსდა ახდენილ და მაინც შორეულ ოცნებას.

— მოგწონს, შვილო, აქაურობა?

უკან მოიხედა. დედის გაბრწყინებულ, საოცრად ახალგაზრდულ თვალებს წააწყდა. და ნახად, თბილად შეპლიმა. მასაც, ეტყობა შესდგომოდა ღელვა, თუმცა ცდილობდა თავი შეეკავებინა, არ გაეძევავენებინა თავისი განცდები. შავებში ჩაცმულს, შიფონის შავი, გრძელი თავსაფარი გადასცურებოდა თავიდან.

„თმაში თეთრი არ ურევია. სახე კი ერთიანად დაღარული აქვს ნაოკებით!“ — და ისეთი ძვირფასი და საყვარელი იყო ამ წუთას დედის სახე მისთვის, როგორც არასდროს: „ჩემი საწყალი, დატანჯული დედა!“ გული მოეწურა ერთბაშად. საჩქაროდ ისევ სარკმელში გაიხედა.

— ნეტაი, დაღამებამდე თუ ჩავალთ, თათუშა, პა? რას იტყვი შენ? — დაეკითხა ქალი გვერდით მჯდომ. სახელასხეპილ ძმისშვილს.

— მე მგონი, ჩავალთ, მამიდა. ჭერ ადრეა, — გაეპასუხა თათუშა წყნარი ხმით.

— რა ვიცი, თითქოს ჩამოხნელდა. ახლა ადრე ღამდება. რომელი საათია, ლალი?

— ჭერ ხუთი არაა, დედა.

— მივუსწრებთ აბა იმ ავტობუსს სამღებროში, არა?

— ნუ გეშინია. დედიკო. თუ დაგვალამდა, მერე რა მოხდა, შე ქალო? სადმე ოჯახში გავითენებთ და ეს იქნება. ან სულაც ფეხით წავალთ.

— ო, შენ კი მყავხარ დიდი გულადი გოგო! — გაეცინა დედას.

— რა მოხდა, ადამიანო, შენს სამშობლოში არა ვართ? რა ზინდა გვეშინოდეს? ხომ მართალია, თათუშა? — და ლალი ახლა ბიძაშვილს შეაქცერდა. ქვეცნობიერად მისი საუბარში ჩათრევა სწადდა, რათა რამდენადმე მოეწყვიტა მისი გონება ერთი და იმავე საფიქრალისათვის.

თათუშამ ოდნავ, ტუჩის კუთხეებით გაიღიმა მსოლოდ. მერე ისევ მოკუმა პაწია, უფერული ტუჩები. ეს პატარა, თხელი ქალი რაღაცნაირი ურჩი, უტეხი ნების განსახიერება იყო თითქოს. „ასეთმა ქალებმა სიძულვილი და სიყვარულიც უკომპრომისო იციან!“ — გაუელვა უნებურად ლალის.

თათუშამ ახლა მამიდას გახელა ძლივს შესამჩნევი ღიმილით: —

— დაიღალე, მამიდა? არა? — საოცარმა სიტომ და აღერაშა გამოჟონა მის ხმაში.

— ვერ ვიტან მანქანით მჯზარობას. თავი ამტკივდება, გული მერევა, ხოლმე... — დაიჩივლა ქალმა და ძმისშვილს მოუბრუნდა: — მოგიკვდეს მამიდა. შენ როგორ გრძნობ თავს? რა გამხდარი ჯ და-ლეული ხარ, შვილო! ო, ღმერთო ძლიერო! ნუ გაახარებ შენს გა-მაუბედურებელს, შენს ამ ღლეში ჩამგდებს. ღმერთო, ღმერთო, ამოწვი და ამობუგე მისი სახლ-კარი. არ დაუტოვო ძირი და ფესვი. ამოძირკვე და ამოაგდე მისი სახსენებელი. შენსავით გულზელდაკ-რეფილი და გამწარებული დასვი თავის გულით საყვარელზე.

— სანამ ჩემი ერთადერთი ძმის მკვლელი მზეს უყურებს, მე ვერ მოვისვენებ, მამიდა!

ლალიმ ისევ ზურგი შეაქცია ორიკეს. „რა წყევლა-კრულვა იცის დედაჩემმა! საიდან მოაქვს ასეთი სიტყვები?“

თბილისიდან ორმოცზე ჩამოსულ ლალის ლანდად ქცეული და სიმწრისგან გაქვავებული თათუშას დანახვაზე ცრემლები წასკდა, ჩაესვია და ხმამაღლა აქვითინდა.

— არ ვიცი, რა ცოდო ტრიალებს ჩვენს გვარში, — დედამისის ჩურჩულით ნათქვამი ჩაესმის ყურში სულგანაბულს: — მე და უბედური ზაქროლა დავრჩით მამაჩემის ათი შვილიდან. ოთხი ძმა ომში დაიღუპა, ბიჭიკო, მოუკვდეს იმას მამიდა, თერამეტი წლის იყო, ჯარში რომ წაიყვანეს და იქიდან ცოცხალი არ დაბრუნებულა... ის უბედური აჩიკო მდინარეში დაიხრჩო. აგერ კიდევ ვილაცა ავაზაკმა და გარეწარმა სიცოცხლე მოუსწრაფა... ვაიმე, შვილო, კოჩია, ობლობაში გაზრდილო, გაკირვებასა და უბედურობაში გაზრდილო ბიჭო. რა უბედურებაა ჩვენს თავზე, რა ცოდვის კითხვა ტრიალებს!

ავტობუსი ქშენა-ქშენით, ვაი-ვაგლახით კეცავდა მანძილს.

რამდენი რამ იცის ლალიმ ამ თვალთ უნახავ გზებზე, ამ სოფ-ლებსა და აქაურ ადამიანებზე დედისგან. ცოცხლად და ხატოვნად ყვებოდა დედა თავის ბავშვობისდროინდელ ამბებს, განცდილსა და ნანახს სმენადქცეული ქალიშვილის წინაშე და ლალის წარმოსა-ხვაში ხორცს ისხამდნენ. სულს იდგამდნენ აწ გარდასული სურათე-ბი. აი, სასტიკი და მკაცრი ნესტორ ბაბუა, ხან მოაგელვებს, ხანაც

ტატიმ მოჰყავს ცხენი. ჭიშკართან ვაჟები ეგებებიან. ცხენს ჩამოართმევნ. მერე თითქმის კილომეტრიან ეზოს ფეხით გაივლის, სანამ ვეებერთელა, წითელი ხისგან ნაგებ რვათვალისანი ოდის აივნის კიბეს აუყვება ღინჯად, აუჩქარებლად. ნესტორი დაბრუნდაო, მთელი სახლი ფეხზე დგას.

აი, მაგიდაზე საათს დაინიშნავს და მათრახით ან ჯოხით სცემს დამნაშავე ბიჭებს. და კაი დედიშვილია, ვინმე გამოესარჩლება ბავშვს. ცოლი მეორე ოთახში თითებს იმტერევეს სიმწრისგან და უხმოდ ტირის, მერე ველარ ითმენს დედის გული და... შეიჭრება ქმრის ოთახში: — კაი, ბატონო, ეყოფა ახლა ბაღანას. მეტს აღარ იზამს. რა დააშავა ამისთანა ბავშვმა?

— გადი, ქალო, შენს ოთახში, შენ საქმეს მიხედე! — და ეს ისეა ნათქვამი, მორჩილად გადის ცოლი ცრემლების ფრქვევით. ქნარი ჩარახავს კარს და მერე ისეე მიუბრუნდება ქვედაწობილ, ხმაგაკმენდილ ბაღს და უფრო გულმოდგინედ ურტყამს. დამნაშავე ტირილსაც ველარ ბედავს: უხმოდ უნდა აიტანოს ტკივილები. ნესტორის ღრმა რწმენით, დამნაშავე უნდა დაისაჯოს, მით უფრო — ყმაწვილი: თბილისის სემინარიადამთავრებული „ბლალოჩინის“ ძველ, არისტოკრატიულ სისხლში უცნაური სისასტიკე შერწყმულა საოცარ გულისხმიერებასა და სიკეთესთან: მას შეუძლია საკუთარი პერანგი გაიხადოს და მისცეს საწყალ გლეხს, ანდა ყანიდან დაბრუნებული დამაშვრალი მიწის მუშა ცხენზე შემოისვას და... ამასთან შეუბრალებლად სცემოს ღვიძლ შვილს.

ლალი მოგონებებში იძირება.

სამრევლოდან მომავალს ავაზაკები დახვდნენ გზაზე, გაძარცვა დაუბირეს. ბაბუამ დამბაჩა იძრო ანაზღად და იქით შეაშინა თურმე ყაჩაღები. მერე გაქცეულებს გაეკიდა და კარგა ხანს სდია.

სათნოებისა და მორჩილების არაფერი სცხია ამ ანაფორიან ღეთისმსახურს, მამამისმა აიძულაო ჩაეცვა ანაფორა და იძულებითვე ატარებდაო ამ მძიმე ჯვარს, ქალების უზომოდ მოყვარული, უმშვენიერესი ვაჟი, — ყვებოდა დედა.

არც ეშმაკის სწამდა რაიმე და არც ღმერთისო. მარტო თავის სურვილებსა და ხუშტურებს უწევდა ანგარიშს. მგელკაცას ეძახდნენ ჩამაჩემს, აგონდება ლალის დედის ნათქვამი. ასეთი სასტიკი და მკაცრი კი იყო მამა, მაგრამ მე, როგორც ყველაზე უმცროსს, ნაბო-

8. ც. არაშელია

ლარას, ცხრა ვაჟში ერთადერთ ქალიშვილს მანებივრებდა, და ძა-
ინც, მიუხედავად ამისა, მეშინოდა მისი, არ მიყვარდაო. სამაგიეროდ,
ვალმერთებლით ჩვენს სათნო და ნაზ დედას, უსაზღვროდ კეთილს
და უსაზღვროდ ღმობიერს, გულმოწყალებს და ამასთან უზოპოდ
თვინიერს და მორჩილსო, დედას ბუნდად ახსოვდა იგი.

ლალი ცდილობს წარმოიდგინოს ბებია — ტანკენარი, ნაწი,
ცისფერთვალება, ქერა ქალი და ცხენზე ამხედრებული ულამაზესი
ვაჟკაცი — მღვდლის ანათორაში ჩაცმული, დიდი ჯვრით მკერდდა-
შენებელი — ქედფიცხელი და გოროზი... და ამავე დროს საწყა-
ლი გულის მქონე. თითქოს შეუძლებელია ამ პოლარულად განსხვა-
ვებული თვისებების შეთავსება და შერწყმა ერთ ადამიანში და
მაინც...

რომელიღაცა ვაჩერებაზე ორი ახალგაზრდა ქალი და თვრამეტ-
ცხრამეტიოდე წლის ყმაწვილი ამოვიდნენ ავტობუსში. ბიკს ღია
წაბლისფერი თმა ჰქონდა და თეთრი სახე. თვალები მკვირცხლი
და საზრიანი, ლალი შეტოკდა:

— დედა, შეხედე, ხვიჩა ბიძიას არ ჰგავს ის ბიჭი? — ჩუმად
გადაულაპარაკა და თვალთ ანიშნა ყმაწვილზე. დედამისმა ღიმილით
შეათვალიერა ნახევრად ზურგშექცევით მდგარი ბიჭი. ეტყობა, ღი-
დი მსგავსება ვერ ნახა, მაგრამ ქალიშვილი რომ არ გაეწილებინა,
თავი დაუქნია და ჩაილაპარაკა ამოოხვრით: — მოგიკვდეს დაია,
ძმაო...

ხვიჩა ყველაზე უმცროსი იყო ძმებს შორის და ყველაზე საყ-
ვარელი, თავის დღეში გამოუტირალი, ღია კრილობა დედის გულში.

ლალის ხვიჩა ბიძია არ ახსოვდა, მაგამ იმდენს ელაპარაკებოდა
დედა მასზე, ისეთნაირად უხატავდა, რომ ასე ეგონა თითქოს ნანა-
ხი ჰყავდა ბიძა. ახსოვს, დედა რომ კითხულობდა ძმის წერილს და
თან მღუღარე ცრემლებით ტირიდა: „ნუ გეშინია, დაია, ცოცხალი
ჩამოვალ და ჰიტლერის თავს ჩამოგიტანო,“ — იწერებოდა ხვიჩა
ბიძია. „ოღონდ შენ ჩამოდი, ძამია, ოღონდ შენ გნახო ცოცხალი, და
ჰიტლერის ხორცი ძაღლს შეუჭამიაო“, — ღვრიდა ცრემლებს
დედა.

ხვიჩა ბიძია!

დაუდგარი, მოუსვენარი ხვიჩა ბიძია, ყველასათვის საყვარე-
ლი და ყველას მოყვარული რომ ყოფილა. შესანიშნავი მომღერა-

ლი და მოცეკვავე. ერთად რომ დასხდებოდნენ ქმები და სიმღერას დაიწყებდნენ, მათ მოსმენას არაფერი სჯობდაო, იგონებდა დედა ხშირად.

გზის მშენებელი ინჟინერი, რომლის ნაწილიც დაჯავშნული იყო, მოხალისედ წავიდა ომში.

ლალის აგონდება, ერთხელ, ზაფხულში, ომი უკვე კაი ხნის დამთავრებული იყო, ზვიჩას ყოფილი ცოლი და ქალიშვილი ესტუმრენ შინ. ზვიჩა ბიძიას ქალიშვილისთვის გოგუცა დაერქმია (დის სიყვარულის გამო). სახელის გარდა არაფერი ეცხო გოგუცას მამისიანების და ერთი სიტყვაც არ იცოდა ქართული, მამიდა მაინც მიესიყვარულა ძმისშვილს თვალცრემლიანი. წასვლისას კი საკაბე და კიდევ რაღაც-რაღაცეები გაატანა საჩუქრად. სამაგიეროდ, საკმაოდ ცივად, თავდაპირილად შეხვდა ყოფილ რძალს, პატარა ტანის, წვრილთვალეა და ყვრიმალმალალ ქალს. ზვიჩას ხსენებისას მისი ნაცოლარი რომ „აწირბლდა“ — გოგუცას თქმით, ყოფილმა მუღმა ამრეზით მიახალა, არასოდეს გაპატიებ იმას, ერთი წელიც რომ არ იგლოვე ქმარი (და მერე როგორი ქმარი!) და ვილაც ლოთსა და მაწანწალას გამოჰყევით.

— რა მექნა, გოგუცა, ომი იყო. გვიჭირდა. ორი მცირეწლოვანი ბავშვი შემრჩა ხელშიო. (რჩენა ხომ სჭირდებოდათ,) — იმართლა თავი ზვიჩას ნაცოლარმა.

— სხვებსაც უჭირდათ, მაგრამ ქმრებს წლობით ელოდებოდნენ, — მოუჭრა გოგუცამ მკეახედ და განაგრძო: — ეს კიდევ არაფერი: ზვიჩას საათი აჩუქე შენს მეორე ქმარს. ღმერთო დიდებულ-ლო. ზვიჩას ნაქონ საათს ატარებდა ის ვილაც მაიმახი! ვერა. ამას ვერასოდეს გაპატიებ!

ზვიჩას ცოლყოფილი ქალიშვილითურთ ვაჟის სანახავად ჩამოსულიყო... ზვიჩას ბიჭისთვის ხულიგნობისთვის სამი წელი მიესაჯათ და სილის კოლონიაში იხდიდა სასჯელს.

ლალი მაშინ სტუდენტი იყო. ინახულა ბიძაშვილი კოლონიაში. ახსოვს, რა გაფაციცებით ცდილობდა ამოეცნო მშობლიური, ნაცნობი ნაკეთები ამ თითქმის სრულიად უცხო სახეზე. მხოლოდ თვალების პრილი თუ ჰქონდა ჯაშიანების. გულის დაწყევტა რომ არ შეეძმნევიანებინა ბიძაშვილისთვის, ცდილობდა გადამეტებულად თბილად და ყურადღებით მოქცეოდა.

განთავისუფლების შემდეგ იგი რუსეთში წავიდა და მერე აქეთკენ არც უქნია პირი. ლალის ხშირად აგონდებოდა, ოდნავ ნაღვლიანი ღიმილით რომ უთხრა მაშინ ბიძაშვილმა: გვართ ყველას ქართველი ეგონივარ და როცა შემხედავენ, მხრებს იჩეჩვენო...

„ეჰ, ყველაფერში უიღბლო გამოდგა საცოდავი ხეიჩა ბიძია!.. ცოლ-შვილი მაინც გამოსდგომოდა!..“ — გაიფიქრა სინანულათ ლალიმ.

კიდევ კარგი, საწყალი მამაჩემი ვერ მოესწრო ამ უბედურებასო, ხშირად იტყოდა ხოლმე დაზაფრული და თვალებზე ცრემლშეუშვრალი დედა. ბაბუა 1940 წელს გარდაცვლილიყო 62 წლისა და სოხუმის მახლობლად, კელასურის სასაფლაოზე იყო დაკრძალული. ოცდაოთხში, ძალით გაკრექის შიშით, მიუტოვებია მშობლიური კუთხე და სოხუმში დამკვიდრებულა. ნებაყოფლობით გაუხდია ანაფორა და ახალი ათონის გაუქმებული მონასტრების მიწებზე შექმნილი მეურნეობის დირექტორად დაუნიშნავეს იქაურ მთავერობას.

აქ, დედუღეთის გზებზე ყველა და ყველაფერი დედისიანებს აგონებდა ლალის.

ასფალტი მოთავდა და ავტობუსი უფრო აჯაყჯაყდა. ჭიქანსავსე, გაფუებულმა ღრუბლებმა უფრო ძირს ჩამოიწიეს: „ვაი თუ იწვიმოს!“ — დარდიანად ფიქრობდა ლალი და თან გაფაციცებული უმზერდა სარკმელში გაელვებულ სიმწვანეს: სიმინდის ყანებს, ჩაის პლანტაციებს, მეჩხერ მოსახლეობას.

მიჩუმებული მგზავრები ერთბაშად ალაპარაკდნენ, აყაყანდნენ: ნოლას ვუახლოვდებითო, — ჩაესმა ლალის. ის მოხდენილი ყმაწვილი ისევ ისე იდგა გასასვლელთან და ხანგამოშვებით ესიტყვებოდა თანამგზავრ ქალებს — ერთი უფრო ხნიერი ჩანდა, მეორე კი — ახალგაზრდა იყო, ბრიალათვალება, ეშხიანი, შავგვრემანი. ლოყები ასწითლებოდა. თეთრ, ქათქათა კბილებს წარამარა აჩენდა. ბიჭი მშვიდად, საოცრად მშვიდად ილიმებოდა.

ავტობუსი გაჩერდა. ბიჭი და მისი თანამგზავრი ქალები ჩავიდნენ. ლალიმ თვალი გააყოლა მათ.

სამღებროში ავტობუსმა პატარა მოედანზე წრე დაარტყა და სოფლის მაღაზიის წინ შეჩერდა.

სწრაფად დაიცალა ავტობუსი და ხალხი მიიფანტ-მოიფანტა.

— ესეც სამღებრო! — დედამ შიფონის თავსაფარი გადაიძრო, მკლავზე გადაიკიდა და მომღიმარე სახით მიიხედ-მოიხედა.

— რა ხანია აქ არ ვყოფილვარ! ღმერთო ჩემო! — დედამ დონჯი შემოიღდა: — აქ ჩემს ბავშვობაში სულ ხის ღუქნები იდგა.

ლალი ღიმილჩამდგარი თვალებით უცქერდა დედას და თან გარემოს ათვალიერებდა.

კანტორის წინ კაცები იდგნენ და რაღაცაზე ხმამაღლა ბჭობდნენ. მაგრამ მათი ლაპარაკის ხმას არ შეეძლო დაერღვია ის საოცარი მყუდროება და სიჩუმე, აქ რომ სუფევდა.

ლალი იღიმებოდა. მხნედ გრძნობდა თავს, თვალებშიც ხალისი ედგა. თან თითქოს რაღაცნაირი მფარველური თუ შემწყნარებლური გრძნობა გასჩენოდა დედის მიმართ, რომელიც ხმის კილოსა და სიტყვებში მკლავდებოდა. გრძელ მერხზე ჩამოსხდნენ. ლალიმ ჩანთაში ჩაიხედა:

— არაფერი წამოგიღიათ, ქალებო? მე უკვე მომშივდა ცოტა!

— მოგიკვდეს დედა. ვერაფრის წამოღება ვერ მოვასწარი. მოხარშული სიმინდი და ვაშლები ჩაყარა თათუშამ, მგონია. შენ ოღონდ აქეთკენ წამოგსულიყავით და არაფერს დაეძებდი.

— სჯობია, რომ უცებ გადავწვიტეთ წამოსვლა.

— ეჰ, ვინღა დარჩა, შვილო, აქეთ? ერთადერთი ნოდარია და ისიც, მაგის სიკეთით, აქ არ მეგულებოდეს ნეტაი.

— რატომ, რატომ, დედა?

— მიყრუებულაია, შვილო, აქაურობა, მივარდნილია და იმიტომ. ყველა, ვინც წინდახედული, ჰკვიანი იყო, წამოვიდა აქედან.

ლალიმ ჰყინტი სიმინდის ტაროს მარცვლა შეწყვიტა. თავი აწვია, ნალვლიანად გაუღიმა გარემოს:

— ლამაზია, დედა აქაურობა! — ჩუმად, თითქოს სინანულაო ჩაილაპარაკა მერე და რაკი ეს საბუთი მაინცდამაინც დამაჯერებელი არ ეჩვენა, დასძინა: — რატომ არ უნდა იცხოვროს აქეთკენ ადამიანმა? გაიხედე, რა სიმინდის ყანებია. აი, ნახე, ნახე ფერდობზე, გაღმა, ვენახიც გაუშენებია მოსახლეს.

— ღარიბი ქვეყანაა, შვილო.

— აქაური ოქროც არ მინდა, მე რომ მკითხოს კაცმა! — თქვა უცებ თათუშამ და თავისი პაწია, უფერული ტუჩები უფრო მომუწა.

ლალი გაჩუმდა. არ შედავებია. ან რა შეეძლო თვითონ ახალი

ეთქვა, ან რაიმე დაგმატებინა ყოველივე იმისათვის, რაც უკვე ითქვა და დაიწერა ამის თაობაზე? დედისა და თათუშას პირით ცხოვრებისეული სინამდვილე ღალატებდა. რას გააწყობ ამ მკაცრი საბუთების წინაშე შენი უსუსური, რომანტიკული სილამაზითა და ოცნებებით? სიმაღლე ამათ მხარეზე იყო თითქოს, მაგრამ, რად უკნესოდა გული მაინც? რატომ არ იყო კმაყოფილი?

ირგვლივ დასადგურებული სიმშვიდე სულს უამებდა. გარინდებული იჯდა და ხანგამოშვებით, ნება-ნება კიკნიდა სიმინდის მარცვლებს. დიდი ქალაქის რია-რიასა და ყურისწამლები გნისის შემდეგ აქ ნერვები ისვენებდნენ.

წყალი მოუნდა. თათუშასაც მოსწყურებოდა. ცოტა მოშორებით ჰა მოჩანდა. ოწინარზე სათლი ეკიდა. სათლი წყლით გაავსეს, გვიმზე შემოდგეს და კოპით დალიეს წყალი.

— აუ, რა წყალია! — თქვა ლალიმ და სახეზე მოისვა სველი ხელები.

— წყალი კი მართლა დიდებულია აქეთკენ! — დაუდასტურა თათუშამ.

...ავტობუსი ფარლალა იყო. ჩამტვრეული მინებიდან ნიაჟი უბერავდა.

ლალის ახლა მართლა შესცივდა, მაგრამ არ უნდოდა დედისათვის შეემჩნევინებინა და ამიტომ უკან, კუთხეში, ფანჯარასთან მოიკუნტა. ავტობუსში რამდენიმე ახალგაზრდა ხმამაღლა ლაპარაკობდა ერთმანეთში. ბინდებოდა. ცა უფრო ნათელი ჩანდა, ვიდრე გარემო. უცებ ყური ცქვია. საუბარს მიაყურადა.

— არა, ბიძია. წავიდა თქვენი დრო კაი ხანია. აბა ჯაშიანი რომ ხარ, რითი მკობიხარ ახლა შენ მე? გეკითხები და მიპასუხე.

ახალგაზრდები იცინოდნენ. ჰალარა კაცმა რალაც უპასუხა გაფხორილ ბიჭს, მაგრამ ლალიმ ვერ გაიგონა, სმენა უფრო დაძაბა. კაცის პასუხზე ხორხოცმა იმატა.

— ჯაშიანი ხარ, შვილო? ჩემი სისხლი და ხორცი? ვისი ხარ, შემოგველე? — ეს დედა იყო. თავი მოებრუნებინა და გაბადრული სახით შესცქეროდა ჰალარა კაცს.

— თქვენც ჯაშიანი ბრძანდებით, ბიცოლა ბატონო? ვისთან მიბრძანდებით?

— ა, ა, ჯაშიანები შეიყარნენ, შეხედე კაცო! — თქვა ისევ იმ

ახალგაზრდამ. მაგრამ უკვე მორიდება და თავაზიანობა ისპოდა მის ხმაში. ლალის თბილად ეღიმებოდა. „რა უცებ იცის დედამ საერთო ენის მონახვა ადამიანებთან! უკვე მუსაიფი გაუბა კიდევ იმ კაცს!“ მოაგონდა, ერთხელ საავადმყოფოში რომ ეწვინა დედა ერთი თვე და ლამის მთელი საავადმყოფოს ავადმყოფები და მედპერსონალი მის პალატაში იყრიდა თავს. გამოწერის დროს კი ტყეა არ იყო გამცილებლების. რაღაცნაირად გამორჩეულად შეეძლო თითოეულს მოფერებოდა, მოსიყვარულებოდა. ტკბილი სიტყვა ეთქვა. და საოცარი ის გახლდათ, რომ ამ დროს სავსებით გულწრფელი იყო და ხალასი: „ისე, მაინც რას ნიშნავს მართლა სისხლი და ხორცი! როგორ უხარია თავისი მოგვარის დანახვა. თუმცა... ასე, მგონი, მხოლოდ ჩვენშია. ნათესაური გრძნობა ჭერაც სისხლხორცში გვაქვს გამჭდარი, და იმიტომ, მეც ხომ ასე ვარ. ეს შეიძლება ატავიზმიც იყოს. ამ მხრივ არ „მიშველა“ ქალაქურმა ცივილიზაციამ. თუმცა, ვინ იცის, სანამ ესა გვაქვს, იქნებ ჩვენ „ჩვენ“ ვიქნებით ყოველთვის?“

ამასობაში დედა და მისი მოგვარე ღრმად შესულიყვნენ თავიანთი გვარის გენეალოგიურ ტევრში.

მერე უკვე მთელი ავტობუსი ადგენდა, სად ჯობდა ჩამოსვლა და რომელი გზა იყო უმოკლესი საჯანოანომდე. მთელი ავტობუსის ხალხი უკვე საკუთარ სტუმრად თვლიდა ქალს.

ქალარა კაცმა მეგზურად თავისი ბიჭი მიუჩინა დედას — ჩემი ვაჟი მიგაცილებთ ნოდარის სახლამდე. ჩვენც იქვე ვცხოვრობთ, ახლოს, კანტორაში რომ არ მქონდეს გადაუღებელი საქმე, თვითონ მიგიყვანდით ბოდიშობდა. სულგანათლებული ნესტორ ჯანოანის ქალიშვილი ბრძანებულხართ. ნესტორისთანა კაცი ჩვენს გვარში ბარე ორი არ იყო. მისი დაარსებულა ჰყონდიდის სკოლა. და კიდევ ვინ იცის, რამდენი სიკეთე გაუქეთებია აქაურობისთვისო, აქობობდა კაცი.

— ნესტორის ქალიშვილი ყოფილა თურმე ის ქალი! — აჩუჩილდნენ ლალის წინა სავარძელში მსხდარი თავსაფრიანი დედაკაცები.

— სუ, რას მელაპარაკები?

— აბა, აბა! ნესტორისთანა განათლებული კაცი მაშინ მეორე არ ყოფილა ჩვენში.

— კი. მასე ამბობენ.

— ოცდახუთი წელია თურმე არ ყოფილა აქეთკენ, ახლა მოდის აგერ მამის ნაფუძარზე.

— ნესტორის ნაშიერი ვიღაა დარჩენილი შაფში?

— ნოდარი არ არის, შე ქალო? ნოდარის მამიდა ყოფილა ეს ქალი. ქალიშვილი ახლავს თან თურმე.

— ის ხომ არ არის, გვერდით რომ უზის, ძაძებში?

— არა, ის ძმისშვილი ყოფილა. დანე არ გაგიგია შენ? პოლა, იმისი ქალიშვილი.

— ძმა რომ მოუკლეს, ის ხომ არა?

— ჰო, ისაა!

— თუ დაიჭირეს მკვლელი? რაღაც ჩახლართული საქმეაო, იძახდა ხალხი.

— ქირისუფლებმა გონია იციან, ვინცაა მკვლელი. ის შოფერი გაქცეულა. ამბობენ, ისეთი კაცის ნათესავიაო... — ქალმა ხმას დაუწია.

— მერე?

— რა მერე? უპატრონო კაცის ამბავი არ იცი? იმ უბედურს ამ დისა და სიძის მეტი არავინ ჰყოლია. ამ დის გაზრდილი ყოფილა ის საწყალი. მაგრამ რა ქნას ამ უბედურმა? ცოცხალს ყველა ეხპარება, მოგეხსენება, მკვდარი მაინც მკვდარიად და...

— ეჰ, რა ცეცხლი ტრიალებს ახლა ალბათ ამ უბედურის გულში!

— შენ ეგ თქვი და!

ლალი ძალაუვნებურად დაძაბული, სმენადქცეული უგდებდა ყურს ქალების ლაპარაკს. „უპატრონო“, მართალს იძახიან, აბა რა! აბა რა ქირისუფლობა შეუძლია გაუწიოს, თუნდაც თვითონ!

უკვე ჩამოწოლილ სიბნელეში ქალები ვერ ამჩნევდნენ, ან არც მიუქცევიათ ყურადღება უკან, კუთხეში მიყუჩული გოგოსთვის, გაფაციცებით რომ უგდებდა ყურს მათ დიალოგს.

მძლოლს ავტობუსი გააჩერებინეს ვინმე ლომიას ოდის წინ — აქედან უფრო ახლოს არისო ნოდარი ჭაშიანის სახლამდე და დედა, ლალი, თათუშა და მეგზურად გამოყოლილი ჭაშიანის ბიჭი შაფისკენ მიმავალ უმოკლეს გზა-შარას დაადგნენ.

— შვილო, შეგცივდა, არა, თათუშა, შენ შენ როგორა ხარ, შემოგველე? რაღა ჩიტივით ხარ აბუზული, მოგიკვდეს მამიდაშენი!

— ნუ სწუხარ, მამიდა. მეც კარგად ვარ. შენ გაილახე გზაში, თორემ ჩვენ, მე და ლალის, რა გვიჭირს.

— ოჰ, მე მანქანა ხომ მკლავს და ეგაა. მარა დღეს რაღაც ცოტა უკეთ ვარ.

— ასეა, დედიკო. მშობლიურმა ჰაერმა გამოგაყეთა.

— ხედავთ, რაღა დაგვალამდა? ეს ბიჭი რომ არ გამოეყოლებინათ იმ დალოცვილის შვილებს, რა გვეშველებოდა?

— ეს ბავშვი რომ არ ყოფილიყო, სხვა იქნებოდა ვინმე. არ ხედავდი, მთელი ავტობუსის ხალხი როგორი ყურადღებით მოგექცა. შენ კუთხეში ვართ, დალოცვილი. რა უნდ გაგვიჭირდეს-მეთქი, ხომ გეუბნებოდი?

მერე ლალი და მეგზური ბიჭი დაწინაურდნენ. ბიჭს ზურკსე მოეგდო პურებით სავსე ტომარა, სენაკიდან ასე ჩამოგვაქვს ხოლმე პურიო, — განუმარტა ლალის.

ბიჭი გრძელი ნაბიჯებით მიაღაჯებდა მოხრეშილ გზაზე. ლალი ცდილობდა, არ ჩამორჩენოდა.

— ეს გზა შარშან ძლივს გავაკეთეთ. ჯერ ხუთი წელი ვიწვალეთ, სანამ გავიყვანდით. ჰოდა, უკვე გაფუჭდა! — ჩაილაპარაკა ბიჭმა.

— ოჰ, რა სიარული იცის ამ გოგომ... მამამისივით. — თქვა დედამ: — კი ვერ დაეწევი ვერასდიდებით.

— აუჩქარე, აუჩქარე ფეხს, დედიკო. კიდეც ცოტა და მივალწევთ კიდეც.

— ეჰ, რამდენი მივლია ჩემს ბავშვობაში ამ გზაზე. მაშინ ასეთი ფართო შარა კი არ იყო. ბილიკი გასდევდა. ირგვლივ უღრანი ტყე ერტყა...

— ახლაც ტყეა გარშემო. — თქვა ლალიმ და ჩაშაყვებული და გარინდებულ სივრცეს გახედა. ცის მურუჭი სინათლე უნათებდაო გზას. სოხუმეში მკვეთრად ისმოდა მათი ლაპარაკის ხმა.

პატარა მოსახვევი და... ბექობზე აღმოჩნდნენ. მეგზური შედგა. ლალიც შეჩერდა. ჩამრუმებულ ირგვლივეთში აქა-იქ ბეუტავდა ელექტრონის შუქი.

— ასე პირდაპირ თუ ვიარეთ, გზას დავიმოკლებთ. — განაც-

ზადა ბიჭმა საქმიანი, დიდი კაცისთვის დამახასიათებელი ინტონაციით.

— პირდაპირ წავიდეთ! — თქვა ლალიმ.

— ყანა უნდა გადავჭრათ მაშინ. ჟვერი იქნება.

— იყოს მერე. თუკი უფრო მალე მივალთ...

დაღმართი ჩაათავეს. მერე პაწია ღელეზე გადავიდნენ. მერე უსწორმასწორო მინდორზე მიაბიჯებდნენ. ბალახი მუხლებამდე წვდებოდათ. ლალი უკვე ველარც გრძნობდა სიცივეს და სისველეს. ცდილობდა, ღედისა და თათუშასათვის გაეიოლებინა სავალი და ამიტომ წარამარა შეუძახებდა და თავის ჰკუაში ამხნევებდა და აქებებდა მათ კიდეეც.

სიმინდის ყანა გადაიარეს. სრული მღუმარება იდგა. თვითონაც ჩუმად, უხმოდ მიაბიჯებდნენ უკვე.

ყანა მოთავდა. ლალი უკვე ვერაფერს არჩევდა სიბნელეში. მეგზურს ბრმად მისდევდა. უცებ სადღაც ახლოს ძალღი აყეფდა გამეტებით, ზრახიანად.

ლალის გული გადაუქანდა. ძაღლების ყველაზე მეტად ეშინოდა ამქვეყნად.

შედგა შემკრთალი.

— ძაღლი... — ჩაილაპარაკა შიშნარევი ხმით.

— ნუ გეშინია. ეზოს შიგნითაა... ჰე. ჰეი, ხუტული!

კარის კრიალი გაისმა, მერე ქალის ხმამ შეუტია გაავებულ ძაღლს: — რა მოგივიდა, ძაღლო? გაჩუმდი, შე სასიკვდილე! ვინ არის მაქ?

— მე ვარ, ხუტული. მურთაზი! ნოდარს გადასცახე, სტუმრები მომყავს-თქო. გაჩუმდი, ძაღლო! რა ამბავშია მართლა? რამ გადარია ამალამ ეს ძაღლი?

— ჰირი ეტაკა ამას და სნება! სტუმრები თქვი? საიდან არიან, მურთაზ?

— ნოდარის მამიდა ვარ, გენაცვალე. ოჩამჩირედან, — გაეხმიანა ღელა.

— მობრძანდით, ბატონო... კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება. როგორ გაუხარდება ნოდარს. რა ძვირფასი სტუმრები ჩამოსვლია. ნოდარ! ქრისტინე ბიცოლა! გამოიხედეთ! ნოდარ! სტუმრები გეწვივნენ. სასურველი სტუმრები.

სულ ახლოს კვლავ გაისმა კარის ჭრიალი. ახლა მამაკაცის ხმა დაფარა ქალისა:

— რა ამბავია, ხუტული? რა მოხდა?

— სტუმრები გეწვივნენ. ბიჭო. მამიდაშენია ოჩამჩირედან.

— მამადაჩემი? აუჰ.. რას ლაპარაკობ? დედა, მერი გამოიხედეთ, ვინ გეწვია ამაღამ? როგორ მოხდა? რანაირად? მობრძანდით! დედა! გამოიხედე, მამიდაა. ჩემი მამიდა!

— შენ შემოგველოს მამიდაშენი, შენი ჭირიმე, შენი...

დედას ხმა უთროდა, ეხვეოდა, ჰკოცნიდა და ესიყვარულე-ბოდა ძმისშვილს. ლალიმაც აკოცა ბიძაშვილს: „აღარ მხსომებია. სულ არ მახსოვს სახე!“ — გაუელვა, როცა ელექტრონის ჩახჩაბა შუქში შეათვალიერა იგი.

...ლალი დაბნეული იყო ცოტა. ე. ი. ამ ჯარჯვალში, წელან სამ-ზადი რომ ეგონა, ცხოვრობს ნოდარი.

იჭდა და ფრთხილად ათვალიერებდა სამყოფელს. კედელზე გაკრულ ნაქარგს (აღბათ ადამისდროინდელს!), დაღუპული ბიძის და ბიძაშვილის დიდ სურათებს, ორი ძველებური რკინის საწოლს, კუთხეში მიდგმულ ტახტს. ბუხარზე მარლა იყო აფარებული. ფანჯრის რაფაზე რადიომიმღები იდგა. ეს იყო და ეს. ტახტზე წამო-ჩდარ სამი თუ ოთხი წლის შავთვალა ბიჭს კურდღელივით დაეც-ქვიტა ყურები და წარბებს ქვემოდან უთვალთვალებდა სტუმრებს. აკვანში ხუჭუჭთმიანი, ქერა გოგო აყვარყვარებდა დიდრონ, თაფლი-სფერ თვალებს.

ჩუმად იჭდა მუშამბაგადაფარებულ მაგიდასთან და უსმენდა უფროსების გაცხოველებულ საუბარს.

ნოდარის ცოლი უცებ მოეწონა. ხოლო ბიკოლა კი, ბიკოლას-თვის არ შეიძლებოდა განსაკუთრებული ყურადღება არ მიექცია: მაღალი, წელში გამართული, ცისფერთვალემა ქალი იყო და თავისი სამოცდახუთი წლის და დანაოქებული სახის მიუხედავად მაინც შერჩენოდა გასაოცარი მომხიბლაობა. უცებ დრო იშოვა და დედას გადაულაპარაკა: — რა ტან-ფეხი აქვს ბიკოლას, შეხედე. როგორ დადის!

— ო, ქრისტინე ულამაზესი ქალი იყო, შვილო, — ხმამაღლა განაცხადა დედამ: — მამაჩემის არჩეულია. ბეჩა. მისი მოწონებუ-ლი! აბა, რა გგონია.

ბიცოლამ მორცხვად აიფარა ხელი გაღიმებულ ტუჩებზე, რათა დაეთარა თითქმის უკბილო პირი:

— ო, ლამაზი თუ იყო ვინმე — დედაშენი იყო, შვილო, რას ნახავდა კაცი ამისთანას. მე რომ მომიყვანეს, სულ პატარა გოგო იყო. მახსოვს, ამბობდნენ, იმისთანა მზეთუნახავი და ეზრდება ჯა-შიანებს, რომ თუმცა ცხრა ძმანი არიან, მაინც გაუჭირდებათ ღარა-ჯობაო.. ბოლოს, მართლა არ გაიტაცა მამაშენმა!

— გაიტაცა არა. თვითონ გაატაცებინა თავი, ბიცოლა!

— აბა, აბა, როგორ არა! — გაიცინა დედამაც: — ეჰ, ჩემო ქრისტინე, წავიდა ის დრო... — ნაღვლიანად გადააქნია თავი: — ამ ომმა ხომ მოგვსპო და გაგვანადგურა... ჩემი ვაჟკაცი ძმები... ჩემი ბიჭიკო... ღმერთო, რამდენი უბედურება დატრიალდა ჩვენი ოჯახის თავზე!.. გაპარტახდა, გავერანდა მამაჩემის სახლ-კარი...

ლალი გატრუნულიყო და ყურს უგდებდა უფროსების საუბარს. მერაბი დაძინებას არ აპირებდა, საჩუქრებს ათვალიერებდა ისევ ისე გაფაციცებული სახით, აკვანში მწოლიარესაც ელვოდა და ჭირვეულობდა, ნოდარის ცოლი ღიმილით ბოდიშობდა.

— ჩემი სიკვდილი, როგორ გამხდარა მერიკო! — წამოიწყო ისევ დედამ. ლალისაც მაშინვე თვალში მოხვდა, მერის მეტისმეტად წვრილი ფეხები რომ ჰქონდა.

— იმდენი ჯაფა აქვს ალბათ — ქალაქელი ბავშვი სოფელში მოხვდა, აბა რა იქნება.

— უნდა იმუშაოს, აბა როგორ! ჩემზე რომ თხოვდებოდა, ხომ იცოდა, სად მოდიოდა. მე არაფერი დამიძალავს მისთვის.

ნოდარი იღიმებოდა. ლალიც ღიმილით შესცქეროდა მას და ფიქრობდა: „რა ინტელიგენტური, წმინდაწყლის ინტელიგენტური ბიჭია გარეგნულად, მიხრა-მოხრით. თხელი, ნატიფი სახის ნაკვთები. ბობრი კანი. თაფლისფერი თვალები. თმაც თაფლისფერი თუ... ღია წაბლისფერი აქვს“.

განსაკუთრებით გააოცა ნოდარის პატარა, თეთრმა ხელებმა. ტანითაც თხელი აგებულების იყო. საშუალო სიმაღლისა. უფროსი ძმა უჩა, სოხუმში რომ ცხოვრობდა, უფრო ბრგე იყო, ახოვანი. როგორი მიმზიდველი, კეთილი ღიმილი ჰქონდა ნოდარს.

ლალი სითბოჩამდგარი თვალებით უყურებდა. ერთბაშად, უცებ

მოვიდა ნოდარი მის გულთან ახლოს. და სულაც არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ბიძაშვილი იყო.

— შენ რა მესაკუთრულ ტენდენციებს ამჟღავნებ, ნოდარ? რა ამბავში ხარ? — შეუტია ბიძაშვილს განგებისი სიმკაცრით, თუმცა თვალები უცინოდა სიყვარულით.

— აბა რა! თუ არ მოსწონს აქაურობა, არავინ აკავებს. შეუძლია მიბრძანდეს, საითაც უნდა. — ნოდარიც ილიმებოდა ისევ ისე.

— როდის თქვა, არ მომწონსო? ოპო, არ გამოაჩინა ჯაშიანებრი ბრჭყალი! — გაეკამათა ისევ ლალი.

— ენაცვალოს მამიდა. მამამისის ალი-კვალია.

— აბა არა, მამიდა? ყველა ქალაქში გაიქცა. მარტო მე დარჩი მამაჩემის ნაფუძარზე. დავრჩი ამის გულისათვის — დედაზე ანიშნა თვალით. — თანაც ყველაზე უმცროსი რაკი მე ვარ, მაშასადამე, მოვალეც ვყოფილვარ აქ ვიყო. დედაჩემს სხვაგან წასვლა არ უნდა. პოდა, სადაც მე, იქ ჩემი ცოლიც. თუ არადა... გზა ფართოა.

— ქრისტინე, მართლა, რატომ არ მიდიხართ აქედან? მარტო თქვენ დარჩით, ხომ ხედავ. ყველანი წამოვიდნენ. რა გაძლებინებთ აქ მარტო? ეს ახალგაზრდებიც ცოდონი არიან. მერე აგერ ბავშვებიც ეზრდებათ... რა უნდათ ამ მიყრუებულ ალაგას.

— მამიდა მართალს ამბობს. ჩვენთან, სენაკში რომ გადმოვიდოდნენ, ახლოსაც ვიქნებით ერთმანეთთან, მათთვისაც უკეთესია. წელში გაიმართებიან... კი ვეუბნები მე, მარა... — შეეშველა მამიდას თათუშა. ლალი გაყუჩებული უგდებდა ყურს მათ ლაპარაკს გული ეკუმშებოდა სინანულით. უნდოდა ეთქვა: „გაანებეთ თავი. იყვნენ აქ, მართალია ძნელია, უჭირთ. ჯარგვალში ცხოვრობენ, მაგრამ აქ არის ის, რაც სხვაგან არსად შეიძლება იყოს“... მაგრამ ხმამალლა არაფერი უთქვამს. „დედაჩემის და თათუშას პირით ქალაქი ლაპარაკობს ე. ი. მომავალი, ცივილიზაცია... ყოველ შემთხვევაში, ასე ჰგონიათ — ასე მიაჩნიათ ამათ. მე კი, მე რა? რომანტიკას ვეჭიდები.“

— მერიკო მახსოვს, რა ჩაფუნთუშებული გოგო იყო, პირველად რომ ვნახე, პირდაპირ გული სიხარულით ამევსო, რა გოგო მოუყვანია ნოდარის მეთქი. ახლა რას დამსგავსებია, როგორ გამხდარა... — არ ცხრებოდა დედა. ქრისტინე ბიცოლა ღუმდა. ხმა არ იღებდა, მაგრამ ლალი ატყობდა, არ სიამოვნებდა ეს ლაპარაკი.

— შენთვისაც უკეთესია, ქრისტინე. შენც სულს მოითქვამ, შე საწყალო, დაისვენებ ცოტას ამ სიბერის ჟამს...

— მე, ჩემო გოგუცა, არსად არა ვარ აქედან წამსვლელი. ამ სახლ-კარიდან წავიდა ჩემი საწყალი კაცი და აქვე მინდა მეც მოვკვდე, ჩემი არჩილის გვერდით დავიმარხო (არჩილი უფროსი ვაჟი იყო. ინსტიტუტის დამთავრების დღეს მდინარეში ბანაობის დროს დაიხრჩო. ლალის ბუნდად ახსოვდა ეს ამბავი, ბავშვი იყო მაშინ).

უნებურად დიდ ჩარჩოში ჩასმულ სურათებს მიაცქერდა ისევ. „მართალია დედა, ნოდარი მამამისს ჰგავს, ოღონდ უფრო სანდო-მიანია“.

ქალები ახლა აჩიკოს და ბენიას გამო აწუწუნდნენ. მერე ყველა მიცვალებული გაიხსენეს, ძველიც და ახალიც და უწინარესად, კოჩია, რა თქმა უნდა. ივიშივიშეს. ცრემლები გადმოჟარეს.

— ყანას თოხნიდა ჩემი ბენია, „პოვესტკა“ რომ მოგვივიდა... ოფლში გაღვარული იყო. ახლაც თვალწინ მიდგას, როგორ წურ-წურით ჩამოსდიოდა ოფლი შუბლიდან...

— მოუკვდეს დაია. უჩვეულო იყო ფიზიკურ შრომას. სულ წიგნი ეჭირა ხელში, ჯერ გიმნაზიაში რომ სწავლობდა, მერე მასწავლებლად რომ იყო...

— ჰო, უჭირდა თოხნა. მიუჩვეველი იყო... იმას ვამბობდი, თოხი ლაფაროში მიაყუდა — აბა, შენ იცი, ქრისტინეო, ესლა მითხრა მხოლოდ. სიტყვაძვირი იყო საერთოდ. აბა შენ იცი. ხუთ წერილშივლის კი მიტოვებდა, მე თავი ვერ შევიკავე, ავტირდი. ხელმოკლედ ვცხოვრობდით, მარა მაინც უკმაყოფილო არ ვიყავი ცხოვრების. მხარში ვაყვაცი მელგა. მიაღვილდებოდა ყველაფერი. მერე ისეთი ტკბილი კაცი იყო. არ მახსოვს მისი აწეული ხმა, ან რამეზე გამწყრომოდა... გულკეთილი იყო, თავისიანების მოყვარული.

— ამდენი შვილი ჰყავდა და მაინც შენ გიფიცებდა, ჩემს გოგუცას ვფიცავარო. — ყველანი ამას ფიცულობდნენ, — ახლა ლალის მიუბრუნდა ქრისტინე ბიცოლა: — ყოველ წერილში მწერდა, გოგუცას რა იცი, მომიკითხეო. კაი და-ძმობა ჰქონდათ, ერთმანეთი უყვარდათ.

— რამდენ ხანს მოგდიოდა წერილები, ქრისტინე? არ მახსოვს უკვე...

— ცოტა მოვიდა ძალიან. ქუთაისში რომ იდგნენ, მე ჩავაკით-

ხე. ნოდარი წლის თუ იქნებოდა. წავიყვანე. დანარჩენი აქ დავ-
ყარე. ჩავედი. გამხდარი მეჩვენა. მოწყენილი. გულს კი მიკეთებდა
თითქოს, მარა ისეთი თვალები ჰქონდა... მე ისევ თავი ვერ შე-
ვიკავე და ავტირდი. მასაც თვალები აუწყლიანდა. ასე ტირილით
დავშორდით ერთმანეთს. უკანასკნელი წერილი ქერჩიდან მივიღე.

— ოჰ, ეს ქერჩი! ჩემი ძმების დამლუპველი ქერჩი! მათი სა-
საკლავო... — ცრემლებს იწმენდა დედა, — იქ ჩაიხოცნენ სამი-
ვენი...

უცებ ვერ მოვიდა გონზე, სად იყო: თბილისის ბინის ქერი
ეხურა თავზე თუ ოჩამჩირის. ირგვლივ მიმოატარა მზერა. დედას
და თათუშას ჯერ კიდევ ეძინათ. ოთახში ჩამი-ჩუმი არ ისმოდა. მას-
პინძლები გაკრეფილიყვნენ გარეთ. და რაც მთავარია, სარკმლიდან
მზე იქყიტებოდა. მაშ, კაი ამინდი იქნება დღეს!

ისე ტკბილად და გემრიელად ეძინა, გათენება არ უგრძნია.
თავის გუნებაში უნებლიეთ ისიც აღნიშნა, რომ გაქათქათებულ
თეთრეულით გაწყობილ ქვეშაგებლებში იწვნენ. ახლა ელიმებოდა
წუხანდელ შიშზე, სად უნდა დევწვეთ ამაღამო. მასპინძლებს დასა-
ეცი საწოლებიც აღმოაჩნდათ.

ერთხანს თვალდახუჭული, გატრუნული ჩვეულებისამებრ, პი-
რალმა იწვა, თითქოს სხეულს ანებივრებდა. მერე შეინძრა, გვერ-
დზე გადაბრუნება დააპირა და დედის ხმა შემოესმა: — გაიღვიპე,
შვილო?

— როგორ გეძინა, დედიკო? თავი ხომ არ გტკივა?

— კარგად ვარ. თავის ტკივილმაც გამიარა. ოღონდ ტანში
მამტვრევს თითქოს ცოტა. შენ... როგორ გეძინა? რამე გესიზმრა
წუხელ?

— არაფერი, დედა. — გაეცინა. იცოდა რას გულისხმობდა ეკ-
და: როცა პირველად იძინებ სხვის ქერქვეშ, თითქოს მნიშვნელო-
ვანი სიზმარი უნდა ნახო: — ასეთი უშფოთველი, უსიზმრო ძილი
იშვიათად მქონია. შენ არაფერი დაგსიზმრებია, დედა?

— არა. არაფერი, შვილო!

— დადლილი რომ ვიყავით, იმიტომ დაგვეძინა ყველას წყალი-

ვით. — ეს თათუშა იყო. მასაც გაღვიძებოდა. ლალიმ უნებურად აღიქვა გონებაში მისი შავი პერანგი.

მერმე საუზმეზე ლალიმ ქაფქაფა რძე დალია ჩაის მაგივრად. რძე, საერთოდ, არ უყვარდა, ვერც იფიქრებდა, თუ ასეთი გემრიელი შეიძლებოდა იგი ყოფილიყო. რძე, ყველი, გაცხელებული ღომი და ძველი პურის ნატეხები, სულ ეს იყო საუზმე.

მერე ლალიმ მარტომ დაათვალიერა ეზო-ყურე. ჯარგვლის უკან მდებარე დატაროებული, ტანმალალი სიმინდების ყანაშიც შეიარა. ბოსელს, საღორეს და საქათმესაც შეაელო მზერა. ცვარი ფეხს უსველებდა.

ღობის გადაღმა, კანტი-კუნტად მდგარი ხეხილისა და აქა-იქ წიწვიანი მცენარეებით დაჩრდილული ეზოს განაპირას პატარა წიქვილი იდგა (მერმე ბიძაშვილმა აუხსნა, რომ მიწის ეს ნაკვეთი კოლმეურნეობას ჰქონდა წაღებული და როგორც ბევრგან სხვაგან „კერძო მესაკუთრეთაგან“ ჩამორთმეულ ამ ნაკვეთებს გაპარტახება და გაველურება ელოდა მოუვლელობისგან: „ავი ძაღლებივით არიან: არც თვითონ ჰამენ და არც სხვას აკმევენო“, მოაგონდა ამის თაობაზე ნათქვამი ანდაზა, ერთ კინო-სურათში).

ნაკადულის წყნარი ჩუხჩუხის ხმა მოისმოდა შორიდან. ნაკადული ჯერ ოდნავ დაქანებულ ფერდობზე მიედინებოდა, მერმე უხვევდა და საკმაოდ მოზრდილ ბორცვს იქით უჩინარდებოდა.

იდგა შეურხეველად და თვალს ვერ აშორებდა აბიბინებულ მწვანე მდელს; ეს უცნაურობამდე სიფრიფანა მწვანე ბალახი, რადაცნაირი იდუმალებით მოსილი შემოგარენი ირეალურობის შთაბეჭდილებას სტოვებდა თითქოს და გულს უჩვეულოდ კივილნარევი სიამით უკუმშავდა, თითქოს საოცრად ნაცნობი, ახლობელი იყო ბუნების ეს სურათი, თითქოს ოდესღაც, სადღაც, უხსოვარ დროში უცხოვრია აქ, თუ... ამის მსგავს ალაგას, ან თუ სიზმარში ჰქონდა ნანახი ოდესმე!..

ნათელი, გამჭვირვალე სევდა ეღვრებოდა სულში და იქ, შიგნით, გულის უშორეს ძარღვს არხევდა.

იდგა გარინდებული და თვალახმულს ეზმანებოდა: უსასრულო შორეთი, ლურჯი და იდუმალი სამყარო, მიუწვდომი, საოცნებო, სანეტარო და... სამარადქამოდ დაკარგული. უხილავი, უჩინარი არ-

სება კი თითქოს ყურში ჩასჩურჩულებდა მღელვარებაზეკიდებული ხმით:

„აი, იმ კორტოხზე შემოდგარ ოდა-სახლში, ზღვას რომ გადაჰყურებს, ცხოვრობდი შენ ოდესღაც, ოდინდელ დროში!.. ხედავ, ვით საქმიანობს შენი ორეული ბინდ-ბუნდით მოცულ ეზოში, ზეთა ვარჯებში გაცრილი მზის სხივებით ათინათებულ ბალახებში. მიმწუხრის ჟამს, როცა მზე ზღვისა და ცის დასალიერში ჩაიწურება და ცის კალთა შეიღებება ნარინჯისფრად, ყანიდან შინ დაბრუნდება ნაჯათარი შენი კაცი და შენ თუნგიტ დაუსხამ წყაროს ცივ წყალს ხელებზე, ყელ-კისერზე... მერე ტანის ნელი რხევით შიგნით შეუძღვები მუშაობით დამაშვრალ და მაინც კმაყოფილ და ბედნიერ კაცს, წინ ტაბლას დაუდგამ, გამოუტან საჭამადს და ავახშმებ. მერმე ბუხრის წინ გაშლილ დიდ ფარდაგზე დასხამ ცხრა გოვობიკს, თავადაც შორიახლოს მოკალაოდები და კაცი დაიწყებს: იყო და არა იყო რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა? იყო შაშვი მგალობელი, ღმერთი ჩვენი მწყალობელი...“

კაცი მოყვება ზღაპარს არამხუტუხუ, ფასკუნჯზე, მფრინავ ხალიჩაზე, ფრთიან რაშებზე, მზეთუნახავებზე, მსეჭაბუკებზე, მოყვება ამბებს ცხრათავიან დევებსა და გველეშაპებზე, ალქაჯებსა და ჭინკებზე, ურჩხულებსა და კუდიან დედაბრებზე, ოჩოკოჩსა და ტყის მაფაზე, ქვესკნელსა და ზესკნელზე, თეთრ ქურანზე ამხედრებულ რაინდზე — გაჭირვებულთა, სიფათში ჩავარდნილთა და უსამართლოდ დაჩაგრულთა ქომაგზე, დედაღვთაებაზე, თავისი მოწყალების კალთა რომ გადაუფარებია ამ კერიისთვის, მისი ძე-წულებისთვის, თავის წილხვდომილი ქვეყნისა და ერისათვის...

მერმე შენ იღებ ხელში ჩონგურს და...

იღვრება გული სინაზით, სიყვარულით, სითბოთი, სიკეთით...

ხავერდოვანი, რბილი ღამეა. ნიავს ლერწმის შრიალი, მდინარის ჩხრიალი და ყვავილთა ამო სურნელი შემოაქვს ოდის თვალში. სარკმლიდან მოჩანს ცაცხვის ფოთლებში ნახევრად შემალული ბადრი მთვარე, უტკბილეს სიმღერას მოყურადებული, შიგნით შემოსვლას რომ ღამობს თითქოს.

არა. არ იცი დანამდვილებით იყო ეს თუ არა. აბა, მაშ, რისსთვის შემორჩენია იღუმალ ხსოვნას იგი?.. იყო! ოდესღაც იყო, უთუოდ. ან... ეგების მომავალში იქნება, ოდესმე?

...სამზადის აივანზე აკვანი იდგა და არტახებიდან ფუნჩულამკლავებამოყრილი პატარა გოგო კაკილებს ეთამაშებოდა. იქვე, მოშორებით ტრიალებდა მერაბიკო.

ორთავეს მიეფერა. მერმე სამზადში მოფუსფუსე მერის რა ბიკოლას გამოელაპარაკა. ეტყობა, უთენია იყვნენ ამდგარი რძალდედამთილი და უკვე დაღლაც მოესწროთ, სანამ სტუმრები ლოჯინში ნებივრობდნენ.

ლალის ერთხელ კიდევ თვალში მოხვდა მერის არაბუნებრივად წვრილი ფეხები და მკლავები.

ეზოში, კაკლის ჩეროში დადგმულ ძელსკამზე ჩამოჯდა. გაფუებული, თეთრი და მრუმე ღრუბლები ერთმანეთში არეულიყვნენ და ზანტად მიცურავდნენ ცაზე. მზე ხან გამოიხედავდა, ხანაც მიიმალებოდა ღრუბლების ძნაში. ნაწვიმარი ჰაერი გრილი და სურნელოვანი იყო.

„ნეტაი არ გაწვიმდებოდეს!“ — ინატრა ისევ გულში და ახასხასებულ, ცვრისგან მბზინავ მდელიოზე შეასვენა მზერა. იჭდა და არაფერზე არ ფიქრობდა ახლა. მოდუნებული, მოშვებული სხეული მთლიანად მისცემოდა ამ მყუდროებასა და განსვენებას.

ფეხის ხმა შემოესმა. ზანტად მოაბრუნა თავი. ნოდარი იყო. ხის ჯამი დაცვარული ლედვებითა და ატმებით გაეცსო. შორიახლოს ჩამოჯდა. გაუხარდა ლალის ახლა ეს ყურადღება, მადლობთო გაუღიმა ფართოდ.

— ფიქრი შეგაწყვეტინე, არა?

— არაფერზე არ ვფიქრობდი. სრულებით არაფერზე... — გაიცინა რატომღაც ხალისიანად, კმაყოფილებით. მერმე დასძინა: ოჰ, რა გემრიელი ლედვია.

— ამას „თურქულს“ ეძახიან.

— „თურქული კი არა, „ლაზური“ ლედვია!

— ჰოო?

— დიახ. — ნელა ფცქვნიდა ლედვს, ნელადვე მიირთმევდა და უარის მიუხედავად, ნოდარისაც სთავაზობდა დაყინებით.

— ოჰ, რა სურნელი ტრიალებს ჰაერში... ყურძენი აქეთკენაც შემწიფებული ჩანს.

— ახლავე დაგიკრფ!

— მოიცა, ბიჭო. ისე ვთქვი, ღმერთო ჩემო... — მაგრამ ნოდა-

რი უკვე ღობის გასწვრივ, ვაშლის ხეზე გასულ იზაბელას მტევენებს კრეფდა. მერმე ისევ გვერდზე მიუჯდა და ჰკითხა:

— კაკალი თუ გიყვარს?

— უკვე მივირთვი ამ დილას. აი ხედავ, თითები რას მიგავს? — ისევ გაიცინა. ნოდარსაც ელიმებოდა. ერთხანს ჩუმად შეექცეოდნენ ხილს.

— რატომ არ თხოვდები, ლალი? — უცებ ჰკითხა ნოდარმა და წარბებს ქვემოდან გამოხედა ყურადღებიანი მზერით.

თითქოს ელოდა კიდევ ამ შეკითხვას. ისედაც თავი გაბეზრებული ჰქონდა ამ კითხვებით და ახლაც არ ესიამოვნა. გაჩუმება არჩია.

— რამდენი წლის ხარ?

— ბევრის, ძალიან ბევრის. — უხალისოდ გაეპასუხა.

— არ გეტყობა.

— მაგას არა აქვს მნიშვნელობა. მთავარია, რომ ოცდათერთმეტი წლის ვარ უკვე.

— რატომ არ თხოვდები მერე? რას ელოდები?

„რატომ არ თხოვდებიო? როგორ უპასუხოს? რა უთხრას? უთხრას, რომ მისი სულის მეორე ნახევარი სადღაც ცხრა მთას იქეთ არის გადაკარგული და ვერა და ვერ მოუღწევია აქამდე? ვერა და ვერ იბოვეს ერთიმეორე? წლები კი მიდის! და შეიძლება, ვერც ვერასდროს შეხვდნენ ერთმანეთს“.

— არ მინდა გათხოვება, ნოდარ!

— ყველა ქალს უნდა გათხოვება.

— მე არ მინდა.

— რატომ? რა მიზეზით?

— როგორ გითხრა... იცი, ვერ შევხვდი ისეთს, ვისზეც გათხოვება მომინდებოდა.

— შენ ალბათ არაჩვეულებრივს ეძებ.

— ო, არა. არა. სულაც არა. ძალიან ჩვეულებრივს, ძალიან ჩვეულებრივს. — თვითვე ეოცა თავისი გულმხურვალეობა, მაგრამ რატომღაც სწორედ ახლა, ნოდართან მოუნდა გულის გადაშლა: — ოღონდ კი ერთმანეთი გვიყვარდეს. გვესმოდეს ერთიმეორის. მეგობრები ვიყოთ. მიყვარდეს. ისე მიყვარდეს, რომ მითხრას, წყალ-

ში გადაეარდო, დაუფიქრებლად გადავეარდე და მასაც ასე ვუყვარდე.

— ასეთი სიყვარული... ახლა არ არსებობს. ან ისე იშვიათია...

— რატომ? აი შენ და მერის ხომ გიყვართ ერთმანეთი? მე ამას ვხედავ, გატყობთ. შენ ხომ მერი მოიყვანე არა იმიტომ, რომ შექლებული ოჯახიდან იყო, ან ვთქვათ... უმაღლეს დამთავრებული ვოგო იყო... ერთი სიტყვით, სიყვარულით შეირთე. ისიც სიყვარულით გამოგყვა. ხომ მართალია?

— მართალია ეს, მაგრამ...

— რა მაგრამ? სწორედ ეს არის მთავარი. დანარჩენი წვრილმანია, უმნიშვნელოა. რამდენი რამ გაკლიათ, ხომ ვხედავ, როგორ გიჟირთ. ხელმოკლედ ცხოვრობთ. მაგრამ მერწმუნე, უფრო ბედნიერი ხარ, ვიდრე ისინი, ვინც შეიძლება თქვენზე უკეთ არიან მატერიალურად, ცხოვრობენ, ვთქვათ, ქალაქში, ვისაც შეიძლება, თქვენზე მაღლა მოაქვს კიდეც თავი და ცხვირს იბზუებს სოფლის ხსენებაზე. მაგრამ სინამდვილეში... სულით მწირნი, ლატაკნი არიან და მხოლოდ მოჩვენებითი ცოლ-ქმრობა აქვთ, სხვების დასაინახად ინარჩუნებენ ოჯახს და ერთმანეთს ატყუებენ ყოველ ფეხის ნაბიჯზე, ტყუილებსა და სიყალბეში იზრდებიან მათი შვილებიც...

დადუმდა. თავისი გაცხარების და მღელვარე ტონის შერცხვა რატომღაც. ნოდარიც თავჩაღუნული იჯდა ერთხანს. მერმე თავი ასწია და ირიბად გამოხედა მამიდაშვილს.

— აბა შენ... შენ რომ შეგხვდეს აი, შენ რომ ამბობ, ისეთი, იცხოვრებდი აქ?.. ასეთ ალაგას?

— ვაიმე, ბიჭო. აქ კი არა, ამ მშვენიერ ადგილზე კი არა. ქვესკნელში ჩაყვებოდრი. რას ლაპარაკობ შენ! რა მნიშვნელობა აქვს, სად იცხოვრებ, აქ, ქალაქში, თუ უდაბნოში, ოღონდ მასთან ერთად იყო?.. ყველაზე საშინელი მარტობაა, ნოდარ. წელანაც გიჟი ხარ, რამდენი ვიცი-მეთქი, ვითომ ცოლ-ქმარნი არიან და მაინც... მარტოდ გრძნობენ თავს... მოკლედ, ჭერ არ მინდა ხელი ჩავიქნო ყველაფერზე, თორემ, თუ ხელი ჩავიქნო, მერე...

— რა მერე?

— მერე დაცემა ისე ადვილია!.. თურმე ისე ადვილია შეიძლება, ეშმაკი შეგიჩნდეს უცებ და... წამში გადაგიტრიალოს ტვინი და...

დაქანები თავქვე, დაღმართზე. მერე შეჩერება ძნელია. ასეთი შემთხვევებიც ვიცი.

— მართალი ხარ, მაგრამ... სანამ შესაძლებელია, უნდა მოითმინოს ადამიანმა.

— კი. სანამ შესაძლებელია. მაგრამ „შესაძლებლობასაც“ სიონ აქვს საზღვარი?

— მართალია ესეც. იმედების გაცრუებასაც აქვს თავისი საზღვარი. „ამ ბიქს... ყველაფერი ესმის. უთქმელადაც ესმის ყველაფერი!“ — სინაზის ტალღამ გადაუარა გულზე. მადლიერი თვალებით მიესიყვარულა ბიძაშვილს:

— ასეა, ჩემო ძმაო! — დააქნია მერმე თავი ნაღვლიანი ღიმილით.

— შენ... რას აკეთებ იქ, შენს სამსახურში?

— დიდს არაფერს. მე რომ არ ვიყო, ისევ ისე გამოვა ჟურნალი და რომ ვარ, იმიტაც არაფერი ემატება. კი. მასეა. არ ვთავმდაბლობ. არა. სიმართლე რომ გითხრა, დიდი ვერაფერი შეილი ჟურნალისტი გახლავარ. კარგ ჟურნალისტს, რასაც დაავალებენ, ყველაფერზე უნდა შეეძლოს წერა, ე. ი. პროფესიონალი უნდა იყოს. მე კი — თუ გული არ მიმივა, ვერ ვწერ. მომკალი და ვერა. იმიტომაცაა, ასე ცოტა რომ იბეჭდება ჩემი. ე. ი. გამოდის, რომ ცუდი ჟურნალისტი ვარ, ამდენად, სასარგებლოსაც, პრინციპში, ვერაფერს ვაკეთებ და მაინც მიჯაჭვული ვარ იქაურობას. როგორ გითხრა... მეც არ ვიცი. ალბათ გარემოებათა გამო... მაგრამ ერთ მშვენიერ დღეს, მივაფურთხებ უთუოდ ყველაფერს, დაეკრავ ფეხს და... გამოვიქცევი იქიდან, ოღონდ სად, ჯერ არ ვიცი... საერთოდ, მე თვითონ კარგად არ ვუწყვი: რა მინდა!.. ჩემს კუთვნილ ადგილს ვეძებ ამ ცისქვეშეთში და... ვერა და ვერ მიპოვია.

— შენ, მგონი, ცოტას ამუშავებ.

— ვამუშავებ?.. პირიქით, ვცდილობ, ძალიან ობიექტური, ძალიან სამართლიანი ვიყო საკუთარი თავის მიმართ: ქალაქი არ მოზიდავს, სოფელში — ვერ ვძლებ. და საერთოდ, ამ ბოლო დროს ხშირად ვფიქრობ იმაზე, რომ... ადამიანმა დაკარგა თავისი ოდინდელი, სისხლხორცეული კავშირი ბუნებასთან, მოწყდა თავის მასაზრდოებელ, მაცოცხლებელ ძარღვს, მოსწყდა დედა მიწას და სამხეცისნაირ გალიებში გამოკეტილი, თავს ირწმუნებს, კარგად ვა-

რო ამ არაბუნებრივ ვითარებაში, რაკილა ცხოვრების პირობები გაიუმჯობესა ვითომცდა.

— ქალაქური ცხოვრება ცივილიზაციის ნაყოფია. სხვანაირად შეუძლებელია დღევანდელი ყოფა...

— ჰო, ალბათ. და მაინც მიმაჩნია, რომ ადამიანმა დაკარგა უმთავრესი, უძირითადესი — თავისი არსობის ქვეყნობა — ჰარმონია ბუნებასთან და რაც მთავარია... საერთოდ, ჩემი აზრით, ადამიანს თუ მტკიცე სულიერი საყრდენი არა აქვს და დიდი რწმენა... თუმცა, მოდი, შევეშვათ ამას, შენ ეს მითხარი, რას აკეთებ აქ? შენ ხომ სასოფლო დაამთავრე სოხუმში, არა? შენი სპეციალობით მუშაობ?

— არა. ჩვეულებრივი კოლმეურნე-გლეხი გახლავარ, როგორც ყველა სხვა, მაგრამ ახლა... მგონი ბრიგადირად „მაწინაურებენ“: უჩას დაურეკვინებია ჩვენი თავმჯდომარისათვის და... — ნოდარმა უხალისოდ ჩაიცინა.

— ა, ა, გასაგებია. კიდევ კარგი! ისე, ღარიბი კოლმეურნეობა გაქვთ, არა?

— როგორც ხედავ. — კვლავ უხალისოდ ჩაიცინა ნოდარმა, ხელები ლაჭებშუა მოიმწყვდია და მიწას დააქჟერდა.

— რამდენი კომლი ცხოვრობს სულ?

— სამოცდაათი იქნება.

— მართლაც პატარა სოფელია.

— ადრე დიდი იყო, ამბობენ. ჯერ კიდევ მე მახსოვს, რამდენი ხალხი იყრიდა თავს „ჭარალუას“. ახლაც ჩამოდინა ზაფხულში, განსაკუთრებით აგვისტოში და გიორგობაზე. აქედან წასულები არ ივიწყებენ აქაურობას.

— ჰოო?

— რა მერე? დაიცალა სოფელი. ვინც დარჩა, იმათაც გაქცევაზე უჭირავთ თვალი.

„თუ ამოწყდეს გლეხიკაცი საქართველო დაძაბუნდეს!“ — გაუელვა უნებლიეთ თავში ლალის. ხმამაღლა კი იკითხა:

— რატომ გარბიან? რა მიზეზით?

— არაფერი შემოსავალი არ გააჩნიათ და იმიტომ! — წამით იყუჩა და მერმე თითქოს ერთბაშად ამოხეთქაო დაგროვილმა სატკივარმა:

— ლობის იქეთ გაშვებული ხეხილნარი ხომ ნახე? ჰოდა, ჩვენი იყო და ჩამოგვაქრეს, ზედმეტი გაქვთო. სხვებსაც ჩამოაროვეს. არც თვითონ ხმარობენ და გლეხსაც ნებას არ აძლევენ დაამუშაოს და... ასე და ამგვარად, ტიალდება ყველაფერი. ჩაის ფართობი ცოტა გვაქვს, გეგმა კი ყოველწლიურად გვემატება და ახლა ლამის წალდებით კრიან ფოთოლს, ...ამ ცოტა ხნის წინ კი ნებართვაც არ გექონდა ერთ ძროხაზე მეტი გვეყოლოდა. შრომა დღეებზე გროშობის იძლევიან, რა ქნას გლეხკაცმა? გეკითხები? მასაც ხომ უნდა ცხოვრება? მერე კიდევ, საშინლად კეთილმოუწყობელია აქაურობა...

ელექტრონი და ის გზა, თქვენ რომ მოხვედით, ჩვენ, ახალგაზრდებმა დიდი ბრძოლითა და წვალებით გავაყვანინეთ — ჩვენ თვითონ, ჩვენი ხელებით გაეკეთეთ... მარა რამდენი ნერვებზე წყვეტად დაგვიჭდა, იცი, ეს ყველაფერი? იქ, წუხელ ქალებთან არ მინდოდა მეტქვა, თვარა ამ ზამთარს ბიჭი რომ ავად გავვიხდა, კინალამ მოგვიკვდა. ჩვენ ხომ სამედიცინო პუნქტიც კი არა გვაქვს. ისე, საინტერესო კია, სად მიდიან ჩვენი სამედიცინო ინსტიტუტის ამდენი კურსდამთავრებულნი?

— თითქმის არავის არ უნდა სოფლებში წასვლა, ყველას თბრლისში უნდა დარჩენა, ანდა — მურმანსკში წავა, ოლონდ სოფელში არა.

— ზამთარში, იმ სიცივეში სამღებრომდე ხელით ვატარეთ პავშვი მე და მერიმ. კიდევ კარგი, დროზე წავიყვანეთ, თურმე დიფტერიტი ჰქონია. შეიძლებოდა ხელში შემოგვეკვდომოდა ბალანა უეჭიმობის გამო. ხომ გესმოდა, მერიზე რა თქვა მაშინდამ? რას დაემსგავსა გოგო? დაილია, ჩხირივით გახდა. ხომ იცი, ოჯახში ათასი საქმეა, მით უმეტეს აქ, სოფელში... დედაჩემიც უკვე მოხუცდა. ძველებური ჯანი აღარ მოსდევს. ვხედავ ყველაფერს ამას, მარა რა ვქნა? დედას რა ვუყო? როგორ მივატოვო? ხუთი შვილი გამოზარდა ამ ჯარგვალში. ყველანი ასეა თუ ისეა, ფეხზე დაგვაყენა, გოგოები ბედნიერად გათხოვდნენ. აჩიკოს სიმწარე რომ არა... მოკლედ, არაფრის დიდებით არ უნდა აქედან წასვლა. ხომ გესმოდა შენ თვითონ, რა თქვა? ფეხს არ იცვლის აქედან, მორჩა და გათავდა. მეც ძალას არ ვატან. მეცოდება და იმიტომ. ერთი ბედნიერი დღე არ უნახავს მაგ საცოდავს, სულ გაჯახირებულ-გამწარებულ ცხოვრება ჰქონდა, ჯერ ომის დრო რა იყო და მერეც არ გვილხინდა. ჰოდა,

რაკი აქ ურჩევნია... ისე, ხან ერთი ქალიშვილი ეხვეწება, ჩვენთან გადმოდიო საცხოვრებლად, ხან მეორე, უჩამაც დაუპირა თავისთან სოხუმში წაყვანა — არაფრით არ შვრება. ჭიუტი ქალია. თავისნათქვამა.

— ასეთი რომ არ ყოფილიყო, შეიძლება ამდენი გაჭირვებაც ვერ აეტანა.

— ხო, მართალია. მეც ამიტომ ვცემ პატივს. ანგარიშს ვუწევ. არ ვაძალბებ არაფერს.

— არა უშავს, ნოდარ. მთავარია, ერთმანეთი გიყვარდეთ, ერთმანეთს პატივს სცემდეთ. დანარჩენი ალბათ მოგვარდება... თანდათანობით. ცოლო, ბიჭო, ამისთანა მშვენიერი, ლამაზი ადგილის მითოვება... ეპ, თუმცა რა ვიცი... — ლალი წამოდგა.

— არ მივდივართ? რას შვრებიან ეს ქალები ამდენ ხანს?

მალე დედა, თათუშა და ქრისტინე ბიცოლა გამოლაგდნენ ჯარგვლიდან. შავებში ჩაცმული, შავთავსაფრიანი ქალები ერთად მომავალნი ყორნებს მიაშვრებოდნენ წამიერად. „რატომ ყორნებსო?“ — გაუტრიაზავა უცებ თავისავე თავს ლალიმ: შავებს ჰკეანანო, დაასკვნა ბოლოს თავის გუნებაში.

...ქრისტინე ბიცოლა მაინც გამოირჩეოდა როგორღაც დანარჩენი ორისგან. დედოფალივით მოჰქონდა ტანი.

„საოცარია... საიდანა აქვთ ჩვენებურ გლეხის ქალებს ასეთი ამაყი, მედიდური იერი?“ — გაუელვა ლალის და ერთხელ კიდევ უჩუმრად შეათვალიერა ბიცოლა კმაყოფილი სახით.

საყდრისკენ ამავალ ბილიკს აუყვნენ ტაბით, ნელი ლაპარაკით.

ლალიმ და ნოდარმა უფროსები წინ გაუშვეს და თვითონ უკან მიყვნენ. ბილიკს აქეთ-იქეთა მხარეს მალავი, სველი ბალახი გასდევდა. ბორცვის წვერზე შემომდგარი საყდარი პატარა, მაგრამ კოხტად ნაგები იყო. ეზო კი საკმაოდ ვრცელი ჰქონდა, გალავნით შემოზღუდული. კუთხეში ნახევრად დანგრეული სამრეკლო იდგა..

საყდრის კედლის გასწვრივ ქვისფილებიან და წარწერებიან საფლავებთან შეჩერდნენ. ლალიმ პირველად ახლა ნახა ბებიას საფლავი, აქვე განისვენებდნენ დედას ბებია, ბაბუა, ახლო ნათესავები. ეს ეკლესია ჯაშიანების საგვარეულოდ ითვლებოდა. მათი წინაპრების მიერ იყო აშენებული ჯერ კიდევ მე-16 თუ მე-15 საუკუნეში. ნესტორ ბაბუა აღარ იყო ამათ შორის... ქრისტინე ბიცოლამ ხელი

გადაუსვა ყოველი მათგანის ფილას, მერე შვილის საფლავთან გა-
ირინდა ერთ ხანს.

— საცოდავი დედაჩემის საფლავი, — წაიწუწუნა დედამ
ცრემლნარევი, წყნარი ხმით: როგორ არის აქაურობა აოვლილი,
შვილო, შეხედე? სულ ქრისტინეს მადლიანი ხელი ატყვია ყვე-
ლაფერს.

— ჩემი ბენიას საფლავი მომცა აქ, რომ მივხედო. ვინ იცის,
სად დაიმარხა, ან დაიმარხა კი ის საცოდავი... — სმადებლა წაილა-
პარაკა ქრისტინე ბიცოლამ, მაგრამ ტირილით არ უტირია. არც
თათუშას გადმოუგდია ცრემლი თვალთაგან. გაქვავებული, ქანდა-
კებასავით იდგა, მწუხარე სახით დასცქეროდა საფლავებს უხშირდ;
შიგნით ტიროდა ალბათ, თავისთვის.

დედაც ხმას არ იღებდა. ყველანი მღუმარებას მოეცვა ერთ
ხანს. ლალის დედისავე გაუბრბოდა ფარული მხერვა. აი, ღვას ივი
დედამისის საფლავთან, უკვე ხანშიშესული, დასვედიანებული და
მღუმარედ დაჰყურებს სამარეს.

„გავა დრო და მეც ასე დაედგები მის საფლავთან!“ — ტანში
ცივად გასცრა. კვლავ წამოეპარა მზაკერული ფიქრი, შეეცადა ზო-
ეცილებინა იგი თავიდან, მაგრამ არა და არ წორდებოდა: „მაგრამ
ეს ხომ გარდაუვალია? დღეს იქნება თუ ხვალ, თუ გინდ, ათეული
წლის მერე, ხომ უნდა მოხდეს?.. ასე ვაცილებთ ერთმანეთს...“

საღლაც ვილაყას უწერია — ცხოვრება მატარებელივითაა. მი-
ვემგზავრებით საღლაც და გაჩერებებზე თითო-თითოდ გვაცლდება
მგზავრი...

მერმე ჩემს საფლავთანაც დადგება ასე ჩემი შვილი, თუკი
მეყოლა და... წამიერად მომიგონებს. მერმე... მერმე, ისევ ჩაებმეჭა
ცხოვრების ჩვეულ ფერხულში, იბზრიალებს, იტრიალებს ცხოვრ-
ბის ორომტრიალში და... ისიც ჩაწვება სამარეში. მერმე მისი შვი-
ლის ჭერიც დადგება და... ასე. დაუსრულებლივ! ვერანაირი ძალა
ვერ შეაჩერებს დროის ამ დინებას. კიდევ კარგი, თუ ასე კანონზო-
მიერად, ბუნებრივად წარიმართება ყოველივე, მაგრამ ხომ შეიძ-
ლება მოხდეს პირუკუ? აი ისე, დედა რომ დადგება შვილის საჰ-
არესთან, როგორც ახლა ქრისტინე ბიცოლაა? ღმერთო! შენა სასე-
ლის ჭირიმე. ყველა დაიფარე ამ სიმწრისაგან!“ — უნებლიეთ და-
ილოცა გულში და უნებლიეთვე წარმოსახვით გადაიწერა პირჯ-

ვარი. მერმე დედას წელზე შემოხვია ხელი და ფრთხილად, სათუთად გამოარიდა საფლავეებს, თითქოს ამ ეესტით საერთოდაც უნდოდა საბედისწერო გარდაუვალობისთვის გამოეტაცა მისი თავი როგორმე.

ეკლესია დაკეტილი იყო და ლალიმ კარის ღრიკოებიდან შეათვალიერა იქაურობა. ჩაჰოფსრეწილი ფრესკების ნაშთებილა შერჩენოდა კედლებს და კიდეც რალაც — ნაყარ-ნუყარებს მოჰკრა თვალი. ამ ძველ საყდარს მეტი მოვლა-პატრონობა სჭირდებოდა, თქვა და მაშინვე გაივლო გულში, თუმცა ვინ მოუვლის? სოფელს საღ სცალია ამისთვისო.

ეზოში გაიარეს. დედა ალაპარაკდა ერთბაშად: — იცი, აქ რა ზღვა ხალხი იყრიდა ხოლმე თავს ძველად? რა ცეკვა-თამაში იმართებოდა, რა მოღზენა იცოდნენ, რა ღროის ტარება? მთელი ეს მხარე ჩვენს „ჭარალუას“ აწყდებოდა. ეჰ, ბუნდად, მაგრამ მაინც მახსოვს ყოველივე, ხო, ამ გუმბათიდან ჯვარი რომ ჩამოაგდო გრიშა ჯაშინმა. ისიც მახსოვს, პირველი კომკავშირელი იყო გრიშა ჩვენს სოფელში.

— ჯაშინი?.. თუმცა ჰო, რამდენი იყო რევოლუციონერი თავდაზნაურთა წრიდან!

— ახია მაგათზე, რაც მოუვიდათ. — გაიცინა ნოდარმა.

— ხო, ის გრიშა ჩვენი შორეული ნათესავია, ჩემს უფროს ძმებთან მეგობრობდა, მახსოვს. ნეტაი, თუა ახლა ცოცხალი?

— ცოცხალია, მარა სჯობია, ცოცხალი არ იყოს, — თქვა ქრისტინე ბიკოლამ.

— რატომ, ქრისტინე? რატომ? რა დაემართა ამისთანა?

— მტერს და ავს, რაც მაგას სჭირს. მაგან ხომ გვიან შეირთო ცოლი, თითქმის ორმოცდაათი წლის იყო უკვე. მანამდე რა არ გადახდა თავს. დიდი ოხერი და უბედური ვინმე იყო. ჯერ იყო ჯა სულ მაუზერიო დარბოდა და იკერდა ხალხს, — დინჯად, წყნარი ხმით ყვებოდა ქრისტინე ბიკოლა ჯორჯოზე ჩაჰომჯდარი: — მერე თვითონაც დაუპირეს დაჭერა. გაიქცა. იმალებოდა სადღაც. ომის მერე გამოჩნდა. ცოლიც მაშინ შეირთო. სულ ახალგაზრდა ქალი. ჰოდა, ერთი უფროსი შვილი გაუგიჟდა და საკუთარი სახლი გადაწვა, მეორეც ვერ არის დალაგებულიო, ამბობენ. მართალია, ქვებს არ ისერის მთლად უფროს ძმასავით. მარა არც არაფერი უკ-

ლიათ იმ საცოდავს, ასე ამბობენ. თვითონ კიდე, ჯერ ერაი ხელი გაუხმა, მერე ორივე თვალით დაბრმავდა და ლოგინად ჩაეარლა. რაღაც ისეთი სენი ჰქონდა, ცოცხლად ლპება. კაციშვილი ვერ ეკარება, ისე ყარს. საწყალი მისი ცოლი შეკლული ჰყავს. იგი უვლის, მარა ვაი ასეთ ყოფას, ის რომ არის. სიკვდილს ნატრობს და არ კვდება. ასეთი ოხერი სიკვდილსაც არ უნდა, ეტყობა...

— მე კიდე ვიფიქრე, იქნებ გვენახულა-მეთქი.

— აჰ, რას ამბობ, გოგუცა? კილომეტრზე ვერ მიეკარები იმ ხანდამწვარს.

— საცოდავი. რა უბედური ბედის ყოფილა.

— ბევრის ცოდვა ადევსო, კისერზე, იქახის ხალხი...

სანამ ჭალები საუბრობდნენ, ლალი რკინის მისვეულ-მოხვეული ვიწრო კიბით სამრეკლოზე ავიდა.

წამით სული შეუგუბდა. შეუძლებელი იყო იმ სილამაზის აღწერა, რაც ახლა მის თვალწინ გადაიშალა.

შორს, თვალსაწიერზე ცის ლაქვარდი ფერი შერწყმია ხმელეთის მუქ სიმწვანეს. ჩრდილოეთით კი, ბასტიონებივით აღმართული კავკასიონის მთა-გრეხილები გამჟვირვალე, მსუბუქ ლილისფერში ამოვლებულა. მოლიცლიცებულ ცის გუმბათზე აქა-იქ დაყილობენ ღრუბლების ფთილები. ჰაერში ჩაღვრილა ისეთი მათრობელა სურნელი, სითბო და სინაზე, ადამიანს თავებრუს რომ ახვევს და არეტიანებს. სულ ახლოს „ჩივის შავი შაშვი“...

უნდა დაუსრულებლივ უყურებდე და სტკებოდდე ამ ენით უთქმელი მშვენებით, („ნეტამც... არ იყო ეგრე ლამაზი!“), უნდა უსმენდე სიჩუმის იმ ნაზ მელოდიას, სულში რომ ივანებს...

ასეთი რამ მხოლოდ ზღვის ცქერისას ემართება. შორს, შორს გასცურავს ხოლმე ზღვის სიღრმეში, მერმე გაწევა პირადმა მოლივლივე ტალღებზე, აკვანივით რომ არწევს და ანანავებს. და სული ნელ-ნელა მიიწევს ცის უსაზღვროებისკენ, რათა წვერწყას და შეენიეთოს მას. ესაა განუმეორებელი წამი — სხეულის სიმძიმისგან განძარცვული სულის ნირვანა. აუხსნელი რჩება ამ განწყობილების ჰიზეზ-სათავე. შეუძლებელი ჩანს მიგნება ამ პირველქმნილი ექსტაზის წყაროს თვალისა.

ნელა უბრუნდება განსჯისა და ფიქრის უნარი. უფრო სწორად, გარემოს აღქმის პირვანდელი განცდა. ახლა ისე შორს ჩანს აქედან

მისი ზღვისპირა პატარა ქალაქი. მით უმეტეს — თბილისი! ქვეყნიერების კიდედან მოწყვეტის შთაბეჭდილება კი სულ უფრო და უფრო უძლიერდება. არიან ალბათ ადამიანები, აქედან რომ არასოდეს მოუცვლიათ ფეხი, რომელთაც წარმოდგენა არა აქვთ, რომ არსებობს სხვა ქვეყნები და ხალხები, სხვა სამყარო, ისეთი, რომელსაც თავის დღეში ვერ იხილავენ, ისე ჩაველენ სამარეში. სამყარო მთელი თავისი მრავალფეროვნებით, მრავალგვარობით, მრავალსახოვანებით და წახნაგებით — მიუწვდომელი და დაფარული რჩება მათი გონებისათვის და ამ მოწყვეტილობასა და თავის თავში ჩაკეტილობაში არის რალაც არაბუნებრივი, არაქანონზომიერი და ამასთან, ზესთაზენურიც, უმაღლესი საიდუმლოების შემცველი...

ეზოს გარეთა გალავნის ქვის კიბესთან დაეწია დანარჩენებს. ნაგალავნარის ძირში რამდენიმე პატარა გოგო-ბიჭს მოეყარათ თავი. ეტყობა, გაკვეთილების შემდეგ ამოვიდნენ აქ. თეთრწინსაფარიან და ბაბთიან გოგონებს ჩანთები ზურგზე მოეკიდათ, ხოლო ბიჭებს, ზოგს ხელში ეჭირა ჩანთა, ზოგს კიდეც მიწაზე დაედო. ერთი მათგანი გალავანზე ამძვრალიყო და გადმოკიდებულ ბროწეულის ტოტს ჩაფრენოდა. მოწყვეტილ ნაყოფს ძირს, ამხანაგებს უყრიდა.

ბროწეულები!

— აი შენი ბროწეულები, დედა! — მიახარა დედას, დაიკუწა და ერთ მათგანს დაწვდა. პატარა იყო ბროწეულის ნაყოფი, ჯერაც მწვანე, უმწიფარი. ისე დასცქეროდა, თითქოს ახლა პირველად ეზილოს ისინი.

— აქ, ჩემს ბავშვობაშიც ხარობდნენ ბროწეულები! — განაცხადა დედამ ანაზღეულად ექვშეუვალი კილოთი. ლალიმ ქერა, კროლათვალეზა გოგონას თავზე ხელი გადაუსვა, არა, კროლა კი არა, რალაც მომწვანო-მოცისფრო, უცნაური ფერის თვალები ჰქონდა რა გქვიაო, სახელი ჰკითხა. გოგონამ დაიმორცხვა და შეყვონების შემდეგ ძლივს გასაგონად, შუბლს ქვემოთ მზირალმა წაიბუტბუტა: — თამრიკო...

— თამრიკო ქვიები! თამრიკო ყოფილა! თამარი. ხედავთ? ბაბუაჩემი თამარს მარქმევდა თურმე და ჩემმა ჰქუის კოლოფმა დედამ თამარს ლალი არჩია, უფრო ახალგაზრდულია, ახალგაზრდულად ჟღერსო, თამარი კი — ძველებურიო, მოკლედ, ძველმოდურიო, რა! — იცინოდა ლალი და თან გოგონას თვალს არ აშორებ-

და. რატომღაც ზუსტად ამნაირი წარმოუდგა დედა პატარაობისას. დედაც ასე დაცუნცულეებდა ალბათ ამ გზაზე ბავშვი რომ იყო და ალბათ ამგვარადვე ებლოტიალეებოდა თავის საყვარელ ბროწეულს.

— შენც ასეთი იყავი ალბათ პატარაობისას, დედა! — ველარ მოითმინა და ხმამაღლა გააცხადა ნაჩუმათევი აზრი, შემდეგ ბეჭეზზე შემოხვია ხელი. კოცნა მოუნდა, მაგრამ თავი შეიკავა.

ამ პატარა გოგონას სახით თითქოს წამიერად დედის ბავშვობამ შემოანათა და გული გაუთბო, სინაზით ალავსო ერთბაშად.

ღმერთო ჩემო! ყველაფერი უყვარდა ახლა აქ, ეს ქვებიც, ეს ბალახიც, ეს ბროწეულები! ყველაფერი!

„ასეთ სენტიმენტალურ გუნებაზე რა ხანია არ ვყოფილვარო!“ — თავადაც უკვირდა. დედას კი მოელი სახე უციაგებდა მოგონების შუქით.

— ჩვენ, ბავშვები, აი, იმ ლელეს ხომ ხედავ — ქვევით, ამას გადავდიოდით, სკოლა გაღმა იყო მაშინ. აქაურობასაც ხშირად ვესტუმრებოდით ხოლმე, რასაკვირველია... რადგან ბროწეულები ყოველთვის მიყვარდა!

...მერე ბაბუას ნასახლარი მოინახულეს. ახლა იქ არავინ ცხოვრობსო, თქვა ნოდარმა. ეზო კი ისევ ისეთი დარჩენილა. უშეელებელი, ვრცელი ეზო. რომელიც ესოდენ ნაცნობი და ახლობელი იყო ლალისთვის, ღედაძისის ნამბობიდან.

დედა სახეჯაბრწყინებული, ამასთან სევდანარევი ღიმილით უყურებდა მას:

— შეხედე, შეხედე, შვილო. რამხელაა. აი, აქ. კი. ამ ალაგას კიშკარი იყო, დიდი, გადახურული. აი აქამდე მოდიოდა ბაბუა ცხენით, აი აქ ეგებებოდნენ ბიჭები. ვნახოთ ნასახლარი?

— აღარ გვინდა. დედა. აქედანაც ჩანს ყველაფერი. — ლალის რატომღაც აღარ მოუნდა გადამწვარი სახლის ნათუძარის ნახვა.

— მამა რომ სოხუმში წავიდა, ჩვენ აქ დავგტოვა. მერე თანდათან ჩავედით სოხუმში თიანჭის ყველანი. მარტო ბენია დარჩა აქ. სახლიც მაშინ დაიწვა.

— დაწვა თუ... გადაწვის? — იკითხა ნოდარმა.

— შეიძლება დაწვეს. ვინ იცის!.. ისეთი უზარმაზარი ბიბლიოთეკა ჰქონდა მამაჩემს, ძვირფასი ხატები, ჭვრები. ყველაფერი ამოიბუვა.

— ბაბუა რატომ წავიდაო, რას ამბობდი წელან, დედა? — ჰკითხა განგებ.

— აღარ ედგომებოდა აქ, შვილო, და იმიტომ წავიდა. ჰყონდიდში თუ სადღაც აქეთ იმ ხანებში მღვდელი ძალით გაუკრეჭიათ, მერე ვირზე შეუსვამთ უკუღმა და მთელი სოფელი ასე დაატარებდნენ თურმე და აძახებინებდნენ: ძირს ქრისტე! გაუმარჯოს რევოლუციასო. აბა! ბაბუაშენი ისეთი ფიცხი და ამაყი კაცი იყო, ამისთანა რაღაცას როგორ აიტანდა? ან მოკლავდა ვინმეს, ან თავს შეაკლავდა. ჰოდა, არჩია, გასცლოდა აქაურობას.

— საცა არა სჯობს, გაცლა სჯობსო, არა? მერე ხომ მაინც გაიხადა ანაფორა? რა გამოვიდა? არ ყოფილა მტკიცე კაცი.

— იძულებული გახდა. დრო იყო იმისთანა. — გამოესარჩლა მამას ნაწყენი სახით ქალიშვილი. ხმაშიც ლალისთვის ესოდენ ნაცნობი ჭიუტი კილო გამოერია.

ლალემ მხრები აიჩეჩა. გაჩუმდა. გულში კი გაივლო: „თავგანწირვა, ეტყობა, ყველას არ ძალუძს. ამიტომ... უპრიანია, დროს გადაბრალე ყველაფერი, ყოველგვარი სიავე!“

...სამზადში შუაღმოსოფლს მიეფიცხა. შესცივროდა. აქეთობას, გზაში წვიმა წამოეწიათ. მეჩხერი, მსხვილი წვიმა. მართალია, მალე გადაიღო, მაგრამ დასველება მაინც მოასწრეს.

მეზობლის ქალი შამფურზე გოჭს ატრიალებდა: დედასა და თათუშას სასტიკი უარის მიუხედავად, გოჭი მაინც დაიკლა. ქალს ამ გოჭივით შებრაწოდა ისედაც მწითური, მრგვალი სახე. ლალის თვალში მოხვდა მისი დამსკდარი წვივები, ალბათ შუაღმოსოფლზე ხშირად ჯდომის გამო, გაიფიქრა.

— თქვენ ხართ, არა, ხუტული? თქვენ შემოგვეგებეთ წუხელის, ხომ?

— კი. მე ვიყავი. თავს როგორ გრძნობთ? ხომ არ დაიღალეთ?

— გამდლობთ. კარგად ვარ. აუჰ, რამხელა ქვაბია! — ნაჭაზე ჩამოკიდებულ დიდ, გამურულ ქვაბში ღობი თუხთუხებდა. დავიღალე, ცოტას დავისვენებო, თქვა დედამ. მას თათუშაც გაჰყვა.

სამზადში მერაბი შემოიჭრებოდა. ლალემ ხელი დაუქნია, მოდი, მოდიო. ბიჭი მყისვე გამოქანდა მისკენ. მერი და ქრისტინე ბიცოლა გადი-გამოდიოდნენ, საქმიანობდნენ. ლალემ იცოდა, როგორც სტუმარს ხელს არ გაანძრევინებდნენ, ძალიანაც რომ მოენდომები-

ნა, ამიტომ ყასიდადაც არ შეუთავსებია, რაქში მაინც დამიხმარეთო.

ბევში კალთაში ჩაისვა და მოეფერა. მერმე განგებ რამდენჯერმე ჩაჰკითხა სახელი და გვარი და ბიჭიც გულმოდგინედ. ბეჭითად და მარცვლების გამოკვეთით პასუხობდა. ლექსი თუ იცო, არ ეშვებოდა ლალი. ბიჭმა მორცხვად დაუქნია თავი. აბა, მითხარიო და ბიჭმაც ჯერ „ყაყაჩოსა სიწითლითა“ თქვა, მერე „კურღლელო, ყურცქვითავ“...

— ყოჩაღ. ეს თურმე რა კაი ბიჭი ყოფილა. რამდენი ლექსი სცოდნია. ნამდვილი ჯაშინანია.

კიდევ ვიციო, გათამამდა პატარა და ახლა თავისი ინიციატივით მზეო, მზეო ცხრათვალა ჩამოარაკრავა.

— ო, ჩვენი მერაბიკო ისეთი ჭკვიანი ბიჭია. სასწაულია პირდაპირ. თქვენ... არა გყავთ ბევში? — ბოლოს მორიდებით ჰკითხა ლალის ხუტულამ.

— არა, ხუტული! — თავი გაიქნია და დაუმატა: — გათხოვილი არა ვარ.

— დია, ბეჩა, ასეთი კაი გოგო...

— თქვენ? — შეაწყვეტინა, — თქვენ რამდენი გყავთ?

— მე? მეც არა ვარ გათხოვილი, ძა.

— ჰოო, ვერ არის კარგი საქმე. რამდენი წლის ბრძანდებიო... თუ საიდუმლოება არაა?

— ოცდათერთმეტის ვარ, ძა. დავბერდი უკვე.

„ღმერთო ჩემო! ჩემი ხნის ყოფილა. არადა, მართლა ბებერსა ჰგავს!“

— მერედა, რატომ არ თხოვდებით, ხუტული?

„აი, მეც ასევე ვიძლევი ამ „საძულევლ“ და სტერეოტიპულ კითხვას!“

— არავინ მთხოულობს, ძა, და ვის გავყვე? — გაიცინა ხუტულამ და წითელი, შესიებული და დაძარღვული ღრძილები გამოაჩინა.

— ხო, მართალი ხარ, ხუტული. აქ ვის უნდა გაჰყვე. ალბათ თითქმის ყველა ახლობელია.

— აბა, ძა, აბა!

მზერას არიდებდა და მაინც თვალღებში ეჩხირებოდა ხუტულის გაშავებული თითები („ალბათ ჩაისგან“) და დაფორაჯებული, თათქოს დაჩეხილი წვივები. გული სინანულითა და სიბრაღელით ეკსეზობდა უნებლიეთ. არადა, სიმპათიური ქალია, მოვლილი რაიმ იყოს, — გაიფიქრა და მოულოდნელად, უცებ თვალწინ დაუდგა დედის ბიძაშვილის კირილე ბიძიას სახე და მისი ხავერდოვანი ბანი აჟღერდა ყურში. ტარტუს უნივერსიტეტდამთავრებულს, ოცდაჩვიდმეტში სასწაულებრივად გადარჩენილს, თავი ერთობ მოკრძალებულად ეკირა საზოგადოებაში და სიტყვაძვირი გახლდათ სანამ... ცოტას არ დაღევდა, ხოლო თუ თუკი ოდნავ შეჰკიკიკდებოდა და თავს ახლობლებში დაიგულებდა, პათეტიკურად, მაღალფარდოვანი ფრაზებით ალაპარაკდებოდა:

„ქალის ხელები? ო, რას ბრძანებთ, ჩემო ბატონო, ქალი ყოველთვის ფაქიზად და სათუთად უნდა უვლიდეს თავის ხელებს, ისევე როგორც მთელ სხეულს, ღიახ, ჩემო ბატონო ჩვენი წინაპრები უფრთხილდებოდნენ ქალს. არამცთუ ყანის, ბოსტნის გასათოხნადაც არ უშვებდნენ ხოლმე. თვითონ გადაბარავდა მიწას გლეხი, გათოხნიდა, ფოცხს მოატარებდა, გაამზადებდა საბოსტნედ და... მერეღა თუ დათესავდა ქალი, ჩემო ბატონო. მძიმე ფიზიკურ სამუშაოს აბა როგორ გააკარებდნენ დედაკაცებს. ჩვენმა წინაპრებმა მშვენიერად უწყოდნენ, რაოდენ სათუთია და ფაქიზი ქალის ბუნება, მისი სხეული. ქალს ისედაც დიდი მოვალეობა დააკისრა ბუნებამ: დედობა. შვილების გაჩენა და მოვლა-გაზრდა.. ღიახ, ჩემო ბატონო. ოჯახში ისედაც ათასი წვრილმანი, თუ მსხვილმანი საქმეებია და ქალიც დღენიადაგ ტრიალებდა, ფუსფუსებდა, ცხადია, მაგრამ ვიმეორებ — მძიმე, ფიზიკური სამუშაო ქალს ეკრძალებოდა და ქალიც, ნურას უკაცრავად, ხელს არ ჰკიდებდა მას. ახლა თუ ამოწყვეტილი იყო, თუ მამაკაცის გასაგისი არ ჰპოვებდა ოჯახში, მაშინ, რასაკვირველია, იძულებული იყო — დააკვირდი, ჩემო კეთილო: იძულებული იყო ეკეთებინა, მაგრამ ეს დიდი უბედურება გახლდათ ქალისთვის და დიდი ღვთისწყრომა. ღიახ, ჩემო ბატონო. ამიტომაც იყო სხვათაშორის, საქვეყნოდ რომ იყო განთქმული ძველ სამყაროში ქართველი ქალის სიტურფე და შუკენება. ამიტომაც იყო ჩვენი გლეხის ქალეზიც კი სხვა ქვეყნებში დედოფ-

ლებადაც გვევლინებიან ხშირად და მერე როგორ იფერებდნენ და
 იმშვენებდნენ ამ მდგომარეობას! სილამაზესთან ერთად გონიერე-
 ბაც გააჩნდათ და იმიტომ, ჩემო ბატონო. დიახ. სამაგიეროდ, თა-
 ვის მოვალეობას — ბუნებისმიერს, ისე ასრულებდა, როგორც იქ-
 ნებ ბევრი ვერა ამ ქვეყანაზე. ჩვენს ღეღებს, ბებიებს და იქეთ იქო
 კიდევ თოთხმეტი, ცამეტი და მეტი შვილი ჰყავდათ და ეს ჩვეუ-
 ლებრივი ამბავი გახლდათ, მრავალშვილიანობა აუცილებლობით,
 ქვეყნის საჭიროებით ნაკარნახევი იყო და იმიტომ — ახლა, როგორ
 ზრდიდა შვილებს, როგორ უძღვებოდა ოჯახს? წერა-კითხვას ხომ
 მეტწილად ქალი ასწავლიდა ყმაწვილებს, რადგან თავის დროის
 კვალობაზე საკმაოდ განათლებულნი და მწიგნობარნი გახლდნენ.
 და შვილებსაც ამიტომ ზნეკეთილ და ზნესრულ ადამიანებად ზრდა-
 დნენ. აბა, ახლა ერთ შვილს გააჩენს ქალი და ამით ჰგონია მო-
 იხადა თავისი ვალი ოჯახის წინაშე, ქვეყნის და ერის წინაშე. და
 გაფაციცებულია იმაზე, როგორმე დრო გაატაროს, არაფერი და-
 იკლოს ამქვეყნად. თუმცა უკაცრავად კი გახლავარ, ასეთმა ქალმა
 აღარც იცის, რას ნიშნავს სიტყვა — მოვალეობა, რადგან მიაჩნია,
 რომ სხვები, ყველა დანარჩენი მოვალენი არიან სწორედ მის წინა-
 შე, მოვალენი და ვალდებულნიც — ასიამოვნონ ყველაფერში სწო-
 რედ მას, მთელი ქვეყნიერებაც მხოლოდ მისი სიამოვნებისთვის გა-
 ჩენილა თურმე. ასეთი ქალისთვის არაფერს ნიშნავს და, ცხადია,
 ცარიელი სიტყვებია ქვეყანა და ერიც, რადგან ქალი, რომელიც
 საკუთარი ოჯახის ღირსებას არაფრად აგდებს, საკუთარ ქმარს პა-
 ტივს არ სცემს, შვილის წინაშე მოვალეობას ვერ გრძნობს — ასე-
 თი ქალი ერის სიკეთეს დაგიდევთ? როგორ გეკადრებათ, ჩემო ბა-
 ტონო. ვიცი, მეტყვი, ასეთები კაცებშიც ბევრიაო. გეთანხმები.
 ბლომად არიან ასეთი კაცებიც. მაგრამ ვინ გაზარდა ეს კაცები?
 ქალებმა: ღეღებმა, ბებიებმა და ა. შ. ასეა, ჩემო კეთილო, ერთმა-
 ნეთზეა გადაჯაჭვული ყველაფერი. ისე, ერთი რამე ცხადია: ჩვენი
 ქალების კაი ქალობით მოვიდა მაინც საქართველო აქამდე. ამას
 იქით, ავერ ხარო თქვენ ახალგაზრდები, ჩემო ბატონო, და ვნახოთ,
 რასაცა იქმთ!“

...ის იყო, სადილს ამთავრებდნენ და ღია კარში ხელჯოხიანი
 ბიჭი გამოჩნდა, შეიძლებაო, იკითხა მორიდებული ღიმილით და
 შემდეგ კოჭლობით შემოვიდა შიგნით.

— თ, გუჯა! მობრძანდი, მობრძანდი. სასიდედროს ყვარები-
ხარო. — დიდის ამბიო შეხედნენ მასპინძლები.

ნოდარი კარებში მიეგება, მკლავზე ხელი მოკიდა და უარის
მოუხედავად, მაგიდასთან დასვა სტუმარი. სუფრა კი არ გვაქვს,
ხომ იცი, მგლოვიარედ ვართ, მაგრამ შენ მაინც მინდოდა ყოფილ-
ყავი, სახლში არ დამხვდი, შენებს კი დაუვზარე, გადმოვიდეს-მეთ-
ქი ჩვენთან. ისეთი ძვირფასი სტუმრები გვეწვივნენ...

ნოდარი კიდევ რაღაცას ლაპარაკობდა, ბიჭი რაღაცას პასუ-
ხობდა. ლალი წეურხეველად იჯდა. იგრძნო, რომ სახე თითქოს გა-
ეყინა. თვალები გაუჩერდა. შიგნით კი, სხეულში რაღაც თბილი
ტალღები დაიძრნენ გულისკენ.

„ღმერთო ჩემო!“

მარტო იმ თვალებსლა ხედავდა ახლა, მარტო ისინი ჩანდნენ
ამ ოდნავ ჩამრუშებულ ოთახში. თითქოს უზარმაზარი სინათლის
სხივი შემოიჭრა ერთბაშად და ირგვლივ ყველაფერი განათდა, გაბ-
რწყინდა, აენთო და აელვარდა. იქნებ იმიტომაც მოეჩვენა ასე, რომ
ბიჭს მაღალყელიანი მოთეთრო სვიტრი ეცვა, სახითაც თეთრი აყო.
ამ თეთრ, კაშკაშა სხივთან ერთად ზღვის ლურჯი ტალღა შემოვარ-
და თითქოს. ტალღა კი არა, ზღვის უსასღვროებამ ამოავსო მთელი
სივრცე.

„ღმერთო ჩემო!“ — კვლავ გაუელვა გულათართხალებულს და
ნებისყოფის დაქაბვით შეეცადა მღელვარება არ გამოხატვოდა სა-
ხეზე, თუმცა გრძნობდა, „ვერაგული“, მსაკერული, ცხელი სისხლი-
ნელ-ნელა მოიწვედა სახისკენ.

„ღმერთო ჩემო!“

თითქოს ბურანში იყო და საიდანღაც შორეთიდან ჩაესმოდა მა-
გიდის გარშემო მსხდომთა ლაპარაკის ხმა... ბიჭი ცხენიდან ჩამო-
ვარდნილა და ექვსი თვე თაბაშირში ჰქონია ფეხი, და მხოლოდ ახ-
ლახან მოუხსნიათ თაბაშირი, მაგრამ მაინც ვერა აქვს თურმე კარ-
გად, ისევ კოჭლობს და სტკივა ფეხი. ბიჭი სადღაც ხაზაროვსკში თუ
კრასნოდარსკში სწავლობს მე-3 კურსზე, და იძულებულია აკადემი-
ური აილოს, რადგან ხელმეორედ მოუწევს ალბათ ოპერაციის გა-
კეთება...

ცალი ყურით ისმენდა თითქოს ამ ცნობებს და არც ისმენდა,
რადგან მთელი მისი ნებისყოფა იქითკენ იყო მიმართული, ამ „ვე-

რაგულ, მზაყურულ“ მღელვარებას როგორმე მორეოდა, და მაინც... გაჟღერებით იმ თვალებსლა ხედავდა დიდი ხნის წ-ნ თავის „უგუნურობითა და იქნებ გულსვიადობითაც“ რომ დაკარგა, — მის მიერ ოდესღაც, „უხსოვარ ღროში“ გაწირულ თვალებს.

მერეც, კაკლის ჩეროში რომ ისხდნენ და ნარდს თამაშობდნენ, უანგარიშოდ და ვითომ აზარტულადაც აგორებდა კამათლებს, და... ზედიზედ აგებდა, მაგრამ რადგან სტუმარი იყო, სარგებლობდა ამათ და წაგების მიუხედავად, მაინც განაგრძობდა თამაშს, რომ ერთხელ კიდევ პირისპირ, წამიერად შეეხედა ამ სღვისფერი, ღრმა თვალებისათვის.

„ღმერთო ჩემო! ასეთი... მსგავსება?“

და მერეც, როცა ბიჭი კარგა ხნის წასული იყო, დამუხტულ-დაძაბული ძარღვები ვერ დაწყნარებულყო. გული საგულეში არ ეტეოდა. აფორიაქებულ-აწეწილი ფიქრები არ ასვენებდნენ. მხურვალე სისხლი ისევ ისე ძალუმად აწვებოდა ლოყებს.

რათ, სად სწავლობსო? კრანსოიარსკში? რა უნდოდა იმ სიშორეზე? აქედან და ახლომასლო სოფლებიდანაც ბევრი სწავლობსო ასეთ შორეულ ქალაქებში, აუხსნა ნოღარმა. იქ უფრო ადვილად ეწყობიან უმაღლესში და ამიტომ იქეთეკნ მიიწევენო. ხოლო რაკია სწავლა ანუ უფრო სწორად დიპლომი ყველას უნდა, ამიტომ ბუნებრივია, საცა ეიოლებათ, იქ ურჩევნიათ ჩაბარებაო. მერე ირთავენ იქაურ ქალებს და საერთოდაც იქ რჩებაო უმეტესობა. ზოგი კიდევ ჭარის მერე აღარ ბრუნდება უკანო. ერთმა აქაურმა ბიჭმა ჩამოიყვანა შორეული აღმოსავლეთიდან თვალვიწრო, მგონი ბურთი თუ იაკუტიელი ქალი და რადგან ქალი აღარ გაჩერდა აქ, ბიჭიც უკან მიყვაო.

ამ... გუჯასაც ეყოლება ალბათ იქ შეყვარებულიო, ისე, ვითომ სასხვათაშორისოდ თქვა ლალიმ და ნოდარმაც მიუგო. შეიძლება ჰყავს კიდევ. აბა, ასეთ კარგ ბიჭს იქ ისე ვინ გააჩერებსო და ესეც ბუნებრივია, რადგან სწორედ ამ ასაკში უყვარდებათ ხოლმე ახალგაზრდებს ერთმანეთიო.

ის თვალები!.. ის ღიმილი!..

ეჰ, ბედის დაცივნა არ არის? მთელი ათი წელი სხვაობა. ღმერთო! ასეთი უსამართლობა... ან რისთვის შეასვედრა განცებამ, მისმა უბედო წერამწერალმა ანდა...

როგორ იღიმოდა. თითქოს შიგნიდან წამოსული სიკეთის შუქი ეფინებოდა ქათქათა კბილებზე, სახეზე. ნათელი, წმინდა, ბავშვურად სუფთა ღიმილი.

„ღმერთო! რატომ, რისთვის ასეთი სასჯელი? ან ეგებ... დაიბნახურე კიდეც?

ალბათ ასეა. ალბათ კი არა — ასეა. და მით უფრო მწარეა ამ ხედრის შეგრძნება“.

იცის, განა არ იცის, რომ მოერევა ამას ყველაფერს, დათრგუნავს და მოაშთობს თავის თავში ყოველგვარ სურვილს თუ ნდომას, მაგრამ დღეს, ახლა, ამჟამად უძლურია ებრძოლოს მას. დღეს, ახლა დაე „დამარცხდეს“. დაე, მორჩილად მინებდეს ბრმა ბედისწერას და საკუთარ გულისტქმას, რადგან ხვალიდან... ისევ გაიმარჯვებს კეთილგონიერება, ხვალიდან კვლავაც იქნება გამგებელი თავის სურვილებისა.

...წელამდე მოყრილ ბალახებში გაკვალულ ბილიკზე მიდიოდნენ დაწალიკებულნი. მერაბმა ყანამდე მოსდია სტუმრებს. მერმე მაშამ უბრძანა, გაბრუნდიო და ანაზღად ბიკმა ტირილი ამოუშვა, ლალი დეიდასთან მინდაო.

ლალმა ხელში აიტაცა გულამომკდარი ბავშვი. ცრემლით მორწყეული სახე და თვალები დაუკოცა. „მე ისევ ჩამოვალ, მერაბიკო. მალე ჩამოვალ და ჩამოგიტან ლამაზ სათამაშოებს. თვითმფრინავი ხომ გიყვარს? ჰოდა, თვითმფრინავსაც ჩამოგიტან და კიდევ ბევრ რამეებს: ოლონდ ახლა დაწყნარდი, ჩემო ბიჭო! ოლონდ ახლა არ იტირო, ჩემო საყვარელო!“

დიდხანს ეხვეწებოდა და ეფერებოდა ბავშვს, თვითონაც ცრემლმორეული.

უყვავებდნენ დანარჩენებიც, მაგრამ ამაოდ.

„მართლა ჩამოვალ. მალე ჩამოვალ და ვინახულებ. საჩუქრებს ჩამოვუტან. ხოლო თუ კი ჩემს წიგნს გამოსვლა ეღირსა ოდესმე, ჰონორარის ნაწილს გამოვუგზავნი ნოდარს. შეიძლება დიდი თანხა არ იყოს, მაგრამ მაინც... რაღაცას შეიძენს თავისთვის, ანდა ქრისტინე ბიცოლასთვის!..“ — ამ აზრმა რატომღაც საოცარი შეება მოუტანა. თითქოს გული დაუამდა. გუნება გამოუკეთდა.

მთავარ შარაგზამდე გამოაცილა ნოდარმა სტუმრები, იქ, სადაც ავტობუსს აჩერებდნენ ხოლმე. ლალის კი ვერაფრით ვერ მო-

ემორებიან თავიდან ატირებული ბავშვის სახე, პაწია მუშტებით რომ ისრესდა თვალებს და მხრებჩამოყრილი შინისკენ მიმავალ პოლიკს მიუყვებოდა.

ერთი წამოწვიმება წამოწვიმა. შხაპა-შხუპით ეცემოდა წვიმის წვეთები სიმინდის ღეროებს. ერთი-ორჯერ დაიგრუხუნა და გაიღვავა კიდეც. ლალი მოიკუნტა. ჭექა-ქუხილი ყოველთვის აკრთობდა. არც წვიმა უყვარდა, განსაკუთრებით შემოდგომის. მერე ისევ მზემ გამოიჭყიტა ღრუბლებიდან.

„მზე პირს იბანსო“, — გაიღო ლალმა გუნებაში, მერმე ერთი წამოქროლება ქარმაც წამოუქროლა. მერმე ქარიც ჩაწყნარდა და მალე ისევ გამოიხედა მზემ.

გამომშვიდობებისას, როცა ნოდარს ჰკოცნიდა, უთხრა, აუცილებლად ისევ ჩამოვალ. ნოდარის უნდობარ ღიმილს რომ შეხედა, ლალის გული მოუვიდა, აღარ სჯერა ალბათ ჩემიო. მით უმეტეს, მით უმეტეს! მალე დარწმუნდება, რომ ტყუილად შეეპარა ეჭვი მის სიტყვებში. თავად ხომ გულწრფელად დარწმუნებული იყო, გაისად უეჭველად ისევ მოინახულებდა აქაურობას.

ავტობუსში რომ სხდებოდნენ, ნოდარმა მოწყენილი ღიმილით დაუქნია ხელი. გული მოეწვა ლალის.

„ჩამოვალ. უსათუოდ ჩამოვალ ისევ!“ — ერთხელ კიდევ გაიფიქრა მტკიცე გადაწყვეტილებით და ავტობუსიც დაიძრა.

მ ი ნ ა წ ე რ ი: გავიდა თითქმის ათი წელი. ლალმა პირობა ვერ შესრულა ბავშვს: ვერ ჩამოუტანა საჩუქრები. ამ ათ წელში გამოვიდა მისი პირველი პატარა წიგნი, მართალია, მცირე ტირაჟით, მაგრამ მაინც ელირსა გამომზეურება. ჰონორარიც აიღო. მაგრამ ისე ცოტა, რომ აღარც ახსოვს რაში დახარჯა. ასე რომ, გულში დაოქმული თანხაც ვერ გამოუგზავნა ბიძაშვილს. ამ ათი წლის შიგნით ნოდარმა სახლი აიშენა და... ახალსახლობაც ვეღარ მიულოცა. და რაც მთავარია, ქრისტიანე ბიცილას დაკრძალვასაც ვერ დაესწრო... გარემოებათა გამო. თავს იმით ინუგეშებდა, რომ როცა იქნებოდა, ქრისტიანე ბიცილას საფლავს აუცილებლად მოინახულებდა. რადგან სხვამ თუ არა, თვითონ ხომ უწყოდა, თავის გულში ხშირად, ძალიან ხშირად რომ იგონებდა მას და იმ ორ დღეს, დედუღეთში რომ გაატარა.

656 R 3 0

[illegible]

ს. ბ. № 2380

რედაქტორი ნათელა ლორთქიფანიძე
მხატვარი ზ. დღისაძე
მხატვრული რედაქტორი შ. დოლიძე
ტექნიკური რედაქტორი ნ. შველიძე
კონტრ.-კორექტორი თ. შინდგორიძე
კორექტორი მ. ინანიშვილი
გამომშვები ლ. ანდლულაძე

გადაეცა ასაწყობად 22.09.88. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 12.04.89
ქალაქის ზომა 60X84¹/₁₆. გარნიტური ვენა. ბეჭდვა მაღალი. პი-
რობითი ნაბეჭდი თაბახი 8,83. საბ. ქალაქი № 1. საღებავგატარება
9,41. სააღრ.-საგამომცემლო თაბახი 7,33. ტირაჟი 20.000. უე
01878. შეკ. № 121

ფასი 55 კაპ.

გამომცემლობა „ნაკადული“, თბილისი, მშეიდობის გამზირი, 28.
Издательство «Накадули», Тбилиси, пр. Мира, 28.

380060 ქ. თბილისი, ვაჟა-ფშაველას პრ. № 29,
საქ.-სსრ გამსახეობის № 4 სტამბა.

380060, г. Тбилиси, пр. Важа-Пшавела, 29,
типография № 4, Госкомиздата Груз. ССР.